

ตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว

โดย
นางณภัทร ชุนทรง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE STUDY OF TOURISM AT KWAN-RIAM FLOATING MARKET

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Master of Arts Program in Cultural Resource Management

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2015

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ตลาดน้ำขวัญเรียม
กับการท่องเที่ยว” เสนอโดย นางณภัทร ชุนทรง เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุรพล นาถะพินธุ์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์พิเศษ พิสิฐ เจริญวงศ์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์)

...../...../.....

54112301: สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวยั่งยืน / การจัดการตลาดน้ำ / ตลาดน้ำขวัญเรียม

ณภัทร ขุนทรง: ตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์:
รศ. สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. 210 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของตลาดน้ำ
ขวัญเรียมในพื้นที่ริมคลองแสนแสบ เขตมีนบุรี ในช่วง พ.ศ. 2555 - 2559 และเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ
ด้านการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม อันจะนำไปสู่แนวทางพัฒนาให้ได้มาตรฐานและเป็น
แหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ โดยการวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร
ตลาด ผู้ค้า คนในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ วัตถุประสงค์เพื่อ วัตถุประสงค์เชิงใ้ ครูและนักเรียน
โรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ และการสำรวจสอบถามจากนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำขวัญเรียมมีทรัพยากรทางวัฒนธรรม เนื่องจากในพื้นที่มี
คลองแสนแสบไหลผ่านและตั้งอยู่ระหว่างวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ ตลาดน้ำขวัญเรียม
เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2555 ดำเนินการโดยภาคเอกชน นำโดยคุณชาวลิต เมธยะประภาส
ซึ่งได้หยิบยกเอาเรื่องราวจากนวนิยายเรื่อง “แผลเก่า” ที่มีตัวละครเอก “ขวัญและเรียม” มาเป็น
จุดขายและเป็นชื่อตลาดน้ำแห่งนี้ โดยตลาดน้ำขวัญเรียมมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่ปี 2555
เรื่อยมาจนถึงปี 2559 มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ การตักบาตรพระทางน้ำ การล่องเรือ
ชมวิถีชีวิต การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม และการจัดแสดงสัตว์นานาชนิด

ตลาดน้ำขวัญเรียมมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว 3 ด้าน ได้แก่ 1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว
2. การประชาสัมพันธ์ และ 3. สิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก
ให้แก่คนชราและผู้พิการ แต่ก็พบว่าการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวบางอย่างนั้นเกิดผลกระทบกับ
สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะคลองแสนแสบ นอกจากนี้ชุมชนยังไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรกับตลาดน้ำของ
เอกชนแห่งนี้ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คือ
การพัฒนาศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ศักยภาพในการรองรับ
นักท่องเที่ยว การบริหารงานที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงแสดงความคิดเห็นหรือ
เสนอแนวทางและนโยบายในการพัฒนาตลาดน้ำอย่างต่อเนื่องในอนาคต

สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....

54112301: MAJOR: CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT

KEY WORD: SUSTAINABLE TOURISMS / MANAGEMENT / KWAN-RIAM FLOATING MARKET

NAPHAT KHUNSONG: THE STUDY OF TOURISM AT KWAN-RIAM FLOATING MARKET. THESIS ADVISER: ASSOC. PROF. SUPAPORN JINDAMANEEROJ. 210 pp.

This research aims at studying the origin and the evolution of Kwan-Riam floating market, Saen-Saep waterside in Min Buri district during 2012-2016 and also the analyzed the tourism effectiveness. These purposes to standardized development plan and sustainable tourism. The research is studied by qualitative method and interviewing the market's director, traders, local people and stakeholders from Wat Bamphen Nuea, Wat Bang Pheng Tai, Bamphen Nuea school and the visitors survey.

The researcher found that Kwan-Riam floating market consists of cultural resource according to Saen-Saep canal passing through Wat Bamphen Nuea and Wat Bang Peng Tai temple. This market was founded in 2012 by Mr.Chavalit Methayapraphas who has put the characters' name from the memorable fiction, Phlae Kao to the market's name. The floating market has been developed in tourism from 2012 to 2016 with many activities such as giving a merit by boat, boating along the river, art and cultural shows and mini zoo.

The Kwan-Riam floating market is affected in three ways: tourism resource, public relation and facility. Especially, the facility serves for elder people and handicapped people. However, some tourism activities are also affected to Saen-Saep canal environment. Moreover, the local people do not participate with the market. So, it can lead to developing plan in sustainable tourism which is to enhance the way of local people's life and culture, tourists handling, participation in monitoring, solving the problem, sharing the opinions and presenting policy from both authorities and communities.

Program of Cultural Resource Management

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature.....

Academic Year 2015

Thesis Advisors, signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้ความช่วยเหลือและแนะนำแนวทางในการศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย รวมทั้งรองศาสตราจารย์สุรพล นาถะพินธุ ประธานกรรมการคุมสอบวิทยานิพนธ์ และศาสตราจารย์พิเศษพิสิฐ เจริญวงศ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย ส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาหลักสูตรการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทุกท่าน ที่ให้ความรู้ ให้คำแนะนำและประสบการณ์อันมีค่ายิ่งแก่ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณเจ้าของหนังสือวารสาร เอกสาร และวิทยานิพนธ์ทุกเล่ม ที่ช่วยให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ ขอขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ และน้อง ๆ ชาวหลักสูตรการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมรุ่น 4 ทุกคนที่คอยแบ่งปันข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ และเป็นกำลังใจให้กันเสมอมา

ขอขอบพระคุณผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียม ผู้ค้า ชาวบ้าน ครูและนักเรียนโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ คณะนาฏศิลป์ตลาดน้ำขวัญเรียม นักท่องเที่ยว รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการเก็บข้อมูลการวิจัย ส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณอีเล็ก (นางสาวมนัสฉันทน์ ธนาทรัพย์ธนบูรณ์) ที่สนับสนุนเงินทุนในการศึกษา ผู้วิจัยระลึกถึงบุญคุณเสมอมา กราบขอบพระคุณคุณยายจั้นเป็ง และคุณแม่ภัทรา กันจันะ ผู้เป็นแรงใจสำคัญในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอใจน้อมปีม (นางสาวกิตติมา เตียวศิริทรัพย์) และน้องมีน (นางสาวสิริยุพิน ทับเป็นไทย) ในน้ำใจที่ช่วยลงพื้นที่ร่วมเก็บข้อมูลไปด้วยกัน ขอใจน้อมเม (นางสาวนุชจรี ศรีวิเชียร) ที่ช่วยแปลบทความย่อภาษาอังกฤษ และสุดท้ายขอขอบพระคุณครอบครัวขุนทรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกำลังใจจากคุณสามี (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สฤษดิ์พงษ์ ขุนทรง) ที่เป็นทั้งคู่ชีวิต และแรงใจ ตลอดจนเป็นแรงผลักดันจนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้แล้วเสร็จ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
สารบัญแผนผัง	ณ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามในการวิจัย	6
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตด้านพื้นที่	6
ประโยชน์ที่จะได้รับ	7
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ความเป็นมาของตลาดน้ำ	8
แนวคิดและทฤษฎี	15
การท่องเที่ยว: ความหมาย ความสำคัญ และทรัพยากรการท่องเที่ยว	15
แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)	22
การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	35
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำขวัญเรียม	43
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลาดน้ำแห่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว	46
3 การดำเนินงานวิจัย	59
พื้นที่การศึกษา	59
ประชากรที่จะศึกษา	60
วิธีการศึกษา	61
การวิเคราะห์ข้อมูล	62
การนำเสนอข้อมูล	63

บทที่	หน้า
4 ตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว	64
ความเป็นมาและความสำคัญของพื้นที่	64
ประวัติความเป็นมาของเขตนมบุรี	66
คลองแสนแสบ	67
วัดบำเพ็ญเหนือ วัดบางเพ็งใต้ และชุมชนโดยรอบ	71
พัฒนาการตลาดน้ำขวัญเรียม	88
การก่อตั้งและการดำเนินการของตลาดน้ำขวัญเรียมในระยะแรก พ.ศ.	
2555	88
การเติบโตและความรุ่งเรืองของตลาดน้ำขวัญเรียมในช่วง พ.ศ. 2556 –	
2559	114
ศักยภาพของตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว	138
พื้นที่ตั้ง	138
รูปแบบสิ่งก่อสร้าง	140
ความสะดวกในการเข้าถึง	147
สิ่งอำนวยความสะดวก	150
การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว	152
สัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม	157
การท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม	161
การบริหารจัดการตลาด	161
การจัดการด้านพื้นที่	163
การจัดการร้านค้าและผู้ค้า	164
5 แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียม	182
ความคิดเห็นของผู้บริหารตลาด ผู้ค้า และนักท่องเที่ยว	182
การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของตลาดน้ำขวัญเรียม	192
แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน	195
6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	199
รายการอ้างอิง	204
ประวัติผู้วิจัย	210

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางแสดงพื้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ)	167
2	ตารางแสดงร้านค้าอาคารชั้นเดียวหมายเลข 1	168
3	แสดงร้านค้าบริเวณชั้นล่าง โซน A ซีกตะวันออก อาคารสองชั้นตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งเหนือ	169
4	แสดงร้านค้าบริเวณชั้นล่าง โซน B ซีกตะวันตก อาคารสองชั้นตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งเหนือ	170
5	แสดงร้านค้าบริเวณชั้นบน โซน C ซีกตะวันตก อาคารสองชั้นตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งเหนือ	171
6	แสดงร้านค้าบริเวณอาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ โซน D ชั้นบน ซีกตะวันออก	172
7	แสดงร้านค้าบริเวณตรอกเรือ	173
8	ตารางแสดงอาคารร้านค้าบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้)	174
9	ตารางแสดงร้านค้าของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	175
10	ตารางแสดงร้านค้าบริเวณชั้นล่างอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งใต้	177
11	ตารางแสดงร้านค้าเรือกระแฉ่ง บริเวณริมคลองแสนแสบ ตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งใต้	179
12	ตารางแสดงร้านค้าบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ (หมายเลข 4)	180
13	ตารางแสดงร้านค้าเรือนไม้โบราณ (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	181

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ความสำคัญของการท่องเที่ยว	18
2	ที่ตั้งและอาณาเขตตลาดน้ำขวัญเรียม	60
3	ที่ตั้งและอาณาเขตตลาดน้ำขวัญเรียม	64
4	แผนที่อาณาเขตมีนบุรี	65
5	สะพานสมบุญอุทิศสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2473	72
6	อุโบสถวัดบำเพ็ญเหนือ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2522	73
7	แผนผังวัดบำเพ็ญเหนือ	74
8	พระพุทธรูปจำลอง ภายในวัดบำเพ็ญเหนือ	74
9	ศาลเจ้าแม่ตะเคียนทอง ตั้งอยู่ที่ใต้ภายในวัดบำเพ็ญเหนือ	75
10	พื้นที่ทำบุญวัดบำเพ็ญเหนือ ใส่บาตรพระประจำวัน ถวายสังฆทาน บริจาคหีบศพ	76
11	ภายในวัดบำเพ็ญเหนือ เปิดให้ประชาชนเข้าวัดถ่มขี้และถวายสังฆทาน	77
12	ไล่ชีวิตโค - กระบือ	77
13	ลานจอดรถบริเวณวัดบำเพ็ญเหนือ	77
14	ร้านค้าบริเวณวัดบำเพ็ญเหนือ	78
15	เรือยาวที่ถูกนำมาจัดแสดงบริเวณศาลาเบญจธรรมวัดบำเพ็ญเหนือ	79
16	ป้ายอธิบายความเป็นมาของเรือยาว หนุมเมืองมีน และสาวเมืองมีน	79
17	การแข่งขันเรือยาวในวันอนุรักษ์कुคลองปี พ.ศ. 2555 จัดขึ้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียม	80
18	อุโบสถวัดบางเพ็งใต้	81
19	ศาลาส่งใหม่ ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือของวัดบางเพ็งใต้	84
20	ทำบุญลอยเทียนประจำวันเกิด ภายในศาลาส่งใหม่	85
21	พระพุทธรูปจำลองภายในศาลาส่งใหม่	85
22	ร้านค้าบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ วัดบางเพ็งใต้	86
23	ร้านค้าบริเวณทางเข้าวัดบางเพ็งใต้	86
24	ร้านค้าขายอาหารใส่บาตรพระในตอนเช้า บริเวณวัดบางเพ็งใต้	86
25	ศาลขวัญเรียมในปัจจุบัน	87
26	บริเวณร้านค้าด้านทิศตะวันออกของบ้านจัดสรร	88
27	บริเวณร้านค้าด้านทิศตะวันตกของบ้านจัดสรร	88
28	ลิฟต์ระหว่างขึ้นลงอาคารร้านค้าสำหรับอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการหรือ ทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ รวมถึงสตรีมีครรภ์	91
29	หน้าเวปไซด์ตลาดน้ำขวัญเรียม	92
30	การประชาสัมพันธ์หน้าเฟซบุ๊กตลาดน้ำขวัญเรียม มีการใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น และภาษาจีน ทั้งนี้เพื่อประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวต่างชาติ	92

ภาพที่		หน้า
31	แผนที่ตลาดน้ำขวัญเรียม	96
32	ป้ายตลาดน้ำขวัญเรียมจุดถ่ายภาพที่ระลึก บริเวณริมสะพานสมบุญอุทิศ	97
33	ร้านค้าบริเวณหน้าอาคารหมายเลข 1 ทางเข้าด้านทิศตะวันออก	97
34	เรือสำปั้นขายน้ำแข็งไส บริเวณริมคลองแสนแสบหน้าอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1)	98
35	บรรยากาศร้านค้าชั้นล่าง โซน A ซีกตะวันออก ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ	98
36	ร้านค้าเรือสำปั้นบริเวณ หน้าอาคารชั้นล่าง โซน A ซีกตะวันออก ตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งเหนือ.....	99
37	เรือชะล่าที่ถูกดัดแปลงให้เป็นเรือรับ-ส่งนักท่องเที่ยว ในการล่องเรือชมวิถีชีวิต ริมคลองแสนแสบหน้าอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) โซน A ซีกตะวันออก	99
38	บรรยากาศโซน B ซีกตะวันตกของอาคารหมายเลข 2	100
39	แสดงบันไดเหล็กขนาดเล็กและลิฟต์ อยู่ด้านทิศตะวันตกของอาคารโซน B	100
40	เรือขายผลไม้ริมคลองแสนแสบบริเวณหน้าอาคารหมายเลข 2 โซน B ซีกตะวันตก	101
41	บริเวณโซน C ซีกตะวันออกของอาคารหมายเลข 2	101
42	บรรยากาศร้านค้าโซน D ชั้นบน ซีกตะวันตกของอาคารหมายเลข 2	102
43	สะพานโครงเรือที่เชื่อมจากตลาดน้ำฝั่งใต้ไปยังชั้นบนของอาคารหมายเลข 2	102
44	แสดงร้านค้าเรือกระแซง บริเวณตรอกเรือ (หมายเลข 3)	103
45	เรือกระแซงที่ถูกดัดแปลงให้เป็นเรือร้านค้า บริเวณตรอกเรือ	103
46	บรรยากาศร้านค้าภายในอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4)	105
47	ลักษณะของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	105
48	รูปปั้นขวัญเรียมในระยะแรกของการเปิดตลาด ตั้งอยู่บริเวณชั้นล่างของอาคาร หมายเลข 5	106
49	ทิศเหนือของอาคารหมายเลข 5 มีที่นั่งพักสำหรับนักท่องเที่ยวและแปลงสาธิต การปลูกข้าว	106
50	ร้านค้าเรือกระแซง ริมคลองแสนแสบบริเวณฝั่งตะวันตกของสะพานโครงเรือ	107
51	พื้นที่เลี้ยงห่านบริเวณร้านค้าเรือกระแซงตลาดน้ำฝั่งใต้	107
52	การแสดงศิลปวัฒนธรรม บริเวณลานกิจกรรมหน้าศาลขวัญเรียม	107
53	บริเวณลานกิจกรรมหน้าศาลขวัญเรียม ซึ่งตกแต่งพื้นที่ด้วยรูปปั้นเด็กชายเด็กหญิง นอนอ่านหนังสือ และสามล้อถีบแบบโบราณ	108
54	เรือชะล่าที่นำมาใช้เป็นเรือนำเที่ยวในการล่องชมวิถีชีวิตคลองแสนแสบ	109
55	ซุ้มร้านค้าบริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้	109
56	แสดงการจอดรถบริเวณหน้าซุ้มร้านค้า และหน้าอาคารหมายเลข 5	110
57	การขยายตัวของร้านค้าบริเวณตรอกเรือ มีการสร้างแพสำหรับนั่งพักผ่อน และแพสำหรับ นั่งพักรับประทานอาหาร	110

ภาพที่		หน้า
58	บริเวณตรอกเรือมีการติดตั้งตาข่ายพรางแสงและติดตั้งระบบไอน้ำ เพื่อเพิ่มอุณหภูมิ ในพื้นที่ที่มีความเย็นสบายขึ้น	111
59	การติดตั้งตาข่ายพรางแสงบริเวณทางเดินของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	111
60	ร้านค้าโบราณแบบหน้าถ้ำบริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้	112
61	หุ่นจำลองวิถีชีวิตของคนในอดีต	112
62	การสร้างร้านค้าหน้าถ้ำแบบโบราณ บริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้	113
63	ผู้สาธิตการปั้นหม้อของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	113
64	หุ่นขาวนาและควายบริเวณแปลงสาธิตการปลูกข้าว	114
65	รูปปั้นขวัญเรียมที่จัดทำขึ้นใหม่ ตั้งอยู่บริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้ ข้างศาลขวัญเรียม	114
66	จุดจอดรถรับส่งนักท่องเที่ยว บริเวณหน้าซุ้มร้านค้าของตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งเหนือ	116
67	จุดจัดแสดงม้าแคระบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ	116
68	จุดถ่ายรูปที่ระลึก บริเวณหน้าทางเข้าร้านค้าชั้นเดียว (หมายเลข 1)	116
69	เครื่องมือจับสัตว์น้ำถูกจัดแสดงไว้บริเวณพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	117
70	การจำลองวิถีชีวิตด้วยหุ่นจิ๋ว บริเวณพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ซึ่งจัดแสดงบริเวณ โซน C ซีกตะวันออกของอาคารหมายเลข 2	117
71	แพนั่งพักและจุดจัดแสดงสัตว์น้ำริมคลองแสนแสบบริเวณตรอกเรือ	118
72	สัตว์น้ำที่นำมาจัดแสดงริมคลองแสนแสบบริเวณตรอกเรือ	118
73	ห้องน้ำบนแพริมคลองแสนแสบบริเวณตรอกเรือ	119
74	ภายในห้องน้ำบริเวณตรอกเรือ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ	119
75	ห้องน้ำบนแพริมคลองแสนแสบบริเวณตรอกเรือมีห้องน้ำสำหรับผู้ที่นั่งรถเข็น	119
76	ร้านค้าโบราณแบบหน้าถ้ำที่สร้างขึ้นแทนซุ้มร้านค้า (หมายเลข 7) บริเวณริมกำแพง วัดบางเพ็งใต้	121
77	ร้านค้าเรือนไม้แบบโบราณที่สร้างขึ้นทางทิศตะวันตกของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4)	121
78	ป้ายตลาดน้ำขวัญเรียม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของร้านค้าเรือนไม้ (หมายเลข 8) ซึ่งเป็นจุด ที่นักท่องเที่ยวนิยมมาถ่ายรูปที่ระลึก	121
79	จุดจัดแสดงม้าแคระ ที่ถูกนำมาแทนที่แปลงสาธิตการปลูกข้าว จากฟาร์มม้าแคระ มีนบุรี	122
80	พื้นที่เดิมบริเวณจุดจัดแสดงม้าแคระ ถูกเปลี่ยนให้เป็นที่สำหรับนั่งพัก รับประทานอาหาร	122

ภาพที่	หน้า
81 จุดจัดแสดงม้าแคระย้ายมาจัดแสดงบริเวณเชิงสะพานโครงเรือ ตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งใต้	123
82 จุดจัดแสดงสัตว์ บริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งใต้	123
83 กระจ่ายสายพันธุ์ฮอลแลนด์ลอปและหมูแคระ ที่นำมาจัดแสดงบริเวณชั้นล่างของ อาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	124
84 ร้านนวดแผนโบราณบริเวณชั้นบนของอาคารหมายเลข 5	124
85 ร้านค้าบริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) โซน C ซีกตะวันออก	125
86 ลิฟต์ที่สร้างใหม่บริเวณด้านทิศตะวันตกของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2)	126
87 แพะแองโกล่าที่นำมาจัดแสดงบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งเหนือ	126
88 เรือนโกโบริ บริเวณทิศใต้ของตลาดน้ำฝั่งใต้ สร้างต่อจากร้านค้าบริเวณแนวกำแพง วัดบางเพ็งใต้ (หมายเลข 7)	128
89 ลักษณะของเรือนโกโบริ	128
90 ร้านส้มตำบ้านนอกที่สร้างขึ้นใหม่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4)	128
91 อัลปาก้าที่นำมาจัดแสดงบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	129
92 แพะแองโกล่าที่นำมาจัดแสดงบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	129
93 เต้ายักษ์ซูด้าและวอลลาปีหรือจิ้งโจ้แคระจัดแสดงไว้บริเวณชั้นล่างอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	130
94 แพร่รีต็อกหรือกระรอกดิน จัดแสดงไว้บริเวณชั้นล่างอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	130
95 ตุ๊กตาทมิเต้นบริเวณทางเชื่อมสะพานโครงเรือตลาดน้ำฝั่งเหนือและตุ๊กตาลิงพูดได้ เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวล่องเรือชมวิถีชีวิตสองฝั่งคลองแสนแสบ	131
96 จุดจัดแสดงสัตว์น้ำที่สร้างขึ้นใหม่บริเวณตรอกเรือ ตั้งอยู่ที่ท้ายสุดของร้านค้า เรือกระแซงติดกับห้องน้ำ	132
97 จุดจัดแสดงนกฟรามิงโกริ้มคลองแสนแสบหน้าอาคารหมายเลข 2 โซน B ซีกตะวันตก	132
98 จุดจัดแสดงสัตว์บริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ	133
99 แกะเคอร์รี่ฮิลล์ จัดแสดงบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ	133
100 เต่าซูด้า จัดแสดงบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ	133
101 ตุ๊กตานักมวยกำลังชกมวยและตุ๊กตามิกกี้เมาส์ มินนี่เมาส์ตีกองร้องเพลงเป็นที่ชื่นชอบ ของนักท่องเที่ยว ตั้งอยู่บริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	134

ภาพที่		หน้า
102	กระแซงคอปพี ร้านค้าเรือกระแซงที่ย้ายมาจากตรอกเรือ ตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งเหนือ	135
103	หงส์คู่และหงส์แตรที่นำมาจัดแสดงบริเวณริมคลองแสนแสบ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ ..	135
104	พื้นที่จัดแสดงสัตว์บริเวณหลังศาลขวัญเรียม ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	136
105	นกแก้วคอนัวร์ถูกจัดแสดงบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	136
106	บันไดใหม่ที่สร้างขึ้นบริเวณทิศเหนือของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) เพื่อเชื่อมขึ้น ไปยังชั้นบนของอาคารนี้	137
107	จุดพักผ่อนของนักท่องเที่ยวบริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	137
108	สะพานกระดุกโครงเรือ หรือสะพานสติที่เชื่อมระหว่างตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งเหนือ – ฝั่งใต้	138
109	เรือกระแซงที่ถูกดัดแปลงให้เป็นเรือร้านค้าบริเวณทั้งสองฝั่งของตลาดน้ำ ขวัญเรียม	139
110	ศาลขวัญเรียมที่สร้างขึ้นใหม่ ตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานโครงเรือ ตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งใต้	139
111	รูปปั้นขวัญเรียมถูกตั้งไว้บริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้ ข้างศาลขวัญเรียม ตลาดน้ำฝั่งใต้	139
112	ทางลาดสำหรับผู้ที่ใช้รถเข็น บริเวณอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ตลาดน้ำฝั่งเหนือ	140
113	ลิฟต์สำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้สูงอายุ รวมถึงสตรีมีครรภ์ บริเวณ อาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ตลาดน้ำฝั่งเหนือ	141
114	ห้องน้ำสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ บริเวณอาคารชั้นล่าง ตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งเหนือ	141
115	แสดงลักษณะของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ	143
116	แสดงลักษณะของอาคารชั้นเดียว และอาคารสองชั้น ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	143
117	แสดงการติดตั้งพัดลมและระบบไอน้ำบริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น ตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งเหนือ	144
118	การติดตั้งการขายพลาแกสและระบบไอน้ำบริเวณตลาดน้ำฝั่งใต้	144
119	ร้านค้าหน้าถังแบบโบราณสร้างบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้	145
120	ร้านค้าเรือนไม้ที่สร้างขึ้นใหม่ ทางด้านทิศตะวันตกของอาคารชั้นเดียว	145
121	ร้านขายอาหารอีสานที่สร้างขึ้นใหม่ด้านทิศใต้ ใต้ของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	146
122	เรือนโกโบริ อาคารไม้ที่สร้างบริเวณด้านทิศใต้ของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	146

ภาพที่	หน้า
123	สะพานโครงเรือ หรือสะพานสติ ที่เชื่อมตลาดน้ำทั้งสองฝั่งเข้าถึงกัน 147
124	ป้ายบอกทางเข้าตลาดน้ำขวัญเรียม ซอยรามคำแหง 185 147
125	แสดงจุดจอดรถทั้งสองฝั่งของตลาดน้ำขวัญเรียม 148
126	เส้นทางท่าเทียบเรือ 14 ท่า เรือคลองแสนแสบส่วนต่อขยายวัดศรีบุญเรือง - มินบุรี 149
127	ตลาดน้ำขวัญเรียมมีห้องน้ำที่สะอาด และมีห้องน้ำสำหรับผู้นั่งรถเข็นวีลแชร์ 150
128	ถังขยะบริเวณอาคารร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ 151
129	ระหว่างทางเดินตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ มีเก้าอี้นั่งพักอยู่ตลอดแนว 151
130	พิธีสวดมนต์ไหว้พระบริเวณตลาดน้ำฝั่งเหนือ 152
131	ประชาชนตักบาตรพระทางเรือ บริเวณตลาดน้ำฝั่งใต้ 153
132	การแสดงปาฐกถาธรรมบริเวณลานกิจกรรม ตลาดน้ำฝั่งใต้ 153
133	มักคุเทศก์น้อยจากโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ ทำหน้าที่บอกเล่าประวัติความเป็นมา ระหว่างนั่งเรือชมวิถีชีวิตสองฝั่งคลอง 154
134	การแสดงบริเวณลานกิจกรรมหน้าศาลขวัญเรียม ตลาดน้ำฝั่งใต้ 155
135	นกแก้วชั้นคอนัวร์ที่จัดแสดงบริเวณเชิงสะพานโครงเรือของตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งใต้ 156
136	เต้าชูลคั่วที่จัดแสดงบริเวณชั้นล่างของอาคารหมายเลข 5 ตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งใต้ 156
137	กิจกรรมวันฮัลโลวีนจัดที่ตลาดน้ำขวัญเรียม 157
138	กิจกรรมเดินรณรงค์เชิญชวนร่วมอนุรักษ์คลองแสนแสบ สายน้ำแห่งวัฒนธรรม เนื่องในวันอนุรักษ์และรักษาคลองแห่งชาติ วันที่ 21 กันยายน 2557 157
139	รูปปั้นขวัญเรียมในระยะแรกของการเปิดตลาดเมื่อเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2555 158
140	รูปปั้นขวัญเรียมที่สร้างขึ้นใหม่ ตั้งไว้ข้างศาลขวัญเรียม เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555 159
141	ป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณตลาดน้ำขวัญเรียม 159
142	บรรจุภัณฑ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมมีควายเรียวเป็นสัญลักษณ์ 160
143	เสื่อยัดที่ระลึก สกรีนรูปควายเรียว 160
144	ป้ายตลาดน้ำขวัญเรียมและรูปปั้นควายเรียว บริเวณหน้าอาคารชั้นเดียวของตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งใต้ 161
145	แสดงการบริหารงานของตลาดน้ำขวัญเรียม 161

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่		หน้า
1	แสดงพื้นที่ของตลาดน้ำขวัญเรียม ระยะแรกเมื่อปี พ.ศ. 2555	93
2	แสดงที่ตั้งของตลาดน้ำขวัญเรียมในพื้นที่ของชุมชนเขาวลิต เมระยะประภาส เมื่อปี พ.ศ.2555	94
3	แสดงที่ตั้งของตลาดน้ำขวัญเรียมในพื้นที่ของวัดบำเพ็ญเหนือระยะแรก เมื่อปี พ.ศ.2555	94
4	แสดงที่ตั้งของตลาดน้ำขวัญเรียม ในพื้นที่ของวัดบางเพ็งใต้ ระยะแรกเมื่อปี พ.ศ.2555	95
5	พื้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ	96
6	แสดงพื้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	104
7	การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือช่วงปี พ.ศ. 2556	115
8	การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ช่วงปี พ.ศ. 2556	120
9	การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือช่วงปี พ.ศ. 2557	125
10	การขยายตัวของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ ช่วงปี พ.ศ. 2557	127
11	การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือช่วงปี พ.ศ. 2558	131
12	การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ช่วงปี พ.ศ. 2558	134
13	แสดงที่ตั้งของลิฟต์และห้องน้ำสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ ภายในบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียม	142
14	อาคารร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ	166
15	ร้านค้าอาคารชั้นเดียว หมายเลข 1 ตลาดน้ำฝั่งเหนือ	167
16	ร้านค้าบริเวณชั้นล่าง โซน A ซีกตะวันออก อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งเหนือ	169
17	ร้านค้าบริเวณชั้นล่าง โซน B ซีกตะวันตก ของอาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งเหนือ	170
18	ร้านค้าบริเวณชั้นบน โซน C ซีกตะวันตก อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียม ฝั่งเหนือ	171
19	ร้านค้าบริเวณอาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ โซน D ชั้นบน ซีกตะวันออก	172
20	แสดงผังร้านค้าบริเวณตรอกเรือ	173
21	แสดงอาคารร้านค้าบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	174
22	แสดงร้านของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	175
23	แสดงบริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	176

แผนผังที่		หน้า
24	แสดงร้านค้าบริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งใต้	177
25	แสดงบริเวณที่ตั้งร้านค้าเรือกระแซง บริเวณริมคลองแสนแสบ ตลาดน้ำ ขวัญเรียมฝั่งใต้	178
26	แสดงร้านค้าบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ (หมายเลข 4)	179
27	แสดงร้านค้าเรือนไม้โบราณ (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้	181

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“การท่องเที่ยว” เป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงานและการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ อีกทั้งยังสามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็วกว่าภาคผลิตและบริการอื่น ๆ¹

การท่องเที่ยวยังเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย เพราะนอกจากจะสร้างรายได้โดยมีมูลค่าเป็นอันดับหนึ่งของการค้าบริการรวมของประเทศแล้วยังเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดธุรกิจด้านต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น โรงแรม ภัตตาคารร้านอาหาร ที่พัก ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดการลงทุน การจ้างงาน และการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยแต่ละปีสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศในรูปแบบเงินตราต่างประเทศปีละหลายแสนบาท รวมทั้งสร้างกระแสเงินหมุนเวียนภายในประเทศจากคนไทยนับแสนล้านบาทเช่นเดียวกัน² โดยผลการสำรวจภาวะการท่องเที่ยวโลก (UNWTO World Tourism Barometer) โดยองค์การการท่องเที่ยวโลกในสังกัดองค์การสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2556 พบว่าประเทศไทยติดหนึ่งในสิบประเทศที่มีนักท่องเที่ยวนานาชาติมาเยี่ยมชมมากที่สุดของโลก จำนวน 26.5 ล้านคนและนำรายได้เข้าสู่ประเทศกว่า 1.35 ล้านล้านบาท³

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดรายได้มหาศาลนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายซึ่งสามารถดึงดูดใจและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ⁴ ทั้งนี้การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมจากนักท่องเที่ยวในปัจจุบันคือ “การท่องเที่ยวตลาดน้ำ”

---

¹คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555 - 2559* (กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2555), 1.

²เรื่องเดียวกัน, 5.

³กรมการท่องเที่ยว, *แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม* (กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว), 6.

⁴ชนกฤต สังข์เฉย, *อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการบริการ* (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2550), 81 - 82.

“ตลาดน้ำ” (floating market) เป็นปรากฏการณ์ของสังคมไทยภาคกลาง ซึ่งแต่เดิมผู้คนนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมท้องน้ำ เพราะลำน้ำคือเส้นทางสัญจรที่สำคัญ ทั้งยังเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสายน้ำในวิถีชีวิตของคนไทยที่ดำเนินชีวิตและหาเลี้ยงชีพด้วยการเป็นเกษตรกร เมื่อเกษตรกรได้ผลผลิตออกมาแล้วก็นำผลผลิตเหล่านั้นมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกันในท้องน้ำ ตลาดน้ำจึงเป็นชื่อเรียกแหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในท้องน้ำ โดยอาศัยเรือเป็นพาหนะ แต่เดิมนอกจากจะเรียกนับแล้วยังมีชื่อเรียกกันว่า “ตลาดเรือ” หรือ “ตลาดท้องน้ำ” ในปัจจุบันเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ตลาดน้ำ”⁵

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีการบันทึกไว้ การสร้างบ้านแปงเมืองในสมัยกรุงศรีอยุธยาแสดงถึงการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของคนไทยในอดีตที่ยึดพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ ซึ่งเป็นที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อดำรงชีวิตตามวิถีสังคมเกษตรกรรม ตลอดจนการคมนาคมขนส่งและการค้าขายทางน้ำเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์⁶ ต่อมาเมื่อมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้น ภายหลังจากช่วงรัชกาลที่ 4 - 5 เป็นต้นมา เส้นทางสัญจรจึงได้เปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยสัญจรทางน้ำก็ปรับมาเป็นการสัญจรทางบก ลำคลองต่าง ๆ จึงค่อย ๆ ถูกเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ตามไปด้วย บางแห่งถูกถมเพื่อขยายถนน สายน้ำจึงมีการเปลี่ยนแปลงรวมถึงสภาพของชุมชน ตลาด ร้านค้า และบ้านเรือนก็ถูกเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม⁷

กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมไทยในช่วง 20 - 30 ปีมานี้ คือ การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ตลาดน้ำมีความเปลี่ยนแปลง โดยการท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เจริญเติบโตและมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีการบรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีจุดประสงค์หลักคือเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หากมองว่าการตัดถนน เป็นปัจจัยด้านลบที่ทำให้ตลาดน้ำรูปแบบดั้งเดิมหายไป การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นปัจจัยด้านบวกที่ทำให้เกิดตลาดน้ำรูปแบบใหม่หรือเกิดตลาดน้ำแหล่งใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในปัจจุบัน⁸

⁵ราตรี โดเฟ่งพัฒน์, **ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), 1 - 3.

⁶เกียรติ จิวะกุล และคณะ, **ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและพัฒนาการ** (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการปฏิบัติการกิจโครงการวิจัย “วิวัฒนาการของศิลปวัฒนธรรมไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), 5 - 6.

⁷กิตติพร ใจบุญ, “ตลาดกับวิถีชีวิต: บทสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องตลาดไทย,” ใน **ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด**, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2549), 63.

⁸เรื่องเดียวกัน, 63 - 64.

อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวตลาดน้ำ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชมตลาดน้ำเพื่อชื่นชมวัฒนธรรมการค้าขายทางเรือของแม่ค้า ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ตลาดน้ำจึงเป็นที่นิยมและเกิดเพิ่มขึ้นมากมายหลายแห่งทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย โดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม เช่น การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางเรือ กิจกรรมตักบาตรพระทางน้ำ การแสดงทางวัฒนธรรม ตลอดจนการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ก็มี เป็นต้น

ที่ผ่านมาได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำจำนวนมาก ซึ่งการศึกษาส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวตลาดน้ำที่ยั่งยืนนั้น เป็นตลาดน้ำที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของภาครัฐและคนในชุมชน ตัวอย่างเช่น งานศึกษาเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาตลาดริมน้ำดอนหวาย ที่มีการดำเนินงานโดยคณะกรรมการตลาดน้ำดอนหวายซึ่งได้รับการส่งเสริมจากเทศบาลตำบลบางกระทึก ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาและการจัดการ ตามกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ขององค์กรส่วนท้องถิ่นในการคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กำหนดนโยบาย คุ้มครอง ศึกษาผลกระทบและหามาตรการลดผลกระทบ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งจัดทำแนวทางปฏิบัติและวางแผนแนวทางการแก้ไข โดยการศึกษาวิจัยประเมินผลและตรวจสอบอย่าง เป็นระบบตามศักยภาพของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว⁹ งานศึกษาเรื่องการรวมกลุ่มชุมชนปฏิบัติการเพื่อการสร้างรูปแบบทางการตลาดอย่างยั่งยืนผ่านทฤษฎีกิจกรรม กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่มาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม และส่งผลให้ตลาดอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและก่อให้เกิดผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจต่อชุมชน¹⁰ และงานศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม พบว่าตลาดน้ำคลองลัดมะยมเกิดจากสมาชิกในชุมชนริมน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์แม่น้ำคูคลอง และได้รับการสนับสนุนจากโครงการชุมชนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ย่านตลาดน้ำตลิ่งชัน คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ในการดำเนินการพัฒนาตลาดน้ำในการออกแบบแผนผังและปรับปรุงภูมิทัศน์ พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางเกษตรกรรม ซึ่งในปัจจุบันก็ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก¹¹

⁹จันทร์เพชร แสงวงศ์, “กลยุทธ์การพัฒนาตลาดน้ำดอนหวาย,” **วารสารการบริหารท้องถิ่น** 4, 2 (2 เมษายน - มิถุนายน 2554): 67 - 77.

¹⁰ปรียาภรณ์ เนียมนง, “การรวมกลุ่มชุมชนปฏิบัติการเพื่อการสร้างรูปแบบทางการตลาดอย่างยั่งยืนผ่านทฤษฎีกิจกรรม กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา,” **วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศน์ มหาวิทยาลัยนเรศวร** 7, 1 (ตุลาคม 2554 - มีนาคม 2555): 29 - 38.

¹¹จิตรา อนุสาสนนันท์, “การเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555), 110 - 111.

จากที่ตลาดน้ำได้รับความสนใจและการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เป็นสาเหตุให้สภาพเดิมของตลาดน้ำเปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาตลาดน้ำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยขาดการดูแลและการบริหารจัดการที่ดี อาจทำให้เกิดผลกระทบต่างๆ ตามมา เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางสังคม และผลกระทบทางวัฒนธรรม¹² ดังจะเห็นได้จากกรณีศึกษาเรื่องการสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนา ควบคุม ดูแลตลาดน้ำในปัจจุบันให้มีมาตรฐาน อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน นักท่องเที่ยว และเพื่อคงไว้วัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำให้คงอยู่ ซึ่งปัจจุบันนั้นได้เลือนหายไปเนื่องจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม สังคม และชุมชน¹³ จากงานศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดไทร กรุงเทพมหานคร พบว่า ตลาดน้ำวัดไทรได้รับความนิยมน้อยลง อันเนื่องมาจากปัญหาเรื่องการบริหารจัดการที่ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกอบกับความเจริญที่เข้ามาในพื้นที่ ทำให้สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ที่ผ่านมาได้มีความพยายามในการฟื้นฟูตลาดน้ำวัดไทรขึ้นมาใหม่ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ และปัจจุบันก็ยังไม่มีการฟื้นฟูตลาดน้ำวัดไทรขึ้นมาอีก¹⁴ และในงานศึกษาเรื่อง การป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา พบว่า ตลาดน้ำอัมพวาประสบปัญหาในเรื่องของการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างขาดความรู้ ความเข้าใจทำให้ระบบนิเวศน์ถูกทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและต้องมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวอย่างตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป¹⁵ เป็นต้น

¹²มณีวรรณ ผิวนิยม และปรารธนา จันทรุพันธ์, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนาและผลกระทบของการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนวิจัย, 2546), 15.

¹³ศิริกาญจน์ กิตติชยานนท์, “การสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550), 154.

¹⁴ธีรารักษ์ นกแก้ว, “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดไทร กรุงเทพมหานคร” (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), 113 - 114.

¹⁵อริสรา เสยานนท์, “การป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา,” วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 29, 4 (เดือนตุลาคม - ธันวาคม 2552): 163 - 172.

“ตลาดน้ำ” เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่ได้รับคามนิยมนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แม้ปัจจุบันตลาดน้ำมิได้มีความสำคัญเพื่อซื้อขายสินค้าของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ เหมือนในอดีต แต่ก็ยังมีการดำเนินชีวิตบางส่วนที่คงเดิมหลงเหลือไว้ กิจกรรมต่าง ๆ ของตลาดน้ำยังคงได้รับความนิยม ซึ่งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชนนับว่าเป็นปัจจัยในการท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่จะสามารถนำมาพัฒนาและเพิ่มศักยภาพให้เป็นการท่องเที่ยวตลาดน้ำที่ยั่งยืนได้

ตลาดน้ำขวัญเรียม เป็นตลาดน้ำตลาดหนึ่งที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร ที่ก่อตั้งขึ้นโดยเอกชน เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2555 พื้นที่ตั้งตลาดน้ำนี้ ตั้งอยู่ระหว่างสองฝั่งคลองแสนแสบในพื้นที่ของวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ โดยมีการสร้างสะพานเป็นรูปกระดูกโครงเรือ เชื่อมระหว่างพื้นที่ตลาดน้ำฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ) และตลาดน้ำฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้) ตลาดน้ำขวัญเรียมมีทั้งร้านค้าที่ตั้งอยู่ภายในอาคาร ร้านค้าจำลองแบบโบราณ และร้านค้าเรือลอยน้ำ ซึ่งประกอบด้วยร้านค้าต่าง ๆ มากมายทั้งสองฝั่ง มีร้านค้าทั้งหมดเกือบ 200 ร้านค้า ประกอบด้วยร้านอาหาร เสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า ของตกแต่งบ้าน ของสะสม เครื่องประดับ ฯลฯ การคมนาคมสามารถเข้าถึงตลาดน้ำฝั่งเหนือและตลาดน้ำฝั่งใต้ได้ทั้งสองทาง

นอกจากนี้ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการจัดกิจกรรมตักบาตรทางน้ำ ซึ่งถือว่าหาได้ยากในสังคมเมือง ทุกเช้าวันเสาร์ - วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ จะมีประชาชนจำนวนมากหลังไหลเข้ามาทำบุญตักบาตรกันอย่างเนืองแน่น ถือเป็นกาณ์ฟื้นฟูประเพณีทางพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง อีกทั้งทางวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญถวายสังฆทาน การไถ่ชีวิตโคกระบือ มีพระพุทธรูปจำลองที่สำคัญ เช่น พระพุทธชินราชจำลอง พระพุทธโสธรจำลอง หลวงพ่อวัดไร่ขิงจำลอง เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา รวมถึงมีการกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น กิจกรรมล่องเรือชมคลองแสนแสบ การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม และการจัดแสดงสัตว์บกและสัตว์น้ำ

จากการที่ตลาดน้ำดังกล่าวตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบ จึงทำให้ผู้สร้างตลาดได้ผูกโยงเรื่องราวของ “ขวัญ - เรียม” ตัวละครในนิยายรักอมตะเรื่อง “แผลเก่า” ของไม้เมืองเดิม ซึ่งเป็นชื่นชอบและติดตรึงอยู่ในภาพทรงจำของคนไทย โดยมีขวัญกับเรียมเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของอดีต ตลาดน้ำขวัญเรียมจึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว อันเกิดจากปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยด้านทรัพยากร สถานที่ มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และคนชรา รวมถึงสตรีมีครรภ์ ได้แก่ ลิฟต์ ทางลาด ห้องน้ำ เป็นต้น

ทั้งนี้ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการประชาสัมพันธ์หลากหลายช่องทาง ทำให้มีข่าวของตลาดน้ำขวัญเรียมเผยแพร่ออกไปสู่สาธารณชนได้อย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น เฟสบุ๊ก (facebook) เว็บไซต์ (website) ของทางตลาดน้ำขวัญเรียม ทั้งนี้ทางตลาดน้ำทำกิจกรรมร่วมกับทางสำนักงานเขตมีนบุรี ในการจัดงานต่าง ๆ เช่น วันอนุรักษ์คูคลองน้ำใส งานครบรอบ 111 ปีเมืองมีนบุรี และอนุญาตให้สื่อต่าง ๆ เข้าไปถ่ายทำรายการโทรทัศน์ ละคร และโฆษณา¹⁶ ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งส่งผลให้ทำให้ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

¹⁶สัมภาษณ์ ชาวลิขิต เมธยะประภาส, ผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียม, 27 มิถุนายน 2557.

จะเห็นว่าตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดที่เกิดขึ้นเพียง 4 ปี แต่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ด้วยความเป็นตลาดน้ำเอกชนซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและความมีชีวิตชีวาของเจ้าของตลาด จึงทำตลาดน้ำแห่งนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันตลาดน้ำขวัญเรียมมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมจำนวนมากเฉลี่ยวันละ 10,000 กว่าคน¹⁷ ซึ่งการบริหารโดยภาคเอกชนเป็นไปในรูปแบบเชิงพาณิชย์ โดยการบริหารงานเช่นนี้ถึงแม้ว่าจะประสบความสำเร็จในเชิงเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็ปฏิเสธไม่ได้ถึงผลกระทบด้านลบที่จะตามมา ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงต้องมีการปรับมุมมองด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และคำนึงถึงผลประโยชน์ ในภาพรวม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว ในประเด็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของตลาดน้ำขวัญเรียมเพื่อวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว และนำไปสู่แนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมที่ได้มาตรฐานตลาดน้ำ อันจะส่งผลให้ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

คำถามการวิจัย

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งตลาดน้ำขวัญเรียมปี พ.ศ. 2555 จนถึงปี พ.ศ. 2559 ตลาดน้ำขวัญเรียมมีพัฒนาการและการจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างไร การท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียมมีจุดแข็งหรือจุดอ่อนอย่างไร และตลาดน้ำแห่งนี้ควรมีทิศทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในทิศทางใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว
2. ศึกษาตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยวเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว
3. เสนอแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน

ตลาดน้ำ

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ตั้งของตลาดน้ำขวัญเรียมทั้งสองฝั่งคลองแสนแสบ ตลาดน้ำฝั่งเหนือมีพื้นที่ประมาณ 20 x 120 เมตร ตลาดน้ำฝั่งใต้มีเนื้อที่ประมาณ 50 x 80 เมตร

¹⁷ ฤกษ์นิมิตรไนท์, “ตลาดน้ำขวัญเรียม ตอนที่ 2,” ออกอากาศทางเนชั่นทีวี, 27 เมษายน 2557.

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
2. สามารถนำผลจากการศึกษานี้ ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว” ผู้ศึกษาได้สำรวจและรวบรวมแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการศึกษา โดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดของสถาบันการศึกษา ข่าวจากหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเว็บไซต์ต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลที่ศึกษารวบรวม ได้แก่ บทความ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ เอกสาร รายงานการศึกษา รายงานสรุปประชุมสัมมนา หนังสือ และสื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความเป็นมาของตลาดน้ำ

ในอดีตผู้คนอาศัยอยู่กันอย่างง่าย ๆ รูปแบบการดำรงชีวิตของแต่ละชุมชนเป็นไปในลักษณะของการพึ่งพาตนเอง ต่อมาเมื่อบ้านเมืองพัฒนามากขึ้น การดำรงชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไป มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสิ่งของซึ่งกันและกัน ทั้งจากภายในชุมชนและนอกชุมชน จากแหล่งชุมชนหนึ่งไปยังแหล่งชุมชนหนึ่ง ทำให้เกิดสถานที่ที่ถือว่าเป็นแหล่งซื้อขายของชุมชนขึ้น กลายเป็นย่านเศรษฐกิจเรียกว่า “ตลาด” ชุมชนใดที่ใช้การคมนาคมทางบกในการติดต่อไปมาหาสู่ตลาดอันเป็นแหล่งสำคัญในการค้าขายก็จะเรียกกันว่า “ตลาดบก” แต่ถ้าชุมชนนั้นใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางสัญจร ส่วนใหญ่ก็จะเรียกตลาดที่เกิดขึ้นว่า “ตลาดน้ำ”¹

สภาพที่เหมาะสมแก่การเกิดตลาดน้ำ ส่วนใหญ่มักเป็นชุมชนที่มีลำคลองหลายสายมาบรรจบกัน ลำคลองเหล่านั้นจะไหลลงสู่แม่น้ำใหญ่ นอกจากนี้ยังเป็นทีสะดวกแก่การสัญจรไปมาของชุมชนริมน้ำ ทั้งผู้คนที่ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่หรือผู้คนที่ย้ายมาอยู่ห่างออกไป คลองเหล่านี้อาจเป็นคลองธรรมชาติ คลองขุด คลองลัด หรือคลองเชื่อมแม่น้ำก็ได้²

ตลาดน้ำมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในอดีตของคนไทย เนื่องจากสมัยก่อนการคมนาคมติดต่อกันนั้น ลำน้ำคือเส้นทางสัญจรที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเหมือนแอ่งน้ำ ตลาดน้ำจึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสายน้ำในวิถีชีวิตของคนไทยที่ดำเนินชีวิตด้วยการหาเลี้ยงชีพด้วยการเป็นเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ บ้านเมืองของเรานั้นไม่มีอาชีพใดจะเหมาะสมเท่ากับการทำเกษตรกรรม เพราะความสมบูรณ์ของดินและความ

---

¹ปิยะพร ภัณฑิลา, บรรณาธิการ, ตลาดน้ำ : ย่านชุมชนเก่าริมน้ำในสังคมเมืองสยาม (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2537), 5 - 7.

²สกุณี ญัฐพลวัฒน์, เรียบเรียง, ตลาดน้ำ วิถีชีวิตพ่อค้า - แม่ค้าไทย (กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี. เวิลด์มีเดีย, 2541), 22.

อุดมของน้ำและเมื่อเกษตรกรได้ผลผลิตออกมาแล้วก็นำผลผลิตเหล่านั้นมาซื้อขายแลกเปลี่ยน ในสถานที่ที่สะดวกเหมาะสมต่อการติดต่อเดินทางซึ่งก็คือสายน้ำนั่นเอง³ ตลาดน้ำเป็นชื่อที่เรียก แหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในท้องน้ำโดยอาศัยเรือเป็นพาหนะ แต่เดิมนอกจากจะเรียกนัดแล้วยังมีชื่อเรียกกันว่า “ตลาดเรือ” หรือ “ตลาดท้องน้ำ”⁴ เพื่อสื่อถึงการค้าขายทางน้ำ ส่วนคำว่า “ตลาดน้ำ” นั้น เพิ่งจะมาเรียกกันเมื่อสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเห็นแล้วจึงตั้งชื่อให้ว่า “Floating Market”⁵

นอกจากนี้ตลาดน้ำในอีกลักษณะหนึ่งคือ “ตลาดนัด” เพราะตลาดน้ำไม่ได้มีเป็นประจำทุกวัน จึงมีภาษาเรียกกันในหมู่ชาวบ้านว่า “นัด”⁶ เช่น นัดท่าคา หมายถึง ตลาดน้ำท่าคา ซึ่งจะมี 6 ครั้งใน 1 เดือน ได้แก่ วันขึ้น 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ และวันแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เป็นต้น⁷ ตลาดน้ำในลักษณะนี้มักเกิดในเวลาเช้ามืดและใช้ประโยชน์จากน้ำขึ้นน้ำลง⁸ ตลาดน้ำบางแห่งจึงเป็นตลาดนัดในวันข้างขึ้นและข้างแรม โดยตลาดน้ำแต่ละแห่งอาจมีวันนัดตรงกันหรือสลับเวลากัน เพราะต้องการให้สอดคล้องกับวันนัดของตลาดน้ำอื่น ๆ บริเวณใกล้เคียง⁹

เรื่องราวของตลาดน้ำที่ได้รับการบันทึกไว้เป็นหลักฐานเก่าแก่ที่สุด คือ ตลาดน้ำในสมัยกรุงศรีอยุธยา¹⁰ กรุงศรีอยุธยามีสภาพพื้นที่เหมาะแก่การกสิกรรมและเป็นเมืองอยู่ในทำเลที่เหมาะสมกับการเป็นเมืองท่าที่จะทำการค้าขายได้ทั้งในประเทศและนอกประเทศ เพราะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นเส้นทางสู่ปากน้ำออกทะเล หรือจะเดินทางจากทะเลเข้ามาตามแม่น้ำจนถึงตัวเมืองก็ได้ ส่วนภายในประเทศก็สามารถเดินทางตามแม่น้ำซึ่งมีถึง 3 สาย คือ แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำเจ้าพระยา¹¹ โดยแม่น้ำลพบุรีไหลจากทางทิศเหนือมารวมกับแม่น้ำป่าสักที่ไหลมาจากทิศตะวันออก และแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลมาจากทิศตะวันตกมารวมกับแม่น้ำ

³อุดม เขยกีวงศ์, ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ (กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาสร้างสรรค์, 2552), 15 - 16.

⁴ราตรี โตเฟ่งพัฒน์, ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2543), 3.

⁵สันติ เสวตวิมล, ตำนานตลาดไทย (กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2544), 136.

⁶กิตติพร ใจบุญ, “ตลาดกับวิถีชีวิต: บทสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องตลาดไทย,” ใน ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2549), 65.

⁷ราตรี โตเฟ่งพัฒน์, ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง, 202.

⁸เกียรติ จิวะกุลและคณะ, ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและพัฒนาการ (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการปฏิบัติการกิจโครงการวิจัย “วิวัฒนาการของศิลปวัฒนธรรมไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2525), 6.

⁹กิตติพร ใจบุญ, ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด, 65.

¹⁰ราตรี โตเฟ่งพัฒน์, ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง, 6.

¹¹เกียรติ จิวะกุลและคณะ, ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและพัฒนาการ,

ป่าสักแล้วไหลรวมกันทางใต้¹² จะขึ้นเหนือล่องใต้หรือนำสินค้าทางเหนือบรรทุก่องมายังกรุงศรีอยุธยาที่สะดวกอย่างยิ่ง นอกจากนี้ทั้งในเมืองและนอกเมืองยังมีคูคลองเชื่อมต่อถึงกันอีกเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้าของประเทศในสมัยนั้น¹³ จากงานเขียนของชาวกรุงเก่าได้พรรณนาถึงอยุธยานั้นเปรียบคล้ายสำเภาไว้ว่า

กรุงศรีอยุธยาคือสำเภา มีแม่น้ำล้อมรอบ หัวสำเภาอยู่ที่ศุภรพ เรียกว่าชื่อเมืองลำคูเมือง ด้านหน้าจากหัวรอผ่านหน้าวังจันทร์เกษมไปบรรจบแม่น้ำป่าสักและไหลไปบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาตรงวัดพันธุเชิง เรียกว่าลำคูชื่อน้ำ ท้ายสำเภาอยู่ทางทิศตะวันตก ดังนี้พระที่นั่งราชฆนเชียรต่าง ๆ จงหันหน้าไปสู่อำเภอคือทิศตะวันออกทั้งสิ้น¹⁴

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองแห่งสายน้ำเช่นนี้ พาหนะที่ใช้กันคือ เรือ ในหนังสือ *Histoire Naturelle et Politique de Royaume du Siam* ของนิโกลาส์ แชรแวส (Nicolas Gervaise) นักเดินทางชาวฝรั่งเศสที่ติดตามคณะเผยแผ่คริสต์ศาสนาเข้ามาในสยาม ระหว่าง พ.ศ. 2224 - 2229 ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กล่าวถึงพาหนะและความสะดวกในการเดินทางทางน้ำว่า “โดยที่มีแม่น้ำอยู่แทบทั่วราชอาณาจักรสยาม เรือจึงเป็นพาหนะอย่างเดียวกับที่เหมาะสมและใช้กันมากที่สุด” นอกจากนี้นิโกลาส์ แชรแวส ยังกล่าวถึงตลาดน้ำว่า

เรือที่ใช้ในการเดินทางนั้น มีขนาดใหญ่มากพอที่สมาชิกในครอบครัวจะลงไปอยู่ได้ทั้งหมดเหมือนในเรือนนอน เขาทำครัวกันในเรือเหมือนอย่างบนบก ฉะนั้นจึงต้องมีเสบียงอาหารติดไปด้วย เพราะตามทางไม่มีโฮเต็ลเหมือนอย่างทวีปยุโรป แต่ตามปกติแล้วในบริเวณใกล้ตำบลใหญ่ ๆ จะมีตลาดลอยน้ำ มีเรือเล็ก ๆ กว้างร้อยลำ บรรทุกข้าวสาร ผลไม้ ปลาสด และปลาเจมาขาย จะซื้อไว้เป็นเสบียงได้¹⁵

ตลาดลอยน้ำที่แชรแวสกล่าวถึงนี้ เอกสารของไทยในคำให้การของขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ก็ระบุว่ามีการติดตลาดอยู่ 4 แห่งใหญ่ ๆ ในท้องน้ำรอบกรุงศรีอยุธยา คือ

1. ตลาดน้ำบางกะจะ เป็นตลาดน้ำด้านตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะเมืองอยุธยา บริเวณหน้าป้อมเพชร ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำเจ้าพระยาไหลมาบรรจบกับแม่น้ำป่าสัก แล้วรวมตัวกันเป็นสายเดียวไหลลงสู่ทิศใต้ ผ่านกรุงเทพมหานครสู่อ่าวไทย ตลาดน้ำแห่งนี้จึงเป็นที่นัดพบสำคัญของบรรดาพ่อค้าแม่ค้าจากหัวเมืองทางเหนือและใต้ รวมทั้งย่านใกล้เคียง
2. ตลาดน้ำปากคลองคูจามท้ายสุเหร่าแขก อยู่ทางด้านใต้ของเกาะเมืองอยุธยา บริเวณใต้วัดพุทธไสวรรย์ ผู้คนในย่านนั้นนอกจากคนไทยแล้ว ยังมีพวกแขกจามซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม

¹²สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร, *คลองเก่าเล่าประวัติเมือง* (กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่น, 2555), 19.

¹³ราตรี โตเฟ่งพัฒน์, *ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง*, 9.

¹⁴สันติ เสวตวิมล, *ตำนานตลาดไทย*, 15.

¹⁵นิโกลาส์ แชรแวส, *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม*, แปลโดย สนต์ ท. โกมลบุตร (พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506), 108. อ้างถึงใน ราตรี โตเฟ่งพัฒน์, *ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง* (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2553), 21.

อาศัยอยู่ ในเอกสารคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม กล่าวว่า พวกจามในย่านนี้มีอาชีพ
 สาขาน “เสื่อลันไต” ขาย เสื่อลันไต ตามที่ปรากฏในอักขราริธานศัพท์ของแดนปีช แบรดเลย์ ดีพิมพ์
 ใน พ.ศ. 2416 อธิบายว่า “เสื่อเขาสานด้วยหวายตะค้า¹⁶เป็นซีก ๆ”

3. ตลาดปากคลองคูไม้ร้อง อยู่ทางทิศเหนือของเกาะเมืองอยุธยา บริเวณแม่น้ำลพบุรี
 ระหว่างวัดเชิงท่ากับวัดพนมยงค์ เป็นชุมชนทางน้ำที่สำคัญ เพราะมีแม่น้ำไหลสู่เมืองต่าง ๆ ทั้งใน
 แถบภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังมีคลองหลายสายเชื่อมต่อกับคลอง
 เมือง ช่วยให้การติดต่อสะดวกยิ่งขึ้น

4. ตลาดปากคลองวัดเดิม (วัดอโยธยา) อยู่ทางทิศตะวันออกของเกาะเมืองอยุธยา
 บริเวณลำน้ำแม่เปี้ยหรือแม่น้ำป่าสักสายเก่า สันนิษฐานว่า ย่านนี้น่าจะเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวจีน
 โดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว เนื่องด้วยมีศาลเจ้าปูนเท่ากตั้งอยู่ซึ่งชาวจีนแต้จิ๋วให้การเคารพบูชา¹⁷

นอกจากตลาดทั้ง 4 แห่งนี้แล้ว ยังมีตลาดน้ำแหล่งย่อยอีกหลายแห่ง ตลาดน้ำเหล่านี้
 มีประจำทุกฤดูกาลและเกิดขึ้นในฤดูน้ำหลาก อาทิ ตลาดน้ำปากคลองสวนพลู ตลาดน้ำหน้าวัดสมอ
 วัดขนุน วัดขนาน เป็นต้น¹⁸

ตลาดน้ำในยุคนี้ถือเป็นยุคทองของการค้าขายทางน้ำ เพราะอยุธยาเป็นชุมทาง
 การนัดพบของพ่อค้าจากทุกทิศ ตลาดน้ำอยุธยามีทั้งแพและเรือค้าขาย สินค้าที่นำมาขายมักจะเป็น
 ของแห้งทุกชนิด เช่น แพขายของชำ ขายเครื่องบวชนาค ขายเครื่องถ้วยชาม (ลายคราม)
 ขายเครื่องประดับ เงิน ทอง นาค ขายน้ำมัน ขายอบ ขายยาสูบ และแพขายผ้า นอกจากแพแล้ว
 ยังมีเรือขายของ มีทั้งเรือในท้องถิ่นและเรือที่มาจากถิ่นอื่น ได้แก่ ยาสูบและไม้ ซึ่งเป็นสินค้าหลัก
 จากทางเหนือ สำหรับของที่ขึ้นไปกรุงเทพฯ มีหลายชนิดทั้งของกินและของใช้ หมากและพลู
 เป็นสินค้าหลัก ส่วนการซื้อขายจะเริ่มในเดือน 1 เดือน 2 นอกจากนี้จะพบเรือเครื่องเทศ เรือขาย
 ของสด เช่น ผัก ผลไม้ อาหาร เรือขายขนม เรือขายข้าวแกง เป็นต้น¹⁹

ส่วนตลาดบกในสมัยอยุธยาจะตั้งอยู่ริมแม่น้ำรอบกรุงทั้งบริเวณในกำแพงเมือง
 และนอกกำแพงเมืองมีพรรณนาความไว้ในพงศาวดารว่า “ตลาดบกในพระนครศรีอยุธยาจะอยู่ที่
 วัดมหาธาตุ หลังขนอนบางหลวง ซึ่งเป็นตลาดใหญ่มาก แต่ถ้าเป็นตลาดน้ำนั้นเป็นตลาดที่ใหญ่กว่า
 ตลาดบก เพราะคนสมัยก่อนใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญ บ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมน้ำเป็นสำคัญ”²⁰
 จากคำให้การของขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ประมาณการว่ามีเรือนแพประมาณ 2 หมื่นเศษ ตลาด
 ทั่วไปส่วนใหญ่แล้วจะกระจายกันตามริมแม่น้ำมากกว่าเส้นทางทางบก²¹

¹⁶ ตะค้า ชื่อหวายชนิดหนึ่ง ผิวเป็นมัน เนื้อเหนียว ใช้ผูกสิ่งของ

¹⁷ สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร, คลองเก่าเล่าประวัติเมือง
 , 121 - 122.

¹⁸ ราตรี โต้เฟ่งพัฒน์, ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง, 24.

¹⁹ อุดม เขยกีวงศ์, ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ, 18 - 20.

²⁰ สันติ เสวตวิมล, ตำนานตลาดไทย, 136.

²¹ เกียรติ จิระกุลและคณะ, ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและพัฒนาการ,

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี ตลาดใหญ่ยังคงเป็นตลาดเก่าที่มีความเจริญมาก่อนแล้ว เมื่อครั้งสมัยอยุธยา กล่าวคือ มีทั้งตลาดบกและตลาดน้ำ แม้ว่าสมัยธนบุรีจะเป็นตลาดบก แต่ตลาดในสมัยนี้ยังคงกระจายอยู่ริมแม่น้ำลำคลองแต่คงไม่มากเท่าสมัยอยุธยา เพราะพื้นที่จืดแพะมีน้อยมาก²² ถึงแม้ว่าเมืองนี้จะตั้งอยู่ใกล้ปากอ่าวมากกว่ากรุงศรีอยุธยา และในอดีตเคยเป็นเมืองด่านเก็บภาษี กล่าวคือ ในสมัยอยุธยามีธรรมเนียมการเก็บภาษีจังกอบจากเรือสินค้าต่างชาติที่เข้ามาค้าขายโดยการจัดตั้งด่านไว้เป็นระยะ ๆ ตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยา ด่านสำคัญคือด่านบางกอก²³

อย่างไรก็ตามกรุงธนบุรีไม่ได้เป็นศูนย์กลางทางการค้าตลาดใหญ่เช่นอยุธยา สาเหตุอาจมาจากการสงครามที่ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ทำให้พ่อค้าต่างชาติเกรงภัยจากสงครามไม่กล้าเข้ามาค้าขาย การค้ากับต่างชาติจึงหยุดชะงักลงชั่วคราว ยกเว้นพ่อค้าชาวจีนที่ยังคงเข้ามาค่อนข้างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เนื่องมาจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมีเชื้อสายจีน ประกอบกับพระองค์ส่งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับฮ่องเต้แห่งราชวงศ์ชิงของจีน ทำให้ชาวจีนเกิดความมั่นใจในความปลอดภัยและได้รับความสะดวกไม่ด้อยไปกว่าในสมัยอยุธยา ที่สำคัญพระเจ้าตากทรงดำเนินนโยบายต่างประเทศเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา ตลาดที่สำคัญในสมัยกรุงธนบุรี ได้แก่ ตลาดพลู ตลาดจอมทอง ตลาดสะพานหัก ส่วนตลาดเรือหรือตลาดน้ำที่ใหญ่ที่สุดในกรุงธนบุรี คือ ตลาดน้ำวัดอินทาราม และตลาดวัดจันทาราม ซึ่งเป็นตลาดที่อยู่ในคลองบางหลวง ย่านตลาดพลูด้วยกันทั้งสิ้น และเป็นตลาดที่ชาวบ้านพายเรือเอาข้าวของสินค้ามาขายตามลำคลอง ต่อมาเมื่อความเจริญมากขึ้นได้โยกย้ายไปยังวัดไทรจึงกลายเป็นตลาดน้ำวัดไทร และในปัจจุบันย้ายไปอยู่ที่ดำเนินสะดวก กลายเป็นตลาดน้ำดำเนินสะดวก²⁴

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น ตลาดบกมีความสำคัญน้อยกว่าตลาดน้ำ เนื่องจากความไม่สะดวกในการคมนาคมขนส่งและอยู่ในเขตพระนครเป็นส่วนมาก²⁵ ตลาดที่ปรากฏในสมัยนี้ คล้ายคลึงกับตลาดที่เห็นในสมัยอยุธยา คือ มีทั้งตลาดบกและตลาดน้ำ ตลาดส่วนใหญ่จะเป็นตลาดเรือนแพตั้งอยู่ริมแม่น้ำ²⁶ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นตลาดน้ำหรือตลาดเรือ โดยมากแล้วจะเป็นตลาดสดในลักษณะที่คล้ายกับการหาบเร่ที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ใช้เรือแพเป็นพาหนะในการบรรทุกสินค้าต่าง ๆ ทั้งอาหารสด ทั้งเนื้อสด ปลา ผลไม้ และประเภทอาหารแห้ง เช่น หอม กระเทียม น้ำปลา น้ำตาล เกลือ เป็นต้น โดยการจัดส่งสินค้าต่าง ๆ เหล่านี้ไปยังแหล่งที่นัดพบหรือจุดนัดพบ ซึ่งส่วนมากจะเป็นบริเวณปากคลองตลาดและบริเวณแยกของตลาด ในระหว่างการล่องเรือตามน้ำ

²²สุริยะ บุญศักดิ์, ย้อนรอย...ตลาดเก่าแห่งเมืองสยาม: แหล่งจับจ่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีพ! (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วันชนะ, 2547), 56 - 58.

²³เกียรติ จิวะกุลและคณะ, ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและพัฒนาการ, 4.

²⁴สุริยะ บุญศักดิ์, ย้อนรอย...ตลาดเก่าแห่งเมืองสยาม: แหล่งจับจ่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีพ!, 51 - 58.

²⁵เกียรติ จิวะกุลและคณะ, ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและพัฒนาการ, 4.

²⁶สันติ เสวตวิมล, ตำนานตลาดไทย, 38 - 39.

อาจหยุดขายตามรายทางไปด้วย ผู้ขายส่วนใหญ่มักจะเป็นแม่ค้า เนื่องจากผู้ขายจะต้องถูกเกณฑ์แรงงานตามธรรมเนียมการปกครองของไทยสมัยโบราณ²⁷

ตลาดน้ำที่ใหญ่ที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคือ ตลาดท่าเตียน ซึ่งอยู่ใกล้กับพระบรมมหาราชวังเรื่อยไปจนถึงคลองหลอด เรียกว่า “ตลาดปากคลอง” หรือ “ปากคลองตลาด” ในปัจจุบัน²⁸ ทั้งตลาดท่าเตียนและปากคลองตลาดเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุดของกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นแหล่งขนถ่ายสินค้าจากบรรดาสินค้าจากหัวเมืองทั้งหลาย รวมถึงสินค้าที่บรรจุมายังสำเภาเมืองจีน²⁹ นอกจากนี้ยังมีตลาดที่สำคัญอีกหลายแห่งกระจายตามแม่น้ำลำคลองที่สำคัญ เช่น ตลาดท้ายวัง ตลาดบางกอกน้อย ตลาดบางคลองหลวง ตลาดน้ำวัดทอง ตลาดน้ำคลองมหานาค เป็นต้น³⁰

ตลาดน้ำในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง เริ่มตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394 - 2411) ไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตัวให้ทันสมัยแบบตะวันตก รวมถึงตลาดก็ต้องมีการปรับเปลี่ยน ผลของสัญญาบาวริงทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างมาก จากการพัฒนาประเทศในด้านการคมนาคมทั้งทางบกในรูปแบบของการตัดถนนและทางน้ำในรูปแบบของการขุดคลองใหม่ ๆ ตลอดจนการเพิ่มของจำนวนประชากรในกรุงเทพฯ ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนตามเส้นทางคมนาคมที่ได้รับการพัฒนาขึ้น เกิดการกระจายตัวของตลาดสดในรูปแบบตลาดบกตามเส้นทางถนนมากกว่าตลาดในเส้นทางน้ำหรือในรูปแบบตลาดน้ำดังที่เคยเป็นมา³¹

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 - 2453) มีการพัฒนารูปแบบของตลาดให้มีความทันสมัยตามอย่างมาตรฐานตะวันตก ทั้งทางด้านความสะอาด การบริการด้านไฟฟ้า รวมไปถึงการสร้างอาคารร้านค้าอื่น ๆ ตลาดบกที่สำคัญในสมัยนี้ เช่น ตลาดบางลำพู ตลาดเสาชิงช้า ตลาดท่าเตียน ตลาดบางรัก เป็นต้น³² ผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจการค้า การคมนาคม ตลอดจนการเพิ่มของประชากร รวมทั้งการขยายตัวของเมือง ยังส่งผลให้เกิดย่านการค้าที่สำคัญตามเส้นทางคมนาคมทางบกทั้งที่เป็นกิจการของคนไทยและกิจการของชาวต่างชาติจำนวนมาก ย่านการค้าที่สำคัญได้แก่ ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร ถนนพาหุรัด ถนนอนุสาวรีย์ ถนนเจริญกรุงตอนใน

²⁷ เกียรติ จิระกุลและคณะ, ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและการพัฒนาการ, 6.

²⁸ สุริยะ บุญศักดิ์, ย้อนรอย...ตลาดเก่าแห่งเมืองสยาม: แหล่งจับจ่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีพ!, 67.

²⁹ สันติ เสวตวิมล, ตำนานตลาดไทย, 39 - 40.

³⁰ สุริยะ บุญศักดิ์, ย้อนรอย...ตลาดเก่าแห่งเมืองสยาม: แหล่งจับจ่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีพ!, 68.

³¹ เรื่องเดียวกัน, 77 - 78.

³² เกียรติ จิระกุลและคณะ, ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและการพัฒนาการ, 16.

ถนนเจริญกรุงตอนนอก ถนนเยาวราช นอกจากนี้ยังปรากฏย่านการค้าในรูปแบบของบริษัทการค้า และห้างสรรพสินค้าอีกด้วย³³

วิถีการดำรงชีวิตของชุมชนตลาดน้ำได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในเขตเมืองหลวง ตั้งแต่วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2475 จากนั้นเมื่อมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระดับประเทศ ด้วยการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) เป็นตัวกำหนดบทบาท ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงไปจากระบบการค้าย่อยมาเป็นระบบการค้าสากล ซึ่งรัฐบาลได้ส่งเสริมให้เกษตรกรหันไปผลิตพืชผลเพื่อการอุตสาหกรรมและการส่งออก และมีการพัฒนาระบบการคมนาคมทางบกเพื่อรองรับการผลิตที่มีขนาดใหญ่ขึ้น³⁴

นอกจากนี้แหล่งอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เกษตรกรรมเดิมในบริเวณที่ลุ่มภาคกลาง ได้แก่ ออยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร ราชบุรี นครปฐม³⁵ เมื่อชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมีถนนตัดไปสู่ชุมชนต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งในเมืองและนอกเมือง จากแต่เดิมตลาดที่มักปรากฏเป็นตลาดน้ำและชุมชนริมน้ำก็ค่อย ๆ เริ่มโยกย้ายขึ้นฝั่ง บางแห่งก็รวมตัวกับตลาดบนฝั่งกลายเป็นย่านตลาดบกแทน จุดเปลี่ยนช่วงเวลานี้เองที่ทำให้ตลาดน้ำบางแห่งปิดฉากความเป็นตลาดน้ำลง ในขณะที่บางแห่งมีการปรับรูปแบบตลาดเพื่อให้คงอยู่ท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป³⁶

การเกิดของตลาดน้ำในฐานะแหล่งท่องเที่ยว เมื่อราวปี พ.ศ. 2503 ได้มีการพัฒนาตลาดน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในระยะแรกนี้ตลาดน้ำที่ได้รับการพัฒนาคือ ตลาดน้ำวัดไทร³⁷ เมื่อตลาดน้ำวัดไทรชบเซาลง องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.)³⁸ ได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมด้วยการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ตลาดน้ำดำเนินสะดวกเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ซึ่งส่งผลให้ตลาดน้ำดำเนินสะดวกมีชื่อเสียงไปทั่วโลก³⁹ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2530 มีการจัดสร้างตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้น เพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวในยุคของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ว่า

³³สุริยะ บุญศักดิ์, ย้อนรอย...ตลาดเก่าแห่งเมืองสยาม: แหล่งจับจ่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีพ!, 78 - 85.

³⁴ราตรี โตเฟ่งพัฒน์, ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง, 191.

³⁵เรื่องเดียวกัน, 219.

³⁶สกุณี ญัฐพลวัฒน์, เรียบเรียง, ตลาดน้ำ วิถีชีวิตพ่อค้า - แม่ค้าไทย, 29.

³⁷ราตรี โตเฟ่งพัฒน์, ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง, 122.

³⁸องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ปัจจุบันเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

³⁹มณีวรรณ ผิวนิม และปรารณา จันทุพันธ์, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนาและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนวิจัย, 2546), 8.

ราชการกรุงเทพมหานครในสมัยนั้น⁴⁰ เมื่อการท่องเที่ยวยุคตลาดน้ำเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยว ส่งผลให้มีการฟื้นฟูตลาดเก่าขึ้นมาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ตลาดน้ำดอนหวาย (จังหวัดนครปฐม) ตลาดริมน้ำร้อยปีหรือสามชุก (จังหวัดสุพรรณบุรี) ตลาดน้ำอัมพวา (จังหวัดสมุทรสงคราม) เป็นต้น นอกจากนี้มีการสร้างตลาดขึ้นใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ เช่น ตลาดน้ำหัวหินสามพันนาม (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง (จังหวัดสมุทรปราการ) ตลาดน้ำอโยธยา (จังหวัดอยุธยา) ตลาดน้ำสีภาค (จังหวัดชลบุรี) รวมถึงตลาดน้ำขวัญเรียมในกรุงเทพมหานคร

จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันตลาดน้ำได้มีการเพิ่มหน้าที่การใช้ประโยชน์ จากเดิมที่เป็นสถานที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในท้องถิ่นมาเป็นหน้าที่หลัก คือ ตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้ตลาดน้ำยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้การท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินต่อไปอย่างมีชีวิตชีวา เช่น การขายสินค้าพื้นบ้าน การขายอาหารบนเรือหรือแพริมน้ำ การล่องเรือเพื่อชมธรรมชาติและวิถีชีวิตริมน้ำ การตักบาตรพระทางน้ำ การแสดงดนตรีไทย การแสดงรำไทย เป็นต้น

ตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเกิดขึ้นมากมายหลายแหล่งในปัจจุบัน รวมทั้งตลาดน้ำขวัญเรียม ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยวจึงขอใช้ความรู้และแนวคิด ทฤษฎีการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนา ให้เป็นตลาดน้ำที่ได้มาตรฐานและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

2. แนวคิดและทฤษฎี

ในการศึกษาเรื่องตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ความหมายของการท่องเที่ยว ความสำคัญของการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่ ความเป็นมาของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ลักษณะของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กรอบแนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หลักเกณฑ์อย่างเป็นทางการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์ประกอบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และข้อจำกัดของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การท่องเที่ยว: ความหมาย ความสำคัญ และทรัพยากรการท่องเที่ยว

รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชากรทั่วประเทศ เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทในการสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างมากมาย โดยเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม อาจกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทำให้

⁴⁰ประดัด เรียนประยูร, “รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชันกรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541), 47 - 48.

ภาวะการมีงานทำเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบมากนัก ผลผลิตขายได้ตลอดเวลา เป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย (Limitless Industry) เมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ โดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นตัวนำให้เกิดการลงทุน ในหมวดอุตสาหกรรมอื่น ๆ รวมทั้งการพัฒนาภูมิภาคของรัฐบาลในด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค ถนนหนทาง การประปา ไฟฟ้า การติดต่อสื่อสาร เป็นต้น⁴¹

2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์ของการเดินทาง ถ้าไม่มีการเดินทาง กิจกรรมการท่องเที่ยวก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ นักวิชาการส่วนใหญ่ได้ให้คำนิยามของคำว่า “การท่องเที่ยว” ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ ธนกฤต สังข์เฉย⁴² อ้างถึงความหมายของการท่องเที่ยว จากคำนิยามของ Holloway (1995) ซึ่งกล่าวว่า การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทาง ออกจากที่อยู่อาศัยไปยังสถานที่อื่น ในระยะเวลาสั้น ๆ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเยี่ยมญาติมิตร หรือพักผ่อนท่องเที่ยว และคำนิยามของ Lowson and baud Bovy (1998) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่ง ที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว

นิตา ชัชกุล⁴³ ได้อ้างถึงความหมายของการท่องเที่ยว จากสหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization หรือ IUOTO)⁴⁴ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีเงื่อนไขตามหลักสากล กล่าวคือ ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ซึ่งเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจและต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือแสวงหารายได้

สอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา⁴⁵ ได้อ้างถึงความหมายของการท่องเที่ยว จากการนิยามขององค์การสหประชาชาติ ในการจัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่าง

⁴¹นิตา ชัชกุล, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว* (กรุงเทพฯ: บริษัททิวี. พรินท์ (1991) จำกัด, 2550), 54.

⁴²ธนกฤต สังข์เฉย, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ* (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2550), 38.

⁴³นิตา ชัชกุล, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*, 2.

⁴⁴ซึ่งต่อมาพัฒนามาเป็นองค์การการท่องเที่ยวโลก World Tourism Organization หรือ WTO

⁴⁵บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว* (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548), 11.

ประเทศขึ้น ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อปี พ.ศ. 2506 (ค.ศ. 1963) ซึ่งได้ให้จำกัดความไว้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทาง (Travel) ที่มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. การเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางที่ไม่ถูกบังคับ หรือเพื่อ สิ้นจ้าง โดยมีการวางแผนเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง และใช้ยานพาหนะนำไปเป็น ระยะทางไกลหรือไกลก็ได้

2. จุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีจุดหมายปลายทางที่จะ ไปอยู่เป็นการชั่วคราว แล้วต้องเดินทางกลับที่อยู่เดิม หรือภูมิลำเนาเดิม โดยเป็นสถานที่ ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเยือน และใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการและความพอใจของนักท่องเที่ยว

3. ความมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง มีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ ในการเดินทางใดก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ โดยมีความมุ่งหมายในการเดินทางอยู่ หลายอย่างด้วยกัน ซึ่งผู้เดินทางคนหนึ่งอาจมีความมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้

จากคำนิยามและความหมายของการท่องเที่ยวสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางของบุคคลด้วยความสมัครใจ โดยเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากที่พักอาศัยเดิมไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวและมีกำหนดกลับถิ่นพำนักเดิม ทั้งนี้จะต้องเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยว มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือแสวงหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อพักผ่อน การเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา การเดินทางเพื่อศึกษาหาความรู้ การเดินทางเพื่อการกีฬาและบันเทิง การเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติมิตร เป็นต้น

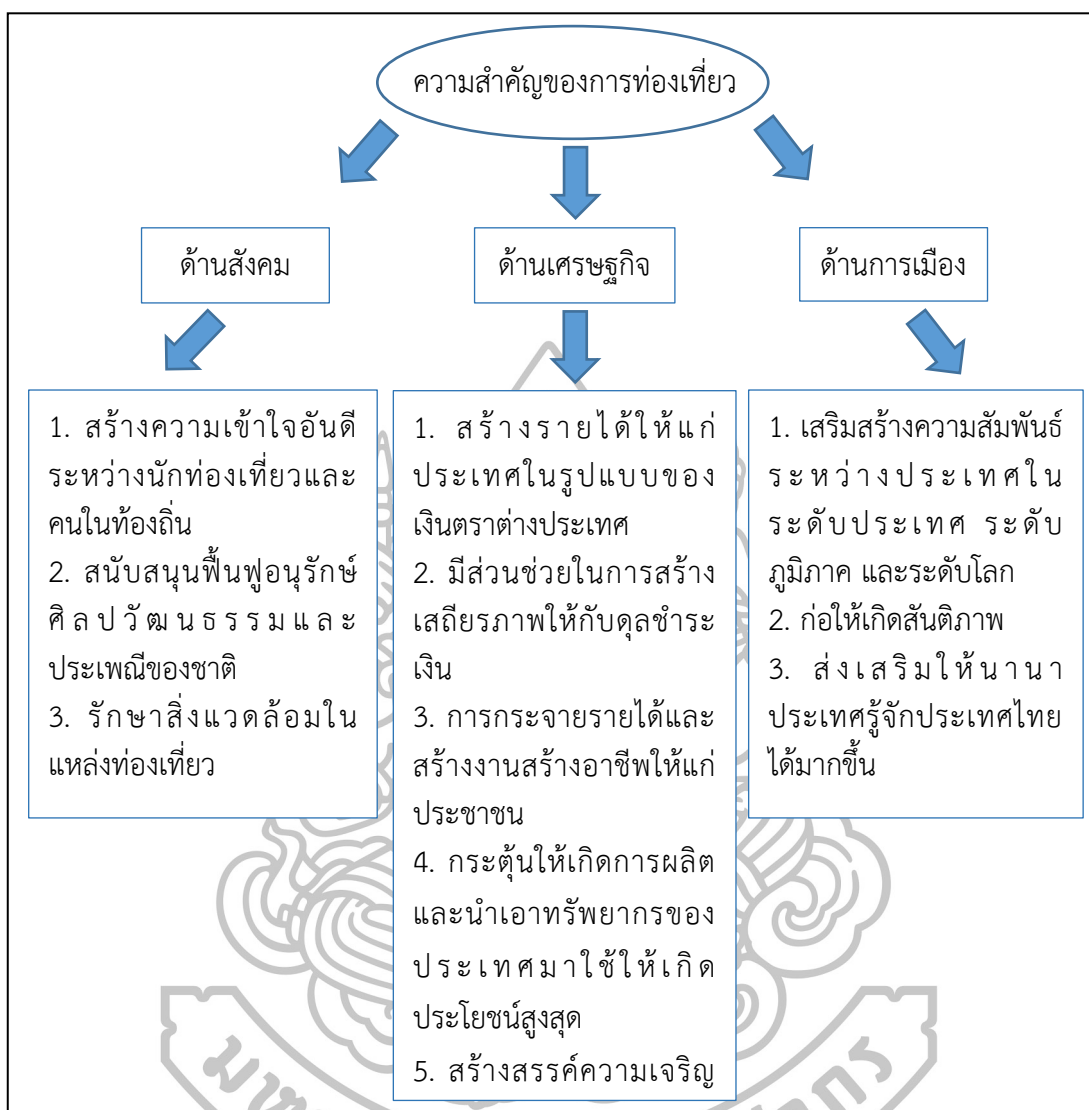
2.1.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง โดยตรง ได้แก่ ธุรกิจด้านการขนส่ง ธุรกิจด้านที่พักและร้านอาหาร ธุรกิจนำเที่ยว และธุรกิจการค้า ของที่ระลึก ธุรกิจเหล่านี้จะขายบริการให้แก่นักท่องเที่ยวโดยตรง นอกจากนี้มีธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ทางอ้อมกับการท่องเที่ยว เช่น การผลิตสินค้าเกษตรกรรม การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น⁴⁶

ในปัจจุบันสภาวะการณ์ทั่วโลกกำลังประสบปัญหาด้านการผลิตและ ด้านการตลาดในการส่งออกสินค้า ทั้งผลิตผลทางการเกษตรกรรมและผลิตผลทางอุตสาหกรรม นอกจากนี้ มีปัญหาการกีดกันทางการค้า เป็นต้น แต่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลับมีบทบาท มากยิ่งขึ้นในการนำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศให้แก่ประเทศ ซึ่งมีส่วนช่วยลดดุลการค้าและ ดุลการชำระเงินของประเทศ อีกทั้งยังช่วยในการสร้างงานสร้างอาชีพและช่วยกระจายความเจริญ ไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ อีกด้วย สำหรับประเทศไทยนับตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทำรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศไทยเป็นอันดับต้น ๆ รัฐบาลจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญ ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2530 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย จะเห็นได้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง⁴⁷ ดังนี้ (ภาพที่ 1)

⁴⁶นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2535), 5.

⁴⁷บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อุตสาหกรรมท่องเที่ยว, 27.

ภาพที่ 1 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจัดได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศโดยมีคุณประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง อย่างไรก็ตาม เมื่อนึกถึงการท่องเที่ยวก็ไม่ควรนึกถึงประโยชน์แต่เพียงด้านเดียว เพราะหากขาดการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวที่ดี อาจส่งผลกระทบต่อเชิงลบตามมาอย่างมากมาย ดังนั้นการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงต้องทำการสำรวจ ศึกษาจัดทำแผน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้⁴⁸

⁴⁸นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, 7.

2.1.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Travel Resources)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรท่องเที่ยวเปรียบเสมือนสินค้าหรืออุปทานของการท่องเที่ยว โดยมีความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นอุปสงค์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายมีคุณค่าและความสวยงาม ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวควรมีการจัดการให้เกิดความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน ชีตความสามารถในการรองรับของพื้นที่รวมทั้งการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืน⁴⁹

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา⁵⁰ กล่าวถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวว่าเป็นสินค้าหลักทางการท่องเที่ยวที่จะขายให้นักท่องเที่ยว ซึ่งความหมายของทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว อันเป็นพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว โดยมีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวทุกประเภทเข้ามาเยี่ยมเยือนหรืออาจกล่าวได้ว่าสรรพสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีความงดงามและทรงคุณค่า จนกลายเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว เปรียบเสมือนสินค้าที่จะขายให้นักท่องเที่ยวหรือกล่าวอีกความหนึ่งว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่อยู่ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมสามารถสัมผัสได้และอยู่ในลักษณะที่เป็นนามธรรมไม่สามารถสัมผัสได้ ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม

ธนภุต สังข์เฉย⁵¹ กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ตั้งแต่ในระดับท้องถิ่นจนถึงระดับภูมิภาคและระดับโลก อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยสิ่งเหล่านี้ต้องมีความงามแปลกตา มีความสำคัญหรือมีคุณค่าที่น่าสนใจ สามารถดึงดูดให้ผู้คนเดินทางมาเยือนหรือศึกษาหาความรู้ได้ นอกจากนี้วัฒนธรรมประเพณี อาชีพ รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตอันดีงาม ที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมของท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ จัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเช่นกัน

นิชศา ชัชกุล⁵² กล่าวถึงความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีคุณค่ามนุษย์สร้างขึ้นที่หมายถึงชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ รวมถึงวัฒนธรรม เทศกาล งานประเพณีประจำปี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งดึงดูดใจ หรือ “จุดขาย” ของการท่องเที่ยว และส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาครั้งแล้วครั้งเล่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวอาจจะหมายถึง สิ่งแวดล้อมของมนุษย์ สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

⁴⁹ธนภุต สังข์เฉย, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ*, 80.

⁵⁰บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*, 45 - 46.

⁵¹ธนภุต สังข์เฉย, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ*, 80.

⁵²นิชศา ชัชกุล, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*, 260.

กล่าวได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่มีคุณลักษณะพิเศษที่มีความน่าสนใจ เป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อการท่องเที่ยวและสามารถดึงดูดใจหรือจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมเยื่อมเยื่อน ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรืออาจเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมสามารถสัมผัสได้และมีลักษณะนามธรรมไม่สามารถสัมผัสได้

การท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว พร้อมทั้งพัฒนาการเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบายและได้รับความสุขระหว่างท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวจะมาเยี่ยมชมเยือนทรัพยากรการท่องเที่ยวตามประเภทที่ตนชื่นชอบ ในปัจจุบันมีการจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจำแนก ในที่นี้จะขอเสนอตามวิธีการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งจำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ 3 ประเภท ดังนี้⁵³

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยเกิดจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติที่มีความสวยงามน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ซึ่งรวมทั้งพื้นที่ที่มนุษย์เข้าไปปรุงแต่งธรรมชาติเพิ่มเติมจนเกิดความสวยงามรุ่มรื่น ทั้งนี้สามารถแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติออกเป็น 3 ประเภทย่อยคือ 1. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทภูมิอากาศ 2. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภททิวทัศน์สวยงาม และ 3. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทสัตว์ป่า

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรม ความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นและเป็นมรดกตกทอดมายังชนรุ่นหลังส่งผลให้มีผลดึงดูดนักท่องเที่ยวไปเยือนพื้นที่นั้น สามารถแบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ออกเป็น 2 ประเภทย่อย คือ 1. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ได้แก่ โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ อนุสาวรีย์แห่งชาติ อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ ย่านประวัติศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์ นครประวัติศาสตร์และซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีแห่งชาติ และ 2. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทโบราณวัตถุ เช่น ภาพเขียน โบราณวัตถุ สมบัติโบราณ พระพุทธรูป รูปปั้นโบราณ เป็นต้น

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยยึดถือปฏิบัติกันมาตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมที่มีผลต่อการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือน อาจแยกออกเป็นประเภทย่อยที่สำคัญ 3 ประเภท ดังนี้ 1. ประเภทศิลปวัฒนธรรม 2. ประเภทประเพณี และ 3. ประเภทกิจกรรม

⁵³บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, 46.

นอกจากนี้มีทรัพยากรอีกประเภทหนึ่ง คือ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยสร้างกิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงดัดแปลงให้สถานที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สวนสัตว์ ศูนย์วิจัยเกษตร สวนส้ม สวนกล้วยไม้ สวนสนุก สถานที่ชมทิวทัศน์ สถาบันเทิง สถานที่ซื้อสินค้า สถานที่เล่นกีฬา พิพิธภัณฑ์สถานของเอกชน เป็นต้น⁵⁴

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีอย่างน้อย 3 องค์ประกอบ หรือ 3A's ดังต่อไปนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมเยือนสถานที่นั้น ๆ ซึ่งสิ่งดึงดูดใจย่อมแตกต่างกันไปตามประเภทของ ทรัพยากรการท่องเที่ยว นอกจากนี้ภาพลักษณ์และราคาค่าเข้าชมทรัพยากรการท่องเที่ยว ก็มีส่วน ช่วยดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวนั้นด้วย

ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางหรือเครือข่ายขนส่งคมนาคมที่สามารถ เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงและ การคมนาคมนั้นต้องมีความสะดวกและปลอดภัย

ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา เยี่ยมเยือนแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความสุข ความสบาย และความประทับใจ

ทั้งนี้ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า องค์ประกอบของ ทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยควรประกอบด้วย 4A's โดยเพิ่มความเป็นมิตรไมตรีจาก เจ้าของท้องถิ่น (Amity) เข้าไป ซึ่งความเป็นมิตรไมตรีสามารถแสดงออกได้ 2 ลักษณะ ดังนี้ 1. การต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างอบอุ่น เช่น การส่งยิ้ม การทักทาย การเชิญนักท่องเที่ยวเข้าร่วม กิจกรรม เป็นต้น และ 2. การให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยว เช่น การให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อ นักท่องเที่ยว การให้ความช่วยเหลือเมื่อนักท่องเที่ยวประสบปัญหา การชี้แนะเส้นทางไปสู่ แหล่งท่องเที่ยว การให้คำแนะนำหรือคำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งจากการคนไทยมีความเป็น มิตรไมตรีกับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี นับว่าเป็นจุดแข็งที่ได้เปรียบประเทศอื่น ๆ และเป็นปัจจัย สำคัญที่ทำให้ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมเยือนแล้วเกิดความประทับใจ อยากเดินทางเข้ามา เยี่ยมเยือนซ้ำอีก⁵⁵

⁵⁴เทิดชาย ช่วยบำรุง, บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนาการปกครอง ท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, 2552), 8.

⁵⁵บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, 50 - 57.

2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา มนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงวิถีการใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีแนวโน้มที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวแบบผจญภัย เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังอยากที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยี่ยมชม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่น ๆ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงวิถีการท่องเที่ยวนี้ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการตื่นตัวและเกิดความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่กำลังเป็นปัญหาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของประชากรและการถดถอยของภาวะเศรษฐกิจในหลายประเทศ มีแนวโน้มก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เช่น การตัดต้นไม้ การทำเหมืองแร่ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายและเสื่อมโทรมไป ผลที่ตามมาคือความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาเศรษฐกิจนั่นเอง⁵⁶

ด้วยเหตุผลดังกล่าวส่งผลให้เกิดกระแสเรียกร้องให้นักอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว จากกระแสการเรียกร้องนี้ทำให้ภาครัฐและเอกชนได้ตระหนักถึงการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อันเป็นสาเหตุให้เกิดการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น⁵⁷ ในการประชุม Globe'90 Conference ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) ผลจากการประชุมครั้งนี้ทำให้เกิดหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้น โดยได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศน์ด้วย⁵⁸

แนวคิดว่าท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประชาคมโลกเมื่อปี พ.ศ. 2515 ในการประชุมสุดยอดว่าด้วยมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (UN Conference on Human Environment and Development : UNCED) ขององค์การสหประชาชาติ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ได้เรียกร้องให้ประชาคมโลกหันมาสนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้นและตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ⁵⁹

⁵⁶บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548), 4 .

⁵⁷เรื่องเดียวกัน.

⁵⁸พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, การท่องเที่ยวชุมชน (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2553), 13.

⁵⁹เทิดชาย ช่วยบำรุง, บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, 47.

ต่อมาปี พ.ศ. 2535 ได้มีการประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Human Environment and Development : UNCED) หรือ Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งประเทศไทยและประเทศสมาชิกสหประชาชาติรวม 178 ประเทศ ได้มีการลงนามรับรองปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration Environment and Development) และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก โดยครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลทำให้ประเทศไทยมีพันธกิจที่ต้องจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกับแนวทางของแผนปฏิบัติการ 21⁶⁰

สำหรับประเทศไทยได้มีการตอบสนองการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างเด่นชัดทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงประชาชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2538 - 2539 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ผลักดันให้เกิดนโยบายและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 - 2540 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติขึ้น เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน⁶¹

ในขณะเดียวกันได้กำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือของการพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม⁶²

ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและมุ่งการพัฒนาแบบสมดุลทั้งด้านตัวตน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) มุ่งสู่สังคมอยู่ดีเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยให้ความสำคัญต่อการนำทุนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้บูรณาการและเกื้อกูลกัน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและเป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคงเป็นฐานการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคมไทย อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน⁶³

⁶⁰เทิดชาย ช่วยบำรุง, บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, 47.

⁶¹บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 5.

⁶²เทิดชาย ช่วยบำรุง, บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, 48.

⁶³เรื่องเดียวกัน.

การท่องเที่ยวจะต้องมุ่งสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอันจะเอื้อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการท่องเที่ยวทุกประเภทมุ่งหารายได้ทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย ซึ่งในปัจจุบันมีการปลุกกระแสการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายไปด้วยน้ำมือมนุษย์ เพื่อจะได้อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมไว้ให้มากที่สุด⁶⁴ ซึ่งความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายดังนี้

จากการประชุมของสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและพัฒนา (Earth Summit Conference) ณ ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด หรือจะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) หรือกลุ่มเล็กทั้งในเมืองและชนบท⁶⁵

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าหมายถึง การท่องเที่ยวรวมถึงการจัดบริการอื่น ๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยต้องดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดของธรรมชาติ ชุมชน ชนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว และตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ชนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และต้องชี้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ⁶⁶

นพดล ภาคพรต⁶⁷ ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมในปัจจุบันและอนาคต โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดและสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมได้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

⁶⁴บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 5.

⁶⁵เรื่องเดียวกัน, 6.

⁶⁶เรื่องเดียวกัน.

⁶⁷นพดล ภาคพรต, **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว** (เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน (หน่วยที่ 2) (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2548), 167 อ้างถึงใน โทมัส เย็นเปี่ยม, “แนวทางการจัดการเพื่อความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวที่มีต่อตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” **วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย** 10, 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2558), 81 – 82. เข้าถึงเมื่อ 30 มีนาคม 2559 เข้าถึงได้จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/tourismtaat/article/view/45404/3779>

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา⁶⁸ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวในกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากร การท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลายและธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพ ให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอ แต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด หรือไม่มีเลยและอย่างยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท

ประการที่ 2 เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละ แหล่งท่องเที่ยว

ประการที่ 3 เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและ สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ประการที่ 4 เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม

ประการที่ 5 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว

ประการที่ 6 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์ กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

นอกจากนี้ อุซาวดี พูลพิพัฒน์ผล⁶⁹ ได้เสนอว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความต่อเนื่องของ ทรัพยากรธรรมชาติและต่อเนื่องของวัฒนธรรม ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถมอบประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) หมายถึง การเน้นคุณภาพของส่วนหลัก อันได้แก่ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ รวมถึงนันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพของคนในชุมชน

เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) หมายถึง ความสมดุลระหว่างความ ต้องการของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่น และขีดความสามารถของ ทรัพยากรท่องเที่ยว

⁶⁸บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 7.

⁶⁹อุซาวดี พูลพิพัฒน์ผล, การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนในประเทศไทย (จุลสารการท่องเที่ยว, 21(4), 2545), 38 – 53. อ้างถึงใน กฤษฎา โชติช่วง, “แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในอำเภอปากพนัง จังหวัด นครศรีธรรมราช” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2555, 16.

จากความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้ว เซอร์ลี อีเบอร์ (Shirley Eber, 1992)⁷⁰ ได้นำมาแปลเป็นหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 10 ประการ ได้แก่

การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainable) เป็นการใช้ทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมอย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและการปรับปรุงฟื้นฟูทรัพยากรให้ใช้ประโยชน์ได้ยาวนานขึ้น

การลดการบริโภคและของเสียที่เกินความจำเป็น (Reducing Over-consumption and Waste) เป็นการลดการบริโภคที่มากเกินความจำเป็นและการลดของเสียเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย

การรักษาความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintain Diversity) โดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่าและมาตรฐานการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้นนานขึ้นหรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายรากฐานของการท่องเที่ยวด้วย

การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) เป็นการประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับแผนกลยุทธ์การพัฒนาต่างชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่นและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งการประเมินผลสิ่งแวดล้อมหมายถึงการใช้หลักวิชาในการคาดการณ์เกี่ยวกับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบของการดำเนินงานโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทุกด้าน เพื่อหาทางป้องกันผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด อันจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

การท่องเที่ยวสนับสนุนเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy) เป็นการรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาควบคู่ไปกับด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) ร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบเป็นองค์กรรวม โดยการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นทุกประเภท ทุกระดับ ให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งนับเป็นการยกระดับมาตรฐานของการบริการการท่องเที่ยว

---

⁷⁰E. Shirley, *Beyond the Green Harizon, Principles for Sustainable Tourism* (Surrey: World Wide Fund for Nature (WWF), 1992. อ้างถึงใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*, 8 - 9.

การปรึกษากันระหว่างผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชน (Consulting Stakeholders and the Public) เป็นการปรึกษากันอย่างสม่ำเสมอระหว่างรัฐบาลผู้ประกอบการ ประชาชนในท้องถิ่น องค์กร สถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ยังเป็นการร่วม แก้ไขปัญหาและลดข้อขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ที่ต่างกัน

การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) เป็นการจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อมและเพียงพอต่อการเผยแพร่ เพื่อให้นักท่องเที่ยว มีความเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อช่วย ยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

การวิจัยและการติดตามผลอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) เป็นการวิจัยและติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาและเพิ่ม ผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงนักท่องเที่ยว

จากหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของ เซอร์ลี อีเบอร์ (Shirley Eber, 1992) สามารถนำไปสร้างกรอบแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจัง แล้วจึงพัฒนาการท่องเที่ยว ระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลัง เพื่อให้เหมาะสมกับระบบสาธารณสุขโรคที่รองรับ เป็นสำคัญ
2. มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่จะ มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. มุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุก ๆ ด้าน
4. มุ่งให้ข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเข้าใจและห่วงใยสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
5. มุ่งใช้วัสดุและผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ
6. มุ่งกระจายรายได้และนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อผลประโยชน์ใน ระยะยาวของชุมชนท้องถิ่น
7. มุ่งจ้างงานในท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมรูปแบบของงานที่น่าสนใจ เพื่อให้ ผลตอบแทนสูงสุดแก่ชุมชนท้องถิ่นนั้น
8. มุ่งพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เพื่อช่วยยกระดับ ของบริการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น
9. มุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้อยู่รอดในระยะยาว เพื่อเป็นแหล่งรองรับนักท่องเที่ยวตลอดไป
10. มุ่งทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคระหว่างธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อให้การทำงานของ องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐบาลร่วมกันบนหลักการข้างต้น⁷¹

⁷¹บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 9 - 10.

นอกจากนี้ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย⁷² ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์อย่างเป็นทางการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน สมาชิกของชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการบำรุงและส่งเสริม รวมทั้งร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการบริหารจัดการและร่วมในการดำเนินการตามแนวทางที่กำหนดขึ้น รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านบริการสาธารณสุขบุคคลและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2. ความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันพัฒนานวัตกรรมด้านการท่องเที่ยว

3. การสร้างโอกาสการจ้างงานที่มีคุณภาพ กระบวนการจ้างงานที่มีคุณภาพนั้นหมายถึง การให้โอกาสคนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการ โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า เป็นต้น นอกจากนี้ การให้การศึกษาและการฝึกอบรมคนในท้องถิ่นก็เป็นสิ่งสำคัญ และควรเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบธุรกิจ นับเป็นส่วนสำคัญของนโยบายพัฒนาประเภทนี้ด้วย

4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวมีการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการวางแผน ดังนั้นการกระจายผลประโยชน์ควรเป็นไปอย่างกว้างขวางและเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการต่าง ๆ

5. การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาสู่สภาพเดิมได้

6. การวางแผนระยะยาว เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักประกันว่าพื้นที่นั้น ๆ จะไม่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพียงเพื่อผลประโยชน์ในระยะสั้น ๆ การวางแผนระยะยาวจะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในเชิงรุกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่และช่วยสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของท้องถิ่น

7. ความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ความกลมกลืนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว และชุมชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยว ตลอดจนตระหนักถึงความสำคัญในการร่วมมือระหว่างรัฐบาล ชุมชนท้องถิ่นและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

⁷²ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย, แนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (ปทุมธานี: ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2549), 8 - 11.

8. ความสอดคล้องกันระหว่างแผนการท่องเที่ยวและแผนพัฒนาต่าง ๆ กลยุทธ์ และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับความเชื่อมโยงเข้ากับนวัตกรรม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับต่าง ๆ

9. ความร่วมมือระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับผู้ปฏิบัติ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้ง ภาครัฐและภาคเอกชน

10. การประสานงานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการและ ธุรกิจท่องเที่ยว เป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากแต่ละธุรกิจหรือการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใด ย่อมมี ผลกระทบต่อการประกอบการหรือคุณภาพของการทำงานของธุรกิจด้านอื่น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ควรมีการประสานร่วมมือกันในการพัฒนาการท่องเที่ยว

11. การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยประเมินจากความสามารถในการ รองรับของพื้นที่จะต้องได้รับการพิจารณา โดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัดและการพัฒนาศักยภาพ ทั้งด้านธรรมชาติ ด้านสังคม และวัฒนธรรม จะต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและ สิ่งแวดล้อม แผนและการดำเนินงานใด ๆ ควรได้รับการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและมีการแก้ไข ปรับปรุงตามความเหมาะสม

12. การสร้างหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบ การดำเนินการด้านการท่องเที่ยว จะต้องมีการพัฒนาแนวทางหรือหลักเกณฑ์สำหรับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการ ประเมินผลกระทบทุกระดับ ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาศูนย์ข้อมูลและ ขีดจำกัดสำหรับใช้ชี้วัดผลกระทบและความสำเร็จของโครงการท่องเที่ยว

13. การเน้นผลประโยชน์ชุมชนคุณค่าสิ่งแวดล้อมและพื้นที่ ทั้งนี้การวางแผน การท่องเที่ยว ต้องให้ความสำคัญของโอกาสในการจ้างงานและการพัฒนารายได้ รวมทั้งคุณภาพชีวิต ของคนในท้องถิ่น และในขณะเดียวกันการพัฒนานั้นจะต้องตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากร เช่น น้ำ อากาศ และที่ดิน ควรมีความรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้

14. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นอาศัยการพัฒนาการศึกษา รวมถึง หลักสูตรต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่สาธารณชน ตลอดจนเสริมสร้างความสามารถ ทางธุรกิจ การประกอบอาชีพและความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ

15. การเสริมสร้างลักษณะเด่นอัตลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่ การพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่น ของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่บริเวณนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและโอกาสในการใช้ประโยชน์ ของพื้นที่ กิจกรรมต่าง ๆ ควรมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพ อันจะนำไปสู่ความพึงพอใจของ นักท่องเที่ยว

16. ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว จะต้อง คำนึงถึงข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับทรัพยากรในพื้นที่ โดยเน้นการส่งเสริมให้จัด สิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กและบริการที่มีผลกระทบน้อย

17. กระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวจะต้องดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากร มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม โดยใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานสากล

18. การทำการตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวควรกระทำอย่างมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อและมีจริยธรรมในการบริหารจัดการแหล่งพื้นที่ท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางการพัฒนาที่มุ่งให้เกิดความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไร้ขีดจำกัดที่มุ่งเน้นการเพิ่มขึ้นของปริมาณและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาว กล่าวโดยสรุปคือการท่องเที่ยวทุกประเภทแต่ละพื้นที่ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวโดยชุมชนหรืออื่น ๆ จะต้องได้รับการพัฒนาจึงจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็จะช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมโดยการกระตุ้นให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐตระหนักถึงคุณค่าส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการถนอมรักษา เกิดการพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่ดี รวมถึงศิลปวัฒนธรรม อันจะส่งผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสู่สังคม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา⁷³ ได้สรุปแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 3 มิติดังนี้

มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่ให้ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย ในการป้องกันรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว เช่น การเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีนิทรรศการแผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน เป็นต้น

มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวมีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดให้มีสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรม เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป เป็นต้น

มิติการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและช่วย

⁷³บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 19 – 20.

ให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลงทุนด้าน สิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าภายในชุมชนท้องถิ่นมาจำหน่าย การจ้างงานในธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากนี้ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการพัฒนาท่องเที่ยว แบบยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนา สถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยว ที่อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

ด้านที่ 2 องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิมและป้องกันผลกระทบด้านลบ จากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

ด้านที่ 3 องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจ ด้านการบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมด้วย

ด้านที่ 4 องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนา เพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร ท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์ จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

ด้านที่ 5 องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของ ชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองและ ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่ง ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ต่อไป

ด้านที่ 6 องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการ พัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับ แหล่งท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้แก่ทุกฝ่าย อันจะทำให้เกิด ความรักความหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม⁷⁴

⁷⁴บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 21 - 22.

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน เป็นกระบวนการในการปรับปรุงหรือฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น โดยอยู่บนพื้นฐานความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เท็ดชาย ช่วยบำรุง⁷⁵ ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. การสำรวจแหล่งท่องเที่ยว โดยความร่วมมือของภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่และภาคเอกชนร่วมสำรวจแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ เป็นการสำรวจว่าในท้องถิ่นดังกล่าวมีแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทใด มีสภาพเป็นอย่างไร และจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสำรวจความพร้อมด้านอื่น ๆ เช่น แรงงาน สาธารณูปโภคสาธารณูปการต่าง ๆ เป็นต้น

2. การจัดแบ่งพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวตามความเหมาะสมในการใช้งาน โดยจัดแบ่งให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ เช่น เขตพื้นที่สำหรับการบริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว นันทนาการเพื่อการท่องเที่ยว พื้นที่หวงห้าม เป็นต้น

3. การกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามความเหมาะสมเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว โดยดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงภูมิทัศน์สถาปัตยกรรม ความทนทาน การประหยัดพลังงาน ความสะดวกในการใช้งานและการดูแลรักษา เป็นต้น

4. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการสรรหาสิ่งดึงดูดใจต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

5. การประเมินขีดความสามารถทางการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและประเภทนักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม

6. การศึกษาผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

7. การรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวและท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

8. การจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการ จัดหางบประมาณและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในเชิงพหุภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น

⁷⁵เท็ดชาย ช่วยบำรุง, บทบาทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, 55 - 56.

ข้อควรคำนึงของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา⁷⁶

ได้กล่าวถึงข้อควรคำนึงของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยววันั้น เพื่อสำรวจความต้องการของคนในชุมชนว่ามีความพร้อมในการเปิดพื้นที่ของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ ซึ่งจะเป็นแนวทางพิจารณาส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยววันั้น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพิจารณาจัดหาหรือจัดสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นด้วย ทั้งนี้ข้อควรคำนึงของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมี 8 ประการคือ

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรคำนึงถึงความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่า ชุมชนนั้นมีความต้องการเปิดบ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหรือไม่ หากชุมชนยังไม่พร้อมควรมีการชะลอการพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไปก่อน เพราะอาจเกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น แต่ถ้าหากชุมชนมีความพร้อมในการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพิจารณาในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อชักจูงนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยววันั้นว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะเห็นสิ่งใดจากแหล่งท่องเที่ยววันั้นหรือต้องการได้ประโยชน์อะไรจากแหล่งท่องเที่ยววันั้น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพิจารณาจัดหาหรือจัดสร้างกิจกรรมเสริมในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด อันเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น และทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นด้วย

3. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยววันั้นว่า สิ่งอำนวยความสะดวกนั้นมีอะไรอยู่แล้วบ้าง เพียงพอกับความต้องการหรือไม่และต้องการเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นอีกหรือไม่ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพิจารณาในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งฝึกอบรมพนักงานในการให้บริการด้านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอด้วย

4. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยววันั้น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพิจารณาในการดูแลรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นไว้ด้วย

⁷⁶บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 18 - 19.

5. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวทางในการพิจารณาในการกำหนดปริมาณและมาตรฐานของบริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว พร้อมทั้งกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมและพิจารณามาตรการจำกัดนักท่องเที่ยว

6. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ชุมชนในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวทางพิจารณาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วย

7. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงสิ่งก่อสร้างในแหล่งท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึงการจัดการด้านความสะอาด ความสะดวกสบายตามมาตรฐานสากล และสามารถสะท้อนถึงผลสำเร็จในการเชื่อมโยงเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มีเสน่ห์เฉพาะตัวกับมาตรฐานสากล ซึ่งเป็นแนวทางพิจารณาในการสร้างความสมดุลระหว่างการดำรงเอกลักษณ์ท้องถิ่นกับการเตรียมพร้อมสำหรับยุคโลกาภิวัตน์ด้วย

8. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงความสำเร็จในแหล่งท่องเที่ยวแหล่งอื่น ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยต้องทำการศึกษเปรียบเทียบพร้อมทั้งเป็นแบบอย่างในการประยุกต์ให้ดียิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป ดังนั้นขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยว กล่าวคือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน⁷⁷

กล่าวโดยสรุปคือ กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ โดยมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังรักษาความดึงดูดใจไว้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรมการบริการมีกำไร ทั้งนี้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือเกิดผลกระทบน้อยที่สุด การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้นจึงสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้⁷⁸

⁷⁷R.K. Dowling, "Ecotourism and development: partners and progress," in Paper presented in the National Regional Tourism Conference (Tasmania: Launceston, August. Eber, s (1993). อ้างถึงใน พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์, การท่องเที่ยวชุมชน (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2553), 15.

⁷⁸พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์, การท่องเที่ยวชุมชน, 15.

3. มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาหามาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้พบคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2548 ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ดำเนินการทดสอบเกณฑ์และศึกษาแนวทางการปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐาน โดยจัดให้มีการดำเนินการปรับปรุงเกณฑ์และตัวชี้วัด ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่จริง เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการประเมินคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีเนื้อหาที่สำคัญดังนี้⁷⁹

3.1 ความสำคัญของมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี รูปแบบการดำรงชีวิต เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน งานเทศกาล ประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญา ที่ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อไปได้จนถึงปัจจุบันและสามารถเจริญงอกงามต่อไป

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือหากขาดการจัดการที่ดี อาจส่งผลให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นจนขาดความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่และส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้นการกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวก็เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งเที่ยวนั้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทยและยังสามารถใช้ป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ทางการท่องเที่ยวด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

⁷⁹สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2552), 1 - 42.

3.2 นิยามของคำสำคัญ

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยในประเภทนี้ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบ่อสร้าง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมอง ความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction Standard) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ในแต่ละองค์ประกอบจะมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความมีศักยภาพ ความมีประสิทธิภาพและความมีคุณภาพ เพื่อใช้ในการประเมินมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นด้วย

3.3 ประเภทของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.3.1 แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ผู้มาเยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนของชนเผ่าศูนย์วัฒนธรรม คุณค่า ต่อส่วนร่วมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติ คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้ วิสัยทัศน์ ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ และ ภูมิปัญญาของชนเผ่า ตัวอย่างเช่น บ้านกะเหรี่ยงทีโพธิ์ จังหวัดตาก บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบทซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3.3.2 แหล่งวัฒนธรรมประเพณีและหัตถกรรมพื้นเมือง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบการหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษาคุณค่าความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี และการได้ซื้อของที่ระลึกที่พอใจ ตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3.4 กรอบแนวคิดและการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวใดนั้น แหล่งท่องเที่ยว นั้นจะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึงความปลอดภัย และความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจแล้ว แหล่งท่องเที่ยวควรมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากร จากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การที่แหล่งท่องเที่ยวจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ ทั้งในด้านการจัดการด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยว การมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวนั้น ทำให้การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้ จึงให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก รวมทั้งการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วย

3.5 องค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย รวมถึงสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว องค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น ความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ อีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย

สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

1.1 ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิตภูมิปัญญา และองค์ความรู้ โดยพิจารณาจากเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม ความแตกต่างของวิถีชีวิตจากชุมชนอื่น และคุณค่าที่ควรอนุรักษ์และสืบสานต่อไป เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย วิถีชีวิต การแต่งกาย ลักษณะของกิจกรรมประเพณี ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เครื่องมือใช้สอยในชีวิตประจำวัน ลักษณะสิ่งประดิษฐ์ระเบียบแบบแผนในการดำรงชีพร่วมกัน ฯลฯ

1.2 ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี พิจารณาจากจำนวนปีที่ได้ดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงถึงการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่ต่อไป

1.3 ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม ความสวยงามทางด้านศิลปวัฒนธรรม สามารถสร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็น พิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นวิถีชีวิต

หรือวัฒนธรรมนั้น ๆ อาทิเช่น การแต่งกาย รูปแบบกิจกรรม ศิลปกรรมของงานหัตถกรรม สถาปัตยกรรมของสิ่งก่อสร้าง อาหารการกิน เครื่องมือใช้สอยในชีวิตประจำวัน ฯลฯ

1.4 ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง พิจารณาจากความยาวนานของการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้มาตั้งแต่อดีตและยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยจะเห็นได้จากวิถีชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาไปบ้างแต่ยังมีบางกลุ่มในชุมชนที่ยังคงสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านั้นอยู่ อย่างเห็นได้ชัด

1.5 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้ พิจารณาจากยุคสมัยที่ภูมิปัญญาและองค์ความรู้เกิดขึ้นและการมีประวัติศาสตร์สืบเนื่องยาวนานมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีจนถึงปัจจุบัน โดยมีหลักฐานที่สามารถสืบค้นได้

1.6 ความผูกพันต่อท้องถิ่น พิจารณาจากความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวทางกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เช่น การมีประเพณี ความเชื่อ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา ฯลฯ

1.7 ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์ พิจารณาจากชุมชนท้องถิ่นมีความสนใจในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของตน รวมถึงการมีหน่วยงานและองค์กรสนับสนุนจากภายนอกให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดังกล่าว

2. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

2.1 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความยากลำบากของเส้นทางเข้าถึง และป้ายบอกทาง

2.2 ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว พิจารณาจากโอกาสที่จะเกิดอันตรายจากภัยธรรมชาติ โดยวัดจากสถิติการเกิดอันตรายต่าง ๆ เช่น น้ำป่า ดินถล่ม ลมพายุ กระแสน้ำรุนแรง ไฟป่า หรือภัยธรรมชาติอื่น ๆ เป็นต้น หรืออาจเกิดเหตุอันตรายอื่น ๆ เช่น อุบัติเหตุจากความประมาท โจรผู้ร้าย โรคระบาด สัตว์ดุร้าย เป็นต้น

2.3 ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว พิจารณาจากจำนวนกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถจัดได้ภายในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งการที่มีกิจกรรมหลากหลายจะทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่พอใจได้มากขึ้น ทั้งนี้ กิจกรรมที่จัดขึ้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว

2.4 ความเชื่อมโยงจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น พิจารณาจากความเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในเส้นทางหลักกับแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบ โดยมีระยะทางที่เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงไม่ไกลมากนัก

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับด้านท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้น ๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งวัฒนธรรมอาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วย สำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน พิจารณาจากการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำ ไฟ ถนน ที่พัก ฯลฯ เพื่อการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และข้อจำกัดในการพัฒนาต่อไปในอนาคต
2. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก พิจารณาจากการมีกลุ่มองค์กรทั้งภายในและภายนอกในระดับต่าง ๆ ให้การสนับสนุนด้านนโยบาย งบประมาณ และบุคลากรสำหรับพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

ด้านการจัดการการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

ด้านการจัดการเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิดการพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งการกระจายรายได้ หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มี 2 ด้าน ได้แก่

1. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
  - 1.1 การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพทั่วไปจากการดูแลรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อม และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว

1.2 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ พิจารณาจากดัชนี 3 ด้าน ดังนี้

- 1.2.1 การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว
- 1.2.2 การกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม
- 1.2.3 การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้พอเหมาะกับศักยภาพของพื้นที่

1.3 การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว พิจารณาจากแผนการดำเนินงานติดตามและประเมินผลกระทบการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว มีการติดตามและวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว รวมถึงการดำเนินงานปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และความต่อเนื่องของการดำเนินงาน

2. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

2.1 การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว พิจารณาจากการดำเนินงานด้านการให้บริการขั้นพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว โดยมีการจัดการที่เหมาะสมให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจที่ได้รับบริการที่คุ้มค่ากับการมาท่องเที่ยว พิจารณาจากดัชนี 6 ด้าน ดังนี้

- 2.1.1 จำนวนพนักงานให้บริการการท่องเที่ยว
- 2.1.2 ความรู้ด้านการสื่อสารภาษาของพนักงานบริการ
- 2.1.3 การให้บริการด้านความปลอดภัย
- 2.1.4 การจัดเตรียมระบบเตือนภัย
- 2.1.5 การจัดการด้านสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานมีความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว
- 2.1.6 การจัดการด้านการบริการร้านอาหาร

2.2 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น พิจารณาจากดัชนี 5 ด้าน ดังนี้

2.2.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น ไม่รบกวนความสงบสุขของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

2.2.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้องกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น

2.2.3 การจัดการไม่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมในแหล่งท่องเที่ยว

2.2.4 การศึกษาวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.2.5 การนำผลการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นมาวางแผนกำหนดแนวทางการท่องเที่ยว

2.3 การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก พิจารณาจากกิจกรรม และการดำเนินงานต่าง ๆ ที่ให้ความรู้และเผยแพร่ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว พนักงานนำเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชนที่อยู่โดยรอบ พิจารณาจากดัชนี 6 ด้าน ดังนี้

- 2.2.1 มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มีเจ้าหน้าที่ประจำ
- 2.2.2 มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งวัฒนธรรม
- 2.2.3 มีป้ายสื่อความหมายให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งวัฒนธรรม
- 2.2.4 การจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เป็นระยะ ๆ แก่เจ้าหน้าที่และชุมชน

ในท้องถิ่น

- 2.2.5 มีสื่อแผ่นพับหรือโปสเตอร์หรืออินทราการ์ดที่นำเสนอข้อมูลแหล่ง

ท่องเที่ยว

- 2.2.6 มีสื่ออินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ของแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ พิจารณาจากดัชนี 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การให้บริการต่าง ๆ

1.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน

1.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือบริหารจัดการ โดยการจัดตั้งองค์กรในท้องถิ่น เพื่อให้มีบทบาทในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

2. ชุมชนมีส่วนร่วมเชิงเศรษฐกิจจากกิจกรรมการท่องเที่ยว พิจารณาจากการที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์และรายได้จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม พิจารณาจากดัชนี 6 ด้าน ดังนี้

2.1 ชุมชนมีรายได้จากการจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.2 ชุมชนมีรายได้จากการเป็นผู้นำเที่ยว หรือให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว

ท่องเที่ยว

2.3 ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร ของที่ระลึก หรือสินค้าพื้นเมือง

2.4 ชุมชนมีรายได้จากการแสดงศิลปะพื้นเมือง

2.5 ส่งเสริมโอกาสการจ้างงานในชุมชนที่มีความเท่าเทียมกัน ทั้งสตรี ผู้สูงอายุ

ผู้พิการ และชนกลุ่มกลุ่มน้อย

2.6 ส่งเสริมให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำขวัญเรียม

1. วีระพงษ์ นวลแก้ว⁸⁰ ศึกษาเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการเลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการเลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม และนำผลที่ได้จากศึกษามาเป็นแนวทางในการให้บริการสำหรับผู้ประกอบการ และผู้ที่สนใจในธุรกิจการท่องเที่ยวตลาดน้ำ จากการศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้ ปัจจัยทางตลาดที่มีผลต่อการเลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ

ด้านการโฆษณา พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญเรื่องของการโฆษณาตามสื่อออนไลน์อยู่เป็นประจำ ข้อเสนอแนะคือ ผู้ประกอบการควรเพิ่มสื่อโฆษณาให้มากขึ้น ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ เพื่อให้ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นที่รู้จักมากขึ้น และนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

ด้านการขายโดยบุคคล พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในการมีเจ้าของร้านพนักงาน มาเชิญชวนและแนะนำสินค้าและบริการอย่างเป็นกันเอง ข้อเสนอแนะคือ ผู้ประกอบการควรให้ความสนใจ พุดจาสุภาพ และมีความเป็นกันเอง รวมทั้งควรแบ่งโซนร้านค้าให้เป็นระเบียบ และเพิ่มตัวแทนของตลาดน้ำในจุดต่าง ๆ

ด้านการส่งเสริมการขาย พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในการแบ่งโซนที่เหมาะสม เป็นระเบียบ ง่ายต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการ ข้อเสนอแนะคือ ผู้ขายควรตั้งราคาสินค้าให้เหมาะสม เพิ่มสินค้าให้มีความหลากหลายและแปลกใหม่ และควรจัดรายการสินค้าลดราคา

ด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยการออกข่าวหรือร่วมงานกิจกรรมตามที่ภาครัฐให้การสนับสนุน ข้อเสนอแนะคือ ควรเพิ่มการขายสินค้าออนไลน์ หรือการให้บุคคลที่มีชื่อเสียงมาทำกิจกรรมและถ่ายทำรายการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น

ด้านการตลาดทางตรง พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในการตลาดผ่านทางนักท่องเที่ยวที่เคยมาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียม ข้อเสนอแนะคือ ควรเพิ่มร้านค้าให้มากขึ้น ขายสินค้าที่แตกต่างกัน และติดป้ายแสดงราคาให้ชัดเจน

⁸⁰วีระพงษ์ นวลแก้ว, “รูปแบบการส่งเสริมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการเลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร” (การค้นคว้าอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, 2557)

2. ภัทรภรณ์ สิริภัทราวรณ⁸¹ ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมของนักท่องเที่ยวไทย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 400 คน ซึ่งใช้แบบสอบถามเชิงสถิติพรรณนาเป็นเครื่องมือในการศึกษาผลจากการศึกษาแบ่งตามประเด็นสำคัญออกเป็น 3 ส่วน สามารถสรุปได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านลักษณะบุคคล พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มี อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้เฉลี่ยที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมในด้านค่าใช้จ่ายในการมาท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน

ส่วนที่ 2 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมของนักท่องเที่ยว พบว่า

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการเกี่ยวกับปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และราคา พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังตลาดน้ำขวัญเรียมได้รับบริการหรือกิจกรรมและสินค้าที่ต้องการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มในการเดินทางกลับมาท่องเที่ยว และแนะนำให้ผู้อื่นมาเที่ยว

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการเกี่ยวกับปัจจัยด้านราคา พบว่า นักท่องเที่ยวสามารถต่อรองราคาสินค้ากับผู้ค้าที่ตลาดน้ำขวัญเรียมได้ จึงทำให้ได้ราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพสินค้า ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มด้านการเดินทางกลับมาท่องเที่ยว และแนะนำให้ผู้อื่นมาเที่ยว

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการเกี่ยวกับปัจจัยด้านส่งเสริมการตลาด พบว่า ปัจจัยด้านส่งเสริมการตลาดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม ด้านแนวโน้มในการเดินทางกลับมาท่องเที่ยว และแนะนำให้ผู้อื่นมาเที่ยว

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการเกี่ยวกับปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า ในการเดินทางมาเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียมในแต่ละครั้งมีความสะดวกสบายต่อการเดินทาง มีที่จอดรถอย่างเพียงพอ ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมเมื่อเจอสินค้าที่ถูกใจ หรือมีกิจกรรมที่ต้องการ เป็นต้น กล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่ายมีผลต่อพฤติกรรมท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการเกี่ยวกับปัจจัยด้านบุคลากร พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมท่องเที่ยวด้านการเดินทางกลับมาท่องเที่ยว และแนะนำให้ผู้อื่นมาเที่ยว เนื่องจากผู้ค้าที่ตลาดน้ำขวัญเรียมมีอัธยาศัยดี แต่งกายสะอาด สุขภาพเรียบร้อยรวมถึงมีเจ้าหน้าที่ของตลาดน้ำที่คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี อันเป็นการสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

⁸¹ภัทรภรณ์ สิริภัทราวรณ, “ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมของนักท่องเที่ยวไทย” (สารนิพนธ์ สาขาวิชาการตลาด หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2557)

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการเกี่ยวกับปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า ในการเดินทางมาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียมในแต่ละครั้งที่มาท่องเที่ยว มีการจัดบริการที่นั้งพักให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งส่งผลต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวด้านจำนวนครั้งที่เคยมาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียม ด้านแนวโน้มในการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวและแนะนำให้ผู้อื่นมาเที่ยว

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการเกี่ยวกับปัจจัยด้านกระบวนการให้บริการนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า ในการเดินทางมายังตลาดน้ำขวัญเรียม ถ้าได้รับความรวดเร็วในการให้บริการแต่ละร้าน รวมถึงบริการที่ได้รับโดยรวมจากการมาเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นไปตามความคาดหวังในแต่ละครั้งย่อมจะส่งผลต่อจำนวนครั้งที่มาเพิ่มขึ้นด้วย และถ้านักท่องเที่ยวได้รับบริการตามที่คาดหวังหรือสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ จึงทำให้นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มในการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีกและยังมีแนวโน้มด้านการแนะนำบอกต่ออีกด้วย

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า นักท่องเที่ยวมาเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียมมากกว่า 1 ครั้ง และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีแนวโน้มการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวและแนะนำให้ผู้อื่นมาเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียม

3. จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ และคณะ⁸² ศึกษาเรื่องการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารนโยบายท่องเที่ยววิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำภาคกลาง โดยใช้ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาปัจจัยพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในสื่อสังคมออนไลน์ การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม ด้วยการเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

จากผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางนั้นเป็นการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 มีองค์ต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมและผลักดันนโยบายตามยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ดังนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน องค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สมาคมมัคคุเทศก์แห่งประเทศไทย

การนำนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางไปสู่กระบวนการปฏิบัตินั้น จะมีความแตกต่างกันไปตามสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง โดยมีตัวอย่างของตลาดที่สามารถบริหารจัดการได้อย่างประสบความสำเร็จคือ ตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งเป็นตลาดที่สร้างขึ้นโดยเอกชน เห็นได้ชัดเจนจากการบริหารที่เป็นความร่วมมือระหว่างผู้บริหารตลาด ผู้ค้าในตลาด ผู้นำชุมชนและพระ นำมาสู่อัตลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมที่สร้างขึ้นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และสร้างกระแสความสนใจด้านการท่องเที่ยว ด้วยการทำสื่อสารการตลาดผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะการบอกต่อในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นส่วนช่วยในกระจายข้อมูลออกไปในพื้นที่สื่อมวลชนอื่น ๆ อันนำมาสู่การท่องเที่ยวและการเดินทางมาท่องเที่ยวซ้ำ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

⁸²จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ และคณะ, “การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มแม่น้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน,” วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรม นิต้า 1, 1 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2557): 99 - 130.

4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลาดน้ำแห่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว ได้แก่

4.2.1 งานศึกษาตลาดน้ำดำเนินสะดวก

1. นवल สารสอน⁸³ ทำการศึกษาผลกระทบจากกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม จากการศึกษาลักษณะทั่ว ๆ ไปของชุมชนดำเนินสะดวก จากการศึกษาเรื่องผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคม - เศรษฐกิจที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี พบว่า เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการตั้งแต่มีการขุดคลองดำเนินสะดวกและสามารถแบ่งชุมชนออกเป็นสองส่วนคือ ย่านตลาดซึ่งเรียกว่าเป็นชุมชนเมือง และย่านที่เป็นเขตทำการเกษตรที่อยู่รอบ ๆ เขตชุมชน โดยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นที่ราบลุ่มมีคลองต่าง ๆ หลายคลอง ส่งผลให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันมากับสายน้ำ ทั้งทางด้านการค้าและการเกษตร

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2514 เริ่มมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางเพื่อไปเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชนแห่งนี้และเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับมาถึงปัจจุบัน ทั้งนี้พบว่าสภาพตลาดน้ำดำเนินสะดวกมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่สาเหตุสำคัญไม่ได้มาจากการท่องเที่ยวซึ่งพบว่าชุมชนได้รับผลกระทบน้อยจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากเวลาในการทำกิจกรรมท่องเที่ยวอยู่ในช่วงเวลาตอนเช้าของวันเท่านั้น

นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังถูกจำกัดพื้นที่ในการเข้าชมตลาดน้ำ คือ ให้อยู่ในพื้นที่ร้านค้าขายของที่ระลึกเท่านั้น จึงทำให้ระดับความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวมีน้อย ทั้งนี้ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสภาพตลาดน้ำดำเนินสะดวก คือ การพัฒนาถนนซึ่งถนนมีบทบาทเข้ามาแทนที่เส้นทางคมนาคมทางน้ำ ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางตลาดชุมชนจากบริเวณริมคลองไปสู่สองฝั่งถนน

2. วรุฒิ เฟิงพันธ์⁸⁴ จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์คุณค่าและบทบาทของตลาดน้ำในฐานะการเรียนรู้ของชุมชน : กรณีศึกษาตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน 3 ตลาด ได้แก่ ตลาดน้ำคลองลัดราชบุรี ตลาดน้ำคลองโพหัก และตลาดน้ำคลองต้นเข็ม จากการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำคลองลัดราชบุรี เป็นตลาดน้ำเก่าแก่ที่สำคัญที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันมายาวนาน แต่ปัจจุบันปิดตัวลงแล้ว ตลาดน้ำคลองโพหัก ในอดีตเป็นตลาดน้ำที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนที่สำคัญของชุมชน แต่ปัจจุบันการซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ตลาดน้ำที่ยังคงดำรงอยู่ตามวิถีชีวิตพ่อค้าแม่ค้าตลาดน้ำแต่ซบเซาลงไปมากและอาจสูญหายได้ในอนาคต ตลาดน้ำคลองต้นเข็มเป็นตลาดน้ำที่ยังคงมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันอยู่ และปัจจุบันได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญซึ่งนักท่องเที่ยวรู้จักกันชื่อของ “ตลาดน้ำดำเนินสะดวก”

⁸³นवल สารสอน, “ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคม - เศรษฐกิจที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก อ.ดำเนินสะดวก จ.จังหวัดราชบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533)

⁸⁴วรุฒิ เฟิงพันธ์, “การวิเคราะห์คุณค่าและบทบาทของตลาดน้ำในฐานะการเรียนรู้ของชุมชน : กรณีศึกษาตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548)

ตลาดน้ำทั้ง 3 แห่งมีคุณค่าและบทบาทด้านต่าง ๆ เช่น คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ เป็นสถานที่ประกอบอาชีพและสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน คุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นสถานที่พบปะสนทนาแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ ตลาดยังเป็นศูนย์กลางในการร่วมแรงร่วมใจในงานบุญในชุมชน คุณค่าทางด้านจิตใจ การมาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตลาดน้ำก่อให้เกิดความผูกพันในอาชีพ มีความรู้สึกสนุกกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนและก่อให้เกิดความสุขในการประกอบอาชีพ คุณค่าทางด้านร่างกาย การค้าขายในรูปแบบตลาดน้ำต้องอาศัยเรือเป็นพาหนะ การพายเรือเป็นการออกกำลังกายอย่างหนึ่งที่ส่งผลให้ร่างกายแข็งแรง เป็นต้น

นอกจากนี้ ตลาดน้ำมีคุณค่าและบทบาทสำคัญในฐานะแหล่งเรียนรู้ของประเภทบุคคล ประเภทสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ประเภทกิจกรรม ประเภทสถานที่ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน ให้เข้ากับสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มได้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และปลูกจิตสำนึกให้รักท้องถิ่นมากขึ้น

ในอดีตผู้ที่ค้าขายสินค้าในตลาดทั้ง 3 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงหรือที่เรียกว่าแม่ค้าตลาดน้ำ ซึ่งมีลักษณะนิสัยและการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน นอกจากนี้แม่ค้าตลาดน้ำยังมีการเรียนรู้และถ่ายทอดเพื่อดำรงรักษาอาชีพแม่ค้าในตลาดน้ำไว้ แม่ค้าในตลาดน้ำจึงมีบทบาทใหม่ที่ไม่ใช่เป็นเพียงแม่ค้าเท่านั้น ดังนั้น แม่ค้าตลาดน้ำจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนประเภทบุคคลที่สำคัญที่สุดของตลาดน้ำที่จะทำให้ตลาดน้ำดำรงอยู่หรือสูญหายไป

ปัจจุบัน ตลาดน้ำแต่ละแห่งเกิดการเปลี่ยนแปลง คุณค่าและบทบาทของตลาดน้ำในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไป คือ ตลาดน้ำคลองลัดหลวงหรือทะเลบัวหงายทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว และเหลือคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมเท่านั้น ตลาดน้ำคลองโพธิ์ทักสูญเสียบทบาทในด้านการท่องเที่ยว คุณค่าด้านการท่องเที่ยวจึงหายไปด้วย แต่ตลาดน้ำคลองต้นเข็มยังคงมีคุณค่าและบทบาทเช่นในอดีต

4.2.2 งานศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน

1. **ระดับ เรียนประยูร**⁸⁵ เรื่องการศึกษาแนวทางพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า ตลาดน้ำตลิ่งชันมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางภูมิทัศน์สูง แต่มีศักยภาพด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น ต้องมีการปรับปรุงศักยภาพและขีดจำกัดของตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยพบว่ากิจกรรมตลาดน้ำส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพทางน้ำ เนื่องจากพบว่าน้ำมีการปนเปื้อนของการชักฟอกหรือการล้างขามลงสู่แหล่งน้ำ

⁸⁵ระดับ เรียนประยูร, “การศึกษาแนวทางพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ตลาดน้ำกรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541)

จากการศึกษาพบว่าปัญหาที่ควรได้รับการปรับปรุงและพัฒนาหลัก ๆ ได้แก่ ภูมิทัศน์ การจัดการพื้นที่และความสวยงามของพื้นที่ รวมถึงปัญหาขาดความร่วมมือและประสานงานระหว่างสำนักเขตตลิ่งชันกับกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ปัญหาตลาดน้ำไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนเท่าที่ควร ปัญหาสถานที่จอดรถ ห้องน้ำไม่เพียงพอ ปัญหาการส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ และพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยสรุปเป็นแนวทางและแผนปฏิบัติการในการพัฒนาตลาดน้ำตลิ่งชันเพื่อการท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ได้ดังนี้

1. ปรับปรุงภูมิทัศน์และส่วนประกอบให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และธรรมชาติที่กลมกลืนกับท้องถิ่น
2. มีการจัดการสภาพแวดล้อมที่ดี การป้องกันมลภาวะต่อสภาพแวดล้อมจากการพัฒนา
3. มีบริการ การจัดการ ที่มีคุณภาพ ปลอดภัยและได้มาตรฐาน
4. กำหนดแนวทางกระตุ้นให้เกษตรกรนำผลผลิตมาจัดจำหน่ายในรูปแบบตลาดน้ำ ตลาดนัด เพื่อเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
5. ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มองค์กรและการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ ประชาชน และองค์กรเอกชนต่าง ๆ
6. เมื่อมีการพัฒนาแล้ว ควรมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้ตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นที่รู้จัก และสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำต่อไป

ปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาตลาดน้ำตลิ่งชันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว คือ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ต้องมีหน่วยงานรัฐเข้ามารับผิดชอบ ต้องมีงบประมาณในการพัฒนา ด้านอื่น ๆ เช่น การเพิ่มพื้นที่สาธารณะ การปรับปรุงภูมิทัศน์ การปรับปรุงบริการสาธารณะ เป็นต้น ทั้งนี้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและมีส่วนส่งเสริมสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

2. ศิริกาญจน์ กิตติชยานนท์⁸⁶ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน” โดยใช้แนวทางในการแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1. ทรัพยากรธรรมชาติ 2. ทรัพยากรวัฒนธรรม 3. ทรัพยากรเหตุการณ์สำคัญ 4. ทรัพยากรกิจกรรม และ 5. ทรัพยากรบริการ ของสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2545) มาใช้ในการสร้างแบบประเมินมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน อภิปรายผลตามความมุ่งหมาย ได้ดังนี้

⁸⁶ศิริกาญจน์ กิตติชยานนท์, “การสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน” (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ, 2555)

1. มาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สร้างขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา ควบคุม ดูแลตลาดน้ำที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้มีมาตรฐาน อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชน นักท่องเที่ยว และที่สำคัญเพื่อคงให้วัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำให้ยังคงอยู่ ซึ่งปัจจุบันนั้นได้เลือนหายไปเนื่องจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม สังคม ชุมชน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า มาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำแนกออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ด้านลักษณะการจัดการและบริการแหล่งท่องเที่ยว ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรม ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ

2. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ในด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบริเวณตลาดน้ำ ความมั่นคงปลอดภัยของสภาพตลิ่งและลักษณะสิ่งปลูกสร้างในบริเวณตลาดน้ำมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ทั้งนี้ จากสภาพตลาดน้ำตลิ่งชันที่เป็นอยู่ในปัจจุบันคับแคบทำให้เกิดปัญหาการจัดวางขายสินค้ายังคงไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยเท่าที่ควร การกำหนดเขตการวางขายสินค้าของแต่ละร้านไม่เพียงพอต่อปริมาณสินค้าที่นำมาขาย ทำให้มีการวางขายสินค้านอกเขต คู่มือไม่เป็นระเบียบ ประกอบกับความแคบของลำคลองที่มีการสัญจรไปมาทางน้ำอยู่ตลอดเวลา โป๊ะแพจึงไม่สามารถขยายกว้างได้อีก ทำให้เกิดความซุลมุนในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก อีกทั้งทางเดินบริเวณโป๊ะแพและท่าเรือยังมีความลำบากอยู่บ้างอาจจะทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่รู้สึกลดภัยและลักษณะสิ่งปลูกสร้างที่ถูกสร้างมาแบบสมัยใหม่ ทำให้ดูไม่กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติที่ยังคงความเป็นธรรมชาติอยู่ และในส่วนของบริการนักท่องเที่ยวยังมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เกิดปัญหาการเสียเวลารอและปัญหาความไม่สะอาดตามมา

3. แนวทางการกำหนดกลยุทธ์ที่จะนำตลาดน้ำตลิ่งชันไปสู่การเป็นตลาดน้ำมาตรฐาน โดยมีแนวทางพัฒนา ดังนี้ 1. พัฒนาด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว 2. พัฒนาด้านลักษณะการจัดการและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว 3. พัฒนาด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรม 4. พัฒนาด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และ 5. พัฒนาด้านเศรษฐกิจ

4.2.3 งานศึกษาตลาดน้ำอัมพวา

1. อริสรา เสยานนท์⁸⁷ จากการศึกษาเรื่องการป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา จากการศึกษาพบว่า ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนตลาดน้ำที่มีความสำคัญในอดีต เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญในฐานะตลาดนัดทางน้ำที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดสมุทรสงคราม และเป็นชุมชนที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนริมน้ำแบบดั้งเดิม ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนไม้แถวริมน้ำ และมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความอุดมสมบูรณ์

⁸⁷ อริสรา เสยานนท์, “การป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา,” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 29, 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2552): 163 - 172.

นอกจากนี้ พื้นที่ตลอดแนวสองฝั่งของแม่น้ำแม่กลองมีต้นลำพูจำนวนมาก ซึ่งต้นลำพูนี้เป็นที่อยู่ของหิ่งห้อยจำนวนมาก ในการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาขึ้นมาอีกครั้ง เกิดจากความร่วมมือของเทศบาลตำบลอัมพวาและประชาชนในท้องถิ่น โดยมีจุดประสงค์เพื่ออนุรักษ์ความเป็นอยู่ของชุมชนริมน้ำ และเพื่อให้คงสืบทอดตลอดไป โดยใช้ชื่อว่า “ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา” โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจคือ การนั่งเรือชมหิ่งห้อย ส่งผลให้ตลาดน้ำอัมพวาเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสมุทรสงคราม

จากการท่องเที่ยวที่มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐ ทำให้นักท่องเที่ยวล้นหลามที่ยังตลาดน้ำอัมพวา ส่งผลให้ตลาดน้ำอัมพวาได้รับผลกระทบหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อผู้ประกอบการมุ่งแสวงหารายได้เชิงธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อด้านลบที่จะตามมาเกิดปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดจากโฟมถุงพลาสติก ปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากการจัดการสิ่งปฏิกูลที่ไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหามลภาวะที่เกิดจากเรือท่องเที่ยว ได้แก่ มลพิษทางเสียง ควันพิษ ระบบนิเวศน์เปลี่ยนแปลงไป อันเกิดจากคราบน้ำมันเรือยนต์ที่ปล่อยลงสู่น้ำ การพังทลายของดินตลิ่งริมคลองส่งผลให้ต้นลำพูซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของหิ่งห้อยลดจำนวนลง

จากปัญหาที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำอัมพวา ไม่ว่าจะเป็นการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างขาดความรู้ ความเข้าใจ ระบบนิเวศน์ถูกทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ล้วนเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและต้องมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวอย่างตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป ซึ่งสามารถทำได้ดังนี้

1. ด้านการจัดการทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น กำหนดให้มีมาตรฐานดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาเรื่องขยะในพื้นที่ท่องเที่ยว ในชุมชน และในลำคลองต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาเสียงดังและมลพิษที่เกิดขึ้น
2. ด้านการศึกษาและฝึกอบรม เช่น สนับสนุนกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยวและเยาวชนในพื้นที่
3. ด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด เช่น สนับสนุนด้านประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้กับประชาชนและนักท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ
4. ด้านการส่งเสริมการลงทุน เช่น จัดทำงบประมาณในการส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน
5. ด้านการมีส่วนร่วม เช่น ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การประเมินผล และการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ภาครัฐและเอกชน ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงแสดงความคิดเห็นเสนอแนะแนวทางและนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตลาดน้ำอัมพวาอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

2. ปรียาภรณ์ เนียมนง และวศิน เหลี่ยมปรีชา⁸⁸ กับการศึกษาเรื่องกรรวมกลุ่มของชุมชนนักปฏิบัติเพื่อสร้างรูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืนผ่านทฤษฎีกิจกรรม: กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา

จากการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำอัมพวาเป็นตลาดเก่าแห่งหนึ่งที่ได้รับการฟื้นฟูให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยยังคงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำ จากทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวาที่ยังคงอยู่ทำให้มีการจัดตั้งตลาดน้ำอัมพวาขึ้นมาให้เป็นตลาดเก่าภายในชุมชน ทำให้เกิดมูลค่าโดยมีเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชน โดยมีสมาชิกของชุมชนและหน่วยงานรัฐบาลของตลาดน้ำอัมพวามีบทบาทในการร่วมมือกันพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปกรรมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมด้านการพัฒนาศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้กับชุมชน และจากความร่วมมือของชุมชนทำให้ตลาดน้ำอัมพวาประสบความสำเร็จในการเป็นต้นแบบของการฟื้นฟูตลาดเก่า ดังนั้นจึงทำให้มีคนสนใจมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก แต่จากการศึกษาพบว่ายังไม่มีการวิเคราะห์ถึงกระบวนการในการร่วมมือกันที่ทำให้ตลาดน้ำอัมพวาประสบความสำเร็จ ซึ่งทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) จะสามารถวิเคราะห์ถึงการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดของตลาดน้ำอัมพวาได้อย่างชัดเจน

จากแบบจำลองทฤษฎีกิจกรรมดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ดำเนินการสร้างรูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวาประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้าและผู้ประกอบการโฮมสเตย์ มีการรวมกลุ่มเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน โดยมีสมาชิกเทศบาลตำบลอัมพวาและผู้ประกอบการมาประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทางการตลาด อันจะส่งผลให้ตลาดน้ำอัมพวาประสบความสำเร็จในการเป็นต้นแบบของการจัดการตลาดที่ยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จากการนำสิ่งที่มีคุณค่าในท้องถิ่นสร้างเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนตามวิถีชีวิตประจำวัน โดยสร้างความแตกต่างให้เปิดเป็นตลาดน้ำยามเย็นเพียงวันศุกร์ - วันอาทิตย์เท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้คนในชุมชนมีรายได้และเกิดเศรษฐกิจที่ดี ด้วยการคำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนนักปฏิบัติของตลาดน้ำอัมพวามีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการเพื่อแบ่งปันความรู้ในการสร้างตลาดน้ำอัมพวาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากการใช้ชีวิตประจำวันที่ปฏิบัติมาถึงปัจจุบันเพื่อให้ตลาดเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืน โดยการเลือกใช้บริการของผู้ประกอบการธุรกิจของท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรงจากการท่องเที่ยว

⁸⁸ปรียาภรณ์ เนียมนง และวศิน เหลี่ยมปรีชา, “การรวมกลุ่มของชุมชนนักปฏิบัติเพื่อสร้างรูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืนผ่านทฤษฎีกิจกรรม : กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา,” วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศน์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 7, 1 (ตุลาคม 2554 - มีนาคม 2555): 29 - 38.

4.2.4 งานศึกษาตลาดน้ำคลองลัดมะยม

1. จิตรา อนุสาสนนันท์⁸⁹ จากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งจนถึงช่วงขยายตัว (พ.ศ. 2547 - 2553) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการขยายตัวของตลาด เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการจัดการตลาดน้ำอย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเป็นตลาดน้ำเอกชน นำโดยคุณชวน ชูจันทร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2547 เพื่ออนุรักษ์คูคลองและเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าของชุมชนริมสวนคลองลัดมะยม และชุมชนใกล้เคียง ในช่วง 1 - 3 ปีแรก ตลาดน้ำคลองลัดมะยมยังไม่เป็นที่รู้จัก จนกระทั่งโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ย่านตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำขึ้นในปี พ.ศ. 2551 ส่งผลให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีชื่อเสียงและมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เจ้าของที่ดินโดยรอบตลาดน้ำเข้ามาพัฒนาพื้นที่ของตนและสร้างเป็นตลาดน้ำขึ้นในปี พ.ศ. 2552 - 2553 พื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมจึงขยายกลายเป็น 4 โซน มีร้านค้าทั้งหมดรวมกว่า 600 ร้านค้า พร้อมทั้งพัฒนาแหล่งสันทนาการและแหล่งเรียนรู้โดยรอบตลาดน้ำ ปัจจุบันตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีอาณาบริเวณเพิ่มขึ้นกว่า 20 ไร่

ผลจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของการขยายตัวตลาดน้ำคลองลัดมะยม จะเห็นได้ว่าการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวรวมถึงการพัฒนาบริการด้านการท่องเที่ยว เช่น ทัวร์เรือชมคลองน้ำขึ้นเอื้อประโยชน์ให้แก่แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ในย่านตลิ่งชัน เช่น ชุมชนวัดจำปา และตลาดน้ำวัดสะพาน ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้านการบริหารงาน เนื่องจากเจ้าของที่ดินของตลาดน้ำแต่ละโซนผู้บริหรเป็นผู้กำหนดนโยบายของตลาดเอง ส่งผลให้นโยบายการพัฒนาตลาดไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะมีคุณชวน ชูจันทร์ เป็นผู้ประสานงานกับผู้บริหารตลาดในแต่ละโซน รวมถึงประสานงานกับหน่วยงานภายนอกก็ตาม นอกจากนี้รูปแบบสินค้าและบริการการท่องเที่ยวต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือเป็นสินค้าและบริการที่ไม่กลมกลืนกับสภาพพื้นฐานของชุมชน เช่น โรงเรียนสอนขี่ม้า อาหารญี่ปุ่น อาหารฝรั่ง สินค้านำเข้าจากต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้ผู้จำหน่ายสินค้าท้องถิ่นได้รับผลกระทบโดยตรง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน พบว่าการเกิดขึ้นของตลาดน้ำคลองลัดมะยมในฐานะแหล่งท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนคลองลัดมะยมโดยเฉพาะแง่เศรษฐกิจ ชุมชนมีรายได้จากการขายผลผลิตจากการเกษตร ชุมชนเกิดความร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์คูคลองและวิถีชีวิตชาวสวน เกิดแหล่งเรียนรู้วิถีถิ่นและเกษตรกรรมผ่านการจัดทำพิพิธภัณฑ์ตลาดน้ำคลองลัดมะยม

⁸⁹จิตรา อนุสาสนนันท์, “การเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555)

แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ สภาพแวดล้อมของชุมชนเปลี่ยนไป พื้นที่สวนของชุมชนลดลงอย่างมาก เพื่อแลกกับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตลาดและที่จอดรถ

ข้อเสนอแนะคือ ผู้บริหารตลาดน้ำทุกโซนควรร่วมมือกันบริหารตลาดแบบบูรณาการเพื่อให้ตลาดน้ำเติบโตไปในทิศทางเดียวกัน ควรมีการจัดพื้นที่จำหน่ายสินค้าท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นจุดแข็งที่จะรักษาความเป็นอัตลักษณ์และก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

2. อัยรวี วีระพันธ์พงศ์⁹⁰ ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ซึ่งการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและปัจจัยต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนคลองลัดมะยม โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาคือ ประธานชุมชนคลองลัดมะยม คณะกรรมการชุมชน สมาชิกภายในชุมชน บุคคล และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองของชุมชน ผลการศึกษาพบว่าชุมชนคลองลัดมะยมเป็นชุมชนเก่าแก่ มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนแบบกระจายตัวอยู่บริเวณริมคลองลัดมะยม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในภาคเกษตร ทั้งนี้ชุมชนคลองลัดมะยมส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ทำให้ชุมชนมีความผูกพันกัน ชุมชนมีวัฒนธรรมในการเคารพผู้อาวุโสหรือผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ ทำให้ชุมชนเปิดรับความรู้และข้อมูลข่าวสารจากภายนอก นอกจากนี้ชุมชนยังมีแรงเกาะเกี่ยวกับภายในชุมชนผ่านกิจกรรมในรูปแบบประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เช่น การบูชาเจ้าแม่โพสพ การลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็มีวัฒนธรรมที่ผูกพันอยู่กับสายน้ำ อันจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับคลองลัดมะยมโดยตลอด

ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาพบว่า ชุมชนคลองลัดมะยมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบชุมชนหลังสมัยใหม่ อย่างไรก็ตามชุมชนคลองลัดมะยมได้แสดงถึงความผูกพันและแรงเกาะเกี่ยวภายในชุมชนที่ค่อนข้างเข้มแข็ง ทำให้มีการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและพยายามช่วยกันรักษาความเป็นชุมชนดั้งเดิมเอาไว้ โดยได้พยายามรื้อฟื้นกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนผ่านทางประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งการทำเช่นนี้ ส่งผลให้ชุมชนเกิดปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น มีความรู้สึกผูกพันและเหนียวแน่น เกิดความร่วมมือร่วมใจกัน มีความพยายามในการรักษาและรื้อฟื้นความเป็นชุมชนดั้งเดิมไว้ ทำให้ชุมชนคลองลัดมะยมมีการแก้ไขปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนบนหลักการพึ่งตนเอง โดยการก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมขึ้น

⁹⁰อัยรวี วีระพันธ์พงศ์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร,” วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ 3, 1 (มกราคม - มิถุนายน 2557): 59 - 82.

อย่างไรก็ตาม เมื่อชุมชนคลองลัดมะยมได้มีการดำเนินการพึ่งตนเองโดยการก่อตั้งตลาดน้ำและการท่องเที่ยว จนกระทั่งเป็นที่รู้จักและมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากมาย ส่งผลให้ตลาดน้ำมีการขยายตัวและมุ่งสู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์มากกว่าการทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการถ้อยที่ถ้อยอาศัยแบบแต่เดิม และมีการยกเลิกสวนเจียมตนเพื่อนำพื้นที่มาทำเป็นลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งให้เห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง และถึงแม้ว่าชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและดำเนินการแก้ไข แต่ก็ยังเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนยังขาดวิธีการหรือแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการปฏิบัติที่ชัดเจน

ลักษณะสำคัญของการพึ่งตนเองของชุมชนคลองลัดมะยมจำแนกได้ 3 ด้าน คือ 1. สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง 2. ความสามารถในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน 3. ความยั่งยืนของการพึ่งพาตนเอง ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนคลองลัดมะยมพึ่งตนเองได้ คือ 1. ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทูทางเทคโนโลยี ทรัพยากรชุมชน การรวมกลุ่มพึ่งตนเอง และความเชื่อมั่นในค่านิยม ศาสนา วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชุมชน 2. ปัจจัยภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคอื่น ๆ ส่วนอุปสรรคในการพึ่งตนเองของคลองลัดมะยมคือ กฎหมาย สำหรับแนวทางในการเสริมสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชนประกอบด้วย 3 กลไก ได้แก่ 1. กลไกระดับรัฐบาล 2. กลไกระดับท้องถิ่น และ 3. กลไกระดับชุมชน

4.2.5 งานศึกษาเกี่ยวกับตลาดน้ำอโยธยา

1. ชัยญานูช มหาทมะรัตน์⁹¹ ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้ศึกษาได้เห็นความสำคัญของตลาดน้ำอโยธยาว่าเป็น สถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางศิลปวัฒนธรรมไทยที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 70 ไร่ การจัดตั้งตลาดแห่งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและศึกษาเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา ทั้งด้านการแต่งกายและด้านสถาปัตยกรรมที่งดงาม อีกทั้งยังคงเอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่น การแสดงพื้นบ้าน ของกินของใช้ในยุคเก่า รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทย ๆ ที่เรียบง่าย นับเป็นศูนย์รวมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

นอกจากนี้ ได้มีการนำชื่ออำเภอทั้งหมดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั้งหมดมาตั้งเป็นชื่ออาคาร สถานที่ เพื่อให้ผู้ที่มาเยือนได้รู้จักสินค้าของแต่ละอำเภอและสามารถจดจำชื่ออำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี ถือว่าเป็นจุดเด่นอีกประการหนึ่งของตลาดแห่งนี้ ด้วยเอกลักษณ์และที่มาที่มีความน่าสนใจจึง ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาถึงพฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำอโยธยา โดยศึกษาจากค่าใช้จ่ายในการเลือกซื้อสินค้า

⁹¹ชัยญานูช มหาทมะรัตน์, “พฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” (รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการวิชา 751409 (แบบฝึกหัดการวิจัยปัญหาเศรษฐกิจปัจจุบัน) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า เพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลให้แก่หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตลาดน้ำอโยธยาให้มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ และมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากขึ้น ซึ่งได้ผลการศึกษาดังนี้

ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของนักท่องเที่ยวจำนวน 400 ราย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย อาศัยอยู่ภาคกลาง สถานภาพโสด มีการศึกษาระดับ อนุปริญญา/ปวส. ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท/ลูกจ้าง มีรายได้ต่อเดือน 5,001 - 10,000 บาท นักท่องเที่ยวเคยมาตลาดน้ำอโยธยามากกว่า 1 ครั้ง ในลักษณะมาเที่ยวกับเพื่อน จุดมุ่งหมายเพื่อ ท่องเที่ยวกับซื้อสินค้าและบริการ เวลาในการใช้บริการประมาณ 1 - 2 ชั่วโมง ประเภทสินค้าและ บริการที่ซื้อส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทอาหารและเครื่องดื่ม จำนวนเงินที่ใช้ในการซื้อสินค้า ต่อการมา 1 ครั้ง จำนวน 501 - 1,000 บาท

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทราบข้อมูลตลาดน้ำอโยธยารั้งแรกจากคนรู้จักเลือก ที่จะไม่เปรียบเทียบตลาดน้ำอโยธยากับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ และบุคคลที่มีอิทธิพลกับการตัดสินใจ เลือกซื้อสินค้าและบริการ คือ สมาชิกในครอบครัว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับปัจจัย ด้านผลิตภัณฑ์มากที่สุดโดยเน้นเรื่องความหลากหลายของสินค้า รองลงมาคือปัจจัยด้านสถานที่จัด จำหน่ายที่เน้นเรื่องความสวยงามของสถานที่ ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขายที่เน้นเรื่องสุขภาพ และอรรถาศัยของผู้ขาย และปัจจัยด้านราคาที่เน้นเรื่องราคาสินค้าที่ใช้ประกอบเป็นลำดับสุดท้าย

จากผลการศึกษสามารถสรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ดังนี้ ผลการศึกษา ทำให้รัฐบาลทราบถึงพฤติกรรมการซื้อของนักท่องเที่ยว และสามารถกำหนดมาตรการในการดูแล สถานประกอบหรือแหล่งท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานมากขึ้น ผลการศึกษาในส่วนของพฤติกรรม นักท่องเที่ยวพบว่า ลูกค้าส่วนใหญ่เคยมาที่ตลาดน้ำอโยธยา 1 ครั้ง และมีเวลาในการซื้อสินค้าน้อย เพียง 1 - 2 ชั่วโมง ซึ่งสินค้าที่ซื้อส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทอาหารเครื่องดื่ม และมีจำนวนเงิน ที่ซื้อจำนวน 501 - 1,000 บาท ดังนั้นผู้ประกอบการควรจัดโซนสถานที่ให้ง่ายแก่การเลือกซื้อสินค้า เช่น จัดโซนการขายสินค้าให้เป็นระเบียบและง่ายต่อการจัดจำหน่าย ตลอดจนเรื่องของห้องน้ำ ต้องทำให้นักท่องเที่ยวหาได้ง่าย ในส่วนของผู้ขายควรเลือกขายผลิตภัณฑ์ที่มีแพ็คเกจสวยงาม โดดเด่น สะดุดตาและสะดวกต่อการขนส่ง และจัดวางสินค้าที่ทำให้ลูกค้าเห็นผลิตภัณฑ์ได้ง่าย

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าในตลาดน้ำอโยธยา พบว่า

1. ด้านผลิตภัณฑ์ นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในเรื่องความหลากหลายของ สินค้ามากที่สุด ดังนั้นผู้ขายควรมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย สร้างสรรค์ และแปลกใหม่เพื่อสร้างความ แปลกใหม่ให้กับลูกค้า

2. ด้านสถานที่จัดจำหน่าย ในเรื่องความสวยงามของสถานที่เป็นอันดับ รองลงมา ที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญ ทั้งนี้ตลาดน้ำอโยธยาให้ความสำคัญในเรื่องความสวยงาม ของสถานที่ แต่พบว่ายังขาดประสิทธิภาพในเรื่องของความสะอาด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ปรับปรุง เรื่องความสะอาด และพัฒนาในส่วนนี้ให้ดียิ่งขึ้น

3. ด้านการส่งเสริมการขาย ในส่วนนี้นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญเรื่องความ สุขภาพและอรรถาศัยของผู้ขาย ซึ่งยังมีผู้ขายบางส่วนที่ยังขาดความสุภาพหรือมีความสุภาพน้อย จึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ควรพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

4. ด้านราคา นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในเรื่องราคาสินค้าที่ใช้ประกอบการตัดสินใจในการเลือกซื้อ ซึ่งผู้ค้าบางรายขายเกินจากราคาปกติ แต่สินค้าที่ได้กลับเป็นสินค้าที่ไม่สามารถสร้างความเชื่อถือให้แก่ผู้ซื้อได้ ดังนั้น ผู้ค้าควรจำหน่ายสินค้าที่มีคุณภาพและขายในราคาที่เหมาะสม

2. ภิมลรัตน์ ปัดทะสี และสุวรรณรัตน์ รุ่งจริง⁹² จากงานศึกษาเรื่องความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อตลาดน้ำอโยธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในตลาดน้ำอโยธยา และเพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำอโยธยา ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างของนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 400 โดยใช้วิธีตอบแบบสอบถาม ผลจากการศึกษาผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางไว้ดังนี้

จากการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของประชากร พบว่า มีความแตกต่างด้านบุคคล อายุ รายได้ ทำให้ตลาดน้ำอโยธยาควรคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว พบว่า การเดินทางมาท่องเที่ยวในตลาดน้ำอโยธยาของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้รถยนต์ส่วนตัว แต่พบว่าสถานที่จอดรถยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังนั้น ตลาดน้ำอโยธยาควรเพิ่มสถานที่จอดรถให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อตลาดน้ำอโยธยา พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคาดหวังสูงกว่าความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำอโยธยา ในด้านต่าง ๆ เช่น จำนวนร้านค้าที่ให้บริการ สภาพแวดล้อมภายในตลาดน้ำอโยธยา เป็นต้น ดังนั้น ตลาดน้ำอโยธยาควรมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับความคาดหวังที่นักท่องเที่ยวต้องการ ซึ่งจะส่งต่อการกลับมาเที่ยวอีกครั้งของนักท่องเที่ยว อันส่งผลต่อรายได้ของตลาดน้ำอโยธยาด้วย

จากเอกสารและงานการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับตลาดน้ำหลายแห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาตลาดน้ำที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและได้รับความร่วมมือจากชุมชน โดยเกือบทั้งหมดมีจุดประสงค์เพื่อการอนุรักษ์วิถีชีวิตของคนในย่านริมฝั่งน้ำ และสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งการศึกษาตลาดน้ำแต่ละแห่งมีประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจ ดังนี้

1. คุณค่าและบทบาทของตลาดน้ำ เพราะตลาดน้ำในอดีตมีคุณค่าและบทบาทด้านสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจึงส่งผลให้คุณค่าและบทบาทเปลี่ยนแปลงไปในเชิงเศรษฐกิจ นอกจากนี้ตลาดน้ำมีบทบาทสำคัญในแง่ของแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

⁹²ภิมลรัตน์ ปัดทะสี และสุวรรณรัตน์ รุ่งจริง, “ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อตลาดน้ำอโยธยา,” ในรายงานการประชุมทางวิชาการระดับชาติด้านธุรกิจและเศรษฐกิจ ครั้งที่ 5 ประจำปี 2555 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ศูนย์วิจัยธุรกิจและเศรษฐกิจอีสาน (ECBER) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ไม่มีเลขหน้า.

2. การศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่แนวทางการป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีแนวทางดังนี้ ด้านการจัดการทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม ด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด ด้านการส่งเสริมการลงทุน และด้านการมีส่วนร่วม

3. แนวทางพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน พบว่าปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตลาดน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว คือ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ต้องมีหน่วยงานเข้ามารับผิดชอบ และมีงบประมาณในการพัฒนา ทั้งนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต้องมีความเหมาะสมและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

4. การสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว โดยแบ่งมาตรฐานตลาดน้ำออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการจัดการและการบริการแหล่งท่องเที่ยว ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรม ด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมาตรฐานตลาดน้ำสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาควบคุม ดูแลตลาดน้ำให้มีมาตรฐาน อันจะส่งผลประโยชน์ต่อคนในชุมชน นักท่องเที่ยว และรักษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำได้อีกทางหนึ่ง

5. รูปแบบตลาดน้ำที่ยั่งยืน พบว่า ตลาดน้ำที่จะสามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ในการประสานความร่วมมือช่วยกันออกความคิดเห็นและมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างรูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืน โดยการเลือกใช้บริการของผู้ประกอบการธุรกิจของท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรง

จากผลการศึกษา ข้อดีของตลาดน้ำที่บริหารโดยภาครัฐ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนมีรายได้และเกิดเศรษฐกิจที่ดี มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐในการประชาสัมพันธ์ ด้านข้อเสียพบว่าจากการที่การท่องเที่ยวมีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวไหลหลั่งมาอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้ประกอบการมุ่งหวังแสวงหารายได้เชิงธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านลบที่จะตามมา เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ปัญหามลภาวะ เป็นต้น

ส่วนการศึกษาของตลาดน้ำขวัญเรียมนั้นพบว่า มีการศึกษาในประเด็นของรูปแบบการส่งเสริมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการเลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม โดยศึกษาปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการเลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการให้บริการสำหรับผู้ประกอบการและผู้สนใจในธุรกิจการท่องเที่ยวตลาดน้ำและการศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมของนักท่องเที่ยวไทย โดยศึกษาข้อมูลด้านลักษณะบุคคล ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ มีงานศึกษาเรื่องการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน ซึ่งใช้ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นกรณีศึกษา จากการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำขวัญเรียมได้รับกระแสความสนใจด้านการท่องเที่ยว ด้วยการทำสื่อสารการตลาดผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการบอกต่อในสื่อสังคมออนไลน์ และนำมาสู่การท่องเที่ยวและการเดินทางมาท่องเที่ยวซ้ำ

จากการศึกษาที่กล่าวมานี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าตลาดน้ำขวัญเรียมมีความน่าสนใจเนื่องจากเป็นตลาดน้ำที่บริหารงานโดยเอกชน ซึ่งเป็นตลาดน้ำจัดตั้งเพื่อการท่องเที่ยวที่มีความทันสมัยและประสบความสำเร็จในระยะเวลาที่รวดเร็ว โดยที่ผ่านมายังขาดประเด็นการศึกษาด้านความเป็นมาและศักยภาพของตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำที่ได้มาตรฐาน อันจะส่งผลให้ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดน้ำที่ยั่งยืนได้

บทที่ 3

การดำเนินการศึกษาวิจัย

การศึกษาเรื่องตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและศักยภาพของตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว ตลอดจนวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำขวัญเรียม เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการจัดการตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานตลาดน้ำ อันจะส่งผลให้ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดน้ำที่ยั่งยืนได้ เนื้อหาบทนี้จะเป็นการนำเสนอรายละเอียดวิธีดำเนินการศึกษาตลอดจนแหล่งที่มาของข้อมูล วิธีการที่ใช้ในการศึกษาวิจัย โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

1. พื้นที่การศึกษา

ตลาดน้ำขวัญเรียมมีพื้นที่อยู่ในเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ระหว่างคลองแสนแสบ และอยู่ในพื้นที่ของวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ พื้นที่เดิมนั้นเป็นเพียงชุมชนลาวเวียงจันทน์ ที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานและเกิดเป็นชุมชนขึ้นบริเวณริมคลองแสนแสบนี้ ตามประเพณีของชุมชนชาวลาวนั้นหากไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใดมักจะนิยมสร้างวัดเพื่อเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ชุมชนบริเวณนี้จึงประกอบไปด้วยวัด และคลองแสนแสบ ซึ่งจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาในบทต่อไป

ด้วยพื้นที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถนำมาพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ซึ่งประกอบด้วยวัดบำเพ็ญเหนือ วัดบางเพ็งใต้ และคลองแสนแสบ ทำให้ผู้สร้างตลาดเล็งเห็นความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคลองแสนแสบ จึงนำมาผูกโยงกับเรื่องราวความรักของขวัญและเรียม ในนวนิยายเรื่องแผลเก่า และสร้างให้เป็นจุดขายของตลาดน้ำขวัญเรียม มีการสร้างศาลขวัญเรียมรูปปั้นขวัญเรียม อาคารร้านค้า สะพานข้ามคลองเพื่อเชื่อมตลาดทั้งสองฝั่ง โดยการจัดการตลาดเป็นไปโดยเอกชน ผู้ศึกษาเห็นว่าการจัดการการท่องเที่ยวเช่นนี้มีแนวโน้มที่อาจเกิดผลกระทบกับชุมชน สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรม ดังนั้นจึงต้องศึกษาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมก่อนที่ตลาดน้ำขวัญเรียมจะประสบปัญหาดังกล่าว

ผู้ศึกษาได้กำหนดพื้นที่สำหรับการศึกษาเรื่องตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว โดยแบ่งพื้นที่การศึกษาออกเป็น 2 ฝั่ง (ภาพที่ 2) ดังนี้

1. ตลาดน้ำฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ) ประกอบด้วย อาคารชั้นเดียว อาคารสองชั้น และบริเวณตรอกเรือ
2. ตลาดน้ำฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้) ประกอบด้วย ร้านค้าเรือกระแซง อาคารสองชั้น อาคารชั้นเดียว ห้องแถวเรือนไม้ทิศตะวันออก ห้องแถวเรือนไม้ทิศตะวันตก (ติดกำแพงวัด) และลานแสดงกิจกรรมหน้าศาลขวัญเรียม

ภาพที่ 2 ที่ตั้งและอาณาเขตตลาดน้ำขวัญเรียม
ที่มา: ปรับปรุงจาก Google Earth, แผนที่ตลาดน้ำขวัญเรียม, เข้าถึงเมื่อ 29 มิถุนายน 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.google.com/earth/>

2. ประชากรที่จะศึกษา

ผู้ศึกษาได้การกำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่างไว้ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้บริหารตลาด ได้แก่ คุณเชาวลิต เมธยะประภาส เป็นผู้บริหารตลาดและเป็นผู้ก่อตั้งตลาดน้ำขวัญเรียม โดยมีคุณสุภาณัฐ จันทย์กัม เป็นผู้จัดการ และคุณอำพันธ์ สายเสวก เป็นผู้ช่วยผู้จัดการ

2. กลุ่มผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม ได้แก่ หน่วยธุรกิจที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและผู้ที่มีอาชีพค้าขายอยู่ในบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียม ได้แก่ พ่อค้า แม่ค้าที่ขายสินค้าที่ประเภทอาหาร ผัก ผลไม้ สินค้าพื้นบ้าน และของที่ระลึก

3. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียม และบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทางการค้าขายบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียม

4. กลุ่มผู้มีส่วนร่วมอื่น ๆ ได้แก่ วัดบำเพ็ญเหนือ วัดบางเพ็งใต้ โรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ ฟาร์มม้าแควระมินบุรี เป็นต้น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างสรรค์และพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียม

5. นักท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียม

3. วิธีการศึกษา

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)

เป็นการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ข้อมูลเบื้องต้นของลักษณะพื้นที่ด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของตลาดน้ำขวัญเรียม ข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยว การวางแผนการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้จากรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือวิชาการ จุลสาร บทความ และเอกสารเผยแพร่ แผนที่ ภาพถ่ายเก่า รวมทั้งสื่อทางอินเทอร์เน็ต

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research)

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน วัด และสถานที่สำคัญในพื้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียม และสถานที่ใกล้เคียง ได้แก่ วัดป่าเพ็ญเหนือ วัดบางเพ็งใต้ และชุมชน

2. ภูมิทัศน์วัฒนธรรม รวมถึงเส้นทางน้ำและเส้นทางทางบก โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาพถ่าย แผนที่ และสภาพปัจจุบันของพื้นที่

3. รูปแบบและองค์ประกอบสำคัญของตลาดน้ำขวัญเรียมที่มีผลต่อการท่องเที่ยว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและโบราณสถาน

4. ทศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อตลาดน้ำขวัญเรียมในฐานะแหล่งท่องเที่ยว

5. รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่และศักยภาพของตลาดน้ำขวัญเรียม

3. การสัมภาษณ์

โดยผู้ศึกษาจะทำการสัมภาษณ์กับเจ้าของตลาด ทีมงานบริหารตลาดน้ำ เจ้าอาวาสวัดป่าเพ็ญเหนือและเจ้าอาวาสวัดบางเพ็งใต้ คณะกรรมการวัด ผู้ค้า ชาวบ้านที่อาศัยโดยรอบตลาดน้ำ และนักท่องเที่ยว ซึ่งแนวคำถามของแบบสัมภาษณ์จะเป็นคำถามปลายเปิด (Open-Ended Question) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้ตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยจะประกอบไปด้วย

1. เจ้าอาวาสวัดป่าเพ็ญเหนือและเจ้าอาวาสวัดบางเพ็งใต้ โดยกำหนดคำถามประเด็นที่จะศึกษา ดังนี้ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัด ประเพณีทางศาสนา แนวคิดหรือมูลเหตุจูงใจในการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นส่วนหนึ่งของตลาดน้ำขวัญเรียม และการจัดการพื้นที่

2. เจ้าของและผู้บริหารตลาด โดยกำหนดคำถามประเด็นที่จะศึกษาดังนี้ แนวคิดและที่มาของการจัดตั้งตลาดน้ำ การประเมินคุณค่าทางทรัพยากรวัฒนธรรม การสร้างเอกลักษณ์ของตลาดน้ำ กระบวนการดำเนินการจัดตั้งและปัญหาที่พบเจอ กระบวนการจัดการพื้นที่ของตลาดน้ำ แนวทางการจัดการตลาดน้ำ ข้อคิดเห็นด้านปัญหาและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำอย่างเหมาะสม

3. ผู้ค้า โดยกำหนดคำถามประเด็นที่จะศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านการท่องเที่ยว รวมถึงด้านการจัดการพื้นที่ของตลาด กฎระเบียบและข้อตกลงระหว่างผู้ค้าและตลาดน้ำขวัญเรียม ความพึงพอใจ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

4. คนในชุมชนที่อาศัยโดยรอบตลาดน้ำ คำถามประเด็นที่จะศึกษา ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประสบการณ์ที่มีต่อตลาดน้ำในอดีต ประเพณี วิถีชีวิต ความคิดเห็นต่อการจัดตั้งตลาดน้ำขวัญเรียม การมีส่วนร่วมในตลาดน้ำขวัญเรียม และความคิดเห็นผลกระทบด้านลบ เช่น ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม

5. ครู นักเรียน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม คำถามประเด็นที่จะศึกษาได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม และประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม

6. นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียม คำถามประเด็นที่จะศึกษาได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านภูมิทัศน์และพื้นที่โซนร้านค้าของตลาด ด้านสินค้า และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัญหาและข้อเสนอแนะในการมาเที่ยวชมตลาดน้ำของนักท่องเที่ยว

4. การสำรวจสอบถาม (Questionnaire survey)

โดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 20 คน แบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ภูมิลำเนา ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์การของนักท่องเที่ยวที่มีต่อตลาดน้ำขวัญเรียม จำนวน 14 ข้อ เช่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง การรับรู้ กิจกรรมที่ทำเมื่อมาเที่ยวที่ตลาดน้ำขวัญเรียม เป็นต้น ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 4 ด้าน ข้อ ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านภูมิทัศน์และพื้นที่โซนร้านค้าของตลาด ด้านสินค้า และการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว โดยผู้ศึกษาได้ใช้มาตราวัดทัศนคติตามวิธีของลิเคิร์ท ซึ่งแบ่งออก 5 ระดับ มากที่สุด มากปานกลาง น้อย น้อยที่สุด เท่ากับ 5, 4, 3, 2, 1 ตามลำดับ

ตอนที่ 4 ปัญหาที่พบ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ลักษณะคำถามปลายเปิดเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

5. การสังเกตการณ์ (Observation)

ได้แก่ การสังเกตการณ์ลักษณะสภาพแวดล้อมบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียม ลักษณะของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม การจัดภูมิทัศน์และปฏิสัมพันธ์ของเจ้าของตลาดกับลูกค้า ลูกค้ากับนักท่องเที่ยว และเจ้าของตลาดกับคนในชุมชน ตลอดจนการสังเกตการณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักถึงปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่มีต่อประเด็นคำถาม และความรู้สึกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาเชิงคุณภาพการประมวลและการวิเคราะห์ผลข้อมูล สามารถดำเนินการไปได้พร้อมกับขั้นตอนการเก็บข้อมูล ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้จำแนกข้อมูลที่จะศึกษาจัดตามหมวดหมู่ เพื่อแสดงให้เห็นหัวข้อที่สำคัญและเกิดความชัดเจนขึ้น ดังนี้

1. ศึกษาความมาและความสำคัญของพื้นที่ที่จัดตั้งตลาดน้ำขวัญเรียม เพื่อวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม
2. ศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น
3. วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม และนำผลการศึกษามาเชื่อมโยงกับแนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน
4. ประเมินคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของตลาดน้ำขวัญเรียม เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาท่องเที่ยวที่เหมาะสมให้แก่ตลาดน้ำขวัญเรียม

5. การนำเสนอข้อมูล

ในการนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษา ผู้ศึกษาใช้วิธีการเขียนเชิงวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) โดยนำเสนอข้อมูลอ้างอิงจากข้อมูลที่ได้จากปรากฏการณ์จริง รวมถึงข้อมูลจากการวิเคราะห์ตีความควบคู่กันไป เพื่ออธิบายให้เข้าใจถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของการก่อตั้งตลาดน้ำขวัญเรียมในฐานะแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาของตลาดน้ำขวัญเรียม ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม การจัดการตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาวิเคราะห์หาจุดแข็งและจุดอ่อนของการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม อันจะนำไปสู่ข้อเสนอในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมที่เหมาะสม โดยการประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางข้อมูล แผนผัง แผนที่ และรูปภาพประกอบมาช่วยสนับสนุนผลการศึกษา เพื่อให้เกิดความชัดเจนและง่ายต่อการเข้าใจมากยิ่งขึ้น

บทที่ 4

ผลการศึกษาพัฒนาการตลาดน้ำขวัญเรียม

1. ความเป็นมาและความสำคัญของพื้นที่

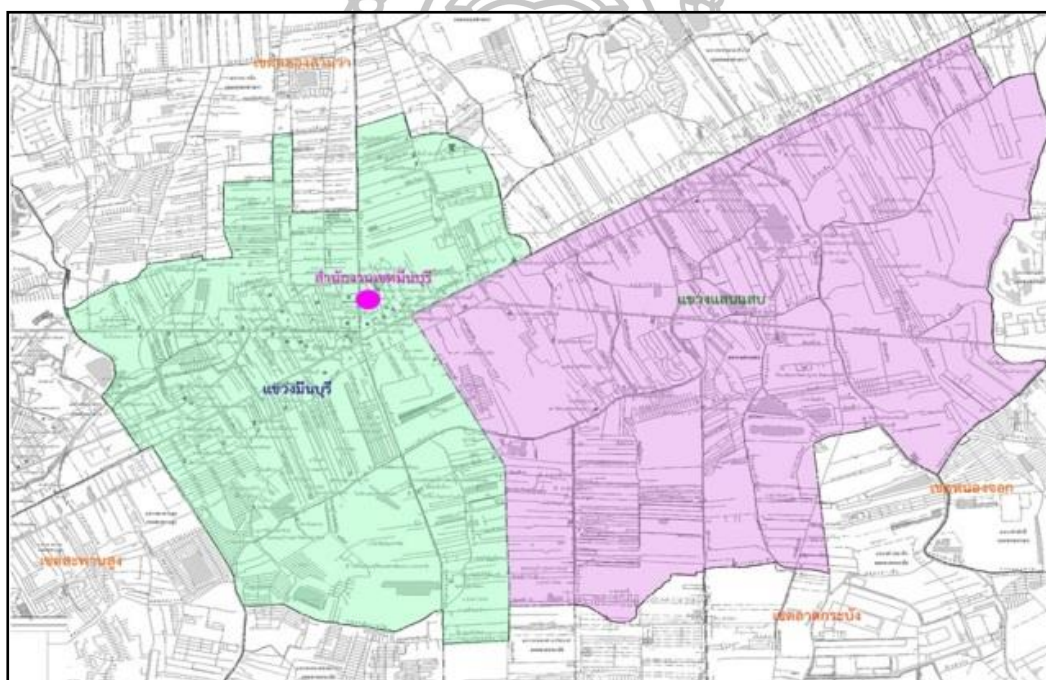
ตลาดน้ำขวัญเรียมอยู่ในเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ระหว่างสองฝั่งของคลองแสนแสบ และอยู่ในพื้นที่ของวัดบำเพ็ญเหนือ (ทางฝั่งขวาของตลาด) และวัดบางเพ็งใต้ (ทางฝั่งซ้ายของตลาด) ซึ่งคลองนี้เป็นคลองที่วางตัวไปตามแนวทิศตะวันออกและทิศตะวันตก โดยทิศตะวันออกไหลลงสู่แม่น้ำบางปะกง และทิศตะวันตกไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณโดยรอบตลาดน้ำขวัญเรียมประกอบด้วย ชุมชน วัด โรงเรียน และโรงงานอุตสาหกรรม สามารถเข้าถึงตลาดได้สองทาง คือ ถนนเสรีไทย (ซอยเสรีไทย 60) ฝั่งวัดบำเพ็ญเหนือ และถนนรามคำแหง (ซอยรามคำแหง 185 และ 187) ฝั่งวัดบางเพ็งใต้ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ที่ตั้งและอาณาเขตตลาดน้ำขวัญเรียม

ที่มา: ปรับปรุงจาก Google Earth, แผนที่ตลาดน้ำขวัญเรียม, เข้าถึงเมื่อ 29 มิถุนายน 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.google.com/earth/>

เขตมีนบุรีตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ทั้งหมด 63.645 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยพื้นที่การปกครอง 2 แขวง คือ แขวงมีนบุรี และแขวงแสนแสบ (ภาพที่ 4) แนวเขตทางทิศเหนือติดต่อกับเขตคลองสามวาและเขตหนองจอก ทิศตะวันออกติดต่อกับเขตหนองจอก ทิศใต้ติดต่อกับเขตลาดกระบัง ทิศตะวันตกติดต่อกับเขตสะพานสูงและเขตคันนายาว¹ เขตมีนบุรีเป็นเขตที่มีคลองแสนแสบไหลผ่าน เขตนี้มีความเป็นมาอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีชุมชนตั้งบ้านเรือนตามสองฝั่งของคลองแสนแสบ มีวัด 4 วัด จากจำนวนทั้งหมด 6 วัด ในเขตมีนบุรี ที่ตั้งอยู่บริเวณริมคลองแสนแสบ อันได้แก่ วัดบำเพ็ญเหนือ วัดบางเพ็งใต้ วัดแสนสุข² และวัดใหม่ล้านกแวก มีศาลเจ้าเจียวตี้เหล่าเอี้ยตั้งอยู่บริเวณริมคลองแสนแสบตรงข้ามตลาดเก่ามีนบุรี มีมัสยิดทั้งหมด 16 มัสยิด³ แต่ไม่ปรากฏมัสยิดใดตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบ แสดงให้เห็นว่าในพื้นที่เขตมีนบุรีมีผู้อยู่อาศัยทั้งคนไทย จีน และมุสลิม

ภาพที่ 4 แผนที่อาณาเขตมีนบุรี

ที่มา: สำนักงานเขตมีนบุรี, แผนที่เขตมีนบุรี, เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkok.go.th/minburi/page/sub/แผนที่เขตมีนบุรี>

¹สำนักงานเขตมีนบุรี, ข้อมูลทั่วไปของเขต, เข้าถึงเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2555, เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkok.go.th/minburi/page/sub/ข้อมูลทั่วไปของเขต>

²วัดแสนสุข เดิมชื่อวัดแสนแสบ เปลี่ยนชื่อวัดใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2487

³สำนักงานเขตมีนบุรี, มัสยิดในเขตมีนบุรี, เข้าถึงเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2555, เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkok.go.th/minburi/page/sub/3065/มัสยิดในเขตมีนบุรี>

เขตมณฑลบุรีเดิมเคยเป็นเมืองมณฑลบุรีและจังหวัดมณฑลบุรี มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานกว่า 110 ปี⁴ กล่าวคือในปี พ.ศ. 2445 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 - 2453) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมอำเภอคลองสามวา อำเภอแสนแสบ อำเภอเจียรดับ และอำเภอหนองจอกให้ตั้งเป็นเมือง⁵ ขนานนามว่า “เมืองมณฑลบุรี” อันหมายถึง “เมืองปลา” ทั้งนี้เพื่อให้คู่กับ “เมืองธัญบุรี” ที่หมายถึง “เมืองข้าว”⁶ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453 - 2468) โปรดเกล้าฯ ยกฐานะเมืองมณฑลให้เป็นจังหวัดมณฑลบุรี ต่อมาเกิดปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (ระหว่างปี พ.ศ. 2473 - 2474) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2468 - 2477) จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบจังหวัดมณฑลบุรีลงไปเป็นอำเภอหนึ่งและรวมเข้ากับจังหวัดพระนคร ต่อมามีการรวมจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีขึ้นเป็นนครหลวงกรุงเทพธนบุรีในปี พ.ศ. 2514⁷ และเป็นกรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ. 2515 อำเภอมณฑลบุรีจึงเปลี่ยนมาเป็นเขตมณฑลบุรีและเป็นเขตหนึ่งของกรุงเทพมหานครจนถึงปัจจุบัน⁸

1.1 ประวัติความเป็นมาของเขตมณฑลบุรี

พื้นที่เขตมณฑลบุรีแต่เดิมนั้นเป็นบริเวณที่เรียกว่า “ทุ่งหลวง” หมายถึงท้องทุ่งอันกว้างใหญ่ (ตั้งแต่มณฑลบุรีไปจรดอำเภอธัญบุรี) ซึ่งบริเวณนี้ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367 - 2394) โปรดให้มีการขุดคลองแสนแสบ - บางนา ผ่านบริเวณทุ่งหลวง จึงมีผู้คนอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานตามแนวสองฝั่งคลองแสนแสบและคลองสาขา ทำให้ท้องทุ่งหลวง มีชื่อเรียกว่า “ทุ่งหลวงแสนแสบ” หรือ “ทุ่งแสนแสบ”⁹ นับแต่นั้นมา

⁴มณฑลกรุงเทพฯ ประกอบด้วย ปทุมธานี นครเขื่อนขันธ์ สมุทรปราการ นนทบุรี ธัญบุรี และมณฑลบุรี

⁵รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล และประภัสสร ชูวิเชียร, กรุงเทพฯ กรุงเทพฯ มีภูมิสถาน ชื่อบ้านนามเมือง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2556), 276.

⁶สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, บางกอก บอกล่า (เรื่อง) (นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด (ขสท.), 2554), 193.

⁷เรื่องเดียวกัน, 193.

⁸รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล และประภัสสร ชูวิเชียร, กรุงเทพฯ กรุงเทพฯ มีภูมิสถาน ชื่อบ้านนามเมือง, 276 - 278.

⁹สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว, บางกอก บอกล่า (เรื่อง), 193.

ที่มาของชื่อแสนแสนนั้นไม่มีหลักฐานแน่ชัดแต่มีผู้เสนอความคิดเห็นว่าแสนแสนอาจมีที่มาจากอาการเสบคันเนื่องจากฝูงยุงรุมกัด ด้วยสภาพภูมิประเทศในอดีตที่คลองนี้ขุดผ่านซึ่งล้วนเป็นที่ราบลุ่ม อุดมด้วยทุ่งหญ้า มีน้ำขังตลอดทั้งปี จึงเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่ใหญ่ครอบคลุมอาณาบริเวณทั้งทุ่งแสนแสน¹⁰ อันได้แก่ ทุ่งบางกะปิ ทุ่งคลองตัน ทุ่งมีนบุรี และทุ่งหนองจอก¹¹

นอกจากนี้จากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เรื่องเสด็จประพาสคลองแสนแสนว่า “ไม่ช้านักผ่านบ้านแขกและสุเหร่าแขกอีก 2 แห่งถึงแสนแสน ตอนนอกนี้ไม่สู้มีบ้าน แลเห็นแต่ที่ตั้งแต่ไกล”¹² พระราชนิพนธ์ตอนนี้ กล่าวถึง “แสนแสน” มิได้หมายถึง “คลอง” แต่หมายถึง “เมืองมีนบุรี”

จากหลักฐานต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่าเดิมพื้นที่มีนบุรีนี้เรียกว่า “แสนแสน” และเมื่อมีการขุดคลองผ่านบริเวณแสนแสนนี้ จึงเรียกชื่อคลองตามชื่อบริเวณนี้ว่า “คลองแสนแสน”

1.2 คลองแสนแสน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367 - 2394) ปรากฏหลักฐานว่า ก่อนที่จะมีการขุดคลองแสนแสน เจ้าพระยาบดินเดชาเดินทางจากพระนครไปยังกัมพูชานั้นต้องยกทัพเรือโดยใช้เส้นทางคลองสำโรง¹³ เพื่อไปยังปากแม่น้ำบางปะกงเมืองฉะเชิงเทรา ก่อนที่จะยกทัพทวนน้ำขึ้นไปที่ปากน้ำโยธะกา¹⁴ เพื่อยกทัพทางบกไปยังเมืองปราจีนบุรีและเข้าไปยังประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นการยากลำบากและเป็นเส้นทางอ้อมทำให้เสียเวลาในการลำเลียงอาวุธยุทโธปกรณ์สำหรับกองทัพเป็นอย่างมาก¹⁵ ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 จึงโปรดเกล้าให้ขุดคลองแสนแสนขึ้นเพื่อย่นระยะเวลาในการเดินทางไปยังปากน้ำโยธะกา คลองที่ขุดขึ้นใหม่นี้เชื่อมระหว่างคลองมหานาคกับคลองบางขนาก เมืองฉะเชิงเทรา¹⁶

¹⁰สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, บางกอก บอกล่า (เรื่อง), 194.

¹¹ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ, 287.

¹²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องเสด็จประพาสคลองแสนแสน (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2476), 11.

¹³คลองสำโรงนี้เป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ใช้ในการเดินทางระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา - แม่น้ำบางปะกง ในปัจจุบันไหลผ่านพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอบางพลี อำเภอบางเสาธง อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการและบรรจบแม่น้ำบางปะกงที่ตำบลท่าสะอ้าน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีระยะทางประมาณ 55 กิโลเมตร

¹⁴ปากแม่น้ำโยธะกาเป็นที่ชุมนุมทัพ ก่อนที่จะยกทัพเข้าไปยังกัมพูชา

¹⁵ศานติ ภัคดีคำ, ยุทธมรรคา เส้นทางเดินทัพไทย - เขมร (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), 96 - 97.

¹⁶สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, คลองเก่าเล่าประวัติเมือง (กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์, 2555), 71.

คลองแสนแสบนับเป็นคลองสำคัญมากที่สุดของพระนครทางด้านทิศตะวันออก¹⁷ คลองนี้มีความยาวเกือบ 90 กิโลเมตร เป็นคลองที่มีความยาวที่สุด และเป็นเส้นทางที่มีความสะดวก และสำคัญยิ่งทั้งทางด้านการคมนาคมและการค้าขาย¹⁸ คลองแสนแสบนี้แบ่งการเรียกชื่อ ออกเป็น 2 ช่วง คือ

1. ช่วงต้นคลอง เรียกว่า “คลองแสนแสบ” หรือ “คลองแสนแสบใต้”¹⁹ เริ่มจาก คลองมหานาคบริเวณวัดบรมนิวาสไปถึงหัวหมาก²⁰ ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่า คลองแสนแสบ ช่วงต้นหรือคลองแสนแสบใต้ขุดขึ้นเมื่อใด แต่สันนิษฐานกันว่า น่าจะอยู่ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2325 - 2352) หลังจากที่ขุดคลองมหานาคแล้ว เนื่องจากคลองเส้นนี้เชื่อมกับคลองมหานาคที่ขุดขึ้นในปี พ.ศ. 2326²¹

2. ช่วงปลายคลองเรียกว่า “คลองแสนแสบเหนือ” หรือ “คลองบางขนาก” เริ่มจาก หัวหมากผ่านคลองสามเสนช่วงปลาย คลองต้นผ่านบางขนากไปออกแม่น้ำบางปะกง²² พบหลักฐานว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้ พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี (ทัต บุนนาค) เป็นแม่กองจ้างกุลีจีนขุดคลอง เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2380 และแล้วเสร็จ ในปี พ.ศ. 2383 ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ของเจ้าพระยาทิพากร วงศมหาโกษาธิบดี (ชำ บุนนาค) มีความว่า

¹⁷ศานติ ภัคดีคำ, ยุทธมรรคา เส้นทางเดินทัพไทย - เขมร, 104.

¹⁸กิตติ โล่ห์เพชรรัตน์, ตำนานการสร้างกรุงเทพฯ เมืองฟ้าอมรของชาวสยาม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ก้าวแรก, 2556), 100.

¹⁹คลองแสนแสบใต้ มีชื่อเรียกค่อนข้างสับสน ดังนี้ สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ในบันทึกจดหมายหลวงอุดมสมบัติ พระยาราชบังสัน (ฉิม) เรียกคลองช่วงนี้ว่า “คลองนางหงส์” สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เมื่อโปรดฯ ให้สร้างวังสระปทุมที่ริมคลองในพื้นที่นาหลวง เรียกชื่อคลองว่า “คลองบางกะปิ” สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ตามแผนที่มณฑลกรุงเทพฯ ร.ศ. 120 โดยกรมแผนที่ทหาร เรียกชื่อคลองว่า “คลองแสนแสบ” แต่ในแผนที่บริเวณกรุงเทพฯ ร.ศ. 126 เรียกชื่อคลองว่า “คลองมหานาค” และในแผนที่บริเวณกรุงเทพฯ ร.ศ. 129 โดยกรมแผนที่ทหารเช่นกัน เรียกชื่อคลองว่า “คลองบางกะปิ” จดหมายเหตุการณ์อนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2525 เรียกชื่อคลองว่า “คลองแสนแสบใต้”

²⁰สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, คลองเก่าเล่าประวัติเมือง, 71.

²¹ศานติ ภัคดีคำ, เส้นทางเดินทัพไทย - เขมร, 104 - 105.

²²สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, คลองเก่าเล่าประวัติเมือง, 71.

ครั้งมาถึงเดือน 2 ขึ้น 4 ค่ำ จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาศรีพิพัฒน์ รัตนราชโกษาธิบดีเป็นแม่กองจ้างจีนชุดคลอง ตั้งแต่หัวหมากไปถึงบางขนาก เป็นทาง 1,337 เส้น 19 วา 2 คอก ลึก 4 คอก กว้าง 6 คอก ราคาเส้นละ 70 บาท รวมเป็นเงินทั้งค่าต่อไม้ ค่าแก้คลอง พระโขนงและค่าชุดรวมเป็นเงิน 1,206 ชั่ง 13 ตำลึง 2 บาท 1 สลึง เพื่อง ชุดอยู่ถึงปีชวดโทศก ศักราช 1202 จึงสำเร็จ²³

นอกจากพระราชพงศาวดารจะกล่าวไว้ว่า พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา (ทัต) เป็นแม่กองชุดคลอง แต่เมื่อทำการชุดคลองอยู่ได้ไม่นานได้เกิดเหตุการณ์ขบถเมืองไทรบุรี ในปี พ.ศ. 2381²⁴ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีพิพัฒน์ รัตนโกษา (ทัต) เป็นแม่ทัพยกทัพไปปราบ และโปรดให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ซึ่งมีหน้าที่ในการตรวจตราดูแลคลองอยู่แล้ว ทำหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการชุดคลองต่อในช่วงปลาย คือคลองบางขนากนั่นเอง²⁵

จุดประสงค์ในการชุดคลองแสนแสบ คือ เพื่อใช้เป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ในการรบ สำหรับลำเลียงยุทธโปกรณ์ กำลังพลและเสบียงอาหารไปยังประเทศกัมพูชา ในราชการสงคราม อาณาสยามยุทธระหว่างไทยกับญวน ซึ่งใช้เวลาในการรบยื้อเยื้อถึง 14 ปี²⁶ (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2376 - 2390)²⁷ เมื่อชุดคลองบางขนากแล้วจึงทำให้สามารถเดินเรือจากแม่น้ำเจ้าพระยาตัดไปยังแม่น้ำ บางปะกงได้สะดวกรวดเร็วมากขึ้น จากพระนครสามารถล่องเรือลัดจากคลองรอบพระนคร (คูเมืองเดิม) ออกคลองมหานาคเข้าสู่คลองบางกะปิไปจนถึงหัวหมากเข้าบางขนากที่ขุดขึ้นใหม่ ตัดเข้า แม่น้ำบางปะกงได้ทันที โดยไม่ต้องล่องเรืออ้อมเข้าคลองสำโรงเหมือนแต่ก่อน²⁸ ภายหลังสงคราม สิ้นสุดลง คลองแสนแสบสายนี้กลายเป็นเส้นทางเดินเรือค้าขายที่สำคัญ เนื่องจากเป็นคลองที่สามารถ เชื่อมต่อกับคลองผดุงเกษมซึ่งขุดใหม่ในภายหลัง (ขุดในสมัยรัชกาลที่ 4) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็น ย่านการค้าทางน้ำที่สำคัญของพระนคร²⁹

จากพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งชำระในปี พ.ศ. 2338 ก่อนการชุดคลอง แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2383 ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาลงกรณ์หาราช รัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2325 - 2352) เสด็จยกทัพกลับจากเมืองเขมร หลวงสร (หน) (เจ้าพระยา พระคลัง) ขึ้นมาออกมารับเสด็จถึงทุ่งแสนแสบ และจากอักษรวิธานศรีบทของหมอบรัดเลย์ระบุว่า “แสนแสบคือทุ่งนาตำบลหนึ่งอยู่ฝ่ายทิศตะวันออกเฉียงเหนือกรุงเทพมหานครนี้”

²³ศานติ ภัคดีคำ, เส้นทางเดินทัพไทย - เขมร, 105.

²⁴กิตติ โล่เพชรรัตน์, ตำนานการสร้างกรุงเทพ เมืองฟ้าอมรของชาวสยาม, 101.

²⁵ศานติ ภัคดีคำ, เส้นทางเดินทัพไทย - เขมร, 108.

²⁶ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), 287.

²⁷ประเทือง โพธิ์ชะออน, ประวัติศาสตร์ตลอดกาลไทยรบเขมร (นนทบุรี: ดอกหญ้า 2000, 2556), 165.

²⁸ศานติ ภัคดีคำ, เส้นทางเดินทัพไทย - เขมร, 108 - 109.

²⁹ สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, คลองเก่าเล่าประวัติเมือง, 71.

ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า “แสนแสบ” แต่เดิมคงใช้เรียกขานทุ่งนา ต่อมาเมื่อมีการขุดคลองผ่านทุ่งนี้ จึงมีการเรียกคลองนี้ว่า “คลองแสนแสบ”³⁰

การขุดคลองแสนแสบ ทำให้เกิดการอพยพผู้คนหลากหลายเชื้อชาติเข้ามา ตั้งถิ่นฐานตามแนวคลองแสนแสบ เกิดการพัฒนาพื้นที่ป่ารกชัฏให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมตามริมฝั่งน้ำ³¹ เกิดการขยายตัวของผู้คนกระจายอยู่ตามแนวคลองโดยแต่ละกลุ่มต่างมีศูนย์รวมจิตใจของตนเกิดเป็นศาสนสถาน เช่น วัด มัสยิด โบสถ์ และศาลเจ้าจีน นอกจากนี้ยังปรากฏ โรงสี โรงเลื่อย และตลาดที่สำคัญบริเวณแยกที่เป็นจุดตัดของคลองแสนแสบ เช่น ตลาดโบ้โบ้ ตลาดมีนบุรี และตลาดหนองจอก เป็นต้น³²

นอกจากนี้ “คลองแสนแสบ” เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในตำนานรักอมตะเรื่อง “แผลเก่า” บทประพันธ์อันเลื่องชื่อของไม้เมืองเดิม ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2479 และถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2483³³ และสร้างเป็นภาพยนตร์อีกหลายครั้ง ครั้งล่าสุดเมื่อ ปี พ.ศ. 2557³⁴ นอกจากนี้ยังถูกสร้างให้เป็นละครโทรทัศน์ในชื่อ “ขวัญเรียม” ฉายครั้งแรกทางช่อง 4 บางขุนพรหม³⁵ โดยนวนิยายเรื่องแผลเก่ามีเนื้อเรื่องโดยย่อดังนี้

ขวัญกับเรียมทั้งสองรักกัน แต่ครอบครัวทั้งสองไม่เห็นด้วย ขวัญจึงได้สาบานต่อศาลเจ้าพ่อไทรว่าจะรักและซื่อตรงต่อเรียมตลอดไป พ่อเรียมเห็นว่าห้ามปรามขวัญกับเรียมไม่ได้ จึงขายเรียมให้คุณนายทองคำเศรษฐีในบางกอก คุณนายทองคำเอ็นดูและเลี้ยงเรียมเหมือนลูก และเรียมได้พบกับสมชาย ลูกของพี่ชายคุณนายทองคำ สมชายก็หลงรักเรียม แต่เรียมยังคงรักขวัญอยู่ ส่วนขวัญก็อยู่เหมือนรอวันตาย เพราะคิดว่าเรียมคงลืมตนเสียแล้ว เวลานั้นแม่ของเรียมป่วย เรียมขออนุญาตคุณนายกลับบ้าน ทำให้เรียมได้พบกับขวัญ และแสดงให้เห็นว่ายังรักไม่เสื่อมคลาย หลังเสร็จงานศพนางรวย สมชายมาตามเรียมกลับ เพราะคุณนายทองคำล้มป่วยลง เรียมก็ไม่อยากกลับไปเพราะยังรักขวัญอยู่ สมชายก็พร่ำว่า

³⁰รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุลและประภัสสร ชูวิเชียร, กรุงเทพฯ กรุงเทพฯ มีภูมิสถาน ชื่อบ้านนามเมือง, 278.

³¹ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ, 73.

³²ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์คลองแสนแสบ, ประวัติคลองแสนแสบ, เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://sansaeb.kbu.ac.th/info.php>

³³รังสิมา กุลพัฒน์, “แผลเก่า : จากนวนิยายสู่ภาพยนตร์” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตอักษรศาสตร์ (วรรณคดีเปรียบเทียบ) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), เข้าถึงเมื่อ 22 ธันวาคม 2557, บทความย่อจาก ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย <http://www.thaithesis.org/detail.php?id=1082539000004>

³⁴ไทยรัฐออนไลน์, แผลเก่า ขวัญเรียม, เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/443419>

³⁵แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน, พลาณภาพ “นิยายรัก” ครั้งแล้วครั้งเล่าไม่เสื่อมคลาย, เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://happyreading.in.th/article/detail.php?id=619>

รักเรียม ขวัญแอบมาได้ยีนก็โกรธจนบ้าคลั่ง เข้าทำลายเรือที่จะใช้ไปบางกอก ผู้คนจึงออกติดตามจับขวัญ สมชายใช้ปืนยิงขวัญตาย เรียมจึงคว้ามืดของขวัญมาเชือดคอตัวเองตายตามขวัญไป ณ ท้องน้ำอันเป็นที่เรีกรักของทั้งคู่ ท้องน้ำที่ไหลสู่ศาลเจ้าพ่อไทร สถานที่ที่ทั้งคู่ร่วมสาบานรักต่อกันนั่นเอง³⁶

นอกจากนี้มีเพลงที่รู้จักกันดี คือ “เพลงแสนแสบ” แต่งโดยครูเพลงชื่อดัง ชาลี อินทรวิจิตร โดยมีเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า “แสนแสบ แสบแสนเปรียบมั่นชื่อคลอง พี่หม่นพี่หมองฤทัยตามข้าแปลบแสบสันต์ แต่คลองยังขำ เหลือไว้เพียงน้ำขุนตรม พี่จึงขำจึงขำชื่นชม ๆ ตรมเสียกว่าคลอง”³⁷

อาจกล่าวได้ว่าตำนานเรื่องราวความรักของขวัญและเรียม เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้คลองแสนแสบเป็นที่รู้จักของคนไทยแทบจะทุกคน และตำนานนี้ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของตลาดน้ำขวัญเรียม

1.3 วัดบำเพ็ญเหนือ วัดบางเพ็งใต้ และชุมชนโดยรอบ

วัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบฝั่งเหนือและฝั่งใต้ เป็นพื้นที่ที่พัฒนาเป็นตลาดน้ำขวัญเรียม และวัดทั้งสองนี้มีความสำคัญต่อชุมชนโดยรอบ และเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของการเกิดตลาดและการเติบโตของตลาดน้ำขวัญเรียม

วัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ เชื่อมโยงถึงกันด้วยสะพานสมบุญอุทิศ ซึ่งมีจารึกไว้ที่ตัวสะพานเป็นภาษาไทยและภาษาจีนว่า สะพานนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2473 (ภาพที่ 5) โดยครอบครัวของแม่สมบุญ เจ้าของร้านทองในตลาดสะพานหิน รูปแบบของตัวสะพานสร้างเป็นหลังเต่า มีเสาปูนสี่เหลี่ยมและราวสะพานเป็นระยะ ๆ ทำด้วยเหล็กทอ กลางสะพานสมบุญอุทิศประดับรูปปูนปั้นแม่สมบุญในชุดเครื่องแต่งกายแบบสตรีชั้นสูง ทั้งนี้เพื่อเป็นการรำลึกถึงผู้สร้างสะพานนี้มีประโยชน์เป็นอันมาก เนื่องจากช่วยให้ประชาชนสองฝั่งคลอง ทั้งฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ) และฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้) ได้ไปมาหาสู่กันอย่างสะดวกสบาย เพราะในสมัยก่อนหากจะข้ามฝั่งไปมาหาสู่กันต้องใช้เรือพายข้ามฝั่ง หรือหากจะเดินทางไปมาทางบกนั้นต้องไปอ้อมที่ตลาดบางกะปิหรือตลาดมีนบุรีจึงจะเดินทางไปยังอีกฝั่งหนึ่งได้³⁸

³⁶มิวเซียมสยาม, ระบบคลังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์, แพลตฟอร์ม, เข้าถึงเมื่อ 20 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงได้จาก <https://www.museumsiam.org/dadetail.php?MID=3&CID=16&CONID=922>

³⁷มติชนออนไลน์, แสบแสบ เพลงดังคู่หนังแพลนท์, เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1408090007

³⁸จรัส จันทนาวิวัฒน์, วัดบางเพ็งใต้ (กรุงเทพฯ : บริษัท บีเอ็มซีการพิมพ์ จำกัด, 2557), 31 - 33.

ภาพที่ 4 สะพานสมบุญอุทิศ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2473

วัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ นั้น เปรียบเสมือนวัดพี่วัดน้อง ตั้งอยู่ตรงข้ามกันระหว่างคลองแสนแสบ³⁹ วัดทั้งสองเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ วัดบำเพ็ญเหนือสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2367 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โดยกลุ่มผู้อพยพชาวลาวที่อพยพมาจากนครเวียงจันทน์ที่เคยพักอยู่ในอำเภอบางปะอินจังหวัดอยุธยา⁴⁰ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดฯ ให้อพยพครอบครัวมาอยู่บริเวณแนวคลองแสนแสบนี้ ชาวลาวเหล่านั้นจึงมาตั้งรกรากเกิดเป็นชุมชนและเรียกชื่อหมู่บ้านของตนว่า “บางเพ็ง” อันหมายถึงพระจันทร์⁴¹ ต่อมาได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นทางฝั่งเหนือของคลองแสนแสบโดยเรียกชื่อวัดนี้ว่า “วัดบางเพ็งเหนือ” เพราะวัดตั้งอยู่ทางทิศเหนือของคลองแสนแสบ โดยมีพระพิมพ์แกะระที่เดินทางมาด้วยเป็นผู้ดูแลวัด ต่อมาได้มีการเรียกชื่อวัดเปลี่ยนแปลงไปจาก “วัดบางเพ็งเหนือ” ได้เพี้ยนเสียงไปเป็น “วัดบำเพ็ญเหนือ” ดังเรียกกันในปัจจุบัน⁴²

³⁹จรัส จันทนาวิวัฒน์, *วัดบางเพ็งใต้*, 10.

⁴⁰กองพุทธศาสนาสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2549), 152.

⁴¹จรัส จันทนาวิวัฒน์, *วัดบางเพ็งใต้*, 10 - 11.

⁴²กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2527), 161.

วัดบำเพ็ญเหนือ ตั้งอยู่เลขที่ 65 บ้านบางชัน ถนนเสรีไทย หมู่ที่ 14 แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดโฉนดที่ดินเลขที่ 4609,5327 เนื้อที่ 19 ไร่ 3 งาน 52 ตารางวา วัดบำเพ็ญเหนือได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2518⁴³ อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับโรงงานนิคมอุตสาหกรรมบางชัน ทิศใต้ติดต่อกับคลองแสนแสบทิศตะวันออกติดต่อกับคลองเส็ง และทิศตะวันตกติดต่อกับโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ⁴⁴

พื้นที่วัดบำเพ็ญเหนือเป็นที่ตั้งราบลุ่มอยู่ริมคลองแสนแสบทางฝั่งเหนือ⁴⁵ มีอาคารเสนาะประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง 11.50 เมตร ยาว 25 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2522 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก (ภาพที่ 6) ศาลาการเปรียญ กว้าง 19 เมตร ยาว 53.50 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2537 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กทรงไทย 2 ชั้น กุฏิสงฆ์จำนวน 23 หลัง เป็นอาคารไม้ 3 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ 8 หลัง อาคารเสริมเหล็ก 12 หลัง วิหาร กว้าง 8 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2523 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาอเนกประสงค์ กว้าง 16 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2541 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาบำเพ็ญกุศลจำนวน 10 หลัง สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก นอกจากนี้มีฌาปนสถาน 2 หลัง หอระฆัง 1 หลัง หอกลอง 1 หลัง โรงครัว 2 หลัง เรือนเก็บพัสดุ 2 หลัง กุฏิเจ้าอาวาส 1 หลัง และเรือนรับรองอีก 1 หลัง⁴⁶ (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 6 อุโบสถวัดบำเพ็ญเหนือ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2522

⁴³กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2527), 160.

⁴⁴กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1**, 151.

⁴⁵กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2**, 161.

⁴⁶กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1**, 151 - 152.

ภาพที่ 7 แผนผังวัดป่าเพ็ญเหนือ

ด้านปูชนียวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ พระประธานประจำอุโบสถ พระพุทธชินราชจำลอง ขนาดหน้าตักกว้าง 50 นิ้ว สูง 96 นิ้ว พระประธานประจำศาลาการเปรียญพระพุทธชินราชจำลอง ขนาดหน้าตักกว้าง 50 นิ้ว สูง 96 นิ้ว สร้างเมื่อ พ.ศ. 2537 นอกจากนี้มี พระพุทธโสธรจำลอง 1 องค์ (ภาพที่ 8) รูปหล่อหลวงยอด 1 องค์ ศาลเจ้าแม่คำฝิว 1 หลัง ศาลเจ้าแม่ตะเคียน 1 หลัง (ภาพที่ 9) รูปหล่อสมเด็จพระสังฆราช 1 องค์ และรูปหล่อหลวงปู่ทวด 1 องค์⁴⁷

ภาพที่ 8 พระพุทธโสธรจำลอง ภายในวัดป่าเพ็ญเหนือ

⁴⁷ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม, 151.

ภาพที่ 9 ศาลเจ้าแม่ตะเคียนทอง ตั้งอยู่ที่ศรีใต้ภายในวัดบำเพ็ญเหนือ

การบริหารงานและการปกครองของวัดบำเพ็ญเหนือ พบว่ามีเจ้าเท่าที่ทราบนาม จำนวน 14 รูป คือ

- รูปที่ 1 พระพิมพาเถระ (ที่อพยพรวมมากับชาวลาวเวียงจันทน์)
- รูปที่ 2 พระครุคำ (หรือพระครุคำต่อมาได้เป็นเจ้าอวาสวัดบางเพ็ญใต้)
- รูปที่ 3 พระอธิการสุ
- รูปที่ 4 พระอธิการทอง
- รูปที่ 5 พระอิม
- รูปที่ 6 พระอธิการโส
- รูปที่ 7 พระอธิการขำ
- รูปที่ 8 พระอ่ำ
- รูปที่ 9 พระอธิการแดง
- รูปที่ 10 พระมหาลมูล ปณฺธิโต
- รูปที่ 11 พระครูวิจิตรธรรมานุกุต (ย่อย)
- รูปที่ 12 พระครูโสภณกิจจารักษ์ (ยอด) พ.ศ. 2522 ถึง พ.ศ. 2523
- รูปที่ 13 พระครูศีลโสภณ (สนิท) พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2540
- รูปที่ 14 พระครูวิบูลธรรมภาณี (สมคิด) พ.ศ. 2541 ถึงปัจจุบัน⁴⁸

⁴⁸ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1, 152.

ด้านการศึกษาวัดจัดให้มีการสอนพระปริยัติธรรมเป็นประจำ⁴⁹ นอกจากนี้มี ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เปิดสอนเมื่อปี พ.ศ. 2528⁵⁰

ก่อนหน้าที่จะมีการสร้างตลาดน้ำขวัญเรียมขึ้นเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ วัดบำเพ็ญเหนือได้ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาตามปกติ แต่เมื่อเกิดตลาดน้ำขึ้นทางตะวันตกของ วัดบำเพ็ญเหนือ ส่งผลให้วัดบำเพ็ญเหนือเกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากวัดตั้งอยู่ใกล้ตลาดน้ำ ส่งผลให้มีประชาชนและนักท่องเที่ยวมาทำบุญและท่องเที่ยวมากขึ้น⁵¹ ทางวัดบำเพ็ญเหนือ จึง จัดกิจกรรมให้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว คือ เปิดให้นักท่องเที่ยวได้สักการะพระพุทธรูปจำลอง ไส้บาตรพระประจำวัน ถวายสังฆทาน บริจาคหีบศพ บริจาคค่าน้ำ ค่าไฟ เช่าวัดถลุงคล (ภาพ ที่ 10 - 11) ไถชีวิตโค - กระบือ (ภาพที่ 12) นอกจากนี้ยังมีร้านค้าต่าง ๆ ภายในวัดเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว เช่น ร้านขายสัตว์น้ำเพื่อปล่อยสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา ร้านค้าประเภทอาหารเครื่องดื่ม ร้านของที่ระลึก และร้านเสื้อผ้า เป็นต้น (ภาพที่ 13) โดยนักท่องเที่ยว สามารถนำรถมาจอดในวัดได้ (ภาพที่ 14)

ภาพที่ 10 พื้นที่ทำบุญวัดบำเพ็ญเหนือ ไส้บาตรพระประจำวัน ถวายสังฆทาน บริจาคหีบศพ

⁴⁹กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2, 161.

⁵⁰กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1, 152.

⁵¹สัมภาษณ์ พล้อย บุญพิมพ์, กรรมการวัดบำเพ็ญเหนือ, 19 ธันวาคม 2558.

ภาพที่ 11 ภายในวัดบำเพ็ญเหนือ เปิดให้ประชาชนเข้าวัดถุ่มงคลและถวายสังฆทาน

ภาพที่ 12 ไต่ชีวิตโค - กระบือ

ภาพที่ 13 ลานจอดรถบริเวณวัดบำเพ็ญเหนือ

ภาพที่ 14 ร้านค้าบริเวณวัดป่าเพ็ญเหนือ

นอกจากนี้วัดป่าเพ็ญเหนือได้มีการจัดแสดงเรือยาวไว้บริเวณศาลาเปริยธรรม เรือยาวนี้มีชื่อว่า “หนุ่มเมืองมิน” และ “สาวเมืองมิน” (ภาพที่ 15) ตามประวัติกล่าวว่า “เรือหนุ่มเมืองมิน” เดิมมีชื่อว่า “เทพมรกต” เป็นเรือขนาด 30 ฝีพาย ชุดจากไม้ตะเคียนทองในอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ถูกนำมาตกแต่งเพิ่มเติมด้วยไม้สักทอง โดยช่างแต่งเรือชื่อดัง คุณประดิษฐ์ บางโตนด เมื่อปี พ.ศ. 2555 ต่อมาเทศบาลนครนนทบุรีได้นำไปทำการแข่งขันภายใต้ชื่อ “สาวเมืองนนท์” คว่ำรางวัลอันดับหนึ่งจากการแข่งขันพายมาราธอน ระยะทางจากสะพานพระราม 8 ถึง ทำนายนนท์ เมื่อปี พ.ศ. 2555 และ “เรือสาวเมืองมิน” มีชื่อเดิมว่า “นางสีบสี” เป็นเรือขนาด 30 ฝีพาย ชุดจากไม้ตะเคียนทองทั้งต้นที่ประเทศลาว นับว่าเป็นเรือที่หายาก เนื่องจากมีเพียงไม่กี่ลำ ในประเทศ เรือนางสีบสีได้ตะเวนแข่งขันที่แขวงไชยบุรี ประเทศลาวและคว่ำรางวัลต่าง ๆ ก่อนที่จะนำมาไว้ที่อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย เพื่อนำมาซ่อมแซมและตกแต่งให้มีสภาพสวยงามดังเดิม ต่อมากุลนิธิคนรักเมืองมินได้ซื้อเรือเทพมรกตและเรือนางสีบสี พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อให้เป็น “หนุ่มเมืองมิน” และ “สาวเมืองมิน” ซึ่งทางวัดได้จัดทำป้ายอธิบายประวัติความเป็นมาของเรือทั้งสองไว้ด้วย (ภาพที่ 16) ทั้งนี้การจัดซื้อเรือยาวมาก็เพื่อนำมาจัดแสดงไว้ที่วัดป่าเพ็ญเหนือ รวมถึงใช้เรือนี้ในการแข่งขันตามโอกาสต่าง ๆ (ภาพที่ 17)

ภาพที่ 15 เรือยาวที่ถูกนำมาจัดแสดงบริเวณศาลาเบรียณธรรมวัดป่าเพ็ญเหนือ

ภาพที่ 16 ป้ายอธิบายความเป็นมาของเรือยาว หนุ่มเมืองมื่น และสาวเมืองมื่น

ภาพที่ 17 การแข่งขันเรือยาวในวันอนุรักษ์คูคลองปี พ.ศ. 2555 จัดขึ้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียม
ที่มา: ตลาดน้ำขวัญเรียม, แกลอรี่ : ภาพวันอนุรักษ์คูคลอง, เข้าถึงเมื่อ 29 ตุลาคม 2556, เข้าถึงได้
จาก http://www.kwan-riamfloatingmarket.com/v2/detail_gallery.php?news_id=00366)

วัดบางเพ็งใต้ ตั้งอยู่เลขที่ 1 ถนนรามคำแหง หมู่ที่ 12 แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย⁵² มีที่ดินตั้งวัด 9 ไร่ 1 งาน 34 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 1864 วัดบางเพ็งใต้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2467 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 100 เมตร ยาว 140 เมตร (เป็นเขตที่ได้รับพระราชทาน)⁵³ อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับคลองแสนแสบ ทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตกติดที่ดินของเอกชน⁵⁴

พื้นที่วัดบางเพ็งใต้เป็นที่ราบลุ่มริมคลองแสนแสบ แวดล้อมไปด้วยหมู่บ้านจัดสรรทางด้านใต้ห่างจากวัดประมาณ 500 เมตร มีรถเมล์วิ่ง การคมนาคมสะดวก อาคารเสนาะประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง 6 เมตร ยาว 19 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2466 (ภาพที่ 18) เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาการเปรียญ กว้าง 25 เมตร ยาว 50 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2532 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย 2 ชั้น หอสมุดมนต์ กว้าง 9 เมตร ยาว 25 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2525 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ภูมิสงฆ์จำนวน 16 หลัง เป็นอาคารไม้ 2 หลัง อาคารเสริมเหล็ก 14 หลัง วิหาร กว้าง 3 เมตร ยาว 8 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2530 ศาลาอเนกประสงค์ กว้าง 10 เมตร ยาว 20 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2521 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาบำเพ็ญกุศลจำนวน 7 หลัง สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก นอกจากนี้มี ฌาปนสถาน 2 หลัง หอระฆัง 1 หลัง หอกลอง 1 หลัง โรงครัว 1 หลัง เรือนเก็บพัสดุ 1 หลัง ภูมิเจ้าอาวาส 1 หลัง และเรือนรับรองอีก 1 หลัง

⁵² กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1**, 141.

⁵³ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2**, 159.

⁵⁴ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1**, 142.

ด้านปูชนียวัตถุที่สำคัญ มีพระประธานประจำอุโบสถ พระพุทธชินราชจำลอง ขนาดหน้าตักกว้าง 39 นิ้ว สูง 56 นิ้ว สร้างเมื่อ พ.ศ. 2470 พระประธานประจำศาลาการเปรียญ พระพุทธชินราชจำลอง ขนาดหน้าตักกว้าง 59 นิ้ว สูง 79 นิ้ว สร้างเมื่อ พ.ศ. 2538 ปูชนียวัตถุอื่น ๆ รูปเหมือนเจ้าอาวาส 9 องค์⁵⁵

ภาพที่ 18 อุโบสถวัดบางเพ็งใต้

ด้านการบริหารและการปกครองของวัดบางเพ็งใต้ มีเจ้าอาวาสที่ทราบนามทั้งหมด จำนวน 10 รูป คือ

รูปที่ 1 พระคำสอน (พระคำ หรือ พระดำ)	พ.ศ. 2394 ถึง พ.ศ. 2417
รูปที่ 2 พระอธิการแก้ว	พ.ศ. 2417 ถึง พ.ศ. 2436
รูปที่ 3 พระอธิการโท ฐานิสสโร	พ.ศ. 2436 ถึง พ.ศ. 2454
รูปที่ 4 พระอธิการเลื่อน จิตตวฑฺฒ	พ.ศ. 2454 ถึง พ.ศ. 2474
รูปที่ 5 พระอธิการพุ่ม รตน	พ.ศ. 2474 ถึง พ.ศ. 2482
รูปที่ 6 พระอธิการเถา ถาวโร	พ.ศ. 2482 ถึง พ.ศ. 2484
รูปที่ 7 พระครูปลื้ม จนทวโส	พ.ศ. 2484 ถึง พ.ศ. 2485
รูปที่ 8 พระครูประสิทธิ์พัฒนคุณ	พ.ศ. 2485 ถึง พ.ศ. 2523
รูปที่ 9 พระครูปัญญาวิสุทธิคุณ	พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ. 2541
รูปที่ 10 พระครูถาวรธรรมนุสิฐ	พ.ศ. 2541 ถึงปัจจุบัน ⁵⁶

⁵⁵ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1, 142.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, 142 - 143.

ด้านการศึกษา ภายในวัดบางเพ็งใต้มีการเปิดการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เปิดทำการเรียนการสอนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2548⁵⁷

วัดบางเพ็งใต้เป็นวัดที่เก่าแก่ แม้ไม่มีการบันทึกไว้ว่าสร้างขึ้นตั้งแต่เมื่อใด แต่ชุมชนบริเวณโดยรอบวัดนั้นมีชาวบ้านอาศัยอยู่ไม่น้อยกว่า 3 ชั่วอายุคน (ร้อยกว่าปี)⁵⁸ วัดบางเพ็งใต้จึงมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับตำนานไว้อย่างหลากหลาย เรื่องเล่าบางตำนานมีข้อความสอดคล้องคล้ายคลึงกัน โดยสามารถแบ่งได้ 2 ประการ ดังนี้

ประการที่แรก วัดบางเพ็งใต้สร้างเมื่อปลายสมัยรัชกาลที่ 3 โดยมีชาวเวียงจันทน์ ที่ได้อพยพมาอยู่บริเวณคลองแสนแสบ ได้เรียกหมู่บ้านของตนว่า “บางเพ็ง” ได้ร่วมกันสร้างวัดบางเพ็งเหนือ ต่อมาได้ร่วมกันสร้างวัดบางเพ็งใต้ เนื่องจากเจ้าอาวาสรูปที่ 2 ของวัดบางเพ็งเหนือ นามว่า “พระครูดำ”⁵⁹ ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ขณะนั้น เกิดวิกลจริตจึงกลับไปรักษาตัวที่กบินทร์บุรี หมอได้รักษาท่านจนหาย แต่ได้บอกไว้ว่า “ถ้ากลับไปเป็นเจ้าอาวาสวัดเดิมจะป่วยหนักกว่าเดิม” ชาวบ้านบางเพ็งจึงได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นทางฝั่งใต้ของคลองแสนแสบ ตรงข้ามกับวัดบางเพ็งเหนือ เรียกชื่อวัดนี้ว่า “วัดบางเพ็งใต้”⁶⁰ ซึ่งคล้ายคลึงกับหนังสือวัดบางเพ็งใต้ เขียนไว้ว่า วัดบำเพ็ญเหนือ ได้อันเชิญพระลาหารูปหนึ่ง มาจากเวียงจันทน์ มีชื่อว่า “พระครูดำ” โดยมาพร้อมกับโยมแม่ชื่อว่า “ผิว” (มีการสร้างศาลเจ้าแม่คำผิวขึ้นที่วัดบำเพ็ญเหนือ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ระลึกถึง)

ต่อมาเมื่อพระครูดำจำพรรษาอยู่ 1 พรรษาก็อาพาธ จึงต้องไปรักษาตัวที่หมอมะเขมร แถบทะเลแวกเมืองบุรีรัมย์ เมื่อรักษาตัวหายจึงกลับมาที่ชุมชนบางเพ็ง เนื่องด้วยหมอมะเขมรมีความเชื่อว่า หากยังจำพรรษาอยู่ที่วัดบำเพ็ญเหนือท่านจะต้องอาพาธหนักกว่าเดิมและอาจถึงขั้นมรณภาพ ลูกศิษย์ทั้งหลายจึงร่วมกันสร้างวัดใหม่ขึ้นฝั่งตรงข้าม และเรียกชื่อวัดนี้ว่า “วัดบางเพ็งใต้” พร้อมทั้งอันเชิญพระครูดำมาจำพรรษายังวัดแห่งนี้⁶¹

ประการที่สอง จากหนังสือคำขอจัดตั้งเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างปี พ.ศ.2545 กล่าวถึงประวัติวัดไว้ว่า มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่า “คำ” บ้านเกิดอยู่แถบอีสาน(ที่ราบสูง) หลวงพ่อคำเป็นพระวิปัสสนากรรมฐาน ท่านเดินทางมากับพวกเรือชุดคลองแสนแสบในสมัยนั้น มาปักกลดปฏิบัติธรรมอยู่ริมฝั่งใต้ของลำแสนแสบ (บริเวณวัดในปัจจุบัน) ระหว่างช่วงเวลาที่ท่านปักกลดปฏิบัติธรรมอยู่นั้น บรรดาญาติโยมที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียงบ้านคลองแสนแสบนี้เกิดเลื่อมใสศรัทธาในการปฏิบัติของท่านจึงร่วมกันสร้างกุฏิหลังเล็ก ๆ ขึ้น 1 หลัง นิมนต์ให้ท่านได้เข้าพักอาศัยและจำพรรษาอยู่ ณ บริเวณนั้น

⁵⁷ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1, 143.

⁵⁸ จำรัส จันทนาวิวัฒน์, วัดบางเพ็งใต้, 6.

⁵⁹ บางตำนานเขียนว่า “ดำ”

⁶⁰ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2, 159.

⁶¹ จำรัส จันทนาวิวัฒน์, วัดบางเพ็งใต้, 11 - 12.

ต่อมาราวปี พ.ศ.2394 ซึ่งตรงกับสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระองค์ได้พระราชทานที่ดินในอาณาบริเวณรอบ ๆ นี้ จำนวน 9 ไร่ งาน 34 ตารางวา ใช้เป็นที่สร้างวัด⁶² เรียกชื่อว่า “วัดบางเพ็งใต้” หลวงพ่อคำจิ่งเริ่มสร้างโบสถ์ขึ้น ณ บริเวณที่ท่าน ปักกลด⁶³ คล้ายคลึงกับหนังสือประวัติวัดทั่วราชอาณาจักรเล่ม 1 กล่าวไว้ว่า วัดบางเพ็งใต้ สร้างโดย พระดำ (เจ้าอาวาสรูปที่ 2 ของวัดบำเพ็ญเหนือ) ได้เดินธุดงค์ปักกลดตรงข้ามกับวัดบางเพ็ง จึงได้ร่วมกันสร้างเป็นสำนักสงฆ์ ต่อมาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367 - พ.ศ. 2394) ขออนุญาตยกฐานะเป็นวัด และชื่อ “วัดบางเพ็งใต้” ถูกเรียกเพี้ยนเป็น “วัด บำเพ็ญใต้” และได้รับการเรียกชื่อที่ถูกต้อง เนื่องจากตั้งอยู่ในหมู่บ้านบางเพ็งใต้⁶⁴

ก่อนหน้านั้นชื่อของวัดบางเพ็งใต้ เคยถูกเรียกเพี้ยนไป ตามความนิยมของชาวบ้าน อาจเพราะชาวบ้านนั้นเข้าใจว่าคำว่า “บางเพ็ง” นั้นไม่มีความหมายในภาษาไทยจึงเข้าใจว่าภาษาพูด คงผิดเพี้ยนไป โดยชื่อเดิมน่าจะชื่อว่า “บำเพ็ญ” อันหมายถึง การกระทำ (บุญกุศล) ส่วนหนึ่งมีการ เรียกชื่อว่า “วัดราชบุรุษบำเพ็ญ” ต่อมาได้ยกคำว่า “ราชบุรุษ” ออก และเติมคำว่า “ใต้” กลายเป็น วัดบำเพ็ญใต้ ให้สอดคล้องกับวัดบำเพ็ญเหนือ ต่อมาเมื่อหลวงพ่อบาง (พระครูปัญญาวิสุทธิคุณ) เจ้าอาวาสรูปที่ 9 (พ.ศ. 2523 - 2541) ได้บูรณะวัดและได้หารือไปยังกรมศาสนา (สำนักพระพุทธ ศาสนาในปัจจุบัน) ว่าระหว่างชื่อ “บำเพ็ญใต้” ตามความนิยมของชาวบ้านกับชื่อ “บางเพ็งใต้” ตามประกาศวิสุงคามสีมา นั้นควรใช้ชื่อใด กรมการศาสนาเห็นว่าสมควรใช้ชื่อตามประกาศใน วิสุงคามสีมา หลวงพ่อบางจึงได้ประชุมญาติโยมและขอกลับไปใช้ชื่อเดิมของวัดตามที่ได้รับ พระราชทานวิสุงคามสีมาจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6⁶⁵ เมื่อ พ.ศ. 2467⁶⁶ ว่า “วัดบางเพ็งใต้” สืบต่อมาถึงปัจจุบัน

นับตั้งแต่สมัยพระครูดำหรือคำ (พ.ศ. 2394 - 2417) จนถึงสมัยพระครูประสิทธิ์ พัฒนคุณ เจ้าอาวาสองค์ที่ 8 (พ.ศ.2485 - 2523) วัดยังคงสถานะของกิจกรรมเพื่อตอบสนอง ต่อชีวิตสังคมเกษตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์อย่างเต็มรูปแบบ จนกระทั่งถึงสมัยหลวงพ่อบางหรือ พระครูปัญญาวิสุทธิคุณ ขึ้นเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 9 ในปี พ.ศ. 2523 วัดได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ถาวรวัตถุต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนไทยในช่วงสมัยการพัฒนาประเทศ จนทำให้วัดได้รับพิจารณาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ. 2540⁶⁷

⁶²ในครั้งนั้นที่ดินยังเป็นของพระมหากษัตริย์ทุกตารางนิ้ว ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ดินของพระมหากษัตริย์จึงเปลี่ยนเป็นที่ดินในกรรมสิทธิ์ของสำนักงาน ททรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

⁶³จรัส จันทนาวิวัฒน์, วัดบางเพ็งใต้, 6 - 7.

⁶⁴กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, , ประวัติวัดทั่ว ราชอาณาจักร เล่ม 1, 142.

⁶⁵จรัส จันทนาวิวัฒน์, วัดบางเพ็งใต้, 8 - 9.

⁶⁶กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1, 141.

⁶⁷จรัส จันทนาวิวัฒน์, วัดบางเพ็งใต้, 43.

ขณะเดียวกันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก จากภาพวิถีชีวิตชาวคลองแสนแสบริมน้ำกลายเป็นวิถีชีวิตริมถนน ชุมชนพื้นที่รอบวัดเปลี่ยนจากชุมชนเกษตรเป็นชุมชนอุตสาหกรรม เปลี่ยนจากคันทนาเป็นถนน กิจกรรมการทำบุญจากครอบครัวใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว เมื่อมาถึงสมัยของพระครูถาวรธรรมานุสิฐ เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน (ดำรงตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. 2541) การปรับปรุงวัดท่ามการกระแสเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัดยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาสถานะของวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้ยังเพิ่มกิจกรรมส่งเสริมเผยแพร่ธรรมะ เพิ่มทักษะวิชาชีพความรู้ โดยการประสานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้วัดได้รับการประกาศให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นในปี พ.ศ. 2545⁶⁸

เมื่อมีการสร้างตลาดน้ำขวัญเรียมในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ และตั้งอยู่ระหว่างวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ ยังส่งผลให้วัดเกิดการพัฒนาเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่จะตามมา ดังนั้น ทางวัดจึงมีการสร้างศาลาหลังใหม่ (ภาพที่ 19) อยู่ใกล้กับบริเวณทางเข้าวัดเชื่อมกับทางเข้าตลาดน้ำขวัญเรียม เพื่อใช้เป็นสถานที่ทำบุญของประชาชนและนักท่องเที่ยว แต่เดิมจากที่เคยเผยแพร่ธรรมะตามวันสำคัญทางศาสนา วัดได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำบุญ มีการสร้างกิจกรรมใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้าวัด ทั้งนี้เพื่อให้วัดยังเป็นที่พักทางใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนา⁶⁹ ภายในศาลาสถาสร้างใหม่นี้ ประกอบด้วย การทำบุญถวายสังฆทาน บริจาคผ้าห่อศพและหีบศพให้แก่ผู้ยากไร้ ทำบุญลอยเทียนประจำวันเกิด (ภาพที่ 20) ทำบุญพระประจำวันเกิด สักการะพระพุทธรูปจำลอง อันได้แก่ หลวงพ่อบ้านแหลม หลวงพ่อไร่ชิง หลวงพ่อวัดเขาตะเครา หลวงพ่อโต พระพุทธโสธร และพระประธานในอุโบสถวัดบางเพ็งใต้ (ภาพที่ 21)

ภาพที่ 19 ศาลาสร้างใหม่ ตั้งอยู่ทิศเหนือของวัดบางเพ็งใต้

⁶⁸จรัส จันทนาวิวัฒน์, วัดบางเพ็งใต้, 39.

⁶⁹สัมภาษณ์ พระศิลา ชุตินธโร, พระสงฆ์วัดบางเพ็งใต้, 19 ธันวาคม 2558.

ภาพที่ 20 ทำบุญลอยเทียนประจำวันเกิด ภายในศาลาสร้างใหม่

ภาพที่ 21 พระพุทธรูปจำลอง ภายในศาลาสร้างใหม่

ทางวัดบางเพ็งใต้ได้มีการแบ่งเช่าพื้นที่ในการขายสินค้าภายในวัด ทั้งนี้เพื่อสร้างรายได้ให้แก่พ่อค้าแม่ขายและอำนวยความสะดวกสบายให้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว ร้านค้าภายในวัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. ส่วนที่อยู่ติดกับเชิงสะพานสมบุญอุทิศริมคลองแสนแสบ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นร้านขายสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ปล่อยตามความเชื่อเพื่อทำบุญสะเดาะเคราะห์ นอกจากนี้มีร้านขายอาหารปลาและซุ้มขายน้ำ (ภาพที่ 22) และ 2. บริเวณประตูวัดบางเพ็งใต้ส่วนที่สามารถเดินไปยังตลาดน้ำขวัญเรียม บริเวณนี้ประกอบด้วยร้านค้าจิปาถะ เช่น ร้านขายเสื้อผ้า ร้านขายข้าวเหนียวหมูปิ้ง ร้านขายกาแฟโบราณ ร้านขายเครื่องประดับ แผงเช่าพระ แผงขายสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น (ภาพที่ 23) นอกจากนี้ในตอนเช้าของการเปิดตลาดน้ำบริเวณวัดบางเพ็งใต้ จะมีร้านขายอาหารสำหรับใส่บาตร (ภาพที่ 24) เนื่องจากตลาดน้ำขวัญเรียมมีการจัดกิจกรรมตักบาตรพระทางเรือในตอนเช้า

ภาพที่ 22 ร้านค้าบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ วัดบางเพ็งใต้

ภาพที่ 23 ร้านค้าบริเวณทางเข้าวัดบางเพ็งใต้

ภาพที่ 24 ร้านค้าขายอาหารใส่บาตรพระในตอนเช้า บริเวณวัดบางเพ็งใต้

นอกจากนี้วัดบางเพ็งใต้ยังเป็นที่ตั้งของศาลขวัญเรียม ซึ่งตามประวัติเล่าว่า เมื่อปี พ.ศ. 2534 ก่อนวันลอยกระทง 1 วัน เจ้าอาวาสวัดบางเพ็งใต้ในสมัยนั้น ได้ให้พระลูกวัดทำ ทานบไม้ไผ่กั้นเพื่อกั้นกระทงลอยไม่ให้ลอยไปเป็นขยะในลำคลอง เมื่อถึงตอนเช้าหลังจาก วันลอยกระทงเจ้าอาวาสได้นำพระลูกวัดไปเก็บกระทงที่ลอยมาติดกับทานบไม้ไผ่ที่กั้นไว้ ท่านได้ สังเกตเห็นยอดแหลมของศาลโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำ จึงนำศาลขึ้นมาตั้งไว้บนฝั่ง และทำพิธีตั้งศาลขึ้นใหม่ ด้วยตัวท่านเอง ช่าง ๆ ศาลปรากฏตัวหนังสือบาง ๆ เขียนว่า “ขวัญกับเรียม” ท่านจึงเรียกชื่อศาลนี้ว่า “ศาลขวัญกับเรียม” สันนิษฐานว่าศาลนี้น่าจะลอยมาจากบริเวณต้นไทรด้านหลังโรงเรียนสตรี เศรษฐบุตร เนื่องจากบริเวณนั้นเคยมีศาลตั้งอยู่แต่ปัจจุบันศาลนั้นได้หายไป เป็นไปได้ว่าเมื่อถึง วันลอยกระทงมีน้ำขึ้นมาก อาจทำให้กระแสน้ำพัดศาลขวัญเรียมมาลอยติดกับทานบบริเวณ วัดบางเพ็งใต้ เมื่อตั้งศาลขวัญเรียมแล้วมีแฉะเวียนมากราบไหว้ขอพรจำนวนมาก ทั้งเรื่องความรัก เรื่องโชคลาภ ทำให้ศาลขวัญเรียมเป็นที่เคารพนับถือกันต่อมา⁷⁰

เมื่อมีการสร้างตลาดน้ำขวัญเรียมขึ้น ผู้บริหารตลาดได้สร้างศาลขวัญเรียมขึ้นใหม่ พร้อมทั้งทำพิธียกศาลขึ้นใหม่ จากเดิมตั้งอยู่บริเวณประตูทางเข้าทิศตะวันตกของวัดบางเพ็งใต้ มาตั้งอยู่ริมฝั่งคลองแสนแสบใกล้กับเชิงสะพานโค้งเรือ โดยหันหน้าศาลเข้าฝั่งคลองแสนแสบ⁷¹ (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 25 ศาลขวัญเรียมในปัจจุบัน

ชุมชนฝั่งวัดบางเพ็งใต้เป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับตลาดน้ำฝั่งใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ของบ้าน จัดสรร บริเวณหน้าบ้านจัดสรรเป็นถนนที่เข้าสู่ตลาดน้ำขวัญเรียม ในวันเปิดตลาดคนในชุมชนก็จะตั้ง ร้านค้าบริเวณหน้าบ้านของตนเพื่อหารายได้ในช่วงวันหยุด หากบ้านไหนไม่ขายก็จะให้คนอื่นเช่า โดยคิดค่าเช่าอาทิตย์ละ 400 บาท ซึ่งร้านค้าบริเวณนี้ ประกอบด้วย อาหารตามสั่ง อาหารอีสาน ไอติมหลอด กาแฟสด น้ำดื่ม เสื้อผ้า ขนมจีน เป็นต้น (ภาพที่ 26 - 27)

⁷⁰รายการเชื่อหรือไม่, ศาลตาขวัญและยายเรียม 1, เข้าถึงเมื่อ 13 พฤษภาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=apydYjEB-vc>.

⁷¹สัมภาษณ์ ศุภณัฐ จันทย์กัณฑ์, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

ภาพที่ 26 บริเวณร้านค้าด้านทิศตะวันออกของบ้านจัดสรร

ภาพที่ 27 บริเวณร้านค้าด้านทิศตะวันตกของบ้านจัดสรร

2. พัฒนาการตลาดน้ำขวัญเรียม

ตลาดน้ำขวัญเรียมเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ซึ่งมีพัฒนาการเกือบ 4 ปี ทั้งนี้มีการก่อตั้ง พัฒนาการ การขยายตัวตลอดจนรุ่งเรือง สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกปี พ.ศ. 2555 เป็นระยะของการก่อตั้งและการดำเนินการของตลาดน้ำขวัญเรียม และระยะการเติบโตจนกระทั่งรุ่งเรืองของตลาดน้ำขวัญเรียมในช่วง พ.ศ. 2556 - 2559 โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การก่อตั้งและการดำเนินการของตลาดน้ำขวัญเรียมในระยะแรก พ.ศ. 2555

ด้วยเหตุที่ตลาดน้ำขวัญเรียมตั้งอยู่บริเวณริมคลองแสนแสบ ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องในนวนิยายเรื่องแผลเก่า ซึ่งเป็นเรื่องราวความรักอมตะของขวัญและเรียม อันเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและนำสู่แนวคิดในการสร้างตลาดในปี พ.ศ. 2555 มีประวัติความเป็นมา ดังนี้

ตลาดน้ำขวัญเรียม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นโดยเอกชน ผู้ก่อตั้งตลาดน้ำขวัญเรียม คือ คุณชาวลิต เมธยะประภาส ปัจจุบันอายุ 63 ปี แต่เดิมคุณชาวลิตเป็นคนปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ครอบครัวของคุณชาวลิตเติบโตและคุ้นเคยกับสายน้ำ ซึ่งมีธุรกิจของครอบครัวคือกิจการเดินเรือรับส่งผู้โดยสารในแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปในคลองต่าง ๆ ย่านปากเกร็ด โดยมีเรือหางยาวอยู่ประมาณ 10 ลำ นอกจากนี้ ในสมัยที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงเมื่อปี พ.ศ. 2514 ซึ่งเป็นรุ่นแรก ขณะนั้นยังไม่มีองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ หรือ ขสมก.⁷² รถประจำทางที่ให้บริการกับนักศึกษาก็มีไม่เพียงพอ คุณชาวลิตจึงเปิดบริการรถรับส่งนักศึกษาที่เรียกกันติดปากสมัยนั้นว่า “ด่วนราม” วิ่ง 2 เส้นทางคือ ปากคลองตลาด - มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยเช่ารถนำเที่ยวซึ่งเป็นรถบัสขนาดใหญ่ที่ไม่ได้ทำงานมาวิ่ง ทำอยู่ประมาณ 4 ปีก็เลิกไป เพราะต่อมาได้มีขสมก.ขึ้นในปี พ.ศ. 2519 ทำให้มีบริการรถโดยสารมากขึ้น ระหว่างที่เปิดบริการรถรับส่งด่วนราม คุณชาวลิตยังได้นำเรือหางยาวจำนวน 10 ลำ มาวิ่งในคลองแสนแสบเพื่อรับส่งนักศึกษาและประชาชนทั่วไป ระหว่างประตุน้ำกับมหาวิทยาลัยรามคำแหง เปิดได้ประมาณ 2 - 3 ปี ก็หยุดไป เนื่องจากมีการสร้างประตุน้ำในคลอง เรือจึงวิ่งไปมาไม่สะดวก นอกจากนี้มีคุณชาวลิตมีธุรกิจโครงการบ้านจัดสรรหมู่บ้านสุพรรณนิการ์ และสวนเกษตรที่จังหวัดนครนายก⁷³

ต่อมามีโครงการเดินเรือในคลองแสนแสบ ในสมัยของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2533 - พ.ศ. 2535) โดยมีแนวความคิดที่ต้องการจะคลี่คลายปัญหาการจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้การขนส่งทางน้ำเข้าช่วยเหลือเพื่อให้เป็นทางเลือกทางหนึ่งในการเดินทางของประชาชนคุณชาวลิต เมธยะประภาส ได้เสนอยื่นเรื่องโดยไม่ได้ตั้งเงื่อนไขอะไร นอกเหนือจากการให้บริการและประโยชน์สูงสุดให้กับประชาชน จึงถูกเลือกให้เข้ามาทดลองทำการเดินเรือในคลองแสนแสบนี้ในนามของบริษัทครอบครัวขนส่งจำกัด โดยเปิดให้มีการเดินเรือคลองแสนแสบอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2533 จนถึงปัจจุบัน⁷⁴ จากการทำมีประสบการณ์ในการทำงาน และเป็นเจ้าของบริษัทครอบครัวขนส่ง มีความคุ้นเคยกับแม่น้ำลำคลอง ส่งผลให้คุณชาวลิตได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการขนส่งทางน้ำและเป็นนายกสมาคมเรือไทยเมื่อปี พ.ศ. 2555

⁷²ขสมก. ย่อมาจาก องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจประเภทสาธารณูปโภคสังกัดกระทรวงคมนาคมทำหน้าที่ในการให้บริการรถโดยสารประจำทางวิ่งรับส่งประชาชนในเขตกรุงเทพฯ นนทบุรี นครปฐม ปทุมธานี สมุทรสาคร และสมุทรปราการ โดยมีค่าโดยสารราคาประหยัด เหมาะสำหรับผู้มีรายได้น้อย

⁷³ผู้จัดการ, “ชาวลิต ผู้วาดฝันให้ “จำลอง” ในคลองแสนแสบ” นิตยสารผู้จัดการ (2533), เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2559 เข้าถึงได้จาก <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=9636>.

⁷⁴เรื่องเดียวกัน.

ทั้งนี้คุณเขาวลิต เมธยะประภาส มีความผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน จึงเกิดแนวคิดในการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีบิณฑบาตเรือ⁷⁵ ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2555 เนื่องจากนึกถึงเรื่องราวชีวิตในวัยเด็ก ครั้งที่ท่านทำหน้าที่ส่งเสียงร้องบอกกล่าวพ่อแม่ว่า “พระมาแล้ว” เพื่อตักบาตรในยามเช้า ในช่วงที่มีพระสงฆ์พายเรือมา และจากเหตุการณ์ในวัยเด็กนี้เองทำให้ท่านคิดถึงลูกหลานว่าน่าจะมีโอกาสได้ตักบาตรพระทางเรือบ้าง เพื่อให้ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของคนในอดีตและเป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมของไทยไว้ด้วย ประกอบกับตนเองมีเรือโบราณสะสมไว้จำนวนมากจึงอยากนำมาใช้ประโยชน์ด้วยการนำมาจัดแสดงให้คนรุ่นหลังได้เห็น จึงเกิดเป็นแนวคิดในการสร้างตลาดน้ำที่สะท้อนวิถีชีวิตในอดีตขึ้น⁷⁶

เดิมคุณเขาวลิต มีที่ดินอยู่จำนวนหนึ่งอยู่ทางฝั่งใต้ติดกับวัดบางเพ็งใต้ คุณเขาวลิต จึงได้ขอเช่าพื้นที่ของวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้เพิ่ม ซึ่งทั้งสองวันนี้ตั้งอยู่ตรงข้ามกัน และมีคลองแสนแสบกั้นกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำได้ โดยได้หยิบยกเอาเรื่องราวจากนวนิยายแปลเก่า ซึ่งเป็นเรื่องราวความรักอมตะของขวัญและเรียม มาใช้ในการสร้างจุดขาย และเป็นที่มาของชื่อตลาดแห่งนี้ว่า “ตลาดน้ำขวัญเรียม”⁷⁷

นอกจากนี้ คุณเขาวลิตยังได้รับแรงบันดาลใจในการออกแบบสิ่งก่อสร้างภายในตลาดน้ำขวัญเรียมจากการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ⁷⁸ ซึ่งรูปแบบของอาคารร้านค้าในตลาดได้ออกแบบให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ⁷⁹ เพื่อให้นักท่องเที่ยวทุกประเภท ทุกเพศ ทุกวัย และทุกสภาพกาย สามารถเข้าถึงได้ ใช้ประโยชน์ด้วยความสะดวกปลอดภัยและทั่วถึง และเพื่อให้ทุกคนสามารถท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัย สะดวกสบายและมีความสุข ได้แก่ การทำทางลาดบนทางเท้า ห้องน้ำ ลิฟต์ สำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ รวมถึงสตรีมครรภ์ด้วย⁸⁰ (ภาพที่ 28)

⁷⁵บิณฑบาตเรือ หรือ การบิณฑบาตทางน้ำ หรืออีกชื่อหนึ่งว่า “นาวาภิกขาจาร” เป็นบิณฑบาตชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมของคนไทยภาคกลางตอนล่าง ในพื้นที่ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานริมน้ำ

⁷⁶สัมภาษณ์ เขาวลิต เมธยะประภาส, ผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียม, 27 มิถุนายน 2557.

⁷⁷เรื่องเดียวกัน.

⁷⁸สัมภาษณ์ ศุภณัฐ จันทย์กษ, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

⁷⁹ตามกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ พ.ศ. 2548 ระบุว่า “สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา” หมายความว่า ส่วนของอาคารที่สร้างขึ้นและอุปกรณ์อันเป็นส่วนประกอบของอาคารที่ติด หรือตั้งอยู่ภายในและภายนอกอาคารเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา

⁸⁰สัมภาษณ์ เขาวลิต เมธยะประภาส, ผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียม, 27 มิถุนายน 2557.

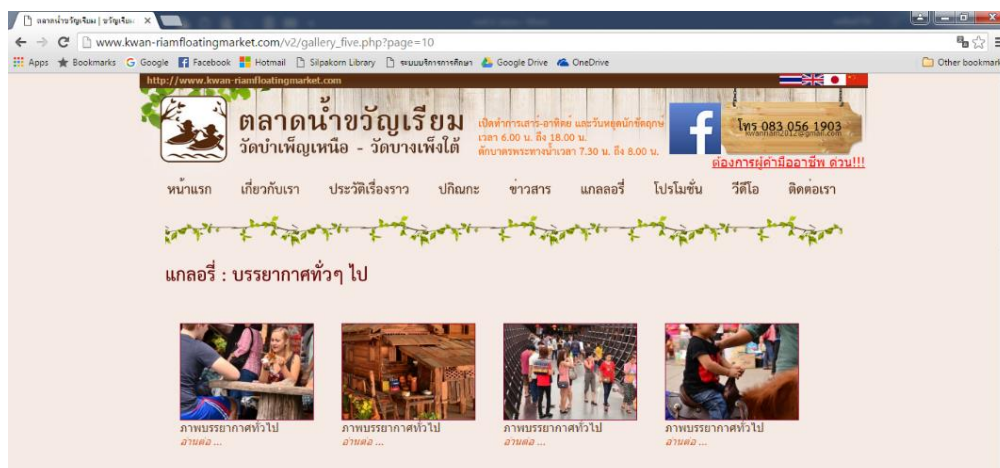
ภาพที่ 28 ลิฟต์ระหว่างชั้นลงอาคารร้านค้าสำหรับอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ รวมถึงสตรีมีครรภ์

ทั้งนี้ก่อนทำการเปิดตลาดน้ำขวัญเรียมอย่างเป็นทางการ คุณเขาวลิตได้มีการวางแผนการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมของตลาดให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวและติดป้ายประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำขวัญเรียมในเรือโดยสารคลองแสนแสบ นอกจากนี้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์โดยการจัดทำเว็บไซต์ตลาดน้ำขวัญเรียม (ภาพที่ 29) และเฟสบุ๊กตลาดน้ำขวัญเรียม (ภาพที่ 30) ซึ่งมีการประชาสัมพันธ์เป็นภาษาอังกฤษ จีน และญี่ปุ่น เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ รวมถึงการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตลาดน้ำโดยผ่านกิจกรรมตักบาตรพระทางน้ำในวันวิสาขบูชา ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2555

ด้านร้านค้าคุณเขาวลิตได้ประชาสัมพันธ์ให้แก่ผู้ค้า โดยทำหนังสือประชาสัมพันธ์ไปยังกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เพื่อคัดสรรร้านค้าที่ได้รับมาตรฐาน OTOP 5 ดาวที่มีความสนใจจะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งในระยะแรกนี้เปิดให้ทดลองขายฟรี เป็นระยะเวลาประมาณ 3 เดือน นอกจากนี้มีการประชาสัมพันธ์ทางสถานีวิทยุ จ.ส.100 ในช่วงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ทั้งนี้ร้านค้าที่จะเข้ามาขายนั้นต้องผ่านมาตรฐานข้อกำหนดตามที่ตลาดตั้งไว้⁸¹ ในช่วงแรกของการเปิดตลาดคุณเขาวลิตยังไม่มุ่งหวังถึงผลกำไรมากนัก แต่จะเน้นการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก โดยมีกิจกรรมที่น่าสนใจคือ การทำบุญตักบาตรพระทางเรือ การแสดงปากกฐาธรรม การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม การล่องเรือชมวิถีชีวิต ซึ่งส่งผลให้ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอย่างแพร่หลาย⁸²

⁸¹ สัมภาษณ์ เขาวลิต เมธยประภาส, ผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียม, 27 มิถุนายน 2557.

⁸² เรื่องเดียวกัน.

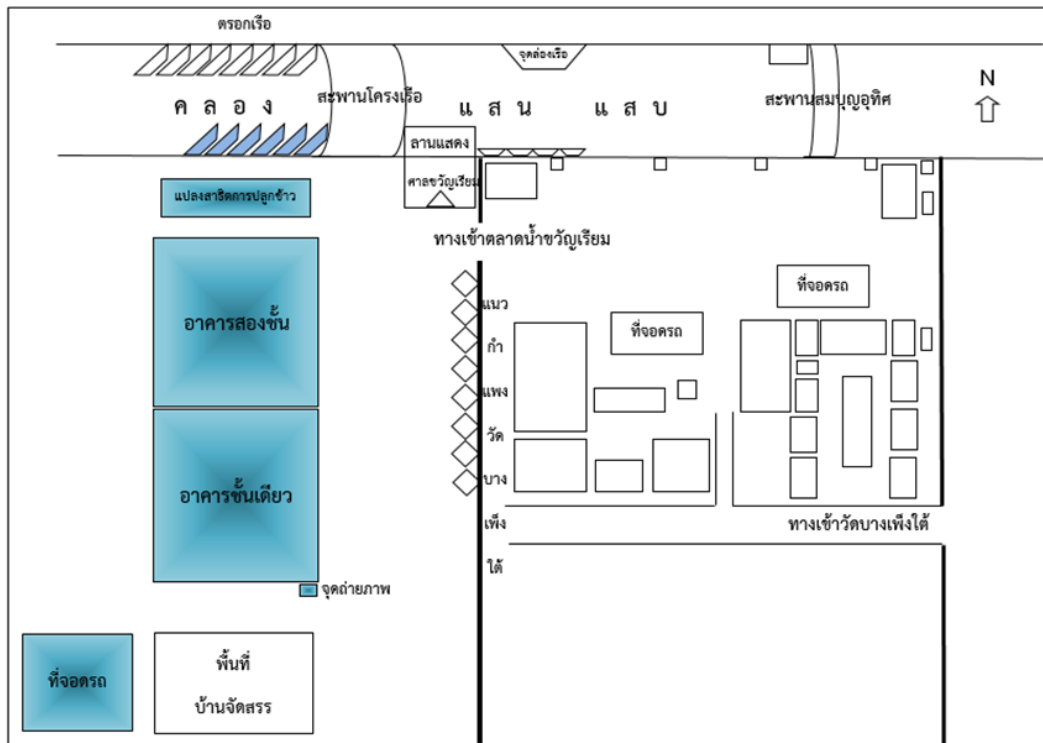

ภาพที่ 29 หน้าเว็บไซต์ตลาดน้ำขวัญเรียม
ที่มา: www.kwan-riamfloatingmarket.com, เข้าถึงเมื่อ 13 มกราคม 2559, เข้าถึงได้จาก
http://www.kwan-riamfloatingmarket.com/v2/gallery_five.php?page=10

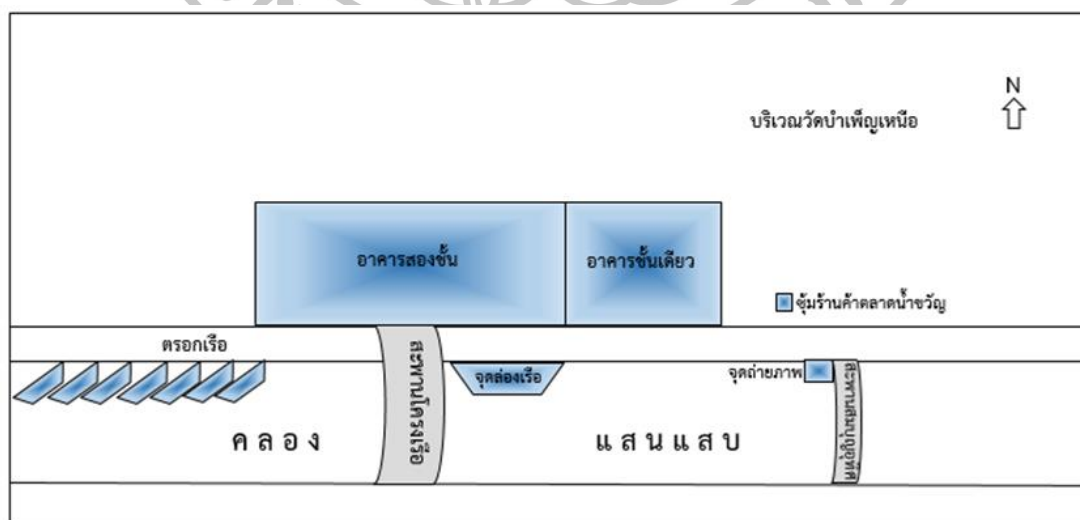
ภาพที่ 30 การประชาสัมพันธ์หน้าเฟสบุ๊กตลาดน้ำขวัญเรียม มีการใช้ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น
และภาษาจีน ทั้งนี้ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
ที่มา: www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket, เข้าถึงเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2559,
เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket/>

แผนผังที่ 2 แสดงที่ตั้งของตลาดน้ำขวัญเรียมในพื้นที่ของคุณชาวลิต เมธยะประภาส เมื่อปี พ.ศ.2555

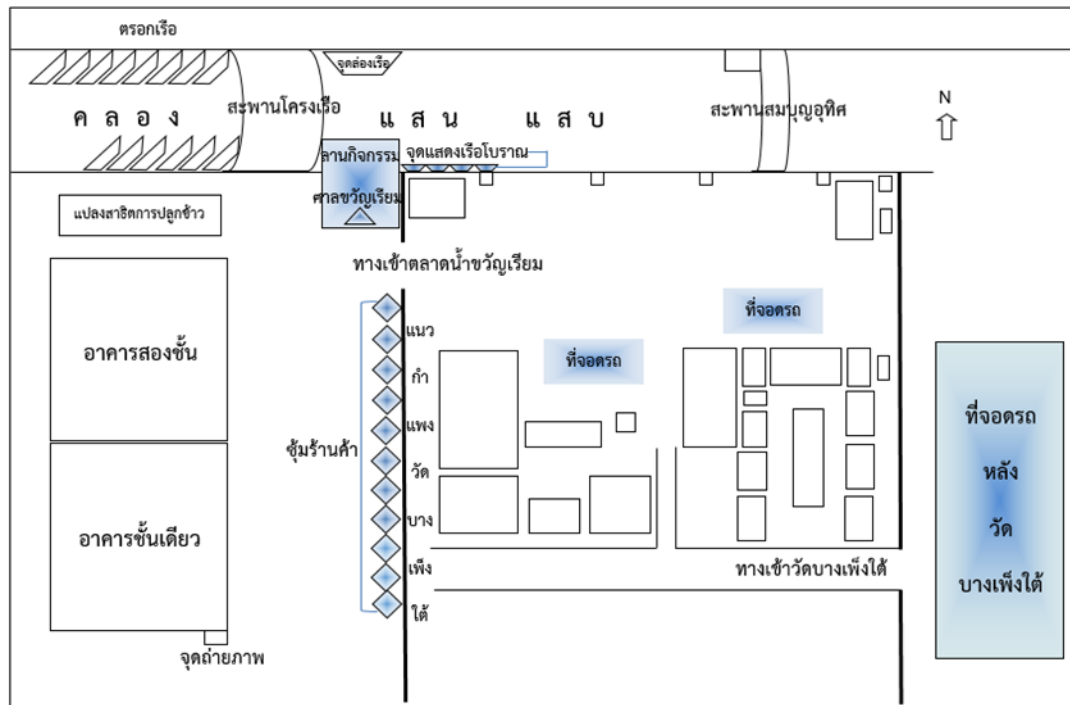
ในส่วนพื้นที่บริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ นั้น เป็นการเช่าพื้นที่ของวัดบำเพ็ญเหนือในการก่อตั้งตลาด ซึ่งประกอบด้วย อาคารชั้นเดียว อาคารสองชั้น สะพานโครงเรือ นอกจากนี้ยังมีจุดถ่ายภาพที่ระลึกบริเวณสะพานสมบุญอุทิศ ชุมร้านค้าของตลาดน้ำขวัญเรียม และใช้พื้นที่ภายในวัดบำเพ็ญเหนือซึ่งเป็นสถานที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว (แผนผังที่ 3)

แผนผังที่ 3 แสดงที่ตั้งของตลาดน้ำขวัญเรียมในพื้นที่ของวัดบำเพ็ญเหนือ ระยะแรกเมื่อปี พ.ศ.2555

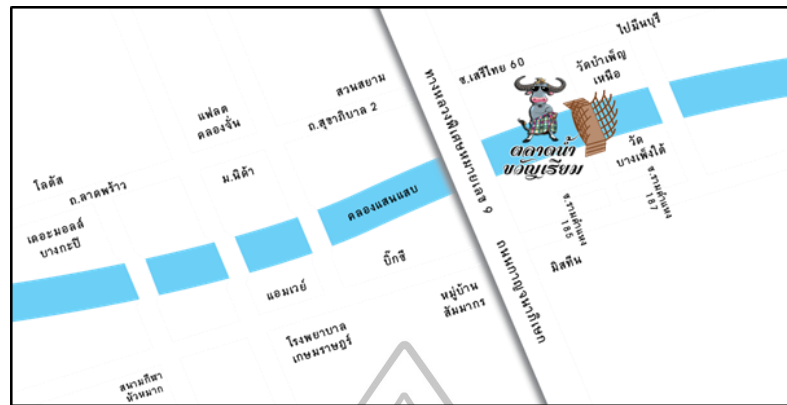

ในการเช่าพื้นที่ของวัดบางเพ็งใต้ โดยใช้พื้นที่บริเวณริมแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ ด้านทิศเหนือสุดของแนวกำแพงใช้เป็นลานแสดงกิจกรรมและเป็นที่ตั้งของศาลขวัญเรียม ถัดลงมาทางทิศใต้ตามแนวกำแพงของวัดใช้เป็นที่ตั้งของซุ้มร้านค้า และใช้พื้นที่บริเวณริมคลองแสนแสบเป็นจุดจัดแสดงเรือโบราณ ภายในวัดและบริเวณหลังวัดบางเพ็งใต้มีพื้นที่สำหรับจอดรถ (แผนผังที่ 4)

แผนผังที่ 4 แสดงที่ตั้งของตลาดน้ำขวัญเรียม ในพื้นที่ของวัดบางเพ็งใต้ ระยะเวลาเมื่อปี พ.ศ.2555

การเข้าถึงตลาดน้ำขวัญเรียมสามารถเข้าได้ 2 เส้นทาง (ภาพที่ 31) คือ 1. ถนนสุขาภิบาล 2 (เสรีไทย) รถเมล์สาย 27 151 และ 502 กรณีรถยนต์ส่วนตัววิ่งตรงมาจากเดอะมอลล์บางกะปิ ผ่านสวนสยาม สังกะตวัดบำเพ็ญเหนือทางด้านขวา เลี้ยวกลับเพื่อเข้าสู่ประตูวัดบำเพ็ญเหนือ นอกจากนี้มีรถตู้วิ่งผ่าน ได้แก่ รถตู้สายมีนบุรี - เดอะมอลล์บางกะปิ (สุขาภิบาล 2) และ 2. ถนนสุขาภิบาล 3 (รามคำแหง) รถเมล์สาย 113 58 และ 514 กรณีรถยนต์ส่วนตัววิ่งตรงมาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ผ่านแยกบ้านม้า ผ่านซอยมีสทิน สังกะตวัดบางเพ็งใต้จะอยู่ทางซ้ายมือ นอกจากนี้มีรถตู้วิ่งผ่าน ได้แก่ มีนบุรี - เดอะมอลล์บางกะปิ (สุขาภิบาล 3)

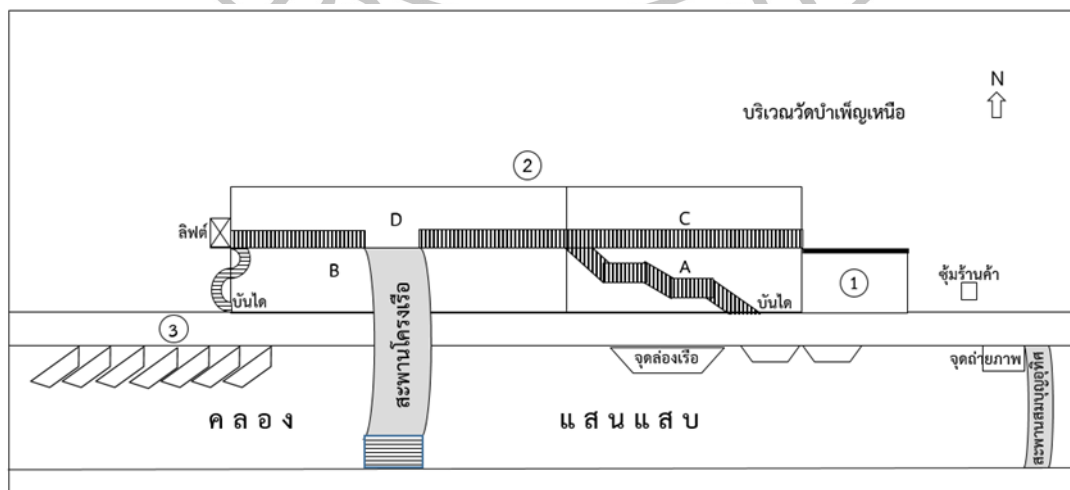

ภาพที่ 31 แผนที่ตลาดน้ำขวัญเรียม
 ที่มา: GUPAPAI, รีวิวอัพเดทล่าสุดตลาดน้ำขวัญเรียม วัดป่าเพ็ญเหนือ และวัดบางเพ็งใต้, เข้าถึงเมื่อ 25 สิงหาคม 2558, เข้าถึงได้จาก http://gupapai.blogspot.com/2015/07/review_78.html

2.1.1 การดำเนินงานและการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมใน พ.ศ. 2555

ระยะแรกของการดำเนินงานใน พ.ศ. 2555 ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการพัฒนาทั้งด้านพื้นที่ สิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์ และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งตลาดน้ำขวัญเรียมมีทั้งทุนทรัพย์ประกอบกับอาศัยทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ในการก่อตั้งแหล่งท่องเที่ยว จึงส่งผลให้พื้นที่ตลาดน้ำทั้งฝั่งเหนือ (วัดป่าเพ็ญเหนือ) และตลาดน้ำทางฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้) เติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงระยะแรกของการเริ่มต้น

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (วัดป่าเพ็ญเหนือ) ประกอบด้วย หมายเลข 1 อาคารชั้นเดียว หมายเลข 2 อาคารสองชั้น โดยแบ่งเป็นโซน A B C และ D เพื่อให้บริการต่ออาอริบาย โดยโซน A คือ ชั้นล่าง ชิกตะวันออก โซน B คือ ชั้นล่างชิกตะวันตก โซน C คือ ชั้นบน ชิกตะวันออก และโซน D คือ ชั้นบน ชิกตะวันตก และหมายเลข 3 ตรอกเรือ (แผนผังที่ 5)

แผนผังที่ 5 พื้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ) มาจากถนนสุขุมวิท 2 เข้าซอยเสรีไทย 60 ฝั่งนี้เมื่อเข้าสู่บริเวณตลาดจะพบกับป้ายตลาดน้ำขวัญเรียมซึ่งใช้เป็นจุดถ่ายภาพที่ระลึกตั้งอยู่บริเวณริมคลองแสนแสบใกล้กับสะพานสมบุญอุทิศ (ภาพที่ 32) ถัดมาจะพบกับซุ้มร้านค้าขายเครื่องดื่มของตลาดน้ำขวัญเรียมและเข้าสู่อาคารหมายเลข 1 (ภาพที่ 33) อาคารนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของตลาด เป็นอาคารชั้นเดียวสร้างด้วยโครงสร้างเหล็ก หลังคามุงกระเบื้อง ผนังปิดด้านเหนือหนึ่งด้าน ที่เหลือเปิดโล่งทั้งสามด้านพื้นที่ของอาคารมีความยาวประมาณ 20 เมตร ร้านค้าบริเวณนี้ขายของประเภทของกิน เช่น ขนมไทย บานีคว หมูกรอบ ผลไม้แปรรูป ชูชิ ขนมเบี้อง เค้กโฮมเมด เป็นต้น บริเวณหน้าอาคารชั้นเดียวมีที่นั่งสำหรับนั่งพักและรับประทานอาหาร นอกจากนี้บริเวณริมคลองแสนแสบหน้าอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) มีเรือสำปั้นขายน้ำแข็งใส (ภาพที่ 34)

ภาพที่ 32 ป้ายตลาดน้ำขวัญเรียมจุดถ่ายภาพที่ระลึก บริเวณริมสะพานสมบุญอุทิศ

ภาพที่ 33 ร้านค้าบริเวณหน้าอาคารหมายเลข 1 ทางเข้าด้านทิศตะวันออก

ภาพที่ 34 เรือสำปั้นขายน้ำแข็งใส บริเวณริมคลองแสนแสบหน้าอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

ถัดจากอาคารหมายเลข 1 เป็นอาคารหมายเลข 2 ลักษณะอาคารสร้างเป็นอาคารสองชั้นลักษณะโล่ง อากาศถ่ายเทได้สะดวก สร้างด้วยโครงเหล็ก มีความแข็งแรง หลังคามุงกระเบื้อง พื้นที่อาคารมีความยาวประมาณ 90 เมตร ชั้นล่างมีห้องน้ำ และร้านค้า โดยร้านค้ามีทั้งร้านค้าประเภทของกินและร้านค้าประเภทของใช้ ส่วนชั้นสองส่วนใหญ่เป็นร้านค้าประเภทของใช้ และเป็นจุดเชื่อมต่อของสะพานโครงเรือที่เชื่อมไปยังตลาดน้ำฝั่งใต้ นอกจากนี้มีลิฟต์อยู่ด้านทิศตะวันตกของอาคาร และมีบันไดขึ้นลง 3 ทาง โดยอาคารนี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 โซน ได้แก่

1. โซน A เป็นโซนร้านค้าบริเวณชั้นล่าง ซีกตะวันออก (ภาพที่ 35) ถัดจากอาคารชั้นเดียวหมายเลข 1 ของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ ร้านค้าโซนนี้ประกอบด้วยร้านค้าหลายประเภท เช่น เสื้อผ้า เครื่องหนัง กระเป๋า รองเท้า ของเล่น โรตีสานชัก เป็นต้น บริเวณหน้าอาคารของโซนนี้มีที่นั่งพักและมีบันไดขนาดใหญ่ เพื่อขึ้นไปยังชั้นบนของอาคาร บริเวณริมคลองแสนแสบของอาคารโซน A นี้มีเรือสำปั้นใช้เป็นร้านค้า (ภาพที่ 36) และเป็นจุดจอดเรือรับ - ส่งนักท่องเที่ยวในการล่องเรือชมวิถีชีวิตคลองแสนแสบ (ภาพที่ 37) ในระยะแรกนี้เก็บค่าโดยสารเรือเที่ยวละ 10 บาทสำหรับผู้ใหญ่และฟรีสำหรับเด็ก

ภาพที่ 35 บรรยากาศร้านค้าชั้นล่าง โซน A ซีกตะวันออก ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

ภาพที่ 36 ร้านค้าเรือสำปั้นบริเวณหน้าอาคารชั้นล่างโซน A ซีกตะวันออก ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

ภาพที่ 37 เรือชะล่าที่ถูกดัดแปลงให้เป็นเรือโดยสารรับ - ส่งนักท่องเที่ยว ในการล่องเรือชมวิถีชีวิต บริเวณริมคลองแสนแสบหน้าอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) โซน A ซีกตะวันออก

2. โซน B เป็นโซนร้านค้าบริเวณชั้นล่าง ซีกตะวันตกของอาคารหมายเลข 2 ถัดจากร้านค้าโซน A (ภาพที่ 38) ประกอบด้วย ลิฟต์ บันได ห้องน้ำและร้านค้า ซึ่งร้านค้าในโซนนี้เป็นร้านอาหารทั้งหมด เช่น ก๋วยเตี๋ยวโอ่งอ่างเส้นปลา ขนมจีน ผัดไทย สเต็ก สปาเก็ตตี้ เป็นต้น โดยแต่ละร้านค้ามีโต๊ะสำหรับนั่งพักรับประทานอาหาร ส่วนบันไดและลิฟต์อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของอาคารโซน B เพื่อขึ้นไปยังชั้นบนของอาคารหมายเลข 2 (ภาพที่ 39) นอกจากนี้หน้าอาคารโซน B บริเวณริมคลองแสนแสบ เป็นจุดจอดเรือร้านค้าขายผลไม้ (ภาพที่ 40) ถัดจากอาคารโซน B ด้านทิศตะวันตกของตลาดน้ำฝั่งเหนือเป็นเรือร้านค้าริมคลองแสนแสบ ที่เรียกว่า “ตรอกเรือ”

ภาพที่ 38 บรรยากาศโซน B ซีกตะวันตกของอาคารหมายเลข 2

ภาพที่ 39 แสดงบันไดเหล็กขนาดเล็กและลิฟต์ อยู่ด้านทิศตะวันตกของอาคารโซน B

ภาพที่ 40 เรือขายผลไม้ริมคลองแสนแสบบริเวณหน้าอาคารหมายเลข 2 โซน B ซีกตะวันตก

3. โซน C เป็นโซนร้านค้าอยู่ชั้นบน ซีกตะวันออกของอาคารหมายเลข 2 ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (ภาพที่ 41) ในระยะแรกนี้ยังไม่มีร้านค้า จึงใช้เป็นที่นั่งพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวและเป็นจุดชมทัศนียภาพของตลาด

ภาพที่ 41 บริเวณโซน C ซีกตะวันออกของอาคารหมายเลข 2

4. โซน D เป็นโซนร้านค้าอยู่ชั้นบน ซีกตะวันตกของอาคารหมายเลข 2 ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (ภาพที่ 42) ร้านค้าโซนนี้มีร้านค้าหลายประเภท เช่น เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า นาฬิกา ของเล่น ไอติมโบราณ เครื่องเงิน เป็นต้น หน้าร้านของชั้นบนนี้ มีที่นั่งสำหรับนั่งพักผ่อน ทัศนียภาพของโซน D เป็นจุดขึ้น - ลงบันไดและลิฟต์จากโซน B และยังเป็นจุดเชื่อมของสะพานโครงเรือที่เชื่อมมาจากฝั่งใต้ของตลาดน้ำขวัญเรียม (ภาพที่ 43)

ภาพที่ 42 บรรยากาศร้านค้าโซน D ชั้นบน ชิกตะวันตกของอาคารหมายเลข 2

ภาพที่ 43 สะพานโครงเรือที่เชื่อมจากตลาดน้ำฝั่งใต้ ไปยังชั้นบนของอาคารหมายเลข 2

ที่มา: <https://www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket>, ภาพบรรยากาศทั่วไป ตลาดน้ำขวัญเรียม 28 - 29 ก.ค. 55, เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2555, เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket/photos/a.430275930343784.92951.428403230531054/430276947010349/?type=3&theater>

หมายเลข 3 เป็นบริเวณที่เรียกว่า “ตอรอกเรือ” ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (ภาพที่ 44) อยู่บริเวณริมคลองแสนแสบ มีความยาวประมาณ 30 เมตร ซึ่งใช้เรือกระแชง⁸³ นำมาดัดแปลงให้เป็นร้านค้า (ภาพที่ 45) ร้านค้าบริเวณนี้จะเป็นร้านอาหาร

⁸³เรือกระแชง เป็นเรือเก่าแก่ที่มีการใช้มาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2453) สร้างขึ้นด้วยการต่อไม้หลายแผ่นเข้าด้วยกัน ทำจาก

ทั้งหมดจำนวน 6 ร้าน ได้แก่ กระแซงคอฟฟี่ อร่อยจ๊ะเอ๋ ก๋วยเตี๋ยวเรือ ก๋วยจั๊บญวนแม่พลอย ข้าวแกงคุณยาย และข้าวแช่แม่เล็ก สะกิดใจ

ภาพที่ 44 แสดงร้านค้าเรือกระแซง บริเวณตรอกเรือ (หมายเลข 3)

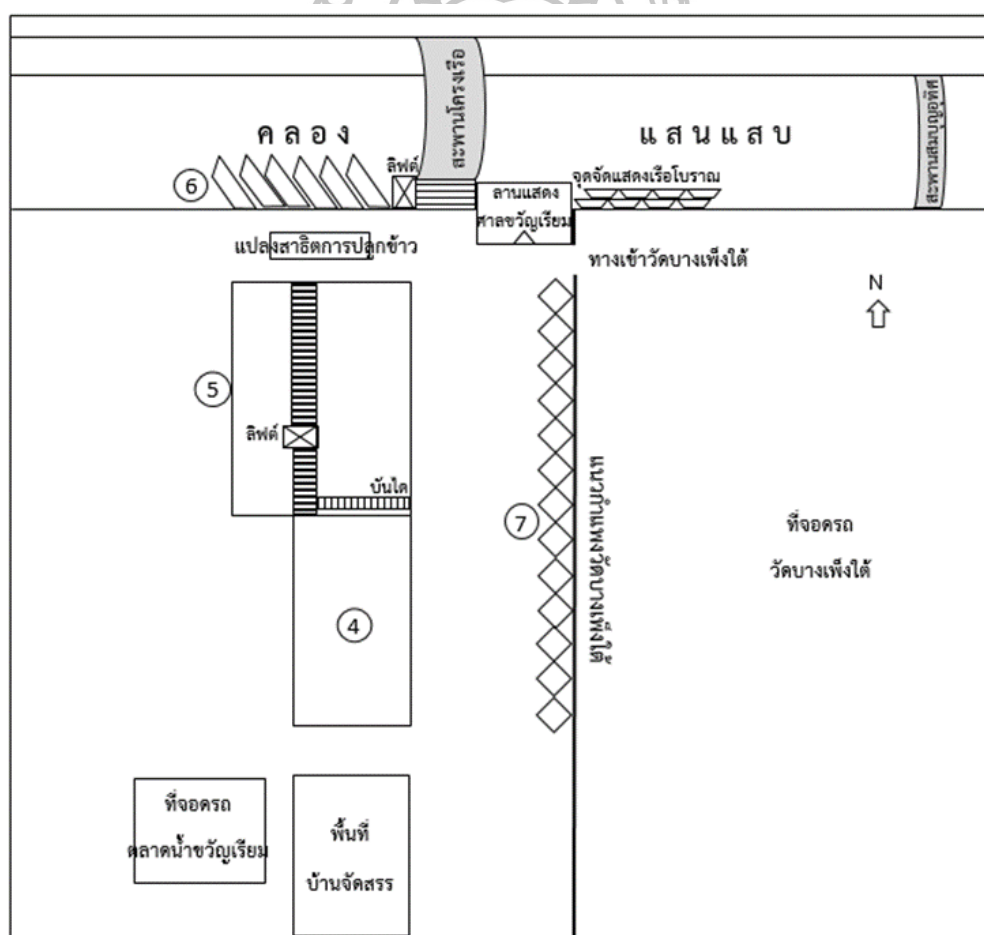

ภาพที่ 45 เรือกระแซงที่ถูกดัดแปลงให้เป็นเรือร้านค้า บริเวณตรอกเรือ

ไม้สัก มีลักษณะคล้ายเรือเอี่ยมจุ่น ท้องเรือโค้งกลมคล้ายเตงโมงเรือกระแซงมีหลายขนาด ถ้าลำเรือใหญ่มากท้องเรือจะเกือบแบนกว้าง เพื่อให้บรรทุกของได้มากและกินน้ำน้อยลง จะวางกงเรือซึ่งเป็นไม้โค้งตัดแต่งให้เข้ากับรูปท้องเรือด้านในถี่มากเพื่อสร้างความแข็งแรงให้ลำเรือ บนดาดฟ้าห้วบุพื้นอัดชิดทำห้เป็นห้องลอย ส่วนด้านท้ายเรือเป็นพื้นเปิดได้ ท้ายเรือมีหางเสือมีพังงาถือท้ายเรือ หัวท้ายเรือมีไม้แผ่นหนาใช้สำหรับผูกโยงเรือ กลางลำมีประทุนโค้งเลื่อนเข้าออกได้ ท้ายเรือมีหลังคาโดยใช้เสารับสองเสา มีไม้กระดานพาดระหว่างเสา สำหรับนั่งถือท้ายเรือ มีหางเสือเป็นแผ่นกระดาน มีก้านหางเสือสอดพังงาสำหรับบังคับเรือใช้แจวหรือใช้เรือยนต์ลากจูง ประโยชน์ของเรือกระแซงมักใช้บรรทุกข้าวเปลือก ข้าวสาร หิน ทราย และฟืน ขนส่งเพื่อการค้าขาย

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้) โดยเข้ามาจากถนนรามคำแหง เข้าซอยรามคำแหง 185 หรือ ซอยรามคำแหง 187 ตลาดฝั่งนี้ประกอบด้วยพื้นที่ส่วนบุคคลของคุณเฉลียว เมธยะประภาส และพื้นที่ของวัดบางเพ็งใต้ โดยพื้นที่ของคุณเฉลยอนั้นอยู่บริเวณด้านทิศตะวันตกของตลาดน้ำฝั่งใต้ ซึ่งประกอบด้วย อาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4) อาคารสองชั้น (หมายเลข 5) และ ร้านค้าเรือกระแซง (หมายเลข 6) ซึ่งมีการแบ่งพื้นที่สำหรับทำแปลงสาธิตการปลูกข้าว ส่วนพื้นที่ทิศใต้ของตลาดเป็นพื้นที่สำหรับจอดรถ

พื้นที่ของวัดบางเพ็งใต้ อยู่ด้านทิศตะวันออกของตลาดน้ำฝั่งใต้ ประกอบด้วย ซุ้มร้านค้าแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ (หมายเลข 7) นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของศาลขวัญเรียม หน้าศาลขวัญเรียมเป็นพื้นที่สำหรับจัดแสดงกิจกรรมต่าง ๆ และริมคลองแสนแสบบริเวณหน้าวัดบางเพ็งใต้ เป็นจุดจัดแสดงเรือโบราณ (แผนผังที่ 6)

แผนผังที่ 6 แสดงพื้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

โดยอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4) เป็นอาคารมีลักษณะสูงโปร่งทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีผนัง เปิดโล่งทั้งสี่ด้าน มีพื้นที่ยาวประมาณ 27 เมตร ภายในอาคารแบ่งพื้นที่ออกเป็นร้านค้าและที่นั่งพักรับประทานอาหาร ร้านค้าส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าประเภทของกิน เช่น ก๋วยเตี๋ยว อาหารทะเล ปลาเผา ข้าวมันไก่ ข้าวขาหมู ขนมไทย น้ำตาลสด เป็นต้น (ภาพที่ 46)

ภาพที่ 46 บรรยากาศร้านค้าภายในอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4)

อาคารสองชั้น (หมายเลข 5) อยู่ห่างจากอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4) ซึ่งเป็นอาคารสองชั้นหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ลักษณะอาคารเปิดโล่งไม่มีผนัง ทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก (ภาพที่ 47) ในระยะแรกนี้บริเวณชั้นบนของอาคารเป็นพื้นที่เล่นสำหรับเด็ก มีบ้านลมขนาดเล็กให้บริการ มีจุดนั่งพักและชมทัศนียภาพของตลาดน้ำขวัญเรียม บริเวณชั้นล่างของอาคารประกอบด้วย ห้องน้ำ ร้านค้า กองอำนวยการตลาดน้ำขวัญเรียม ร้านค้าของตลาดน้ำขวัญเรียม และที่ตั้งรูปปั้นขวัญเรียม (ภาพที่ 48) ริมสุดของอาคารด้านทิศใต้ มีบันไดสำหรับขึ้นไปยังชั้นบน และมีลิฟต์ภายในอาคารบริเวณชั้นล่างหน้าห้องน้ำ ทางทิศเหนือของอาคารนี้ เป็นพื้นที่สำหรับนั่งพัก ถัดจากที่นั่งพักคือแปลงสาธิตการปลูกข้าว (ภาพที่ 49)

ภาพที่ 47 ลักษณะของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ภาพที่ 48 รูปปั้นขัวญเรียมในระยะแรกของการเปิดตลาด ตั้งอยู่บริเวณชั้นล่างของอาคารหมายเลข 5 ที่มา: www.sites.google.com, ตลาดน้ำขัวญเรียม, ประวัติของตลาดน้ำขัวญเรียม, เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <https://sites.google.com/site/tladnakhwayrei/>

ภาพที่ 49 ทิศเหนือของอาคารหมายเลข 5 มีที่นั่งพักสำหรับนักท่องเที่ยวและแปลงสาธิตการปลูกข้าว

หมายเลข 6 คือ ร้านค้าเรือกระแซง ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบ บริเวณฝั่งตะวันตกของสะพานโครงเรือ (ภาพที่ 50) บริเวณริมคลองแสนแสบนี้มีการแบ่งพื้นที่ไว้สำหรับเลี้ยงห่าน (ภาพที่ 51) ส่วนด้านตะวันออกของสะพานโครงเรือเป็นที่ตั้งของศาลขัวญเรียม หน้าศาลขัวญเรียมเป็นพื้นที่โล่งสำหรับใช้เป็นลานกิจกรรมในการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมหนึ่งในกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขัวญเรียม (ภาพที่ 52) นอกจากนี้มีการตกแต่งพื้นที่ด้วยรูปปั้นเด็กชายเด็กหญิงนอนอ่านหนังสือ และสามล้อถีบแบบโบราณ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพเป็นที่ระลึกอีกด้วย (ภาพที่ 53)

ภาพที่ 50 ร้านค้าเรือกระแซง ริมหคลองแสนแสบบริเวณฝั่งตะวันตกของสะพานโค้งเรือ

ภาพที่ 51 พื้นที่เลี้ยงห่านบริเวณร้านค้าเรือกระแซงตลาดน้ำฝั่งใต้

ภาพที่ 52 การแสดงศิลปวัฒนธรรม บริเวณลานกิจกรรมหน้าศาลขวัญริยม

ภาพที่ 53 บริเวณลานกิจกรรมหน้าศาลขวัญเรียม ซึ่งตกแต่งพื้นที่ด้วยรูปปั้นเด็กชายเด็กหญิงนอนอ่านหนังสือและสามล้อถีบแบบโบราณ

นอกจากนี้บริเวณริมคลองแสนแสบของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ ใช้เป็นจุดจัดแสดงเรือโบราณ โดยเรือที่นำมาจัดแสดงในระยะแรกนี้ ได้แก่ เรือชะล่า⁸⁴ เรือสำปัน⁸⁵ เรือมาด⁸⁶ เป็นต้น เรือโบราณเหล่านี้เป็นเรือของคุณเขาวลีตผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียมที่ได้ซื้อและเก็บสะสมไว้ นอกจากนี้มีการดัดแปลงเรือนำชะล่ามาใช้ประโยชน์ โดยการใช้เป็นเรือนำเที่ยวเพื่อล่องชมวิถีชีวิตคลองแสนแสบ โดยการติดเครื่องยนต์ ใส่ที่นั่ง และมุงหลังคา (ภาพที่ 54) รวมถึงมีการดัดแปลงเรือสำปันและเรือกระแซงให้เป็นเรือร้านค้า เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศของตลาดน้ำนั่นเอง

⁸⁴เรือชะล่า เป็นเรือชนิดหนึ่งซึ่งขุดจากไม้ซุงทั้งต้นทำให้เป็นรูปเรือโดยไม่ต้องเบิกปากเรือให้กว้าง ท้องเรือแบน ความกว้างของลำเรือเท่ากันตลอดลำ (จึงไม่จำเป็นต้องมีกั้งตั้ง) ลักษณะของหัวและหางเรือแบนโตและนิยมตัดตรง

⁸⁵เรือสำปัน เป็นเรือต่อที่มีหัวและหางเรือตัดตรงส่วนหางจะเข็ดสูงกว่าหัวเรือ เดิมเป็นแบบเรือของชาวจีนที่ แต่คนไทยได้ปรับปรุงเสริมแต่งให้สวยงามกว่า มีความอ่อนช้อยสวยงามกว่าเดิม สำหรับขนาดเล็กที่มีหัวท้ายยาวเพรียวสามารถนั่งได้เพียงคนเดียว เรียกว่า “เรือสำปันเพรียว” เป็นเรือที่พระเจ้าสำหรับบิณฑบาต ส่วนเรือสำปันทั่ว ๆ ไป ใช้ประจำบ้านหรือใช้เป็นเรือค้าขาย

⁸⁶เรือมาด เป็นเรือเก่าแก่ชนิดหนึ่งของไทยขุดจากซุงไม้สักหรือไม้ตะเคียน เรือมาดเป็นพาหนะที่นำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ทั้งบรรทุกข้าวเปลือก ไม้ฟืน หิน และหาปลา ฯลฯ เรือมาดมีหลายขนาด ถ้าเป็นขนาดเล็กจะใช้พาย ขนาดใหญ่นิยมแจวมากกว่าพายและใช้บรรทุกของหนัก ถ้าเดินทางไกลก็จะมีประทุนกลางลำเรือ เรียกว่าเรือมาดประทุน หากมีแก่งกลางลำเรือจะเรียกว่าเรือมาดแก่ง สำหรับเรือมาดสามารถทำประทุนและปูพื้นใช้อยู่อาศัยได้

ภาพที่ 54 เรือชะล่าที่นำมาใช้เป็นเรือนำเที่ยว และจัดแสดงเรือโบราณบริเวณริมคลองแสนแสบ
ที่มา : <https://www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket>, เข้าถึงเมื่อ 13 กันยายน 2555,
เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket/photos/a.430275930343784.92951.428403230531054/430276063677104/?type=3&theater>.

ชุมอาคารร้านค้าบริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้ (หมายเลข 7) ซึ่งเป็น
ชุมร้านค้าแบบชั่วคราว โดยการใช้เต็นท์ทำเป็นร้านค้า (ภาพที่ 54) แบ่งเป็นล็อตจำนวน 18 ชุม
โดยร้านค้าบริเวณนี้จำหน่ายสินค้าประเภทของใช้ เช่น กระเป๋า เสื้อผ้า รองเท้า ตะกร้า ผ้าขนหนู
เซรามิก ของตกแต่งบ้าน และของใช้จำเป็น บริเวณชุมร้านค้าหมายเลข 7 นี้ ตั้งอยู่ตรงข้ามกับอาคาร
ชั้นเดียว (หมายเลข 4) และอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ในระยะแรกนักท่องเที่ยวสามารถนำรถมา
จอดบริเวณนี้ได้ (ภาพที่ 55)

ภาพที่ 54 ชุมร้านค้า บริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้

ที่มา: www.kwanriamfloatingmarket.com, เข้าถึงเมื่อ 28 ตุลาคม 2558, เข้าถึงได้จาก
<https://www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket/photos/a.440688235969220.95883.428403230531054/440691475968896/?type=3&theater>

ภาพที่ 56 แสดงการจราจรบริเวณหน้าซุ้มร้านค้า และหน้าอาคารหมายเลข 5

2.1.2 ระยะของการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมในช่วง พ.ศ. 2555

ตั้งแต่มีการเปิดตลาดอย่างเป็นทางการ ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของร้านค้าที่มีจำนวนมากขึ้น และการปรับปรุงพื้นที่ให้มีความโดดเด่นและกลมกลืนกับธรรมชาติ

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ ร้านค้ามีจำนวนมากขึ้นและมีความหลากหลาย นอกจากนี้บริเวณตรอกเรือมีร้านอาหารเพิ่มขึ้น มีทั้งขายในเรือกระแซงและการขายบนแพที่สร้างขึ้นใหม่ (ภาพที่ 57) ทั้งนี้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ได้มีการปรับปรุงพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาแสงแดดและความร้อนด้วยการติดตั้งตาข่ายพรางแสงและการติดตั้งพัดลมและระบบไอน้ำ เพื่อเพิ่มอุณหภูมิให้พื้นที่ที่มีความเย็นสบายขึ้น (ภาพที่ 58)

ภาพที่ 57 การขยายตัวของร้านค้าบริเวณตรอกเรือ มีการสร้างแพสำหรับนั่งพักผ่อนและแพสำหรับนั่งพักรับประทานอาหาร

ภาพที่ 58 บริเวณตรอกเรือมีการติดตั้งตาข่ายพรางแสงและติดตั้งระบบไอน้ำ เพื่อเพิ่มอุณหภูมิให้พื้นที่มีความเย็นสบายขึ้น

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ ร้านค้าเพิ่มจำนวนมากขึ้น และมีการแก้ไขปัญหาแสงแดดด้วยการติดตั้งตาข่ายพรางแสงระหว่างทางเดิน บริเวณซุ้มร้านค้า (หมายเลข 7) กับ อาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4) และอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) เพื่อให้บริเวณนี้เกิดความร่มรื่น (ภาพที่ 59)

ภาพที่ 59 ติดตั้งตาข่ายพรางแสงบริเวณทางเดินของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้
ที่มา: www.kwanriamfloatingmarket.com, แกลอรี : ภาพบรรยากาศทั่วไป, เข้าถึงเมื่อ 24 ธันวาคม 2555, เข้าถึงได้จาก http://www.kwanriamfloatingmarket.com/v2/detail_gallery.php?news_id=00386

ทั้งนี้มีการสร้างร้านค้าแบบโบราณเพื่อจำลองร้านค้าในอดีต ซึ่งในตอนแรกนั้น ได้สร้างร้านค้าจำนวน 3 ห้อง ในลักษณะของร้านค้าโบราณแบบหน้าถ้ำ โดยขายกาแฟโบราณ ขนม และของเล่นย้อนยุคในวัยเด็ก (ภาพที่ 59) นอกจากนี้มีการจัดแสดงหุ่นจิวที่จำลองวิถีชีวิตของคนในอดีตไว้อย่างน่าสนใจ (ภาพที่ 60) และได้สร้างร้านค้าต่อเติมมาเรื่อย ๆ จนแล้วเสร็จ โดยมีร้านค้าทั้งหมด 21 ห้อง (ภาพที่ 61) ในระยะนี้มีร้านค้าเพิ่มขึ้น ร้านค้าที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นอย่างมากคือ ร้านจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา อ.ปากเกร็ด เนื่องจากมีการสาธิตการปั้นหม้อให้นักท่องเที่ยวได้ชม (ภาพที่ 62)

ภาพที่ 60 ร้านค้าโบราณแบบหน้าถ้ำบริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้

ภาพที่ 61 หุ่นจิวจำลองวิถีชีวิตของคนในอดีต

ภาพที่ 62 การสร้างร้านค้าหน้าถ้ำแบบโบราณ บริเวณริมแพงวัดบางเพ็งใต้

ภาพที่ 63 ผู้สาธิตการปั้นหม้อ ของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ที่มา: www.kwanriamfloatingmarket.com, เข้าถึงเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket/photos/a.673667576004617.1073742012.428403230531054/673668986004476/?type=3&theater>

ทั้งนี้ทางตลาดน้ำมีการตกแต่งสถานที่บริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมเพิ่มจากเดิม เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศของคนในอดีต อย่างบริเวณแปลงปลูกข้าวสาธิตมีการนำหุ่นชวานากับควาย มาวางเพื่อเพิ่มกลิ่นอายของทุ่งนา (ภาพที่ 64) และสิ่งที่ถือว่าเป็นจุดขายของตลาดน้ำแห่งนี้ คือ การสร้างรูปปั้นขวัญเรียมขึ้นใหม่ ซึ่งมีความสวยงามกว่าของเดิม โดยรูปปั้นนี้เป็นรูปปั้นขวัญและเรียม นั่งอยู่บนหลังควายอย่างมีความสุข ซึ่งรูปปั้นที่สร้างขึ้นใหม่นี้ถูกนำมาจัดแสดงคู่กับศาลขวัญเรียม บริเวณริมคลองแสนแสบ (ภาพที่ 65)

ภาพที่ 64 หุ่นขวานาและควายบริเวณแปลงสาธิตการปลูกข้าว

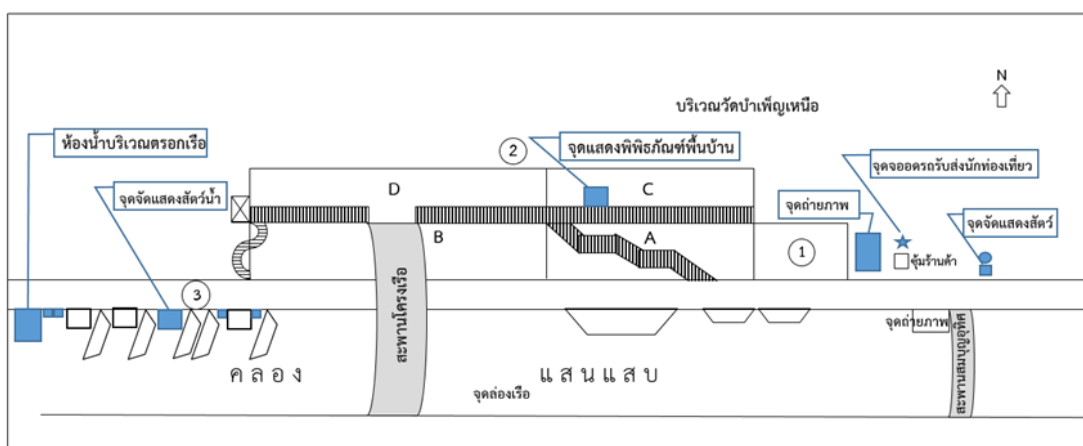
ภาพที่ 65 รูปปั้นขัวญเรียมที่จัดทำขึ้นใหม่ ตั้งอยู่บริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้ ข้างศาลขัวญเรียม

2.2 การเติบโตและความรุ่งเรืองของตลาดน้ำขัวญเรียมในช่วง พ.ศ. 2556 – 2559

ตลาดน้ำขัวญเรียมก่อตั้งในพื้นที่บริเวณวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้โดยใช้ทรัพยากรของวัดทั้งสองเป็นทุนทางวัฒนธรรม หลังจากที่มีการก่อตั้งตลาดน้ำขัวญเรียมเมื่อ พ.ศ. 2555 ตลาดแห่งนี้ได้เติบโตและรุ่งเรืองตลอดมา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 - 2559 โดยมีพัฒนาการและการขยายตัว ในแต่ละช่วงปี ดังนี้

2.2.1 พัฒนาการและการขยายตัวของตลาดน้ำขวัญเรียมปี พ.ศ. 2556

ในระยะนี้เป็นช่วงของการเติบโตของตลาดน้ำขวัญเรียมอย่างชัดเจน เห็นจากการการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดด เรียกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกอาทิตย์ของการเปิดตลาด ทั้งในเรื่องของร้านค้าที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ความหลากหลายของสินค้า การเพิ่มแหล่งเรียนรู้และ สันทนาการ มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้นและการสร้างอาคารร้านค้าขึ้นใหม่ รวมถึงการปรับปรุงอาคารร้านค้า (แผนผังที่ 7)

แผนผังที่ 7 การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือช่วงปี พ.ศ. 2556

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ ทางเจ้าของตลาดได้คำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทางตลาดน้ำจึงจัดบริการรถรับส่งให้แก่นักท่องเที่ยว (ภาพที่ 66) ระยะทางจากซอยเสรีไทย 60 (ทางเข้าวัดป่าเพ็ญเหนือ) เข้าสู่ตลาดน้ำฝั่งเหนือ โดยเริ่มบริการเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา รวมถึงจัดให้มีบริการรถเข็นฟรีให้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้พิการและผู้สูงอายุ และเพิ่มจุดจัดแสดงม้าแคะ⁸⁷ ตรงบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ (ภาพที่ 67) นอกจากนี้มีการจัดทำป้ายตลาดน้ำขวัญเรียมและรูปปั้นควายเรียวเพื่อเป็นจุดถ่ายภาพที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว (ภาพที่ 68)

⁸⁷ม้าแคะ เป็นม้าที่มีขนาดเล็กที่สุดในโลก เกิดจากการพัฒนาสายพันธุ์ม้า ในประเทศอาร์เจนตินา โดยครอบครัวฟาลาเบลล่า ม้าแคะมีลักษณะลำตัวกะทัดรัด สีขนส่วนใหญ่เป็นสีน้ำตาลหรือดำ ขนยาวเงา มีสายตาดิบ เป็นสัตว์ที่ฉลาดและสุขภาพ สามารถฝึกได้ นิยมเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงกินอาหารม้า หญ้าสด หญ้าแห้ง และผักผลไม้เป็นอาหาร

ภาพที่ 66 จุดจอต้อนรับส่งนักท่องเที่ยว บริเวณหน้าซุ้มร้านค้าของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

ภาพที่ 67 จุดจัดแสดงม้าแคระบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

ภาพที่ 68 จุดถ่ายรูปที่ระลึก บริเวณหน้าทางเข้าร้านค้าชั้นเดียว (หมายเลข 1)

นอกจากนี้มีการเพิ่มพื้นที่ของแหล่งเรียนรู้ โดยการจัดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ขนาดย่อม บริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) โซน C ซีกตะวันออก ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ โลงและเป็นพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อนและชมทัศนียภาพของตลาดน้ำขวัญเรียม โดยพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านนี้ จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคลองแสนแสบ ประวัติเมืองมีนบุรี โดยจัดแสดง เครื่องมือจับสัตว์น้ำ (ภาพที่ 69) และการจำลองหุ่นจิวที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนในอดีต (ภาพที่ 70)

ภาพที่ 69 เครื่องมือจับสัตว์น้ำถูกจัดแสดงไว้บริเวณพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

ภาพที่ 70 การจำลองวิถีชีวิตด้วยหุ่นจิว บริเวณพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ซึ่งจัดแสดงบริเวณ โซน C ซีกตะวันออกของอาคารหมายเลข 2

ในส่วนของบริษัทที่เรียกว่าตรอกเรือ มีจำนวนของร้านอาหารที่เพิ่มขึ้น ทางตลาดน้ำได้สร้างแพร้านค้าและแพสำหรับนั่งพักผ่อนให้แก่นักท่องเที่ยว และมีการจัดแสดงสัตว์น้ำ หลากหลายสายพันธุ์ (ภาพที่ 71) สำหรับสัตว์น้ำที่นำมาจัดแสดงในระยะแรก ได้แก่ เป็ดแมนดาริน เป็ดวี๊ดดัก เป็ดแดงหน้าขาว เป็นต้น (ภาพที่ 72) ซึ่งบริเวณที่จัดแสดงสัตว์น้ำนี้มีการจัดทำป้ายบอก ชื่อ แหล่งกำเนิด และลักษณะของสัตว์น้ำแต่ละสายพันธุ์ไว้อีกด้วย

ภาพที่ 71 แผงนั่งพักและจุดจัดแสดงสัตว์น้ำริมคลองแสนแสบบริเวณตรอกเรือ

ภาพที่ 72 สัตว์น้ำที่นำมาจัดแสดงริมคลองแสนแสบบริเวณตรอกเรือ

บริเวณตรอกเรือนี้ นอกจากจะมีการขยายตัวของเรือร้านค้า การสร้างแพสำหรับนั่งพักและรับประทานอาหาร รวมถึงการเพิ่มจุดจัดแสดงสัตว์น้ำแล้ว ทางตลาดน้ำได้สร้างห้องน้ำเพิ่มขึ้นบริเวณตรอกเรือนี้ ซึ่งเป็นห้องน้ำที่สร้างไว้บนแพขนาดใหญ่ โดยมีห้องน้ำหญิงจำนวน 6 ห้อง ห้องน้ำชาย 6 ห้อง และห้องน้ำสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพอีก 1 ห้อง ทั้งนี้ห้องน้ำเป็นห้องน้ำที่มีความทันสมัย สะอาด มีการติดตั้งเครื่องปรับอากาศเพิ่มความเย็นสบาย และมีการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียด้วยถังแชนท์ (ภาพที่ 73 - 75)

ภาพที่ 73 ห้องน้ำบนแพริมคลองแสนแสบบริเวณตรอกเรือ

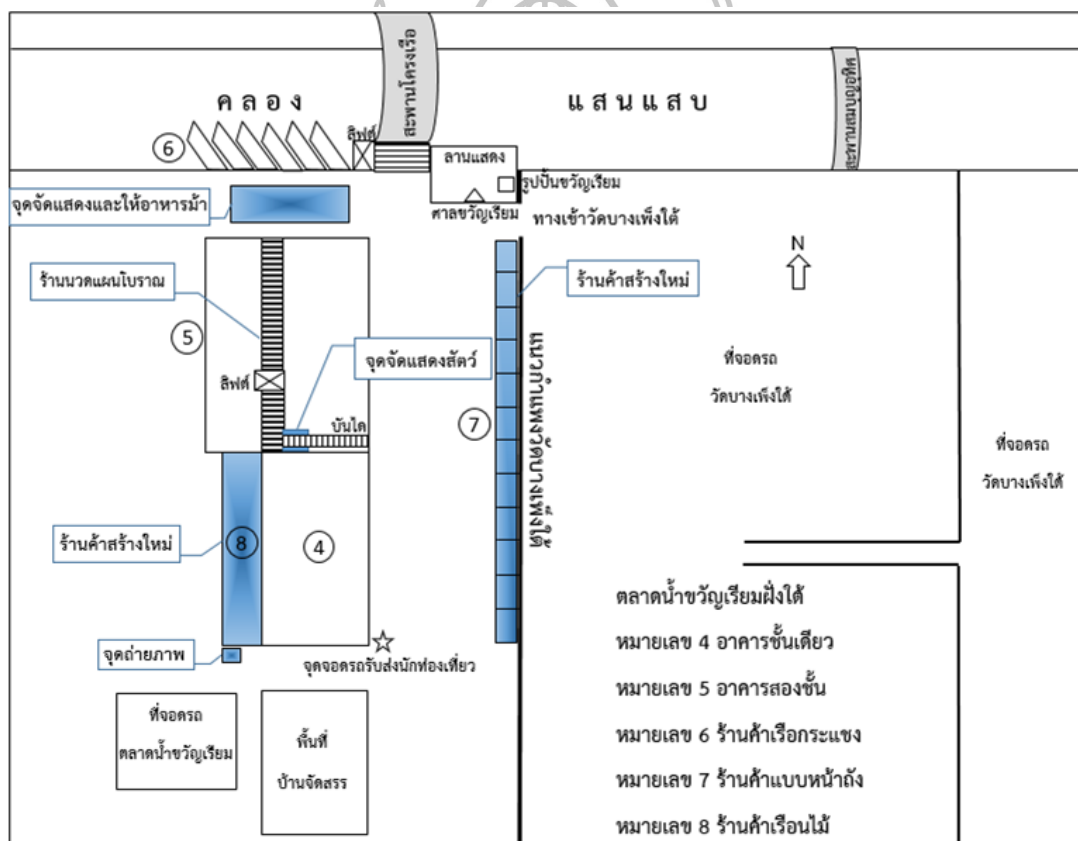

ภาพที่ 74 ภายในห้องน้ำบริเวณตรอกเรือ ตลาดน้ำวัดเขมาภิรตาราม

ภาพที่ 75 ห้องน้ำบนแพริมคลองแสนแสบบริเวณตรอกเรือมีห้องน้ำสำหรับผู้ที่นั่งรถเข็น

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ ตลาดน้ำฝั่งใต้มีการขยายตัวของตลาดมากกว่าตลาดน้ำฝั่งเหนือ (แผนผังที่ 8) เนื่องจากตลาดน้ำฝั่งใต้มีพื้นที่มากกว่า ทั้งนี้ตลาดน้ำฝั่งใต้มีจำนวนร้านค้าที่เพิ่มขึ้นรวมถึงมีการปรับปรุงในส่วนของผู้ชมร้านค้า (หมายเลข 7) โดยการสร้างให้เป็นร้านค้าแบบโบราณ (ภาพที่ 76) นอกจากนี้มีการสร้างร้านค้าเรือนไม้สองชั้น (หมายเลข 8) ขึ้นทางด้านตะวันตกของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4) (ภาพที่ 77) ซึ่งการปรับปรุงและการสร้างร้านค้าใหม่นี้ได้ออกแบบให้มีความกลมกลืนกับตลาดน้ำ โดยได้จำลองมาจากร้านค้าแบบโบราณจากตลาดน้ำเก่าแก่ในที่ต่าง ๆ มาไว้ที่ตลาดน้ำขวัญเรียม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้สึกถึงบรรยากาศตลาดแบบย้อนยุค นอกจากนี้ได้จัดทำป้ายตลาดน้ำขวัญเรียมไว้ทางทิศใต้ของร้านค้าเรือนไม้อีกด้วย (ภาพที่ 78)

แผนผังที่ 8 การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ช่วงปี พ.ศ. 2556

ภาพที่ 76 ร้านค้าโบราณแบบหน้าถ้ำที่สร้างขึ้นแทนซุ้มร้านค้าแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ (หมายเลข 7)

ภาพที่ 77 ร้านค้าเรือนไม้แบบโบราณที่สร้างขึ้นทางทิศตะวันตกของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4)

ภาพที่ 78 ป้ายตลาดน้ำขวัญเรียม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของร้านค้าเรือนไม้ (หมายเลข 8) ซึ่งเป็นจุดถ่ายรูปที่ระลึก

พื้นที่บริเวณแปลงสาธิตการปลูกข้าว ด้านเหนือของอาคารหมายเลข 5 ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นสถานที่จัดแสดงม้าแคระ (ภาพที่ 79) ม้าแคระที่นำมาจัดเสนอนั้นเป็นฟาร์มม้าแคระจากเอกชน ซึ่งผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียมคุณเขาวลิต ได้ติดต่อให้มาจัดแสดงที่ตลาดน้ำขวัญเรียมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมสัตว์ที่หาดูได้ยาก ส่วนฟาร์มนั้นจะได้ประโยชน์จากการใช้พื้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นแหล่งซื้อขายสัตว์ให้แก่ผู้ที่สนใจนำไปเลี้ยง นอกจากนี้ฟาร์มยังมีรายได้จากการจำหน่ายแครอทและบริการขี่ม้าให้นักท่องเที่ยว⁸⁸ ต่อมาจุดจัดแสดงม้าแคระนี้ได้ปรับเปลี่ยนให้เป็นซุ้มสำหรับนั่งพักรับประทานอาหาร (ภาพที่ 80) ส่วนม้าแคระนั้นได้ย้ายไปจัดแสดงบริเวณเชิงสะพานโครงเรือฝั่งวัดบางเพ็งใต้ ก่อนทางเข้าประตูของวัดบางเพ็งใต้และบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (ภาพที่ 81)

ภาพที่ 79 จุดจัดแสดงม้าแคระ ที่ถูกนำมาแทนที่แปลงสาธิตการปลูกข้าว จากฟาร์มม้าแคระมินบุรี

ภาพที่ 80 พื้นที่เดิมบริเวณจุดจัดแสดงม้าแคระ ถูกเปลี่ยนให้เป็นที่สำหรับนั่งพักรับประทานอาหาร

⁸⁸ สัมภาษณ์ เขาวลิต เมธยประภาส, ผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียม, 24 มีนาคม 2557.

ภาพที่ 81 จุดจัดแสดงม้าแคระย้ายมาจัดแสดงบริเวณเชิงสะพานโครงเรือ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

บริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) มีการปรับพื้นที่ว่างให้เป็นพื้นที่สำหรับจัดแสดงสัตว์บก (ภาพที่ 82) ซึ่งสัตว์บกที่นำมาจัดแสดงในระยะแรกนี้ ได้แก่ หมูแคระ และกระต่ายสายพันธุ์ต่าง ๆ (ภาพที่ 83) ได้แก่ กระต่ายสายพันธุ์เท็ดดี้แบร์ (Teddy Bear) กระต่ายสายพันธุ์ฮอลแลนด์ลอป (Holland lop) กระต่ายสายพันธุ์เนเธอร์แลนด์ดวอร์ฟ (Netherland Dwarf) และกระต่ายสายพันธุ์มินิเร็กซ์ (Mini Rex) เป็นต้น

ภาพที่ 82 จุดจัดแสดงสัตว์ บริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ภาพที่ 83 กระจ่างสายพันธุ์ฮอลแลนด์ลอปและหมูแคระ ที่นำมาจัดแสดงบริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

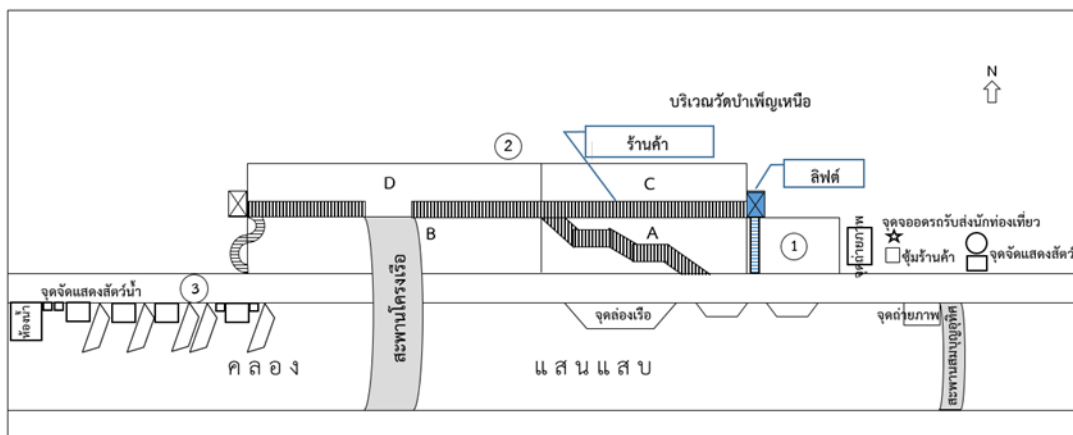
นอกจากนี้บริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ จากที่เคยเป็นพื้นที่เล่นสำหรับเด็ก ๆ ได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่บริเวณนี้ให้เป็นร้านนวดแผนโบราณ (ภาพที่ 84) นอกจากนี้บริเวณด้านทิศตะวันออกอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4) เป็นพื้นที่สำหรับจอดรถรับ - ส่งนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 84 ร้านนวดแผนโบราณบริเวณชั้นบนของอาคารหมายเลข 5

2.2.2 พัฒนาการและการขยายตัวของตลาดน้ำขวัญเรียม พ.ศ. 2557

เนื่องจากใน พ.ศ. 2555 - 2556 มีการขยายตัวของตลาดและมีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของพื้นที่มาโดยตลอด ในระยะ พ.ศ. 2557 นี้จึงมีการเปลี่ยนแปลงของตลาดไม่เด่นชัดเท่ากับระยะแรกที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามพบว่ามี การขยายอาคารร้านค้าเพิ่มขึ้นบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ ในขณะที่ตลาดน้ำฝั่งเหนือมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของขยายพื้นที่ร้านค้า นอกจากนี้มีการเพิ่มจุดจัดแสดงสัตว์และมีการนำสัตว์ชนิดอื่น ๆ มาจัดแสดงเพิ่มจากที่มีอยู่เดิม (แผนผังที่ 9)

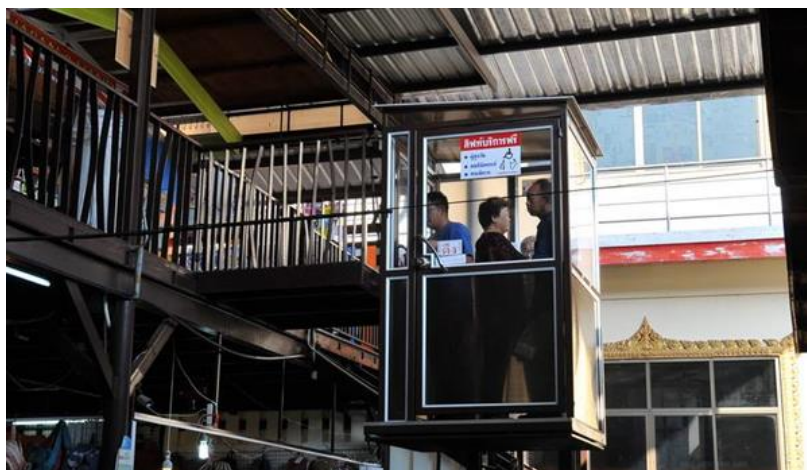

แผนผังที่ 9 การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือช่วงปี พ.ศ. 2557

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่จัดแสดงพิพิธภัณฑ์
 พื้นบ้านที่จัดแสดงบริเวณชั้นบน โซน C ซีกตะวันออกของอาคารหมายเลข 2 ให้เป็นร้านค้า
 (ภาพที่ 85) ร้านค้าบริเวณนี้ไม่หนาแน่นเท่ากับบริเวณโซน D ซีกตะวันตก ร้านค้าส่วนใหญ่ขายของ
 จำพวกของใช้ เช่น กระเป๋า รองเท้า เสื้อผ้า ของเล่นเด็ก จานชาม เป็นต้น เมื่อมีร้านค้าเพิ่มขึ้น
 บริเวณโซน C นี้ทางตลาดได้สร้างลิฟต์เพิ่มขึ้นอีก ลิฟต์ที่สร้างใหม่นี้อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของอาคาร
 (ภาพที่ 86)

ภาพที่ 85 ร้านค้าบริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) โซน C ซีกตะวันออก

ภาพที่ 86 ลิฟต์ที่สร้างใหม่บริเวณด้านทิศตะวันตกของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2)

นอกจากนี้ บริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ มีการนำสัตว์ชนิดอื่น นอกเหนือจากม้าแควะมาจัดแสดงเพิ่มเติม เช่น แพะแองโกล่า⁸⁹ (ภาพที่ 87) รวมถึงสัตว์น้ำบริเวณตรอกเรือก็พบว่าการนำสัตว์น้ำชนิดอื่น ๆ มาจัดแสดงเพิ่มเช่นกัน

ภาพที่ 87 แพะแองโกล่าที่นำมาจัดแสดงบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

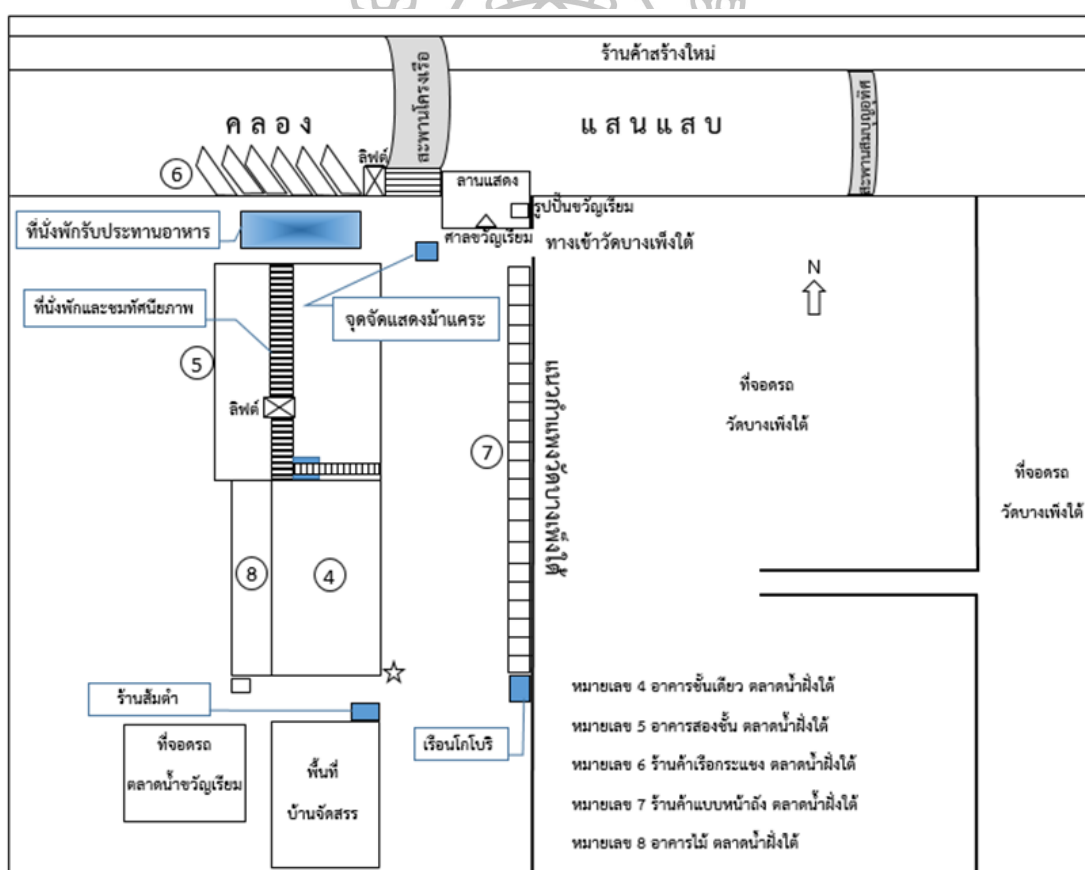
⁸⁹แพะแองโกล่า (ANGORA) เป็นแพะประเภทเนื้อ – ขน,หนัง ถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศตุรกี เป็นแพะขน MOHAIR มีลักษณะหุตูบ เขาบิดเป็นเกลียว มีขนสีขาว ขนที่ตัดได้เฉลี่ย 1.7 – 2.5 กิโลกรัม ความยาวขนประมาณ 16 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 25 – 30 ไมครอน ตัวเมียมีน้ำหนักประมาณ 30 - 40 กิโลกรัม

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ มีการขยายตัวของตลาดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี พ.ศ. 2557 นี้ (แผนผังที่ 10) ทางตลาดมีการสร้างสิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม 2 บริเวณ คือ

1. บริเวณริมแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ต่อจากร้านค้าหมายเลข 7 มีการสร้างอาคารร้านค้าขึ้นใหม่จำนวน 1 หลัง อาคารนี้ สร้างด้วยไม้ในลักษณะอาคารสองชั้น โดยคุณชาวลิตเจ้าของตลาด ตั้งชื่ออาคารนี้ว่า “เรือนโกโบริ” เนื่องจากได้รับแรงบันดาลใจจากการท่องเที่ยวและได้ไปเห็นสิ่งก่อสร้างในประเทศญี่ปุ่น (ภาพที่ 88 - 89)

2. เจ้าของตลาดได้ซื้อที่ดินเพิ่มบริเวณทิศใต้ของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4) และได้สร้างร้านค้าขนาดใหญ่ขึ้นบริเวณนี้ โดยเป็นร้านอาหารอีสานที่มีชื่อร้านว่า “ส้มตำบ้านนอก” (ภาพที่ 90)

แผนผังที่ 10 การขยายตัวของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ ช่วงปี พ.ศ. 2557

ภาพที่ 88 เรือนโกโบริ บริเวณทิศใต้ของตลาดน้ำฝั่งใต้

ภาพที่ 89 ลักษณะของเรือนโกโบริ

ภาพที่ 90 ร้านส้มตำบ้านนอกที่สร้างขึ้นใหม่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4)

นอกเหนือจากม้าแคะที่นำมาจัดแสดงแล้ว ทางตลาดน้ำขวัญเรียมได้เพิ่มจุดจัดแสดงสัตว์บริเวณริมกำแพงวัดบางเพ็งใต้หลังศาลขวัญเรียม โดยมีการนำสัตว์ชนิดต่าง ๆ มาจัดแสดงหมุนเวียน ซึ่งสัตว์ที่นำมาจัดแสดงในระยะนี้ ได้แก่ อัลปาก้า⁹⁰ (ภาพที่ 91) แพะแองโกล่า (ภาพที่ 92) เป็นต้น

ภาพที่ 91 อัลปาก้าที่นำมาจัดแสดงบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ภาพที่ 92 แพะแองโกล่าที่นำมาจัดแสดงบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

⁹⁰อัลปากา มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Vicugna pacos* เป็นสัตว์เลี้ยงในตระกูลอูฐ (camelid) ในทวีปอเมริกาใต้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับตัวยามา อัลปากาเป็นสัตว์ที่อยู่รวมกันเป็นฝูง พบได้ในที่สูงบริเวณแถบเทือกเขาแอนดิส ทางตอนใต้ของประเทศเปรู ตอนเหนือของประเทศโบลิเวีย ประเทศเอกวาดอร์ และตอนเหนือของประเทศชิลี โดยจะอยู่บริเวณที่ระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณ 3,500 เมตร (11,000 ฟุต) ถึง 5,000 เมตร (16,000 ฟุต)

นอกจากนี้จุดจัดแสดงสัตว์บริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ทางตลาดน้ำได้นำสัตว์ชนิดอื่น ๆ มาจัดแสดงเพิ่ม ซึ่งสัตว์ที่นำมาจัดแสดงในระยะนี้ ได้แก่ วอลลาบี เต่ายักษ์ซูลคาต้า (ภาพที่ 93) และแพรรีต็อก (ภาพที่ 94)

ภาพที่ 93 เต่ายักษ์ซูลคาต้า และวอลลาบีหรือจิงโจ้แคระ จัดแสดงไว้บริเวณชั้นล่างอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

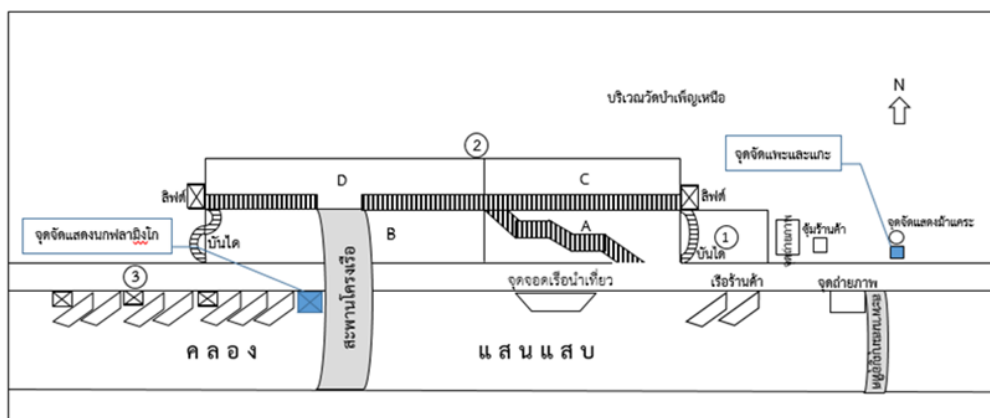

ภาพที่ 94 แพรรีต็อกหรือกระรอกดิน จัดแสดงไว้บริเวณชั้นล่างอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ส่วนพื้นที่ชั้นบนของอาคารหมายเลข 5 ยังไม่มีการขยายตัวของร้านค้า บริเวณนี้จึงเป็นพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน และเป็นจุดนั่งชมทัศนียภาพของตลาด

2.2.3 พัฒนาการและการขยายตัวของตลาดน้ำขวัญเรียมปี พ.ศ. 2558 – 2559

ในช่วงปี พ.ศ. 2558 - 2559 (แผนผังที่ 11) ไม่พบว่ามีการปรับเปลี่ยนอย่างเด่นชัด เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระยะนี้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านการปรับปรุงพื้นที่ และการนำสัตว์มาจัดแสดงในคอนเซ็ป Mini Zoo โดยการนำสัตว์ชนิดต่าง ๆ มาจัดแสดงให้เป็นสวนสัตว์ขนาดเล็กนั่นเอง

แผนผังที่ 11 การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือช่วงปี พ.ศ. 2558

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ ในระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของการจัดแสดงสัตว์และมีการนำสัตว์ชนิดต่าง ๆ มาจัดแสดงหมุนเวียน ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังตลาดน้ำเหมือนได้มาเที่ยวสวนสัตว์ด้วย นอกจากนี้มีการนำตุ๊กตามาตั้งไว้บริเวณต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสนใจให้แก่นักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น (ภาพที่ 95)

ภาพที่ 95 ตุ๊กตาหมีเดินได้บริเวณทางเชื่อมสะพานโครงเรือตลาดน้ำฝั่งเหนือ และตุ๊กตาลิงพูดได้เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวล่องเรือชมวิถีชีวิตสองฝั่งคลองแสนแสบ

ทางตลาดน้ำขวัญเรียมได้มีการปรับปรุงพื้นที่บริเวณตอกระเรือ โดยมีการย้ายสัตว์น้ำทั้งหมดไปจัดแสดงท้ายสุดของร้านค้าเรือกระแซง ติดกันกับห้องน้ำเนื่องจากจุดจัดแสดงเดิมจัดแสดงใกล้กับบริเวณร้านค้าเรือกระแซงซึ่งทำให้เกิดกลิ่นเหม็นจากมูลสัตว์ ทางตลาดจึงมีการปรับเปลี่ยนจุดจัดแสดงสัตว์น้ำ เพื่อให้มีความเหมาะสม (ภาพที่ 96)

ภาพที่ 96 จุดจัดแสดงสัตว์น้ำที่สร้างขึ้นใหม่บริเวณตอกระเรือ ตั้งอยู่ท้ายสุดของร้านค้าเรือกระแซง ติดกับห้องน้ำ

นอกจากนี้ได้เพิ่มจุดจัดแสดงขึ้นบริเวณหน้าอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) โซน C ซีกตะวันตก ริมคลองแสนแสบ ซึ่งสัตว์ที่นำมาจัดแสดงบริเวณนี้ คือ นกฟรามิงโก้ (ภาพที่ 97) ซึ่งจุดจัดแสดงทั้งสองบริเวณนี้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปถ่ายรูปกับสัตว์น้ำในพื้นที่จัดแสดงได้ ทั้งนี้ได้นำสัตว์ชนิดอื่นมาจัดแสดงเพิ่มที่บริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ (ภาพที่ 98) สัตว์ที่นำมาจัดแสดงได้แก่ แพะแองโกล่า แกะเคอร์รี่ฮิลล์ (ภาพที่ 99) และเต่าซูคาต้า (ภาพที่ 100)

ภาพที่ 97 จุดจัดแสดงนกฟรามิงโก้ ริมคลองแสนแสบหน้าอาคารหมายเลข 2 โซน B ซีกตะวันตก

ภาพที่ 98 จุดจัดแสดงสัตว์บริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

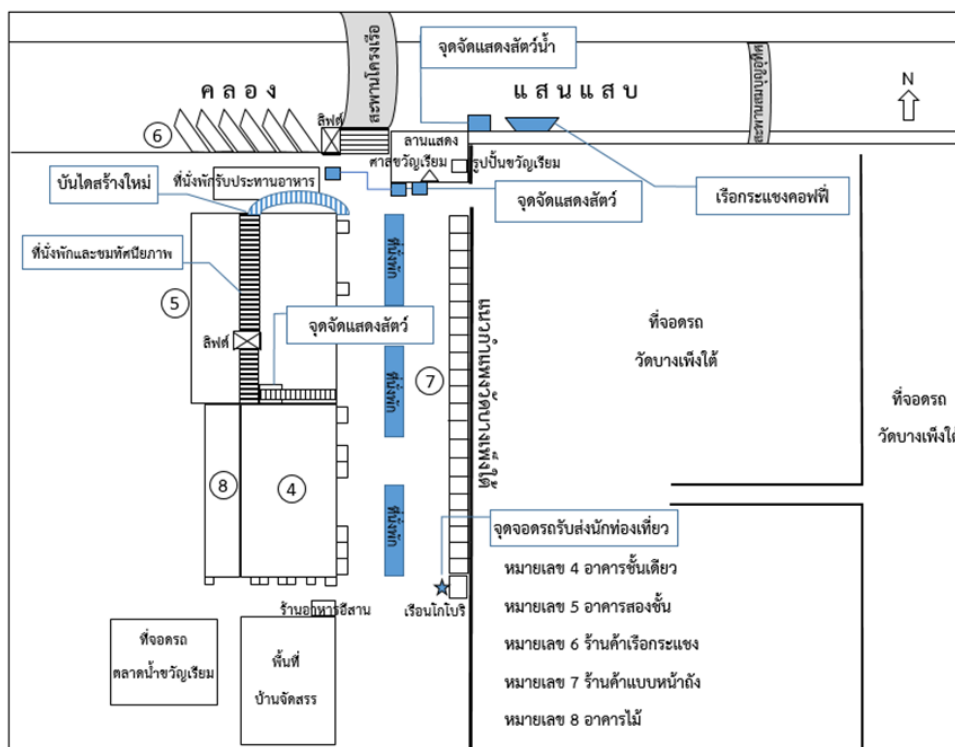

ภาพที่ 99 แกะเคอร์รี่ฮิลล์ จัดแสดงบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

ภาพที่ 100 เต่าซูคาต้า จัดแสดงบริเวณเชิงสะพานสมบุญอุทิศ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ ในระยะนี้เนื่องจากมีเรือร้านค้าเพิ่มขึ้นบริเวณตรอกเรือตลาดน้ำฝั่งเหนือ จึงมีการขยายตัวของร้านค้าเรือกระแซงเพิ่มขึ้นที่บริเวณริมคลองแสนแสบฝั่งวัดบางเพ็งเหนือ ทั้งนี้ได้เพิ่มจุดแสดงสัตว์บกและสัตว์น้ำในตลาดน้ำฝั่งใต้ นอกจากนี้มีการสร้างบันไดขึ้นทางเหนือของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) เชื่อมขึ้นไปยังชั้นบนของอาคารนี้ (แผนผังที่ 12) และมีการนำตุ๊กตามาตั้งไว้บริเวณต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนใจให้นักท่องเที่ยวเช่นเดียวกับตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (ภาพที่ 101)

แผนผังที่ 12 การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ช่วงปี พ.ศ. 2558

ภาพที่ 101 ตุ๊กต่านกมวยกำลังชกมวย และตุ๊กตาคอนนี่เฝ้าสัตว์คองโลงร้องเพลง เป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว ตั้งอยู่บริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

บริเวณคลองแสนแสบ ตลาดน้ำขวัญผั่งใต้พื้นที่ของวัดบางเพ็งเหนือ มีการขยายเรือกระแชงร้านค้าที่ย้ายมาจากตรอกเรือของตลาดน้ำฝั่งเหนือ (ภาพที่ 102) นอกจากนี้มีจุดจัดแสดงสัตว์น้ำขึ้นบริเวณนี้ด้วย สัตว์ที่นำมาจัดแสดงได้แก่ หงส์กุ⁹¹ และหงส์แตร⁹² (ภาพที่ 103)

ภาพที่ 102 กระแชงคอฟฟี่ ร้านค้าเรือกระแชงที่ย้ายมาจากตรอกเรือ ตลาดน้ำขวัญเรือริมฝั่งเหนือ

ภาพที่ 103 หงส์กุและหงส์แตรที่นำมาจัดแสดงบริเวณริมคลองแสนแสบ ตลาดน้ำขวัญเรือริมฝั่งใต้

⁹¹หงส์กุ หรือ หงส์ซูเปอร์ เป็นหงส์ที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคซีกโลกเหนือ เป็นหงส์ชนิดเดียวกับหงส์แตรในอเมริกาเหนือ หงส์กุมีขนาดตัวขนาดใหญ่ ว่ายน้ำโตเต็มทีลำตัวยาวประมาณ 140 - 165 เซนติเมตร ด้วยช่วงกว้างปีก 205 - 275 เซนติเมตร น้ำหนักตัวโดยทั่วไปที่พบได้อยู่ที่ 7.4 - 14 กิโลกรัม เพศผู้มีน้ำหนักตัวโดยเฉลี่ย 9.8 - 11.4 กิโลกรัม เพศเมีย 8.2 - 10.2 กิโลกรัม นอกจากนี้ หงส์กุยังถือเป็นสัตว์ปีกที่บินได้ทนทานที่สุด

⁹²หงส์แตร เป็นนกอพยพที่มีความทนทานที่สุดที่ดำรงอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือและยังจัดเป็นหนึ่งในสายพันธุ์ของนกน้ำที่ใหญ่ที่สุดในโลก หงส์แตรเป็นนกน้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของโลก โดยที่ตัวโตเต็มวัยจะมีลำตัวยาว 138 - 165 เซนติเมตร มีช่วงกว้างปีกระหว่าง 185 - 250 เซนติเมตร โดยปีกมีความกว้างขนาด 60 - 68 เซนติเมตร

ในปีพ.ศ. 2558 นี้ตลาดน้ำขวัญเรียมได้นำมาจัดแสดงเพิ่มจากที่ผ่านมา เนื่องจากต้องการให้นักท่องเที่ยวเพลิดเพลินกับการชมสัตว์หลากหลายชนิด (ภาพที่ 104) โดยนำสัตว์มาจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวในลักษณะของสวนสัตว์ขนาดเล็ก ซึ่งสัตว์ที่นำมาจัดแสดงในระยะนี้ได้แก่ ม้าแคระ อัลปาก้า แกะเคอร์ซีฮิลล์ แพะแองโกล่า นกแก้วคอนัวร์⁹³ (ภาพที่ 101) และนกแก้วมาคอร์⁹⁴

ภาพที่ 104 พื้นที่จัดแสดงสัตว์บริเวณหลังศาลขวัญเรียม ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ภาพที่ 105 นกแก้วคอนัวร์ถูกจัดแสดงบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

⁹³นกแก้วคอนัวร์ เป็นหนึ่งในสายพันธุ์ของนกแก้วที่มีถิ่นกำเนิดอยู่แถบละตินอเมริกา จากเม็กซิโกลงมาถึงหมู่เกาะคาริบเบียนและชิลีใต้ เป็นนกที่รักความสงบและอยู่กันเป็นฝูงใหญ่

⁹⁴นกแก้วมาคอร์ (Macaw) ถือเป็นนกแก้วที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีถิ่นกำเนิดในเม็กซิโกและอเมริกาใต้มีสีสันสวยงาม จะอวยปากจะใหญ่เป็นพิเศษ เนื้อปากด้านบนจะมีสีขาวยเส้นเล็ก ๆ คาดระหว่างปากกับหัว บนหัวมีขนสีเขียวสดและสีฟ้า ดวงตามีขนเป็นลายเส้นดำ 4 - 5 เส้น ขนบริเวณคอจนถึงหน้าอกเป็นสีเหลืองเข้มและขนหางมีสีแดงสด ขาสั้นใหญ่ แข็งแรง

นอกจากนี้ มีการสร้างบันไดขึ้นใหม่บริเวณด้านทิศเหนือของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) บันไดนี้เป็นบันไดที่เชื่อมขึ้นไปชั้นบนของอาคารสองชั้นนี้ (ภาพที่ 106) โดยบริเวณชั้นบนใช้เป็นที่พักผ่อนให้นักท่องเที่ยว โดยมีการจัดผ้าใบเตียงนอน (ภาพที่ 107) และมีโต๊ะเก้าอี้สำหรับนั่งพักรับประทานอาหารอีกด้วย

ภาพที่ 106 บันไดใหม่ที่สร้างขึ้นบริเวณทิศเหนือของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) เพื่อเชื่อมขึ้นไปยังชั้นบนของอาคารนี้

ภาพที่ 107 จุดพักผ่อนของนักท่องเที่ยวบริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

3. ศักยภาพของตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว

จากพัฒนาและการขยายตัวที่ผ่านมาของตลาดน้ำขวัญเรียมที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าตลาดน้ำขวัญเรียมมีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้นตามลำดับตั้งแต่ พ.ศ. 2555 - 2559 อันเนื่องจากตลาดน้ำขวัญเรียมมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวดังนี้

3.1 พื้นที่ตั้ง

พื้นที่ของตลาดน้ำขวัญเรียมตั้งอยู่ระหว่างสองวัด คือ วัดบำเพ็ญเหนือ ถนนเสรีไทย 60 และวัดบางพิงใต้ ถนนรามคำแหง 187 ซึ่งเป็นวัดที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2349 - 2367) โดยวัดทั้งสองวัดมีคลองแสนแสบกั้นกลาง ในการสร้างตลาดได้มีการสร้างสะพานเพื่อเชื่อมทั้งสองฝั่งระหว่างตลาดฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ) และตลาดฝั่งใต้ (วัดบางพิงใต้) โดยสะพานได้ออกแบบอย่างสวยงามเป็นรูปโครงเรือ (ภาพที่ 108) ตลอดจนการนำเรือกระแชงมาดัดแปลงให้เป็นเรือร้านค้าสำหรับขายอาหาร (ภาพที่ 109) ทั้งนี้ พื้นที่ของตลาดที่ตั้งอยู่บริเวณคลองแสนแสบ ผู้สร้างได้นำเอาเรื่องราวของคลองแสนแสบในฐานะคลองอันเป็นสถานที่บอกเล่าเรื่องราวความรักของหนุ่มสาวขวัญและเรียมในนวนิยายเรื่องแผลเก่า มาใช้เป็นจุดขายของตลาดน้ำขวัญเรียมแห่งนี้ รวมถึงมีการตั้งศาลขวัญเรียม (ภาพที่ 110) และรูปปั้นขวัญเรียม (ภาพที่ 111) ซึ่งสถานที่ถือเป็นส่วนสำคัญในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม

ภาพที่ 108 สะพานกระดูกโครงเรือ หรือสะพานสติที่เชื่อมระหว่างตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ - ฝั่งใต้

ภาพที่ 109 เรือกระแซงที่ถูกดัดแปลงให้เป็นเรือร้านค้าบริเวณทั้งสองฝั่งของตลาดน้ำขวัญเรียม

ภาพที่ 110 ศาลขวัญเรียมที่สร้างขึ้นใหม่ ตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานโครงเรือ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ภาพที่ 111 รูปปั้นขวัญเรียมถูกตั้งไว้บริเวณข้างศาลขวัญเรียม ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

3.2 รูปแบบสิ่งก่อสร้าง

ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการออกแบบสิ่งก่อสร้างเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นการออกแบบอาคารสถานที่ รวมถึงภูมิทัศน์ โดยคำนึงถึงบุคคลทุกประเภท ทุกเพศ ทุกวัย และทุกสภาพกาย สามารถเข้าถึงได้ ใช้ประโยชน์ด้วยความสะดวกปลอดภัยและทั่วถึง เพื่อให้ทุกคนท่องเที่ยวได้อย่างมีความสุข โดยทางตลาดน้ำได้มีการสร้างทางลาดให้แก่ผู้ที่นั่งรถเข็นบริเวณทางเข้าไปยังโซนร้านค้าของทุกอาคาร (ภาพที่ 112) และมีลิฟต์บริการสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุ รวมถึงสตรีมีครรภ์ (ภาพที่ 113) ซึ่งมีลิฟต์ไว้บริการถึง 4 จุด คือ 1. บริเวณทิศตะวันออกของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำฝั่งเหนือ 2. บริเวณด้านทิศตะวันตกของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำฝั่งเหนือ 3. บริเวณสะพานโครงเรือ ตลาดน้ำฝั่งใต้ และ 4. ด้านทิศตะวันตกของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำฝั่งใต้ นอกจากนี้ มีห้องน้ำสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ (ภาพที่ 114) จำนวน 3 จุด คือ 1. บริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำฝั่งเหนือ 2. บริเวณสุดทางของตรอกเรือ ตลาดน้ำฝั่งเหนือ และ 3. ห้องน้ำบริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ตลาดน้ำฝั่งใต้ (แผนผังที่ 13)

ภาพที่ 112 ทางลาดสำหรับผู้ที่ใช้รถเข็น บริเวณอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ตลาดน้ำฝั่งเหนือ

ภาพที่ 113 ลิฟต์สำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้สูงอายุรวมถึงสตรีมีครรภ์ บริเวณอาคารชั้นเดียว
(หมายเลข 1) ตลาดน้ำฝิ่งเหนือ

ภาพที่ 114 ห้องน้ำสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้สูงอายุ บริเวณอาคารชั้นล่างตลาดน้ำ
ขวัญเรียมฝิ่งเหนือ

ภาพที่ 115 แสดงลักษณะของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ
ที่มา: www.kapook.com, ตลาดขวัญเรียม แหล่งวัฒนธรรมริมคลองแสนแสบ, เข้าถึงเมื่อ 9
ธันวาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://travel.kapook.com/view41016.html>

ภาพที่ 116 แสดงลักษณะของอาคารชั้นเดียว และอาคารสองชั้น ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ภาพที่ 117 แสดงการติดตั้งพัดลมและระบบไอน้ำบริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น ตลาดน้ำขวัญเรียม ฝิ่งเหนือ ทั้งนี้เพื่อเป็นลดความร้อนของอากาศและทำให้พื้นที่มีความเย็นสบาย

ภาพที่ 118 การติดตั้งการข่ายพรางแสงและระบบไอน้ำบริเวณตลาดน้ำฝิ่งใต้

ทั้งนี้มีการสร้างร้านค้าเพิ่มขึ้นภายหลังจากการเปิดตลาด โดยสร้างขึ้นใน พ.ศ. 2556 โดยสร้างเป็นห้องแถวเรือนไม้ หลังคามุงสังกะสี มีลักษณะคล้ายตลาดโบราณ มีจำนวนทั้งหมด 21 ห้อง บริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ ทอดตัวขนานกับตัวอาคารสองชั้นและอาคารชั้นเดียว ซึ่งในร้านค้าบริเวณนี้ได้จำลองร้านค้าแบบดั้งเดิม เช่น ร้านกาแพโบราณ ร้านขายของเล่นย้อนยุค เป็นต้น

ภาพที่ 119 ร้านค้าหน้าถ้ำแบบโบราณสร้างบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้

รวมถึงมีการสร้างร้านค้าขึ้นใหม่ ทางด้านทิศตะวันตกของอาคารชั้นเดียว ซึ่งเป็นอาคารที่สร้างด้วยไม้ ที่มีลักษณะสองชั้น แต่ชั้นบนเป็นชั้นหอคอย ชั้นล่างเป็นร้านค้าหน้าถ้ำลักษณะคล้ายตลาดโบราณ (ภาพที่ 120) รวมทั้งได้เพิ่มสร้างร้านค้าสำหรับขายอาหารอีสาน (ภาพที่ 121) และเรือนไม้สองชั้นขึ้นทางทิศใต้ของตลาดน้ำอีกด้วย (ภาพที่ 122)

ภาพที่ 120 ร้านค้าเรือนไม้ที่สร้างขึ้นใหม่ ทางด้านทิศตะวันตกของอาคารชั้นเดียว

ภาพที่ 121 ร้านขายอาหารอีสานที่สร้างขึ้นใหม่ด้านทิศใต้ใต้ของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ภาพที่ 122 เรือนโกโบริ อาคารไม้ที่สร้างบริเวณด้านทิศใต้ของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

นอกจากอาคารที่มีการออกแบบและสร้างให้มีความกลมกลืนกับพื้นที่แล้ว สิ่งก่อสร้างอย่างหนึ่งที่เป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวและเป็นจุดถ่ายภาพที่ระลึกก็คือสะพานโครงเรือ (ภาพที่ 123)

สะพานโครงเรือ สะพานใหม่นี้ได้รับการออกแบบให้เป็นสะพานกระดุกโครงเรือ หรือเรียกชื่อสะพานนี้ว่า “สะพานสติ” เนื่องจากผู้สร้างเจตนาสร้างชั้นบันไดไม่ให้เสมอกัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวก้าวอย่างมีสติ สะพานนี้เชื่อมต่อระหว่างตลาดน้ำฝั่งใต้ไปยังชั้นบนของอาคารสองชั้น ฝั่งเหนือ นับเป็นตลาดน้ำที่เดียวของโลกที่มีสะพานเชื่อมต่อถึงกันและสะพานก็มีความงามและเป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำแห่งนี้

ภาพที่ 123 สะพานโครงเรือ หรือสะพานสติ ที่เชื่อมตลาดน้ำทั้งสองฝั่งเข้าถึงกัน

3.3 ความสะดวกในการเข้าถึง

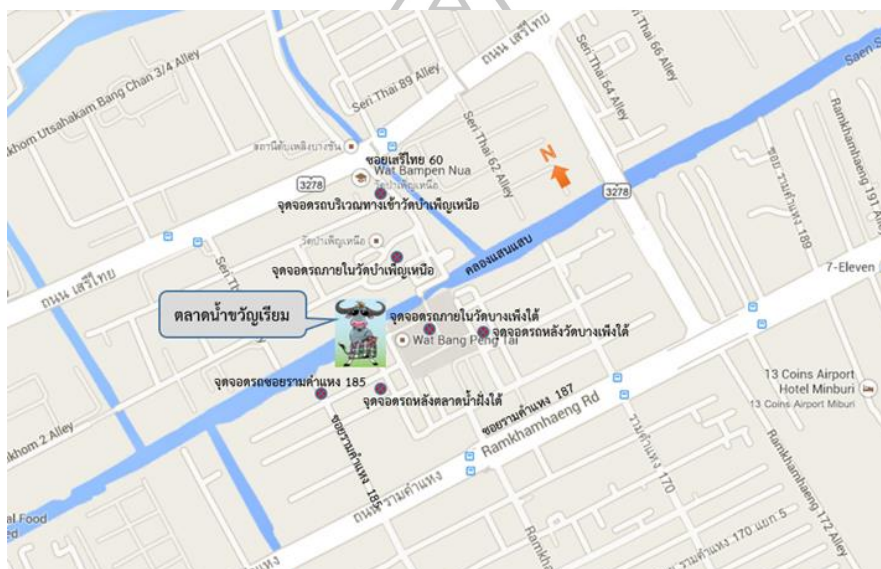
สำหรับการเข้าถึงตลาดน้ำขวัญเรียมนั้น สามารถเข้าได้สองเส้นทาง ทั้งจากถนนเสรีไทย ซอยเสรีไทย 60 เข้ามาที่วัดบ่าเพ็ญเหนือ และจากถนนรามคำแหง ซอยรามคำแหง 187 เข้ามาที่วัดบางเพ็งใต้ ทั้งนี้ป้ายบอกทางมายังตลาดน้ำขวัญเรียมนั้นมีความชัดเจน สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่าย (ภาพที่ 124)

ภาพที่ 124 ป้ายบอกทางเข้าตลาดน้ำขวัญเรียม ซอยรามคำแหง 185

ที่มา: GUPAPAI.COM , Review : รีวิวอัปเดตล่าสุดตลาดน้ำขวัญเรียม วัดบ่าเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้, เข้าถึงเมื่อ 20 สิงหาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://gupapai.com/?p=1710>

ตลาดน้ำขวัญเรียมมีบริการที่จอดรถฟรีสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีจุดจอดรถอยู่ทั้งสองฝั่งของตลาด (ภาพที่ 125) ซึ่งสามารถเข้าได้สองทางคือ 1. ถนนเสรีไทย เข้าซอยเสรีไทย 60 (วัดบำเพ็ญเหนือ) มีที่จอดรถรองรับจำนวน 2 จุด คือ จุดจอดรถบริเวณทางเข้าวัดบำเพ็ญเหนือซอยเสรีไทย 60 และจุดจอดรถภายในวัดบำเพ็ญเหนือ และ 2. ถนนรามคำแหง เข้าซอยรามคำแหง 185 หรือซอยรามคำแหง 187 มีที่จอดรถรองรับจำนวน 4 จุด คือ จุดจอดรถบริเวณหลังวัดบางเพ็งใต้ จุดจอดรถบริเวณหลังตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ จุดจอดรถภายในวัดบางเพ็งใต้ และจุดจอดรถในซอยรามคำแหง 185 ซึ่งพื้นที่จอดรถของตลาดน้ำขวัญเรียมทั้งหมด สามารถรองรับรถได้ประมาณ 400 - 500 คัน ต่อวัน

ภาพที่ 125 แสดงจุดจอดรถทั้งสองฝั่งของตลาดน้ำขวัญเรียม
ที่มา: ปรับปรุงจาก Google Maps, มินบุรี, เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2557, เข้าถึงได้จาก <https://www.google.co.th/maps/@13.8006453,100.7095517,16z>.

นอกจากนี้พบว่ากรุงเทพมหานครได้จัดทำโครงการจ้างทดลองเรือในคลองแสนแสบเส้นทางส่วนต่อขยายวัดศรีบุญเรือง - มินบุรี เป็นระยะทาง 11 กิโลเมตร โดยมีการทดลองการเดินเรือเป็นระยะเวลา 7 เดือน ในช่วงวันที่ 15 มกราคม - 13 สิงหาคม พ.ศ. 2556 โดยการเดินเรือในคลองแสนแสบเส้นทางส่วนต่อขยายวัดศรีบุญเรือง - มินบุรี มีทั้งหมด 14 ท่า ในระยะแรกนี้เปิดให้บริการ 9 ท่า ประกอบด้วย สถาบันนิต้า โรงเรียนพร้อมมิตรพิทยาคม สุเหร่าแดง โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า นิคมอุตสาหกรรมบางชัน ตลาดน้ำขวัญเรียม วัดบำเพ็ญเหนือ เคหะชุมชนรามคำแหง และตลาดมินบุรี (ภาพที่ 126) โดยจะเดินเรือเฉพาะช่วงเวลาเร่งด่วน คือ ช่วงเช้า เวลา 06.00 - 09.00 น. และช่วงเย็นเวลา 16.00 - 19.30 น.⁹⁶ แต่โครงการดังกล่าวหยุดชะงักลงเมื่อเดือน

⁹⁶โพสท์ทูเดย์, กทม.พัฒนาส่วนต่อขยายคลองแสนแสบ, เข้าถึงเมื่อ 11 กรกฎาคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.posttoday.com/local/bkk/224424>

สิงหาคม พ.ศ. 2556 เนื่องจากได้รับการร้องเรียนจากประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองแสนแสบ ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีการสร้างเขื่อนริมตลิ่งและไม่ขุดลอกคูคลองก่อนที่จะเดินเรือโดยสาร จึงส่งผลให้น้ำกัดเซาะตลิ่งพังเสียหาย อีกทั้งยังเกิดคลื่น เสียง และควันรบกวนประชาชน ทั้งนี้กทม.ได้ดำเนินการซ่อมแซมตลิ่งและบ้านเรือนของประชาชนที่ได้รับความเสียหายจากการเดินเรือแล้ว รวมถึงได้พัฒนาท่าเรือและโป๊ะให้มีความแข็งแรง⁹⁷ ซึ่งมีแนวโน้มว่าในอนาคตจะมีการเปิดเส้นทางเดินเรือคลองแสนแสบส่วนต่อขยายวัดศรีบุญเรือง - มินบุรี เพื่อให้บริการแก่ประชาชนต่อไป และหากมีการเปิดใช้เส้นทางดังกล่าวอย่างเป็นทางการ นับว่าเป็นอีกเส้นทางหนึ่งที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียมได้อีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 126 เส้นทางท่าเทียบเรือ 14 ท่า เรือคลองแสนแสบส่วนต่อขยายวัดศรีบุญเรือง - มินบุรี
ที่มา : Captain Boat, การทดลองเดินเรือแสนแสบส่วนต่อขยาย, เข้าถึงเมื่อ 11 กรกฎาคม 2557,
เข้าถึงได้จาก http://captainboat.blogspot.com/2013/03/blog-post_14.html

⁹⁷มติชนออนไลน์, กทม. - เร่งเยียวยาผู้รับผลกระทบเดินเรือคลองแสนแสบส่วนต่อขยายยืนยันไม่หยุดทดลองเดินเรือ, เข้าถึงเมื่อ 11 กรกฎาคม 2557, เข้าถึงได้จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1381229449

ในอนาคตตลาดน้ำขวัญเรียมสามารถเข้าถึงได้สะดวกมากยิ่งขึ้น ด้วยโครงการรถไฟฟ้าสายสีชมพูช่วงแคราย - มีนบุรี ซึ่งเป็นโครงการตามแผนแม่บทระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อเชื่อมโยงการเดินทางระหว่างจังหวัดนนทบุรีกับกรุงเทพฯ ตามแนวถนนติวานนท์ แจ้งวัฒนะ และรามอินทราไปจนถึงเขตมีนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาที่อยู่อาศัยและแหล่งพาณิชยกรรมสูง อีกทั้งยังเป็นการกระจายความเจริญออกไปยังพื้นที่ชานเมือง โดยมีจุดเริ่มต้นที่ใกล้ทางแยกแคราย ไปตามถนนติวานนท์ ถนนแจ้งวัฒนะ แยกหลักสี่ ถนนรามอินทรา จนถึงทางแยกมีนบุรี และสิ้นสุดที่ทางแยกถนนรามคำแหง - ร่มเกล้า รวมระยะทาง 34.5 กิโลเมตร⁹⁸ ซึ่งในอนาคตก็จะเพิ่มความสะดวกในการเดินทางมายังตลาดน้ำขวัญเรียมได้อีกทางหนึ่ง

3.4 สิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและมีความสุข ซึ่งตลาดน้ำขวัญเรียมมีสิ่งอำนวยความสะดวกดังนี้

1. ห้องน้ำ (ภาพที่ 127) ในส่วนของห้องน้ำนั้นทางตลาดได้มีการเก็บค่าบริการครั้งละ 5 บาท ทั้งนี้เพราะตัวของห้องน้ำทางตลาดได้ติดตั้งเครื่องปรับอากาศและมีการใช้เทคโนโลยีควบคุมการใช้งานด้วยไฟฟ้า โดยมีห้องน้ำ ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว 3 จุด คือ 1. บริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ 2. บริเวณตรอก เรือ และ 3. บริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ นอกจากนี้ยังมีห้องน้ำสำหรับผู้พิการและคนชราอีกด้วย

ภาพที่ 127 ตลาดน้ำขวัญเรียมมีห้องน้ำที่สะอาด และมีห้องน้ำสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ

⁹⁸การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย, โครงการรถไฟฟ้าสายสีชมพู ช่วงแคราย - มีนบุรี, เข้าถึงเมื่อ 18 ธันวาคม 2558, เข้าถึงได้จาก https://www.mrta.co.th/th/publicat/brochure/ARTWORK_PINK_BROCHURE%202.pdf

2. ถังขยะ (ภาพที่ 128) ภายในตลาดน้ำขวัญเรียมมีการตั้งถังขยะตามจุดต่าง ๆ ไว้ ทั้งสองฝั่งของตลาดน้ำขวัญเรียม

ภาพที่ 128 จุดทิ้งขยะบริเวณอาคารร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

3. ที่นั่งพัก (ภาพที่ 129) ตลาดน้ำขวัญเรียมมีที่สำหรับนั่งพักกระจายอยู่ตามจุดทางเดินบริเวณหน้าอาคาร ทั้งชั้นบนและชั้นล่างของอาคารของตลาดน้ำฝ่งเหนือและตลาดน้ำฝ่งใต้ โดยมีทั้งที่นั่งพักผ่อน ที่นั่งสำหรับรับประทานอาหาร ที่นั่งสำหรับชมทัศนียภาพและให้อาหารปลา รวมถึงเก้าอี้ผ้าใบนอนพักเพื่อผ่อนคลายอีกด้วย

ภาพที่ 129 ระหว่างทางเดินตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ มีเก้าอี้ นั่งพักอยู่ตลอดแนว

4. ลิฟต์ ตลาดน้ำขวัญเรียมมีลิฟต์ไว้บริการให้แก่นักท่องเที่ยวกลุ่มคนพิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุ รวมถึงสตรีมีครรภ์ จำนวน 4 จุด
5. ทางลาด ตลาดน้ำขวัญเรียมมีทางลาดระหว่างขึ้น - ลง อาคารร้านค้าเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่นั่งรถเข็นวีลแชร์
6. รถเข็นวีลแชร์ ทางตลาดน้ำขวัญเรียมได้จัดรถเข็นไว้บริการให้แก่ผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชราที่ไม่มีรถเข็นหรือไม่นำรถเข็นมา โดยจัดไว้ให้บริการบริเวณทางเข้าของตลาดทั้งสองฝั่ง
7. เครื่องกระจายเสียง เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมและกระจายข่าวสารให้แก่นักท่องเที่ยว
8. รถรับส่งนักท่องเที่ยว ทางตลาดน้ำได้จัดรถรับส่งสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง ทั้งขาเข้าและขาออกไปยังตลาดน้ำทั้งสองฝั่ง
9. กล้องวงจรปิด ตลาดน้ำขวัญเรียมได้ติดตั้งกล้องวงจรปิดตามจุดต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิฉ้อฉล

3.5 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม เริ่มตั้งแต่เวลา 07.30 น. – 18.00 น. ทุกวันเสาร์ - วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ โดยมีกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมตักบาตรพระทางเรือ เริ่มตั้งแต่เวลา 07.30 น. – 08.00 น. ทางตลาดน้ำขวัญเรียมมีแนวคิดในการฟื้นฟูประเพณีตักบาตรพระทางเรือ เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้สัมผัสวิถีชีวิตและประเพณีที่หายได้ยากยิ่งในปัจจุบัน โดยทางตลาดน้ำขวัญเรียมได้จัดพื้นที่บริเวณริมคลองแสนแสบของทั้งสองฝั่งสำหรับทำบุญตักบาตร ซึ่งก่อนที่พระจะลงไปบิณฑบาตทางเรือจะมีการสวดมนต์ไหว้พระ (ภาพที่ 130 - 131) โดยได้รับความร่วมมือจากวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้

ภาพที่ 130 พิธีสวดมนต์ไหว้พระบริเวณตลาดน้ำฝางเหนือ

ภาพที่ 131 ประชาชนตักบาตรพระทางเรือ บริเวณตลาดน้ำฝั่งใต้

การแสดงปาฐกถาธรรม (ภาพที่ 132) ทางตลาดน้ำขวัญเรียมได้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยจัดให้มีการแสดงปาฐกถาธรรมของเจ้าอาวาสวัดบำเพ็ญเหนือในเวลา 16.30 น. กิจกรรมนี้จัดขึ้นบริเวณลานกิจกรรมหน้าศาลขวัญเรียมของตลาดน้ำฝั่งใต้⁹⁹

ภาพที่ 132 การแสดงปาฐกถาธรรมบริเวณลานกิจกรรม ตลาดน้ำฝั่งใต้

⁹⁹สัมภาษณ์ สุภานัฐ จันทร์ยักข์, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

กิจกรรมล่องเรือสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนสองฝั่งคลอง (ภาพที่ 133) โดยเรือเที่ยวแรกเริ่มตั้งแต่เวลา 08.30 น. เที่ยวสุดท้ายเวลา 17.30 น. ในการล่องเรือนี้จะมีมัคคุเทศก์น้อยจากโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ ทำหน้าที่บอกเล่าความเป็นมาของตลาดน้ำขวัญเรียม รวมถึงประวัติความเป็นมาของพื้นที่ ได้แก่ คลองแสนแสบ วัดบำเพ็ญเหนือ วัดบางเพ็งใต้ โรงงานอุตสาหกรรมนิคมบางชัน โรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง โดยเก็บอัตราค่าโดยสารผู้ใหญ่ 30 บาท สำหรับเด็กชั้นฟรี ซึ่งใช้ระยะเวลาในการล่องเรือประมาณ 30 นาที

ภาพที่ 133 มัคคุเทศก์น้อยจากโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ ทำหน้าที่บอกเล่าประวัติความเป็นมาระหว่างนั่งเรือชมวิถีชีวิตสองฝั่งคลอง

โดยมัคคุเทศก์น้อยนี้ มีทั้งหมดจำนวน 25 คน ซึ่งจะหมุนเวียนสับเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่บรรยายประวัติความเป็นมาของคลองแสนแสบ ประวัติวัดบำเพ็ญเหนือ ประวัติเขตมีนบุรี ประวัติชุมชนโดยรอบ ประวัติวัดบางเพ็งใต้ และประวัติโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ ซึ่งจะมีคุณครูสุนิสา บุญอาจ ครูโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ เป็นผู้ฝึกสอน ซึ่งมีมัคคุเทศก์น้อยที่มาบรรยายที่ตลาดน้ำขวัญเรียม ต้องถึงตลาดน้ำขวัญเรียมในเวลา 06.30 น. ทั้งนี้เพื่อมาทำหน้าที่สวดมนต์ไหว้พระ ก่อนที่จะมีการตักบาตรพระทางเรือ และกลับบ้านเวลา 17.30 น. โดยทางตลาดน้ำมีค่าขนมให้วันละ 400 บาท¹⁰⁰

การแสดงกลางแจ้ง (ภาพที่ 134) เป็นการแสดงทางวัฒนธรรมบริเวณลานกิจกรรมหน้าศาลขวัญเรียม ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ โดยในระยะแรกทางตลาดได้จัดโครงการอบรมศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมตลาดน้ำขวัญเรียมขึ้น โดยรับสมัครผู้สนใจเข้าร่วมโครงการทั้งชายและหญิงอายุตั้งแต่ 15 - 25 ปี เพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ พัฒนาศักยภาพของตนเอง รวมทั้งได้เรียนรู้เรื่องศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมเพื่อรักษาและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง ทั้งนี้เมื่อจบการเรียนการสอนผู้เข้าร่วมโครงการต้องคิดการแสดง และแสดงที่ตลาดน้ำ

¹⁰⁰ สัมภาษณ์ ปัทมา หงส์สวัสดิ์, นักเรียนโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ, 6 กุมภาพันธ์ 2559.

ขวัญเรียมและได้จัดตั้งคณะนาฏศิลป์ตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งจัดตั้งโดยอาจารย์อรรธรณ ฤกษ์โชต อาจารย์โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนา โดยให้เยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ ที่สนใจเข้าร่วมเพื่อฝึกซ้อมการแสดงทางวัฒนธรรม เช่น ชมรมนาฏศิลป์วัดบำเพ็ญเหนือ สถาบันนาฏศิลป์เลิศลีลา โรงเรียนเศรษฐบุทรบำเพ็ญ เป็นต้น ซึ่งทางตลาดน้ำมีค่าตอบแทนให้แก่เยาวชนวันละ 400 บาทต่อการแสดงมี 2 ชุด (การแสดงชุดเดิมต่อเนื่องกัน) ซึ่งจะแสดง 3 ช่วงเวลา โดยเริ่มตั้งแต่เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป¹⁰¹

ภาพที่ 134 การแสดงบริเวณลานกิจกรรมหน้าศาลขวัญเรียม ตลาดน้ำฝั่งใต้

การจัดแสดงสัตว์บกและสัตว์น้ำ ทางตลาดน้ำขวัญเรียมมีส่วนสัตว์ขนาดย่อมให้เด็ก ๆ ได้เพลิดเพลินกับการเรียนรู้ โดยการจัดพื้นที่ให้แก่สัตว์นานาชนิด อาทิเช่น วอลลาบี แพร์ดีอก หงส์ฮูปเปอร์ นกแก้วซันคอนัวร์ (ภาพที่ 134) เต่าซูลคาต้า (ภาพที่ 135) อัลปาก้า นกฟลามิงโก ม้าแคระ แพะแองโกล่า นกเป็ดน้ำแมนดาริน หงส์ขาว และสัตว์น้ำอีกหลากหลายสายพันธุ์ ในการจัดแสดงสัตว์นี้มีทั้งแบบถาวรและแบบชั่วคราว การจัดแสดงสัตว์แบบถาวรนั้นเป็นสัตว์ที่ทางตลาดน้ำได้ซื้อไว้และเป็นผู้รับผิดชอบดูแลเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชม ส่วนการจัดแสดงสัตว์แบบชั่วคราวนั้น เป็นการให้ฟาร์มนำมาจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวและจัดแสดงให้แก่ผู้ที่สนใจสามารถซื้อไปเลี้ยง เมื่อขายได้ฟาร์มก็จะนำสัตว์ชนิดใหม่มาจัดแสดงแทน ทั้งนี้เจ้าของตลาดไม่ได้คิดค่าเช่าพื้นที่แต่อย่างใด แต่หวังเพียงให้นักท่องเที่ยวได้ชมสัตว์ที่หาดูได้ยากนั่นเอง

¹⁰¹สัมภาษณ์ อรรธรณ ฤกษ์โชต, ผู้ค้าและผู้รับผิดชอบด้านการแสดงศิลปวัฒนธรรมของตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

ภาพที่ 135 นกแก้วซันคอนัวร์ที่จัดแสดงบริเวณเชิงสะพานโครงเรือของตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ภาพที่ 136 เต่าซูลคาต้าที่จัดแสดงบริเวณชั้นล่างของอาคารหมายเลข 5 ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

นอกจากนี้ทางตลาดน้ำขวัญเรียมได้จัดกิจกรรมตามเทศกาลวันสำคัญเป็นประจำทุกปี เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันลอยกระทง และกิจกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันตรุษจีน เทศกาลแข่งขันฟุตบอล วันฮาลาวีน (ภาพที่ 137) เป็นต้น รวมถึงการจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น งานวันอนุรักษ์คูคลอง (ภาพที่ 138) งานครบรอบ 110 ปีเมืองมื่น เป็นต้น ซึ่งสร้างความสนใจกับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 137 กิจกรรมวันฮัลโลวีน จัดที่ตลาดน้ำขวัญเรียม
ที่มา: www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket, เข้าถึงเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึง
ได้จาก <https://www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket/photos/a.440688235969220.95883.428403230531054/440694012635309/?type=3&theater>

ภาพที่ 138 กิจกรรมเดินรณรงค์เชิญชวนร่วมอนุรักษ์คลองแสนแสบ สายน้ำแห่งวัฒนธรรม เนื่องในวันอนุรักษ์และรักษาคลองแห่งชาติ วันที่ 21 กันยายน 2557

3.6 สัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม

ตลาดน้ำขวัญเรียม มีการสร้างสัญลักษณ์หรือลักษณะเด่น เพื่อใช้ในการสร้างการจดจำหรือเป็นจุดขายให้แก่นักท่องเที่ยว โดยได้นำเอาลักษณะเด่นของพื้นที่ที่มีคลองแสนแสบไหลผ่านมาผูกโยงเรื่องราวนวนิยายรักอมตะเรื่องแผลเก่า มาใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสร้างตลาดน้ำขวัญเรียมแห่งนี้ ซึ่งสัญลักษณ์ที่เป็นลักษณะเด่นทางการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียมคือ

1. ศาลขวัญเรียม เดิมเป็นศาลไม้เก่าตั้งอยู่หน้าประตูทางเข้าวัดบางเพ็งใต้ฝั่งตะวันออก แต่เมื่อมีการก่อสร้างตลาดน้ำขวัญเรียมขึ้นมีการสร้างศาลใหม่ขึ้นมาแทนศาลที่มีอยู่เดิม และได้ทำพิธีอันเชิญยกศาลขึ้นใหม่ เนื่องจากศาลขวัญเรียมเดิมได้ผุพังไปตามกาลเวลา รวมทั้งสร้างขึ้นใหม่เพื่อความ เป็นสิริมงคลให้แก่ พ่อค้าแม่ค้าและนักท่องเที่ยวที่มากราบไหว้ขอพร¹⁰² ศาลนี้ตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพาน โครงเรือด้านตะวันออกของตลาดน้ำฝั่งใต้

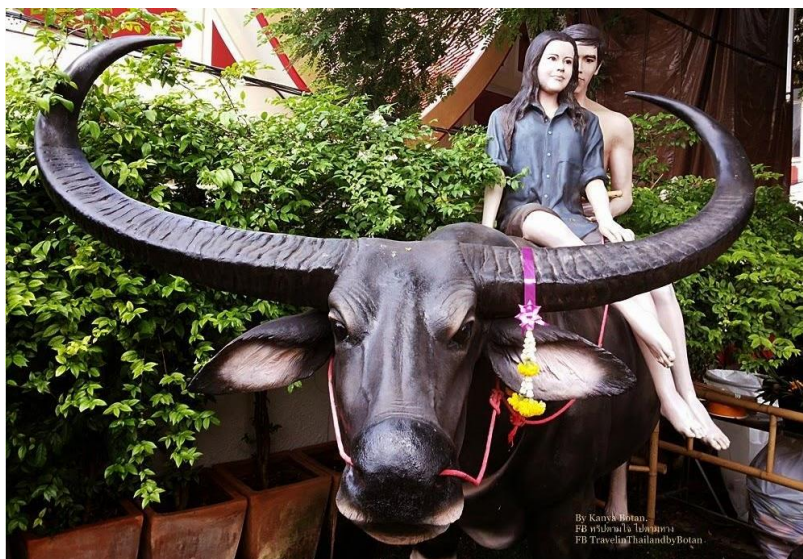
2. รูปปั้นขวัญเรียม เจ้าของตลาดได้สร้างอัตตลักษณ์ตามชื่อตลาดน้ำขวัญเรียมโดยการสร้างรูปปั้นขวัญเรียมขึ้น ในระยะแรกของการเปิดตลาดน้ำ (เดือนมิถุนายน - ตุลาคม 2555) เจ้าของตลาดได้นำรูปปั้นเรียมนั่งอยู่บนหลังควายโดยมีขวัญเป็นคนจูง รูปปั้นนี้ตั้งแสดงบริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้นตลาดน้ำฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้) (ภาพที่ 139) ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555 เจ้าของตลาดได้นำรูปปั้นขวัญเรียมที่ปั้นขึ้นมาใหม่ เพื่อนำมาตั้งแสดงที่บริเวณลานกิจกรรมเชิงสะพานโครงเรือของตลาดน้ำฝั่งใต้คู่กับศาลขวัญเรียม รูปปั้นใหม่นี้มีขวัญและเรียมนั่งอยู่บนหลังควาย (ภาพที่ 140)

ภาพที่ 139 รูปปั้นขวัญเรียมในระยะแรกของการเปิดตลาดเมื่อเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2555
ที่มา: www.alepaint.com, ตลาดน้ำขวัญเรียม, เข้าถึงเมื่อ 17 กันยายน 2557, เข้าถึงได้จาก http://www.alepaint.com/update_details.php?cate=TVRjPQ==&txtNo=T0RBMA==&pageC=TVE9PQ==&id=TVE9PQ==&file=ZFhCa1lYUmxMbkjvY0E9PQ==&chk=1341738865

¹⁰² สัมภาษณ์ สุภาณัฐ จันทร์ยักษ์, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

ภาพที่ 140 รูปปั้นขัวญเรียมที่สร้างขึ้ นใหม่ ถูกตั้งไว้ข้างศาลขัวญเรียมเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2555 ที่มา: Thailand here ทริปตามใจไปตามทาง, ตลาดน้ำขัวญเรียม ภัทม Khun-Raim Floating Market in Bangkok Thailand, เข้าถึงเมื่อ 22 สิงหาคม 2557 , เข้าถึงได้จาก <http://thailandhere.blogspot.com/2013/10/floating-market-khuan-ram-meanburi.html>

3. ขวัญเรียว ซึ่งเป็นขวัญคู่ใจของอ้ายขัวญ และเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวชนบท ภายในตลาดน้ำขัวญเรียมมีรูปปั้นขวัญเรียวคู่กับป้ายตลาดน้ำขัวญเรียม (ภาพที่ 141) รวมถึงป้ายประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ภายในตลาดน้ำก็จะเป็นรูปขวัญเรียว (ภาพที่ 142) รวมถึงบรรจุภัณฑ์ของตลาดน้ำขัวญเรียมซึ่งมีขวัญเรียวเป็นสัญลักษณ์เช่นกัน (ภาพที่ 143) นอกจากนี้ทางตลาดน้ำขัวญเรียมได้จำหน่ายเสื้อยืดที่ระลึกสกรีนรูปขวัญเรียวอีกด้วย (ภาพที่ 144) โดยเอกลักษณ์ของขวัญเรียวที่ตลาดน้ำขัวญเรียมจะมีหน้าตากวน ๆ ยืนกอดอก สวมผ้าขาวม้า และใส่แว่นตาดำ

ภาพที่ 141 รูปปั้นขวัญเรียว บริเวณหน้าอาคารชั้นเดียวของตลาดน้ำขัวญเรียมฝั่งใต้

ภาพที่ 142 ป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณตลาดน้ำขวัญเรียม

ภาพที่ 143 บรรจุภัณฑ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมมีควายเรียวเป็นสัญลักษณ์

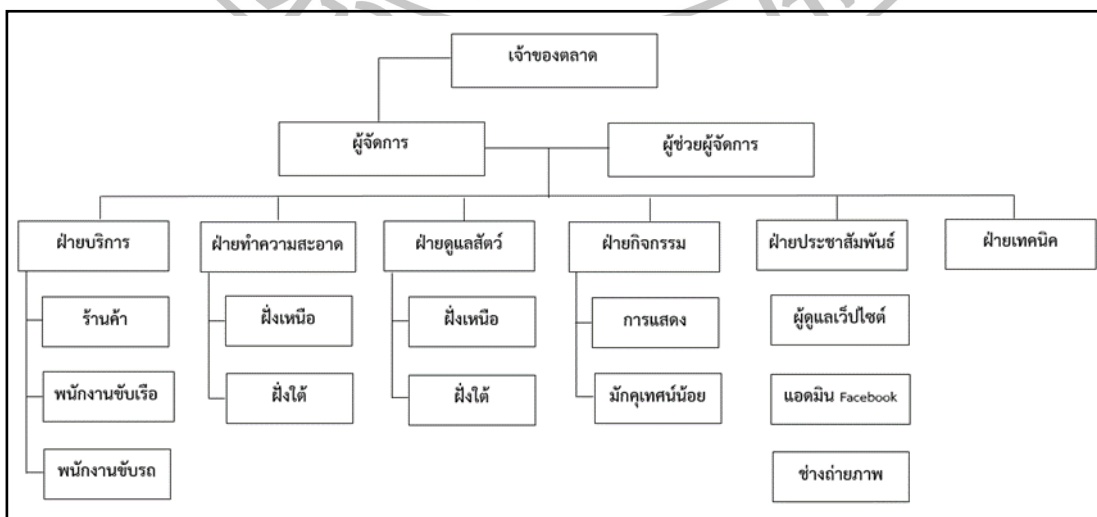
ภาพที่ 144 เสื้อยืดที่ระลึก สกรีนรูปควายเรียว

4. การท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม

นอกจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียมแล้ว การบริหารจัดการก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ตลาดน้ำแห่งนี้ประสบความสำเร็จ และเป็นที่ยินยอมของนักท่องเที่ยว โดยตลาดน้ำขวัญเรียมมีการจัดการด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.1 การบริหารจัดการตลาด

ตลาดน้ำขวัญเรียมดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งมีคุณเชาวลิต เมธยะประภาส เป็นเจ้าของตลาด เจ้าของตลาดจึงเป็นผู้ที่มีอำนาจในการบริหารตลาดน้ำขวัญเรียมแต่เพียงผู้เดียว โดยมีทีมงานคอยประสานงานและปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมาย (ภาพที่ 145) โดยมีการแบ่งหน้าที่ในแต่ละฝ่ายดังนี้

ภาพที่ 145 แสดงการบริหารงานของตลาดน้ำขวัญเรียม

พนักงานที่ทำงานตลาดน้ำขวัญเรียม ส่วนใหญ่เป็นพนักงานของคุณเชาวลิต เมธยะประภาส ในนามบริษัทครอบครัวขนส่งจำกัด โดยพนักงานดังกล่าวจะมีสวัสดิการจากบริษัท อยู่แล้ว และจะได้รับค่าจ้างพิเศษในวันที่มาทำงานยังตลาดน้ำขวัญเรียม¹⁰³ ทั้งนี้แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ ดังนี้

ผู้จัดการ มีหน้าที่ดูแลทีมงานทุกฝ่าย แบ่งหน้าที่ให้กับทีมงาน ประสานงาน และ ดูแลผู้ค้า

ผู้ช่วยผู้จัดการ มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของตลาดน้ำขวัญเรียม ดูแลอุปกรณ์ต่าง ๆ ภายในตลาดทั้งหมด เช่น ระบบไอน้ำ ระบบไฟฟ้า ระบบประปา และลิฟต์¹⁰⁴

ฝ่ายบริการ ได้แก่ พนักงานขับเรือนำเที่ยว พนักงานขับรถรับส่งนักท่องเที่ยว และ ร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียม

เรือนำเที่ยว มีผู้ดูแล 5 คน ซึ่งมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 30 ปี โดยวันธรรมดา มีหน้าที่ขับเรือคลองแสนแสบ ส่วนวันเสาร์ - วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์จะมาขับเรือส่งนักท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำขวัญเรียม โดยมีหน้าที่ดูแลทำความสะอาดเรือ เช็ควงเล็บชูชีพ ร่ม เช็ควงเล็บของเครื่องยนต์ เก็บค่าโดยสาร

พนักงานขับรถรับส่งนักท่องเที่ยว มีหน้าที่ดูแลรถ และรับส่งนักท่องเที่ยว มีรถมอเตอร์ไซด์พ่วงรับส่งนักท่องเที่ยวรวมสองฝั่งจำนวน 25 คัน

ร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียม มีหน้าที่เช็คของ ขายของให้กับร้านค้าของตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งมีร้านค้าทั้งหมด 4 จุด ได้แก่ 1. บริเวณหน้าศาลาริมน้ำก่อนเข้าอาคารชั้นเดียว ตลาดน้ำฝั่งเหนือ 2. บริเวณชั้นล่าง โซน A ของอาคารสองชั้น ตลาดน้ำฝั่งเหนือ 3. บริเวณชั้นล่าง โซน B ของอาคารสองชั้น ตลาดน้ำฝั่งเหนือ และ 4. บริเวณชั้นล่างด้านทิศเหนือของอาคารสองชั้น ตลาดน้ำฝั่งใต้

ฝ่ายทำความสะอาด

แม่บ้าน ตลาดน้ำขวัญเรียมมีแม่บ้านทำความสะอาดจำนวน 14 คน ซึ่งเป็นพนักงานที่จ้างเป็นประจํารายเดือน มีหน้าที่ดูแลทำความสะอาดตามที่ได้รับมอบหมายในแต่ละจุด ในวันปิดตลาดวันจันทร์เป็นวันล้างทำความสะอาดตลาด วันอังคาร - วันศุกร์ทำความสะอาดปกติ และมีการจำกัดแมลงวันโดยการใช้น้ำยาทุกวันจันทร์ - วันศุกร์

ฝ่ายดูแลสัตว์

พนักงานดูแลสัตว์มีหน้าที่ทำความสะอาดบริเวณที่จัดแสดงสัตว์ทั้งถาวรของตลาดน้ำขวัญเรียม รวมถึงมีหน้าที่ให้อาหารสัตว์ และติดตามอาการของสัตว์อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ตลาดน้ำขวัญเรียมมีสัตวแพทย์ในการดูแลสัตว์ด้วย

¹⁰³ สัมภาษณ์ สุภาณัฐ จันทร์ยักข์, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

¹⁰⁴ สัมภาษณ์ อำพันธ์ สายเสวก, ผู้ช่วยผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 6 กุมภาพันธ์ 2559.

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย ช่างถ่ายรูป 3 มีหน้าที่บันทึกภาพบรรยากาศ กิจกรรมต่าง ๆ ภายในตลาดน้ำขวัญเรียม ผู้ดูแลเพจตลาดน้ำขวัญเรียมและเฟสบุ๊คมีหน้าที่ ประชาสัมพันธ์และตอบคำถาม และโฆษณาที่ตลาดมีหน้าที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมภายในตลาดน้ำ และ แจกข่าวสารให้แก่นักท่องเที่ยว

ฝ่ายช่างเทคนิค มีหน้าที่ออกแบบแหล่งท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจ เช่น กาท่า ตึกตามีเสียง ตึกตาเด่นได้ ตึกตาพูดเชิญชวนให้ลองเรือเที่ยวคลองแสนแสบ ตึกตาชกมวย ตึกตาเตะบอล เป็นต้น รวมถึงการติดตั้งระบบไอน้ำ ลิฟต์ และกลองวงจรปิด¹⁰⁵

4.2 การจัดการด้านพื้นที่

นับตั้งแต่มีการก่อตั้งตลาดน้ำขวัญเรียมเมื่อปี พ.ศ. 2555 – 2559 ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการพัฒนาและการขยายตัวของตลาดในด้านการจัดการพื้นที่นับตั้งแต่ที่มีการเปิดตลาดอย่างเป็นทางการ โดยพื้นที่ของตลาดน้ำขวัญเรียม ประกอบด้วยพื้นที่สองฝั่ง คือ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ) และตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้) ซึ่งในระยะแรกของการเปิดตลาดเมื่อปี พ.ศ. 2555 - 2559 ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการจัดการพื้นที่โดยรวม ดังนี้

ตลาดน้ำขวัญเรียมมีลักษณะเด่นทางด้านพื้นที่ กล่าวคือ ท่าเลที่ตั้งของตลาดน้ำสามารถเข้าได้ถึงง่ายโดยสามารถเข้าได้สองทาง คือ 1. ถนนสุขาภิบาล 2 (เสรีไทย) และ 2. ถนนสุขาภิบาล 3 (รามคำแหง) ทั้งนี้ที่จอดรถสะดวกสบายทั้งสองฝั่ง พื้นที่ตลาดน้ำมีคลองแสนแสบกั้นกลาง มีการจัดวางตลาดได้อย่างน่าสนใจ โดยมีการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ สะพานเป็นรูปโครงเรือออกแบบได้อย่างสวยงาม เป็นเอกลักษณ์ อาคารมีลักษณะหลังคาสูงมีระเบียงสามารถมองเห็นทัศนวิสัยโดยรอบตลาดน้ำ อาคารสิ่งปลูกสร้างมีลักษณะกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม มีการติดตั้งผ้าใบกันแสงและระบบไอน้ำเพื่อสร้างความร่มเย็น มีลิฟต์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว วัยชรา คนพิการ และสตรีมีครรภ์ ทั้งนี้ได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น

พื้นที่ร้านค้า ในระยะแรกของการเปิดตลาด ตลาดน้ำฝั่งเหนือ มีร้านค้าประกอบด้วยร้านค้าอาคารชั้นเดียว ร้านค้าอาคารสองชั้น ซึ่งชั้นบนซีกตะวันออกเป็นพื้นที่ว่างยังไม่มีย่านค้าและได้ขยายร้านค้าบริเวณนี้ในปี พ.ศ. 2557 ในส่วนของร้านค้าบริเวณตรอกเรือ มีการขยายตัวของเรือร้านค้าในปี พ.ศ. 2556 โดยตลาดน้ำได้สร้างแพร้านค้าเพิ่ม เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ตลาดน้ำฝั่งใต้ มีร้านค้าตั้งแต่เริ่มเปิดตลาด คือ ร้านค้าอาคารชั้นเดียว ร้านค้าบริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น ร้านค้าเรือกระแซง และร้านค้าบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ ซึ่งต่อมาได้ปรับปรุงร้านค้าบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ โดยการจำลองร้านค้าแบบโบราณ จำนวน 21 ห้อง ซึ่งสร้างแล้วเสร็จในปีพ.ศ. 2556 และสร้างร้านค้าเพิ่มอีก 10 ห้องบริเวณทิศตะวันออกของอาคารชั้นเดียว ทั้งนี้เพื่อเพิ่มจำนวนพื้นที่ร้านค้า ส่งผลให้ตลาดมีสินค้าที่หลากหลาย ตรงต่อความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้มีการสร้างร้านค้าเพิ่มขึ้นอีก 2 ร้านในปีพ.ศ. 2557 คือ ร้านส้มตำบ้านนอกและเรือนโกโบริ

¹⁰⁵ สัมภาษณ์ สุภาณัฐ จันทร์ยักษณ์, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

พื้นที่ทางวัฒนธรรม ทางตลาดน้ำได้จัดพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมตั้งแต่เวลา 07.30 น. - 18.00 น. โดยมีกิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมทำบุญตักบาตรพระทางเรือ กิจกรรมล่องเรือชมคลองแสนแสบ การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม และการแสดงปาฐกถาธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมตั้งแต่แรกเริ่มเปิดตลาดจนถึงปัจจุบัน และเป็นสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าวัดทำบุญมากขึ้น นอกจากนี้มีศาลขวัญริ้วและรูปปั้นขวัญริ้ว ตั้งอยู่บริเวณตลาดน้ำขวัญริ้วฝั่งใต้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญริ้ว

พื้นที่แหล่งเรียนรู้ ตลาดน้ำขวัญริ้วฝั่งใต้มีแหล่งเรียนรู้ที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนในอดีตคือ แปลงสาธิตการปลูกข้าว และการเลี้ยงห่านบริเวณริมคลองแสนแสบของตลาดน้ำฝั่งใต้ ต่อมาในปีเดียวกันได้มีการปรับปรุงพื้นที่ร้านค้าบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้โดยการจำลองร้านค้าแบบโบราณ และมีจุดจัดแสดงหุ่นจิ๋วที่จำลองวิถีชีวิตของคนในอดีตขึ้นบริเวณร้านค้าโบราณนี้ด้วย ตลาดน้ำขวัญริ้วมีการพัฒนาและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และใน พ.ศ. 2556 โดยมีปรับปรุงพื้นที่บริเวณแปลงสาธิตการปลูกข้าวให้เป็นพื้นที่สำหรับจัดแสดงม้าแคระ และได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นที่นั่งพักรับประทานอาหารให้นักท่องเที่ยว โดยได้ย้ายจุดจัดแสดงม้าแคระไปยังบริเวณทางเดินหน้าทางเข้าวัดบางเพ็งใต้ ทั้งนี้ได้มีการเพิ่มพื้นที่จัดแสดงสัตว์ถาวรไว้บริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้นฝั่งใต้ ซึ่งสัตว์ที่นำมาจัดแสดงได้แก่ กระต่ายสายพันธุ์ต่าง ๆ หมูแคระ เต่าชุกาต้า วอลลาปี เป็นต้น ในส่วนของตลาดน้ำขวัญริ้วฝั่งเหนือแรกเริ่มมีเพียงพื้นที่ร้านค้าเท่านั้น ต่อมาใน พ.ศ. 2556 ได้มีการเพิ่มพื้นที่จัดแสดงสัตว์น้ำบริเวณตรอกเรือ และจุดจัดแสดงม้าแคระบริเวณสมบุญอุทิศ ต่อมาได้นำสัตว์อื่น ๆ มาจัดแสดงเพิ่มเติม ทั้งนี้ได้จัดแสดงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านมินบุรีขึ้นที่บริเวณชั้นบนซีกตะวันออกของอาคารสองชั้น โดยจัดแสดงเกี่ยวกับความเป็นมาของเมืองมินบุรีและเครื่องมือจับปลา และต่อมาได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่สำหรับร้านค้าทั้งหมด

นอกจากนี้ตลาดน้ำขวัญริ้วให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก อยากรู้ให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวแบบมาพักผ่อนจริง ๆ ให้นักท่องเที่ยวรู้สึกผ่อนคลายสบายเหมือนอยู่บ้าน จึงมีการจัดที่นั่งพักตามจุดต่าง ๆ อีกทั้งยังมีการติดตั้งตาข่ายพรางแสง พัดลมและไอน้ำ เพื่อเพิ่มความร่มรื่นเย็นสบายให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงการเพิ่มจุดบริการรถรับ - ส่งให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางด้วยรถโดยสารประจำทางเพื่อให้เข้าถึงตลาดได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

4.3 การจัดการร้านค้าและผู้ค้า

4.3.1 เกณฑ์การคัดเลือกร้านค้า

ทางตลาดน้ำขวัญริ้วได้รับความสนใจจากร้านค้าจำนวนมาก ทางตลาดน้ำจึงมีเกณฑ์ในการคัดเลือกร้านค้า เพื่อให้ได้ร้านค้าที่มีสินค้าคุณภาพ และสินค้ามีความหลากหลาย ดังนี้

1. เป็นสินค้า OTOP ในระดับ 5 ดาว
2. มีประสบการณ์การขายไม่ต่ำกว่า 10 ปี
3. สินค้าหลากหลายไม่ซ้ำสินค้าที่มีอยู่เดิมในตลาด¹⁰⁶

¹⁰⁶สัมภาษณ์ ชาวลิต เมธยะประภาศ, ผู้บริหารตลาดน้ำขวัญริ้ว, 27 มีนาคม 2557.

4. เมื่อผู้ค้าเข้ามาติดต่อขอเช่าแผง ทางตลาดน้ำต้องทราบรายละเอียดสินค้าที่จะนำมาขาย หากเป็นร้านค้าประเภทอาหาร ผู้ค้าต้องแสดงวิธีทำ และมีการทดสอบรสชาติของอาหาร เมื่อผ่านการทดสอบจึงเข้ามาขายยังตลาดได้¹⁰⁷

4.3.2 กฎระเบียบกลาง

เมื่อผู้ค้าเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตลาดน้ำขวัญเรียมแล้ว ต้องปฏิบัติตามข้อตกลง และผู้ค้าต้องมีความบริสุทธิ์ต่อผู้บริโภค กล่าวคือ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ต้องซื่อสัตย์ต่ออาชีพตนเอง โดยตลาดน้ำขวัญเรียมมีกฎระเบียบกลาง ดังนี้

1. ร้านค้าต้องใช้บรรจุกฎหมายของตลาดน้ำขวัญเรียม
2. ร้านขายเครื่องดื่มเป็นร้านค้าของตลาดน้ำขวัญเรียม ทางตลาดจึงห้ามผู้ค้าขายเครื่องดื่ม หากร้านอาหารภายในตลาดน้ำต้องการขายเครื่องดื่มให้นักท่องเที่ยว ให้สั่งซื้อเครื่องดื่มกับตลาดน้ำขวัญเรียม
3. หากผู้ค้าไม่มาขายของต้องแจ้งให้ทางตลาดทราบล่วงหน้า
4. ทางตลาดน้ำมีการตรวจสอบคุณภาพของอาหาร หากพบว่าร้านค้าใดมีการลดปริมาณหรือคุณภาพของอาหาร หรือถูกร้องเรียนจากนักท่องเที่ยว หากร้านค้าไม่มีการแก้ไขปรับปรุง ทางตลาดน้ำสามารถตัดสิทธิ์การขายได้¹⁰⁸

4.3.3 ช่วงเวลาการขาย

ระยะแรกของการเปิดตลาด ตลาดน้ำขวัญเรียมเปิดบริการในวันเสาร์ - วันอาทิตย์ เวลา 06.00 น. - 20.00 น. ต่อมาได้เปิดตลาดเพิ่มในวันหยุดนักขัตฤกษ์ และมีการปรับเปลี่ยนเวลาเปิดปิดตามความเหมาะสม ซึ่งในปัจจุบันตลาดน้ำขวัญเรียมเปิดให้บริการในวันเสาร์ - วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ โดยจะให้บริการตั้งแต่เวลา 07.30 น. - 18.00 น.

4.3.4 การเก็บค่าเช่าแผง

ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการเก็บค่าเช่าแผงในแต่ละฝั่งไม่เท่ากัน แต่มีค่าเช่าแผงโดยเฉลี่ย 1,000 - 1,200 ต่อวัน ซึ่งมีระบบการเก็บค่าเช่าแผงเป็นรายวัน นอกเหนือจากนี้ทางตลาดมีการเก็บค่าไฟต่างหากขึ้นอยู่กับว่าร้านค้าใช้ไฟมากหรือน้อย ทั้งนี้พบว่าไม่มีการเก็บค่าบำรุงพื้นที่ก่อนเข้า โดยแต่ละโซนมีการเก็บค่าเช่าดังนี้

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ อาคารชั้นเดียวส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าประเภทของกิน จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 1,000 บาท ในส่วนของอาคารสองชั้น แบ่งออกเป็น 4 โซน คือ โซน A ชั้นล่าง ซีกตะวันออก จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 1,200 บาท โซน B ชั้นล่าง ซีกตะวันตก จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 1,200 บาท โซน C ชั้นบน ซีกตะวันออก จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 1,200 บาท และโซน D ชั้นบนซีกตะวันตก ซึ่งเป็นโซนร้านค้าที่เปิดขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2557 จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 1,000 บาท ตรอกเรือ จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 1,200 บาท บริเวณนี้ประกอบด้วยเรือร้านค้าและแพร้านค้า

¹⁰⁷สัมภาษณ์ กนิษฐา พิชัยวงศ์, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

¹⁰⁸สัมภาษณ์ สุภาณัฐ จันทระยักร์, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ อาคารชั้นเดียว ซึ่งเป็นโซนของร้านอาหารทั้งหมด จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 700 - 1,000 บาท ในส่วนของอาคารสองชั้น บริเวณชั้นบนยังไม่มีร้านค้า บริเวณชั้นล่างเป็นร้านค้าประเภทของใช้ เช่น เสื้อผ้า แว่นตา รองเท้า ชุดกีฬา เป็นต้น จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 1,000 บาท บริเวณเรือร้านค้าริมคลองแสนแสบ จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 1,000 บาท ส่วนร้านค้าหน้าถึงบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวัน วันละ 1,000 บาท และร้านค้าที่สร้างขึ้นใหม่ทิศตะวันตกของอาคารชั้นเดียว จ่ายค่าเช่าแผงเป็นรายวันวันละ 1,200 บาท

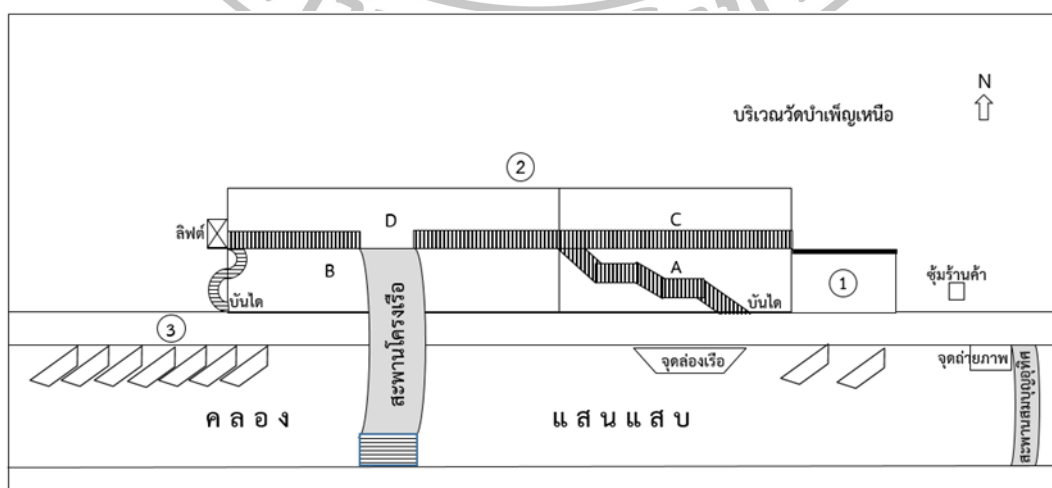
4.3.5 การกำหนดราคาสินค้า

ทางตลาดน้ำขวัญเรียมไม่มีการกำหนดราคาสินค้า แต่จะให้ผู้ค้าเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้หากมีนักท่องเที่ยวไปร้องเรียกกับทางตลาดน้ำขวัญเรียม แล้วพบว่าผู้ค้าเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ทางตลาดน้ำจะทำการตรวจสอบ และทำการพูดคุย เพื่อให้ร้านค้าได้ปรับปรุง หากพบว่ายังมีการร้องเรียนอีก ทางตลาดน้ำขวัญเรียมจะตัดสิทธิ์การขาย

4.3.6 การจัดพื้นที่จำหน่ายสินค้า

ตลาดน้ำขวัญเรียมแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง ได้แก่ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ) และตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้) โดยทำการสำรวจเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2557

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ) ประกอบด้วย อาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ซึ่งอาคารนี้มีร้านค้าจำนวน 5 แถว ถัดจากอาคารชั้นเดียวไปทางทิศตะวันตก คือ อาคารสองชั้น (หมายเลข 2) อาคารนี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 โซน ได้แก่ โซน A ชั้นล่าง ซีกตะวันออก โซน B ชั้นล่าง ซีกตะวันตก โซน C ชั้นบน ซีกตะวันออก และโซน D ชั้นบน ซีกตะวันตก ถัดจากอาคารสองชั้นด้านทิศตะวันตก จะเป็นทางเดินเข้าสู่บริเวณที่เรียกว่าตรอกเรือ (หมายเลข 3) บริเวณนี้มีร้านค้าเรือโบราณซึ่งเป็นของสะสมของเจ้าของตลาด ดัดแปลงให้เป็นร้านค้าจอดเรียงรายอยู่บริเวณริมคลองแสนแสบ (แผนผังที่ 14) ดูตารางที่ 1 ประกอบ

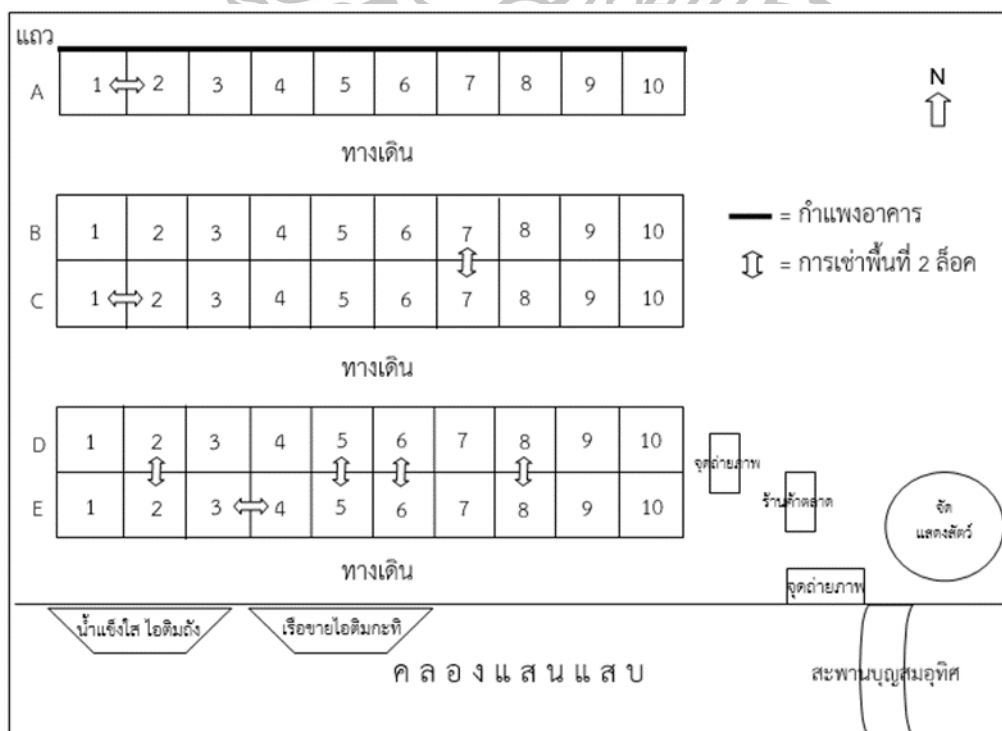
แผนผังที่ 14 อาคารร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

ตารางที่ 1 ตารางแสดงพื้นที่ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ)

หมายเลข	
1	อาคารชั้นเดียว
2	อาคารสองชั้น
	โซน A ชั้นล่าง ชีกตะวันออก
	โซน B ชั้นล่าง ชีกตะวันตก
	โซน C ชั้นบน ชีกตะวันออก
	โซน D ชั้นบน ชีกตะวันตก
3	บริเวณตรอกเรือ

อาคารชั้นเดียวตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ เป็นอาคารเปิดโล่งมีร้านค้าทั้งหมด 5 แถว ประกอบด้วย แถว A เป็นร้านค้าหันหลังติดกำแพงของอาคารหันหน้าไปทางใต้ ตรงข้ามกันเป็นแถว B ซึ่งเป็นร้านค้าหันหลังชนกับแถว C ตรงข้ามกับแถว C เป็นแถว D ที่หันหลังชนกับแถว E ร้านค้าทั้ง 5 แถว แบ่งออกเป็นแถวละ 10 ลี้อ สำหรับอาคารชั้นเดียวนี้จึงมีร้านค้าทั้งหมด 50 ลี้อ นอกจากนี้มีร้านค้าเรือกระแซง ซึ่งเป็นร้านขายน้ำแข็งไสและไอติมกะทิ จอดขายอยู่ริมคลองแสนแสบ หน้าอาคารชั้นเดียวอีกด้วย (แผนผังที่ 15)

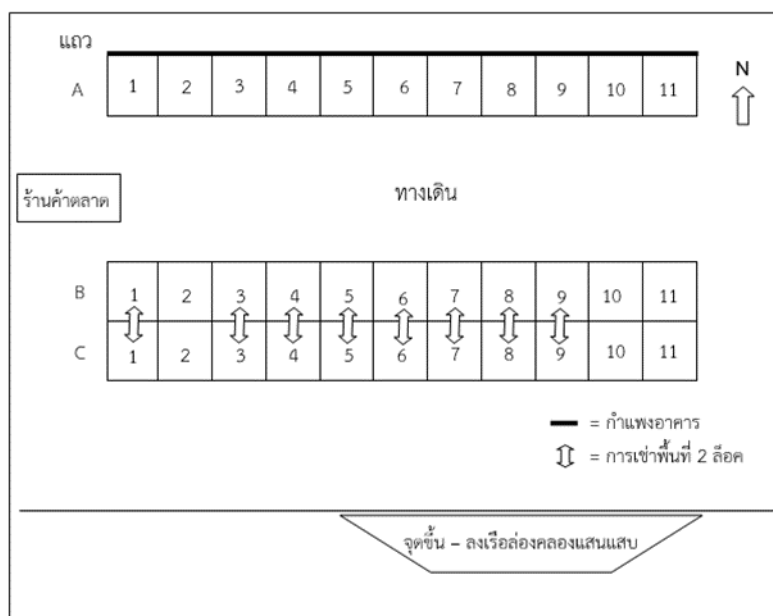
แผนผังที่ 15 ร้านค้าอาคารชั้นเดียว หมายเลข 1 ตลาดน้ำฝั่งเหนือ

ตารางที่ 2 ตารางแสดงร้านค้าอาคารชั้นเดียวหมายเลข 1

แถว A	แถว B	แถว C
1. หมูกรอบ	1. ชาสมุนไพรเพื่อสุขภาพ	1. ว่าง
2. หมูกรอบ	2. ป้าแต้ว กลัวยน้ำวอบ	2. บ้านธัญธรณ์ ครองแครง
3. ปลาทุ้มเค็ม น้ำพริก	3. ป้าแต้ว กลัวยน้ำวอบ	3. บ้านธัญธรณ์ ครองแครง
4. ปลาทุ้ม ปลาชีวก้าว	4. ว่าง	4. ผลไม้แปรรูป
5. มะม่วงน้ำปลาหวาน	5. ทองม้วนสด	5. น้ำพริกข้าว
6. ข้าวคุกกะปิ	6. ขนมเบื้อง	6. ผลไม้
7. เป็ดอบ	7. ปลาแห้ง ไข่เป็ด ผัก	7. ปลาแห้ง ไข่เป็ด ผัก
8. ไข่ป้าวหวาน	8. น้ำพริก	8. ชาลาเปา
9. ขนมเบื้องญวน	9. ไอติมโบราณ	9. ลูกชื้อทอด แหนมเห็ด
10. ปลาหมึกย่าง	10. ข้าวเหนียวมูล ช.ศรแก้ว	10. ทับทิมกรอบ
แถว D	แถว B	
1. แอปป์บาร์บีคิว	1. แอปป์บาร์บีคิว	
2. แดงแหนมเนือง	2. แดงแหนมเนือง	
3. ข้าวเหนียวมะม่วงขนมหวาน	3. ไข่ปลาหมึกทอด	
4. ข้าวเหนียวมะม่วงขนมหวาน	4. ทะเลครก	
5. ไส้กรอกอีสาน	5. ไส้กรอกอีสาน	
6. ขนมตาล	6. ขนมตาล	
7. สีส้มโปเปี้ยะทอด	7. ถั่วทอด	
8. พัพซ่า	8. พัพซ่า	
9. ข้าวเกรียบปลาปัตตานี	9. ทอดมันปลาทราย	
10. เพชรบุรี 42 สัทยาปลาทองโก้		

อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ โซน A ชั้นล่าง ชิกตะวันออก

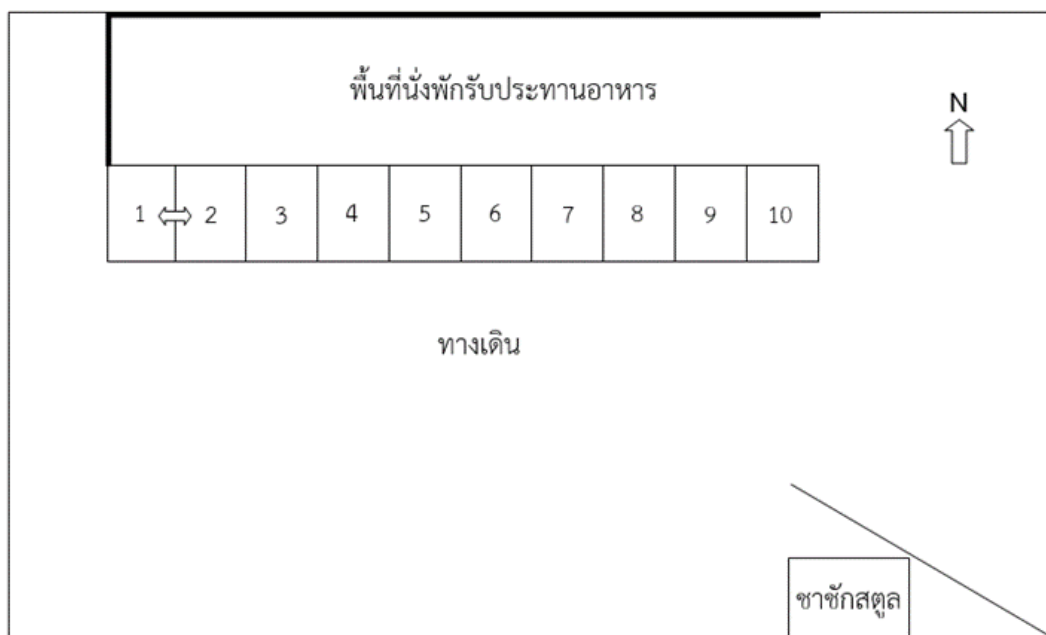
ประกอบด้วยร้านค้าจำนวน 3 แถว คือแถว A เป็นร้านค้าหันหลังชนกำแพง หันหน้าร้านออกทางทิศใต้ ตรงข้ามกับแถว A เป็นแถว B ซึ่งเป็นร้านค้าที่หันหลังชนกับร้านค้าแถว C ร้านค้าทั้ง 3 แถวนี้ มีจำนวนแถวละ 11 ล็อก ดังนั้น โซน A ชั้นล่าง ชิกตะวันตก โซนนี้จึงมีร้านค้าทั้งหมดจำนวน 33 ล็อก บริเวณนี้เป็นที่ตั้งร้านขายเครื่องดื่มของตลาดน้ำขวัญเรียม และบริเวณริมคลองแสนแสบเป็นจุดจอดเรือนำเที่ยว เพื่อล่องชมวิถีชีวิตริมสองฝั่งคลองแสนแสบ (แผนผังที่ 16)

แผนผังที่ 16 ร้านค้าบริเวณชั้นล่าง โซน A ซีกตะวันออก อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ
ตารางที่ 3 แสดงร้านค้าบริเวณชั้นล่าง โซน A ซีกตะวันออก อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

แถว A	แถว B	แถว C
1.เครื่องสำอาง	1.เครื่องตีมบว้ยซ่า	1.ว่าง
2.กางเกงขาสั้นเจเจ	2.เค้กโฮมเมด	2.ว่าง
3.เสื้อผ้าแฟชั่น	3.ผักหวานแปรรูป	3.ผักหวานแปรรูป
4.เสื้อผ้าเด็ก	4.ขนมกุยช่าย	4.ขนมกุยช่าย
5.เครื่องหนัง	5.ก๋วยเตี๋ยวลุยสวน	5.ก๋วยเตี๋ยวลุยสวน
6.เสื้อผ้าแฟชั่น	6.ขนมโตเกียว	6.ขนมโตเกียว
7.ว่าง	7.หมูทอดโรมัน	7.หมูทอดโรมัน
8.เสื้อผ้าแฟชั่น	8.เครื่องดื่มชงนมไทย	8.เครื่องดื่มชงนมไทย
9.เครื่องประดับ	9.ซูชิ	9.ซูชิ
10.เสื้อผ้าแฟชั่น	10.ขนมครกญี่ปุ่น	10.ขนมครกญี่ปุ่น
11.ดอกไม้ประดิษฐ์	11.ขนมปัง	11.ขนมปัง

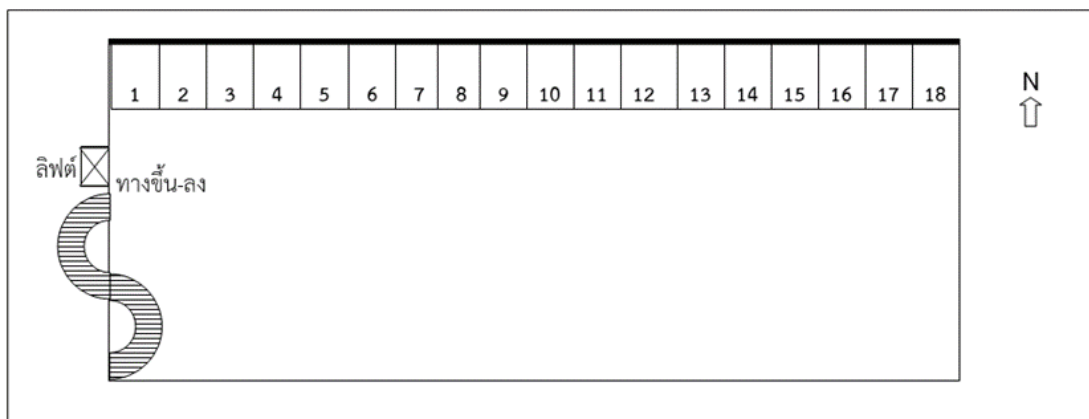
อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ โซน B ชั้นล่าง ซีกตะวันตก
โซนนี้เป็นที่ตั้งของร้านอาหารทั้งหมด โดยร้านค้ามีลักษณะเรียงเป็นแถวเดียว จำนวน 10 ล้อค ภายใน
ร้านมีพื้นที่สำหรับนั่งพักรับประทานอาหาร นอกจากนี้มีร้านชาชักสตูลตั้งอยู่ใต้บันไดของบริเวณนี้
(แผนผังที่ 17)

แผนผังที่ 17 ร้านค้าบริเวณชั้นล่าง โซน B ซีกตะวันตก ของอาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ
ตารางที่ 4 แสดงร้านค้าบริเวณชั้นล่าง โซน B ซีกตะวันตก อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

หมายเลข	ร้านค้า
1-2	แกงเห็ดเพื่อสุขภาพ
3	กระเพาะปลาทำดินแดง
4	ร้านก๋วยเตี๋ยวหลอดทรงเครื่อง
5	ร้านก๋วยเตี๋ยวพระร่วง - ข้าวห่อใบบัว
6	สเต็ก
7	จรินทร์บางแสน หอยจ้อ แฮกิ้น ปูจ๋า
8	ข้าวมันไก่เบตง
9	ขนมจีนและผลไม้แช่อิ่ม
10	โออ่างเส้นปลา

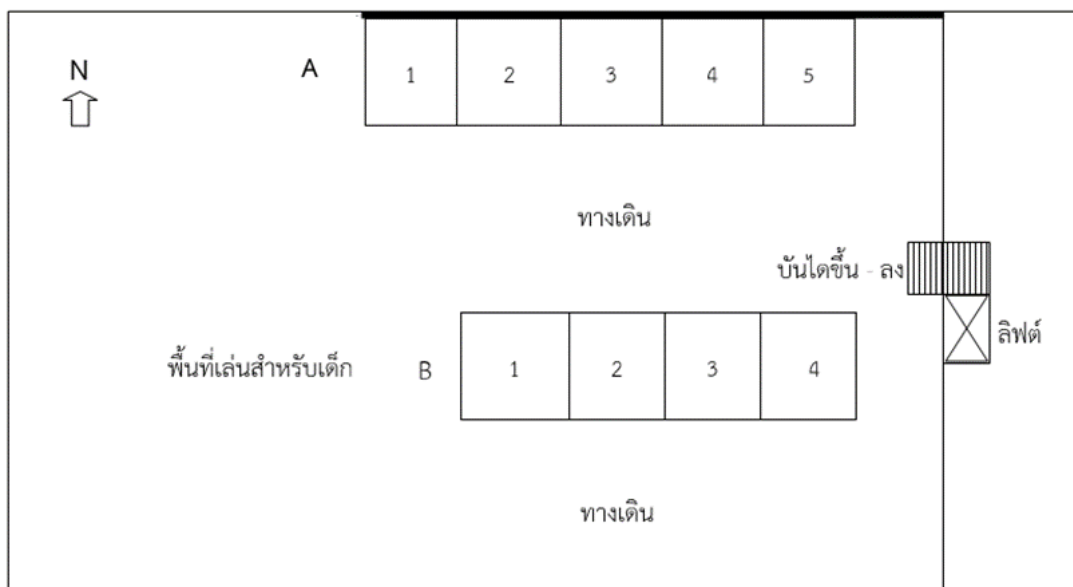
อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ โซน C ชั้นบน ซีกตะวันตก
จากโซน B บริเวณริมสุดของอาคารด้านทิศตะวันตกมีบันไดและลิฟต์ขึ้นไปยังชั้นบนของอาคาร ซึ่งเป็นบริเวณร้านค้าโซน C ร้านค้าบริเวณนี้มีลักษณะเป็นแถวยาวแถวเดียว มีทั้งหมดจำนวน 18 ล็อค โดยร้านค้าหลังชนกันกำแพงเช่นเดียวกับร้านค้าโซน C ซึ่งร้านค้าในโซนนี้จะเป็นร้านค้าประเภทของใช้ เช่น เสื้อผ้า นาฬิกา กระเป๋า รองเท้า เป็นต้น บริเวณด้านหน้าของร้านค้าเป็นทางเดิน และที่นั่งพักสำหรับนักท่องเที่ยว (แผนผังที่ 18)

แผนผังที่ 18 ร้านค้าบริเวณชั้นบน โซน C ซีกตะวันตก อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ
ตารางที่ 5 แสดงร้านค้าบริเวณชั้นบน โซน C ซีกตะวันตก อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ

หมายเลข	ร้านค้า
1	ร้านเจียงฮาย เสื้อผ้าพื้นเมือง
2	ร้านเจียงฮาย เสื้อผ้าพื้นเมือง
3	เสื้อผ้าแฟชั่น
4	เสื้อผ้าแฟชั่น
5	ศศิมาสมุนไพรร
6	ศศิมาสมุนไพรร
7	ร้านสุขโข เครื่องเงินสุขโขทัย
8	ร้าน CARTOWN รถเหล็กของเล่นโมเดล
9	ร้านปิ่นรส เสื้อผ้าจากผ้าขามม้า
10	ร้านปิ่นรส เสื้อผ้าจากผ้าขามม้า
11	FANCY ICE YUMMY ไอติมผลไม้ ไอติมโบราณ
12	FANCY ICE YUMMY ไอติมผลไม้ ไอติมโบราณ
13	เสื้อผ้าแฟชั่น
14	2 ผีพาย
15	เสื้อผ้าแฟชั่น
16	ร้าน Live Girl
17	เสื้อผ้าเด็ก
18	ของตกแต่งบ้านแบบย้อนยุค

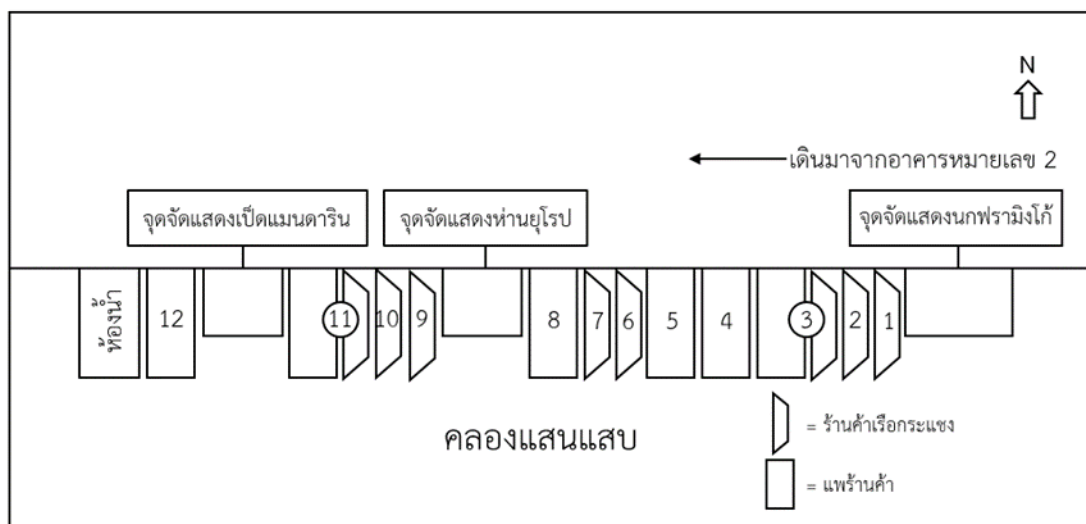
อาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ โชน D ชั้นบน ชิกตะวันออก
 ร้านค้าบริเวณนี้มีจำนวน 2 แถว โดยแถวแรก (A) แบ่งออกเป็น 5 ล็อก แถวที่สอง (B) แบ่งออกเป็น 4 ล็อก บริเวณนี้มีจุดนั่งพักและพื้นที่เล่นสำหรับเด็กด้วย (แผนผังที่ 19)

แผนผังที่ 19 ร้านค้าบริเวณอาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ โชน D ชั้นบน ชิกตะวันออก
 ตารางที่ 6 แสดงร้านค้าบริเวณอาคารสองชั้นตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งเหนือ โชน D ชั้นบน ชิกตะวันออก

แถว A	แถว B
1. ถ้วยชามของใช้ในครัว	1. ร้าน Japan 2 hand ของตกแต่งบ้านจากญี่ปุ่น
2. เสื้อผ้าบุรุษ	2. เสื้อผ้าแฟชั่นสไตล์ญี่ปุ่น
3. เสื้อยืดแฟชั่น	3. เสื้อผ้าสินค้าประมูลจากเกาหลี
4. ของเล่นเด็ก	4. กระเป๋าหนัง รองเท้า
5. เสื้อผ้าเด็ก	

ตรอกเรือ ร้านค้าบริเวณนี้มีทั้งร้านค้าที่อยู่ในเรือกระแซง และร้านค้าที่อยู่บนแพ ตั้งอยู่บริเวณริมคลองแสนแสบ อยู่ถัดจากอาคารหมายเลข 2 ไปทางทิศตะวันตกของตลาดน้ำฝั่งเหนือ บริเวณนี้ยังเป็นพื้นที่สำหรับจัดแสดงสัตว์น้ำสายพันธุ์ต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนี้นักท่องเที่ยวจะได้นั่งรับประทานอาหารริมคลองแสนแสบแล้ว ยังจะได้เพลิดเพลินกับสัตว์น้ำหลากหลายชนิด แผนผังนี้ให้หมายเลขโดยอธิบายตามทิศทางการเดินมาจากอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) มายังบริเวณตรอกเรือ (แผนผังที่ 20)

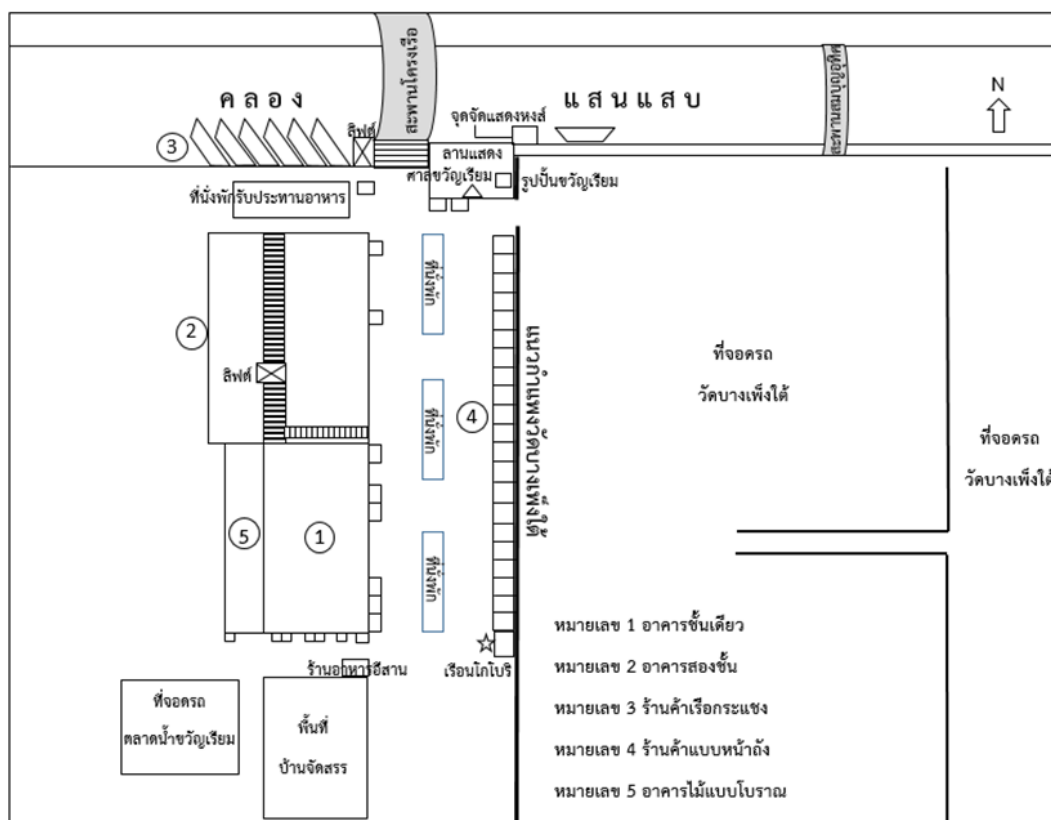

แผนผังที่ 20 แสดงผังร้านค้าบริเวณตรอกเรือ

ตารางที่ 7 แสดงร้านค้าบริเวณตรอกเรือ

หมายเลข	ร้านค้า
1	กาแฟสด
2	ไก่กะทิ
3	อาหารทะเล ซืด ซีฟู๊ด
4	ก๋วยเตี๋ยวเรือปทุม
5	ก๋วยเตี๋ยวต้มยำโบราณ
6	ผัดไท
7	ข้าวแช่ แม่เล็ก สกิดใจ
8	ทอดมัน แกงเขียวหวานลูกชิ้นปลากราย
9	ซังเถา หมูสเต๊ะ
10	ข้าวขาหมูซังเถา
11	ก๋วยจั๊บญวนแม่พลอย
12	ลาบยโส

ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้) ตลาดน้ำขวัญเรียมมีพื้นที่ร้านค้ามากกว่าตลาดฝั่งเหนือ ซึ่งประกอบด้วย อาคารชั้นเดียว (หมายเลข 4) อาคารสองชั้น (หมายเลข 5) ร้านค้าเรือกระแซง (หมายเลข 6) ร้านค้าหน้าถ้ำ (หมายเลข 7) และร้านค้าอาคารไม้ (หมายเลข 8) (แผนผังที่ 21)

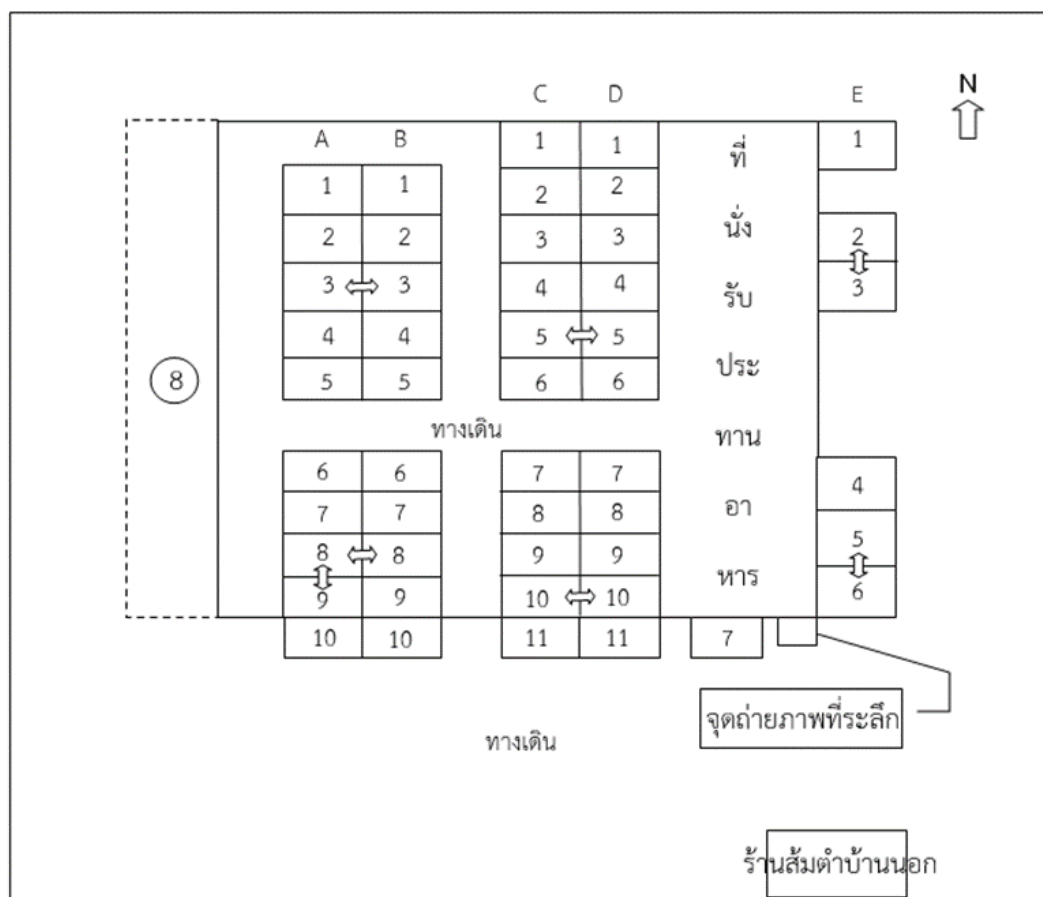
แผนผังที่ 21 แสดงอาคารร้านค้าบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ตารางที่ 8 ตารางแสดงอาคารร้านค้าบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้)

หมายเลข	
1	อาคารชั้นเดียว
2	อาคารสองชั้น
3	ร้านค้าเรือกระแซง
4	ร้านค้าแบบหน้าถ้ำ
5	อาคารไม้แบบโบราณ

อาคารร้านค้าชั้นเดียวตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ (หมายเลข 1) เดิมเป็นอาคารเปิดโล่งทั้งสี่ด้าน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2556 ได้มีสร้างร้านค้าเรือนไม้แบบโบราณ (หมายเลข 5) เพิ่มขึ้นด้านทิศตะวันตกของอาคาร โดยอาคารนี้สามารถเดินเข้าได้สามทางคือ 1. ทางทิศใต้ของอาคาร เดินมาจากที่จอดรถ 2. ทิศตะวันออกของอาคารเดินทางเดินของตลาดฝั่งใต้ และ 3. เดินเข้ามาจากอาคารหมายเลข 5 ซึ่งเป็นอาคารที่อยู่ติดกัน ภายในอาคารนี้จะแบ่งออกเป็นสองโซนคือ 1. โซนสำหรับขายอาหาร และ 2. โซนสำหรับนั่งพักรับประทานอาหาร ทั้งนี้จะมีร้านค้ากระจายตั้งแผงร้านค้าอยู่ภายนอกอาคารทางทิศใต้และทิศตะวันออกของอาคาร รวมถึงจุดถ่ายภาพที่ระลึกด้วย (แผนผังที่ 22)

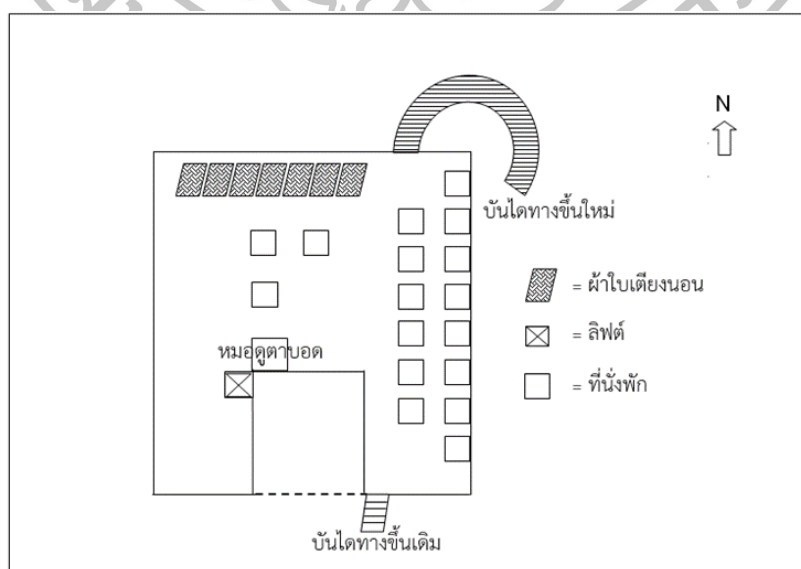
แผนผังที่ 22 แสดงร้านของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้
ตารางที่ 9 ตารางแสดงร้านของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

แถว A	แถว B	แถว C
1. ของเล่นเด็ก	1. ข้าวแช่	1. ขนมปัง mai homemade
2. ว่าง	2. แม่สมจิตร ขนมไทย	2. ไก่ตะเกียบ
3. ไส้กรอกอีสาน	3. ไส้กรอกอีสาน	3. ว่าง
4. ว่าง	4. ทอดมันเกาะเกร็ด	4. ว่าง
5. แคมพูแสงดาวจากเชียงราย	5. ครั้วนายน้อย	5. ข้าวราดแกง
6. มะนาว	6. กุยช่าย	6. ร้านอาหารอิสลาม
7. ขนุนแกะ	7. ขนุนแกะ	7. ลอดช่อง
8. ร้านล้านอุ้งนของทะเล	8. ร้านล้านอุ้งนของทะเล	8. ไส้กรอกอีสาน
9. ร้านล้านอุ้งนของทะเล	9. หมูสะเต๊ะ	9. ก๋วยเตี๋ยวสุโขทัย
10. ขนมโคห่อยๆ ขนมลา	10. ไก่กะทิ	10. ก๋วยเตี๋ยว
		11. ว่าง

ตารางที่ 9 ตารางแสดงร้านของอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ (ต่อ)

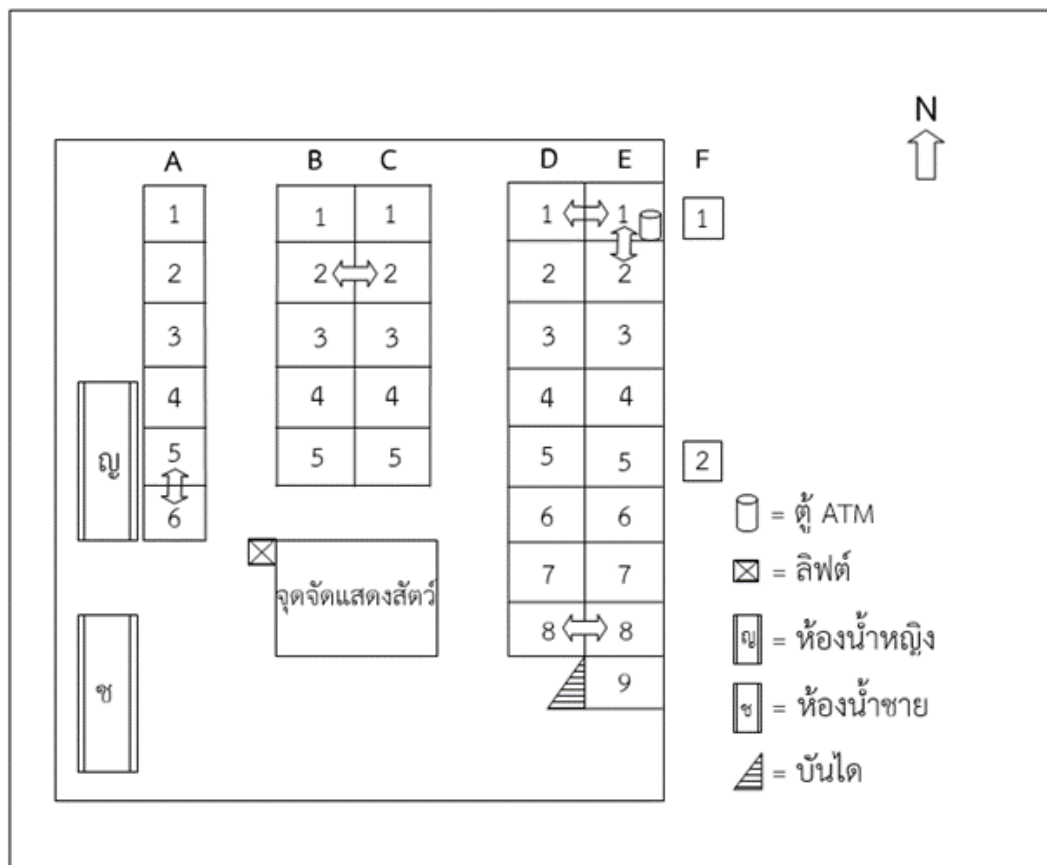
แถว D	แถว E	
1.ขนมครกสิงคโปร์	1.สละลอยแก้ว	
2.ห่อหมกกระทงทอง	2.ผลไม้ตามฤดูกาล	
3.หมุยอเนิง	3.ผลไม้ตามฤดูกาล	
4.ผลไม้สด	4.ขนมสายไหม	
5.ข้าวราดแกง	5.อิงกุกล้วยทอด 2	
6.เจี๊จ๊ก ข้าวหน้าเป็ด	6.อิงกุกล้วยทอด	
7.โรตีสายดำ	7.ร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียม	
8.ชาชักสตูล	8.ร้านส้มตำบ้านนอก	
9.ข้าวมันไก่เบตง		
10.ข้าวขาหมู		
11.ข้าวผัดปู เมืองชล		

อาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้ อาคารนี้อยู่ติดกับอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) เป็นอาคารสองชั้น โดยชั้นบนของอาคารเป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนให้นักท่องเที่ยว โดยทางตลาดได้นำผ้าใบเตยนอน และโต๊ะเก้าอี้สำหรับนั่งพักผ่อนอาหารให้นักท่องเที่ยว นอกจากนี้เป็นสถานที่สำหรับดูวงของหมอลำดาบอด โดยชั้นบนของอาคารนี้สามารถขึ้นได้ 3 ทาง คือ 1. ฝั่งเหนือของอาคารเป็นบันไดเหล็กโค้งเชื่อมต่อกับชั้นบน เป็นบันไดที่สร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2558 2. บันไดทางขึ้นด้านใต้ของอาคารที่มีอยู่เดิม และ 3. ลิฟต์อยู่ชั้นล่างในอาคารบริเวณลานจัดแสดงสัตว์ (แผนผังที่ 23)

แผนผังที่ 23 แสดงบริเวณชั้นบนของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ส่วนชั้นล่างของอาคารเป็นพื้นที่สำหรับร้านค้า จุดจัดแสดงสัตว์ จุดบริการลิฟต์และห้องน้ำ ร้านค้าส่วนใหญ่เป็นร้านค้าประเภทของใช้ต่าง ๆ เช่น รองเท้า นาฬิกา แว่นตา เสื้อผ้า ชุดกีฬา ผ้าห่ม เป็นต้น นอกจากนี้มีร้านค้าตั้งแผงอยู่ทางนอกทางทิศตะวันออกของอาคาร (แผนผังที่ 24)

แผนผังที่ 24 แสดงร้านค้าบริเวณชั้นล่างของอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ตารางที่ 10 ตารางแสดงร้านค้าบริเวณชั้นล่างอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

แถว A	แถว B	แถว C
1.เสื้อผ้าจากผ้าฝ้าย	1.Phchlorer's shop อุปกรณ์มือถือ	1.ร้าน Moo ชายกีฬา
2.กระเป๋าตุ๊กตา-ถุงเท้า	2.เสื้อผ้า	2.เสื้อผ้า
3.เสื้อผ้าเด็ก	3.เสื้อผ้า	3.อุปกรณ์ครัว
4.หนังรองเท้ารถยนต์	4.ร้าน M-I-G เสื้อผ้า	4.ร้าน John Mery
5 - 6 แว่นตาแฟชั่น	5.รองเท้าแฟชั่น	5.ชุดชั้นใน

ตารางที่ 10 ตารางแสดงร้านค้าบริเวณชั้นล่างอาคารสองชั้น (หมายเลข 2) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้
(ต่อ)

แถว D	แถว E	แถว F
1.ร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียม	1.ร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียม	1.ขนมโบราณน้ำตาลปั้น
2.ว่าง	2.ร้านค้าตลาดน้ำขวัญเรียม	2.ร้านขอบคุน ชาชักสตูล
3อุปกรณ์แคมป์ปิ้ง.	3.ที่นั่งจากนุ่น	
4.ผ้าห่ม	4.ที่นั่งจากนุ่น	
5.รองเท้า	5.เสื้อผ้าแฟชั่น	
6.ชุดกีฬา	6.ดอกไม้ประดิษฐ์	
7.เสื้อผ้าแฟชั่น	7.เครื่องประดับ	
8.ร้านคุณครูของใช้เบ็ดเตล็ด	8.ร้านคุณครู ของใช้เบ็ดเตล็ด	
9.เสื่อยัด	9.เสื่อยัดสกรีน	

ร้านค้าเรือกระแซง เป็นเรือร้านค้าที่ถูกดัดแปลงให้สามารถเข้าไปนั่งรับประทานอาหารภายในเรือได้ ตั้งอยู่บริเวณริมคลองแสนแสบ บริเวณนี้มีเรือร้านค้าทั้งหมด 9 ลำ รวมถึงเรือร้านค้าบริเวณหน้าวัดบางเพ็งใต้ด้วย (แผนผังที่ 25)

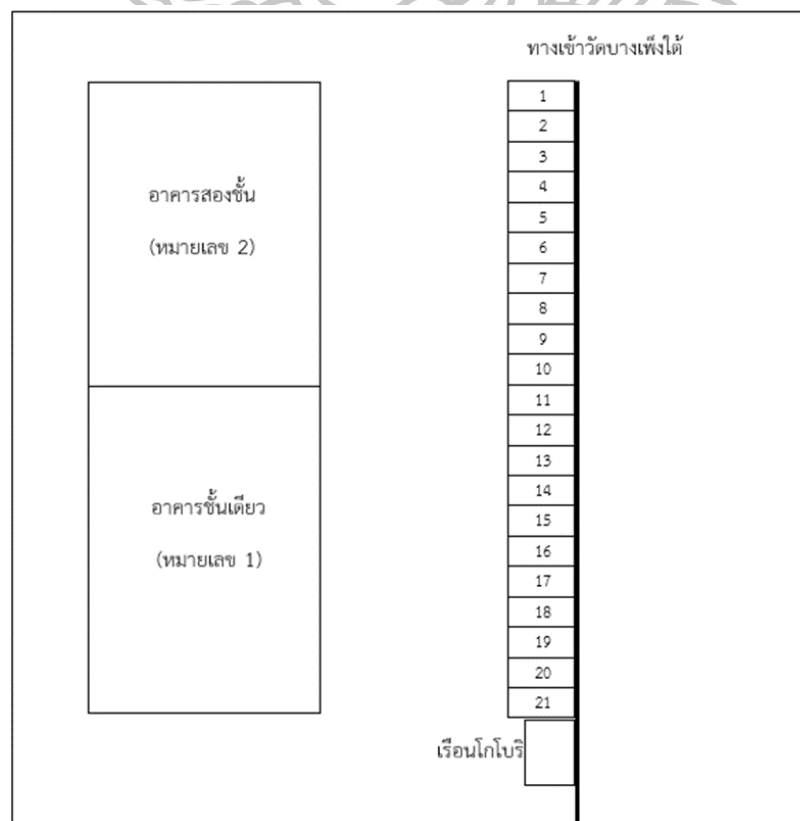

แผนผังที่ 25 แสดงบริเวณที่ตั้งร้านค้าเรือกระแซง บริเวณริมคลองแสนแสบ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ตารางที่ 11 ตารางแสดงร้านค้าเรือกระแซง บริเวณริมคลองแสนแสบ ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

แถวที่	ร้านค้า
1	ร้านเย็นตาโฟ เกาเหลาเลือดหมูเยาวราช
2	ร้านเย็นตาโฟ เกาเหลาเลือดหมูเยาวราช
3	ร้านมะลิกาแฟสด
4	ร้านอาอู่หมูแดง
5	ร้านขนมจีนนครลำปาง ข้าวซอย
6	ร้าน OTOP ข้าวซอย
7	ร้านเมื่อนคอน ขนมจีนน้ำยาใต้
8	ร้านโป้วเทียมเฮง ก๋วยเตี๋ยวเนื้อตุ๋น หมูตุ๋น
9	ร้านกระแซงกาแฟสด

ร้านค้าแบบหน้าถ้ำ (หมายเลข 4) ตั้งอยู่บริเวณริมแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ มีจำนวนทั้งสิ้น 21 ห้อง มีลักษณะเป็นร้านค้าแบบโบราณสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง หลังคามุงสังกะสี สร้างขึ้นแทนชุมชนร้านค้าที่มีอยู่เดิม เพื่อให้มีความกลมกลืนกับตลาด นอกจากนี้ได้สร้างเรือนโกโบริต่อจากบริเวณนี้ด้วย (แผนผังที่ 26)

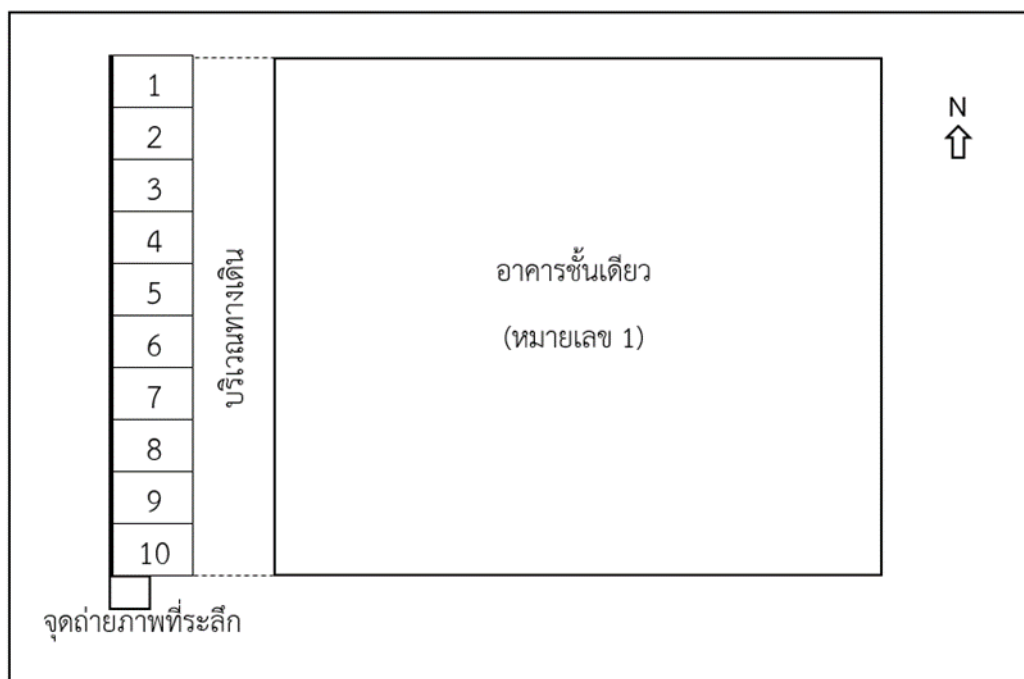

แผนผังที่ 26 แสดงร้านค้าบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ (หมายเลข 4)

ตารางที่ 12 ตารางแสดงร้านค้าบริเวณแนวกำแพงวัดบางเพ็งใต้ (หมายเลข 4)

หมายเลข	ร้านค้า
1	โครงการบูรณะลุมพินีสถาน
2	จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากข้าวกล้อง
3	ว่าง
4	หมวกเด็ก - ผู้ใหญ่
5	เครื่องหนัง
6	เครื่องหนัง
7	ร้านหวาย หวาย จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากหวาย
8	ร้านหวาย หวาย จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากหวาย
9	การจัดนิทรรศการของตลาดเรื่องความตาย
10	โรงเรียนหนองหมาว้อ กาแฟโบราณ
11	โรงเรียนหนองหมาว้อ กาแฟโบราณ
12	โรงเรียนหนองหมาว้อ กาแฟโบราณขนมโบราณ
13	ขนมโบราณ ของเล่นโบราณ
14	นวดแผนโบราณ จำหน่ายยาสมุนไพร
15	นวดแผนโบราณ จำหน่ายยาสมุนไพร
16	นวดแผนโบราณ จำหน่ายยาสมุนไพร
17	ซาลาเปา ขนมจีบ
18	ผลไม้แปรรูป
19	แม่พลอยขนมไทยเมืองนนท์
20	แม่พลอยขนมไทยเมืองนนท์
21	แม่พลอยขนมไทยเมืองนนท์

ร้านค้าเรือนไม้แบบโบราณ เป็นร้านค้าที่สร้างเพิ่มขึ้นตั้งอยู่ภายในอาคารชั้นเดียว (หมายเลข 1) ซึ่งสร้างในลักษณะสองชั้น แต่ชั้นบนเป็นชั้นลอค ด้านร้านเป็นร้านค้าหน้าถ้ง มีจำนวนทั้งหมด 10 ล็อค ร้านค้าหันหลังชิดกำแพง หันหน้าออกไปทางทิศตะวันออก บริเวณนี้เป็นร้านค้าประเภทเสื้อผ้าเป็นส่วนใหญ่ บริเวณทางเข้าด้านทิศใต้ของอาคารมีจุดถ่ายภาพที่ระลึก (แผนผังที่ 27)

แผนผังที่ 27 แสดงร้านค้าเรือนไม้โบราณ (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

ตารางที่ 13 ตารางแสดงร้านค้าเรือนไม้โบราณ (หมายเลข 5) ตลาดน้ำขวัญเรียมฝั่งใต้

หมายเลข	ร้านค้า
1	ของเล่นเด็ก
2	เสื้อผ้า
3	P.P Shop เสื้อผ้า
4	กระเป๋า
5	ดินประดิษฐ์
6	แฟชั่นเกาหลีมือสอง
7	เสื้อยืด Line Thai
8	กระเป๋า
9	เสื้อยืดสกรีน
10	เสื้อผ้าเด็ก

ตลาดน้ำขวัญเรียมประกอบด้วยร้านค้าสองส่วนคือ ร้านค้าบนบกและร้านค้าในน้ำซึ่งร้านค้าบนบกจะเป็นร้านค้าที่ตั้งอยู่ภายในอาคาร และร้านค้าในน้ำจะตั้งอยู่ในเรือกระแซงซึ่งร้านค้านี้ตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งของตลาด สินค้าที่นำมาจัดจำหน่ายได้แก่ เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า เครื่องประดับ เครื่องนอน เครื่องครัว รวมไปถึงของใช้ต่าง ๆ

บทที่ 5

แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียม

ในบทนี้ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ และจากการใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้ค้า นักท่องเที่ยวและชาวบ้านที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียมด้วยวิธี SWOT Analysis พิจารณาร่วมกับมาตรฐานการประเมินแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในด้านศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ศักยภาพในการดึงดูดใจในการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นตลาดน้ำที่ได้มาตรฐานและเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำที่ยั่งยืน

1. ความคิดเห็นของผู้บริหารตลาด ผู้ค้า และนักท่องเที่ยว

1.1 ผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียม

ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดของเอกชนมี คุณเขาวลิต เมธยะประภาส เป็นเจ้าของตลาด โดยมีคุณศุภณัฐ จันทย์กัษ เป็นผู้จัดการ และมีคุณอำพันธ์ สายเสวก เป็นผู้ช่วยผู้จัดการ ซึ่งตลาดน้ำขวัญเรียมมีพนักงานแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้ ฝ่ายบริการ ฝ่ายทำความสะอาด ฝ่ายดูแลสัตว์ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายช่างเทคนิค ทั้งนี้พนักงานส่วนใหญ่เป็นพนักงานของบริษัทครอบครัวขนส่งจำกัด ซึ่งเป็นบริษัทเดินเรือคลองแสนแสบที่มีคุณเขาวลิตเป็นเจ้าของ และดำรงตำแหน่งผู้จัดการบริษัทด้วย พนักงานของตลาดน้ำขวัญเรียมจะมีสวัสดิการจากการเป็นพนักงานของบริษัทอยู่แล้ว และจะใช้เวลาในวันเสาร์ - วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์มาทำงานที่ตลาดน้ำขวัญเรียมเพิ่ม โดยทางบริษัทฯจ่ายค่าจ้างพิเศษให้ต่างหาก ยกเว้นพนักงานฝ่ายทำความสะอาดและฝ่ายดูแลสัตว์ ต้องประจำอยู่ที่ตลาดน้ำขวัญเรียมเพื่อทำหน้าที่ในการดูแลสัตว์และทำความสะอาดตลาดให้มีความพร้อมสำหรับการท่องเที่ยว¹

ความคิดในการก่อตั้งตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว คุณเขาวลิต เมธยะประภาส เจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียมให้ความเห็นว่า ก่อนที่จะก่อตั้งตลาดน้ำหรือจะทำธุรกิจอะไรก็ตามนั้นจะต้องคำนึงถึงหลักแนวคิดทางธุรกิจด้วย ซึ่งมีแนวคิด ดังนี้

1. ต้องคำนึงถึงความมั่นคงของอสังหาริมทรัพย์
2. ที่ตั้ง ทำเล ว่าในอนาคตจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร

¹สัมภาษณ์ ศุภณัฐ จันทย์กัษ, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเชื่อมต่อทางคมนาคมเป็นอย่างไร สะดวกหรือไม่ ทั้งทางบกและทางน้ำ

4. โครงการพัฒนาทั้งของรัฐและเอกชน บริเวณใกล้เคียงแนวโน้มจะเป็นอย่างไร เช่น การขยายถนน การสร้างห้างสรรพสินค้า การสร้างแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

5. การตั้งเป้ากลุ่มนักท่องเที่ยวว่าจะเจาะกลุ่มลูกค้ารายได้ระดับไหน โดยมีแนวคิดที่ว่า “ถ้าทำตลาดสดกินพื้นที่ 10 กิโลเมตร แต่ถ้าทำตลาดท่องเที่ยวกินพื้นที่ทั่วประเทศ หรืออาจเลยไปถึงต่างประเทศด้วย”

6. การตั้งเป้าหมายรายได้ต่อเดือนต่อปี

7. การวางแผนการตลาด การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการขาย²

นอกจากนี้ คุณเขาวลิต ยังมีแนวคิดในเรื่องของการทำบุญ อยากจะให้คนเข้าวัด เนื่องจากเห็นว่าสังคมไทยกำลังห่างเหินจากพุทธศาสนา ประกอบกับท่านได้ระลึกถึงประสบการณ์ในวัยเด็กที่มีความผูกพันมากับสายน้ำ เนื่องจากครอบครัวคุณเขาวลิตเองประกอบธุรกิจเกี่ยวกับเรือ โดยสารมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ และเกิดภาพความทรงจำในวัยเด็กที่เห็นภาพพระออกบิณฑบาตรทางเรือ จึงอยากให้ลูกหลานมีโอกาสได้เห็น และเกิดเป็นแนวคิดในการสร้างตลาดน้ำขวัญเรียมขึ้น โดยการรื้อฟื้นประเพณีตักบาตรพระทางเรือมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว

การที่ลุงมาสร้างตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้และลุงได้นำเอาประเพณีการตักบาตรพระทางน้ำมาเป็นกิจกรรมในตอนเช้า มีการสวดมนต์ไหว้พระ การแสดงปาฐกถาธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกุศโลบายให้คนหันหน้าเข้าวัด และลุงก็อยากให้ลูกหลานมีโอกาสได้เห็นทั้งประเพณีตักบาตรพระทางน้ำและเรือโบราณที่ลุ่มสะสมไว้ด้วย³

ความคิดเห็นด้านการจัดการพื้นที่ คุณศุภณัฐ จันทย์กษั ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียมให้ความเห็นว่า การบริหารจัดการพื้นที่นั้น โดยรวมคุณเขาวลิตจะเป็นคนตัดสินใจ ในส่วนอื่น ๆ จะเป็นหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือกัน นอกจากนี้การที่ตลาดน้ำขวัญเรียมตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งของวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ ทำให้สามารถสร้างความต่าง ตลาดน้ำขวัญเรียมจึงมีความเป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสะพานโครงเรือที่นับเป็นตลาดน้ำแห่งเดียวที่มีสะพานเชื่อมระหว่างสองฝั่งเข้าไว้ด้วยกัน นับเป็นสิ่งหนึ่งที่ตั้งจุดนักท่องเที่ยว⁴

ในส่วนการออกแบบอาคารต่าง ๆ ในตลาดน้ำขวัญเรียมนั้น คุณเขาวลิตได้คำนึงถึงทิศทางลม เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก รวมทั้งเน้นการออกแบบสิ่งก่อสร้างเป็นพิเศษเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวกลุ่มคนพิการ คนชรา และสตรีมีครรภ์ เช่น การสร้างลิฟต์บริการขึ้น - ลงระหว่างอาคาร ทางลาด ห้องน้ำสำหรับผู้ที่นั่งรถเข็น บริการให้ยืมรถเข็นฟรี และมีบริการรถรับส่งนักท่องเที่ยว เป็นต้น ทำให้ตลาดน้ำนี้มีความทันสมัย สะดวกสบายสำหรับผู้คนทุกกลุ่ม

²สัมภาษณ์ เขาวลิต เมธยะประภาส, เจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียม, 27 มีนาคม 2557.

³สัมภาษณ์ เขาวลิต เมธยะประภาส, เจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียม, 27 มีนาคม 2557.

⁴สัมภาษณ์ ศุภณัฐ จันทย์กษั, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

บ้านเราเป็นเมืองร้อน อากาศก็ร้อน ที่ห้องเที่ยวถ้าร้อนใครจะมา คนที่จะมา เขาต้องมาเดินด้วยความสบายใจ เห็นมั้ยว่าที่นี่มีการออกแบบอาคารให้มีลักษณะสูงโปร่ง เพื่อที่จะระบายอากาศได้ดี การสร้างอาคารก็ต้องคำนึงถึงทิศทางลม นอกจากนี้ก็มีมุงสแลน เพื่อเป็นการพรางแสงทำให้พื้นที่ร่มรื่น รวมทั้งติดตั้งพัดลมและระบบไอน้ำ เพื่อลดความร้อนของอากาศ การทำเช่นนี้ก็สามารถช่วยลดความร้อนได้ 2 - 3 องศาเซลเซียส

นอกจากนี้คุณเขาวลิต ยังได้นำเรื่องราวความรักของขวัญและเรียมในนวนิยายอมตะ เรื่องแผลเก่าที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพื้นที่คลองแสนแสบ มาเป็นจุดขายหรือเป็นลักษณะเด่นให้แก่ ตลาดน้ำขวัญเรียม ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการจดจำ ด้วยการสร้างศาลขวัญเรียมขึ้นใหม่ แทนศาลเก่า ที่มีอยู่เดิม โดยทำพิธีอันเชิญตาขวัญยายเรียมขึ้นมายังศาลใหม่ ตามความเชื่อของชาวบ้าน และมีการสร้างรูปปั้นของขวัญเรียม ยิ่งกว่านั้นตลาดน้ำขวัญเรียมยังมีควายเรียวเป็นสัญลักษณ์ เห็นได้จากถุงบรรจุภัณฑ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นรูปควายเรียว รูปปั้นควายเรียวตามจุดต่าง ๆ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูป และการจำหน่ายเสื้อที่ระลึกสกรีนรูปควายเรียว เป็นต้น⁵

ความคิดด้านการบริหารพื้นที่ร้านค้า ทางตลาดน้ำมีนโยบายให้ขายของทั้งสองฝั่ง เหมือนกัน เพื่อผู้ค้าจะได้มีรายได้เฉลี่ย ๆ กันไป ดังนั้นตลาดทั้งสองฝั่งจึงมีโซนสินค้าและโซนอาหารให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ ส่วนค่าเช่าทั้งสองฝั่งก็พอ ๆ กัน เฉลี่ยประมาณ 1,000 - 1,200 บาทต่อวัน โดยเก็บค่าไฟต่างหาก แล้วแต่ผู้ค้าจะใช้มากใช้น้อย

ความคิดเห็นในด้านการจัดการผู้ค้า คุณศุภณัฐ จันทย์กษ ให้ความเห็นว่าผู้ค้า ส่วนใหญ่ที่ตลาดนี้เป็นผู้ค้าที่ได้รับรางวัล OTOP จึงสามารถรับรองได้ว่าเชื่อถือได้ สินค้าดีและมีคุณภาพ ทั้งนี้ทางตลาดเชื่อมั่นว่าผู้ค้ามีความเป็นมืออาชีพ ทางตลาดจึงไม่จัดให้มีการประชุมผู้ค้าหรือ จัดให้มีการศึกษาดูงาน หากจะมีปัญหาใด ๆ ซึ่งเป็นปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จะเป็นเพียงการพูดคุยด้วย วาจาเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วแทบจะไม่มีปัญหาอะไรนัก

ทางตลาดน้ำเราอย่างที่บอกว่าเราไม่ได้จัดการอย่างเป็นทางการ หรือเป็นรูปธรรม มีอะไรเราก็จะเรียกมาคุยกัน ไม่ได้มีการประชุมอะไร เพราะก็ไม่ได้มีปัญหาอะไร คนที่มาขาย ส่วนใหญ่ ก็เป็นสินค้า OTOP เชื่อถือได้ เพราะรับรองจากกรมการพัฒนาชุมชน และเป็นผู้ที่มี ประสบการณ์อยู่แล้ว⁶

ในส่วนของพนักงานก็เช่นกัน ซึ่งพนักงานของตลาดส่วนใหญ่ใหญ่แล้วจะเป็น พนักงานของท่าเรือ (บริษัทครอบครัวขนส่ง จำกัด) มักมีความเข้าใจกัน รู้ใจกันอย่างดีแล้ว ทางตลาด จึงไม่จัดให้มีการประชุมหรือศึกษาดูงาน เนื่องจากเป็นพนักงานที่มีประสบการณ์ในการทำงานอยู่แล้ว หากจะมีการดูงานก็คงเป็นในเรื่องของการพาไปเที่ยวตามโอกาส ซึ่งเวลาที่ไปนั้น ก็เพื่อไปศึกษาวิธีการ ค้าขายของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในและต่างประเทศ แต่ส่วนใหญ่แล้วคุณเขาวลิตจะชอบไปประเทศ ญี่ปุ่น

⁵สัมภาษณ์ อำพันธ์ สายเสวก, ผู้ช่วยผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 6 กุมภาพันธ์ 2559.

⁶สัมภาษณ์ ศุภณัฐ จันทย์กษ, ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

ในส่วนของพนักงานนั้น ส่วนใหญ่เป็นพนักงานของบริษัทครอบครัวขนส่งจำกัด มีสวัสดิการของบริษัท เมื่อมาทำงานที่ตลาดน้ำในวันเสาร์ - วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ พนักงานเหล่านี้ก็จะได้รับพิเศษ เราไม่ได้ทำงานในรูปแบบของบริษัทเต็มตัวแต่เราอยู่กับแบบครอบครัว แบบที่แบบน้อง ไม่มีการพูดคุยอย่างเป็นทางการ ไม่มีการประชุม มีอะไรก็พูดคุยกันเลย รู้เรื่อง เข้าใจกัน และทุกคนก็มีประสบการณ์ในการทำงาน⁷

1.2 ความคิดเห็นของผู้ค้า

ผู้ค้าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ได้รับ OTOP ที่ผ่านมาจะได้รับการแจ้งข่าวสารจากตลาดน้ำขวัญเรียมผ่านกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ประชาสัมพันธ์ให้แก่ผู้ค้าที่สนใจ ให้มาทำการค้าขายยังตลาดน้ำขวัญเรียม ในระยะแรกนั้นได้มีการเปิดให้จองพื้นที่เพื่อทดลองขายโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งนี้ผู้ค้าจะต้องผ่านมาตรฐานตามที่ตลาดตั้งไว้ คือ ต้องมีประสบการณ์การขายไม่ต่ำกว่า 10 ปี และต้องเป็นสินค้า OTOP สินค้าต้องไม่ซ้ำกับสินค้าที่มีอยู่เดิม

เริ่มแรกที่เข้ากลุ่มชนมเงินน้ำเงี้ยวข้าวซอยลำปาง และขึ้นทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชน จังหวัดลำปาง ซึ่งขึ้นกับกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เมื่อมีงานออกร้านค้าของงาน OTOP ในสถานที่ต่าง ๆ จะมีการทำหนังสือแจ้งมายังกรมการพัฒนาชุมชน จังหวัดลำปาง เพื่อแจ้งแก่ผู้ค้าในกลุ่ม ถ้าผู้ค้าสนใจเข้าร่วมงานก็แจ้งความประสงค์ไป พี่ได้ไปออกงาน OTOP ที่เมืองทองธานี ต่อมาทางตลาดน้ำขวัญเรียมได้ทำหนังสือไปยังกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย เชิญชวนผู้ค้าให้มาขายที่ตลาดน้ำขวัญเรียม โดยทดลองขายฟรีในระยะแรก พี่เองก็สนใจเพราะเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว เนื่องจากปกติพี่ก็วิ่งงานต่างจังหวัดอยู่แล้ว พี่ได้มาขายที่ตลาดน้ำขวัญเรียมในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นปีที่ขายดีมากกำไรวันละ 20,000 บาท โดยมีการเก็บค่าเช่าพื้นที่วันละ 700 บาท ส่วนค่าไฟต่างหาก⁸

เมื่อผู้ค้าเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตลาดน้ำขวัญเรียมแล้ว ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงตามกฎระเบียบกลางตามที่ตลาดตั้งไว้ จากการสัมภาษณ์ผู้ค้าส่วนใหญ่เห็นด้วย ในเรื่องของการใช้บรรจุภัณฑ์ของตลาดน้ำ การแจ้งให้ผู้บริหารทราบเมื่อผู้ค้าจะไม่มาขายวันใด รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพอาหาร เนื่องจากผู้ค้าเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ตลาดมีเป็นระเบียบ เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นการควบคุมคุณภาพของสินค้าด้วย

เรื่องกฎระเบียบของตลาดพี่เห็นด้วยนะ ถ้าเราไม่มาเราก็แค่ไปบอกเขา เขาก็ไม่ว่าอะไร แต่ส่วนมากพี่จะมา ส่วนการใช้ถุงพลาสติกของตลาดที่มีควายเรียวเป็นสัญลักษณ์ มันก็ทำให้ร้านค้าดูเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดี ดูเป็นเอกลักษณ์ และยังเป็นการประชาสัมพันธ์ตลาดทางอ้อม ส่วนในเรื่องของการตรวจสอบคุณภาพอาหาร ก็เป็นผลดีต่อนักท่องเที่ยว พี่เคยอ่านเจอในเว็บนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่บ่นว่าอาหารราคาแพงและไม่อร่อย ถ้าตลาดควบคุมคุณภาพและรสชาติของอาหารตรงนี้น่าจะสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้⁹

⁷สัมภาษณ์ ศุภณัฐ จันทย์รักษ์ , ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

⁸สัมภาษณ์ กันธิมา พิชัยวงศ์, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

⁹เรื่องเดียวกัน

กฎระเบียบกลางนั้นพบว่ามียู่เพียงข้อเดียวเท่านั้นที่ผู้ค้าไม่เห็นด้วย คือ ตลาดน้ำ มีนโยบายผูกขาดการขายน้ำ ซึ่งผู้ค้าบางรายให้ความเห็นว่า การผูกขาดการขายน้ำนี้ทำให้รายได้กระจายไม่ทั่วถึง แต่ผู้ค้าบางรายรู้สึกเฉย ๆ เพราะไม่มีผลกระทบต่อการค้าขาย เนื่องจากมีรายได้จากการขายสินค้าอื่นอยู่แล้ว

ส่วนการจัดการร้านค้า ป้าเห็นว่ามีการจัดการที่ดีอยู่แล้ว เพราะมีการแบ่งโซนเป็นสัดส่วนดี ในเรื่องของกฎระเบียบป่าไม้เห็นด้วยกับการผูกขาดในการขายน้ำ เพราะตัวป่าเองทำงานอยู่ในห้างสรรพสินค้า กฎระเบียบเยอะ แต่ที่นี่ไม่ใช่ห้างสรรพสินค้า ควรให้สิทธิ์ในการค้าขาย รายได้จะได้กระจายอย่างทั่วถึง¹⁰

เมื่อตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นที่รู้จักและมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ทางตลาดน้ำได้มีการจัดเก็บค่าน้ำค่าไฟและค่าเช่าแผงขึ้นในปี 2556 โดยในระยะแรกเก็บค่าเช่าแผงละ 500 - 1,000 บาท ต่อมาปี พ.ศ. 2557 ได้มีการปรับขึ้นค่าเช่าเป็นแผงละ 700 - 1,200 บาท ราคาของค่าเช่าขึ้นอยู่กับทำเลหน้าร้านและขนาดของพื้นที่ร้านค้า ส่วนค่าน้ำค่าไฟจัดเก็บตามการใช้งานของผู้ค้า

จากการสัมภาษณ์ผู้ค้าพบว่า ระยะแรกปี 2555 ตลาดเปิดพื้นที่ให้ทดลองขายฟรี ผู้ค้าจึงมีกำไรจากการขาย เนื่องจากไม่เสียค่าเช่า ในปี 2556 โดยในระยะแรกเก็บค่าเช่าแผงละ 500 - 1,000 บาท ซึ่งในปี 2556 นี้ขายดีมาก ต่อมาปี 2557 ได้มีการปรับขึ้นค่าเช่าเป็นแผงละ 700 - 1,200 บาท แต่ก็ไม่กระทบต่อรายได้เท่าไรนักเพราะก็ยังขายได้ แต่ปี 2556 ขายดีกว่า จนกระทั่งปี พ.ศ. 2558 พบว่า ค่าขายกำไรน้อยลงแต่ค่าเช่ากลับเพิ่มขึ้น บางร้านที่ขายไม่ได้ก็มีบ้างที่ย้ายออกไปเพราะแบกรับค่าใช้จ่ายไม่ไหว แต่บางร้านที่อยู่ได้ เพราะมีลูกค้าประจำคอยแวะเวียนมาอุดหนุนอยู่เสมอ

ในระยะที่มาขาย ค่าพื้นที่น้อยค่าเช่าวันละ 500 บาท สินค้าที่นำมาขายเป็นพวกอาหารเหนือ เช่น น้ำพริกหนุ่ม ใส่อั่ว แคบหมู กุนเชียง แหนม ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มาจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ต่อมาได้ค่าพื้นที่เพิ่มจากเดิมก็ตกวันละ 1,000 บาท ค่าน้ำค่าไฟต่างหาก ก็พอได้กำไร เพราะคนมาเที่ยวที่นี่ยะเยอะ พี่จะตั้งร้านที่นี่เป็นหลัก เพราะพี่มีลูกค้าประจำที่ตามมาซื้อ พอถึงเวลามีงานที่เมืองทองธานีพี่ก็จะไปขาย ช่วงที่มาขายที่นี่เมื่อ พ.ศ. 2556 ขายดีมาก พอช่วงพ.ศ. 2557 - 2558 ก็ขายได้น้อยลง¹¹

นอกจากนี้ยังพบว่า ทางเจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียมไม่เคยมีการตัดสิทธิ์ผู้ค้าคนใดที่ไม่มาขายโดยไม่แจ้งล่วงหน้าให้ผู้จัดการของตลาดน้ำขวัญเรียมทราบ แต่ทางตลาดน้ำจะยังคงเก็บค่าเช่าแผงในวันที่ผู้ค้าไม่มาขายด้วย กล่าวคือจะมาขายหรือไม่มาขายก็จะมีค่าเช่าแผง

¹⁰ สัมภาษณ์ พวงพยอม เดชบุญ, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

¹¹ สัมภาษณ์ พิรุณ มโนรม, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

ป่าเป็นลูกจ้างขายอยู่ที่เดอะมอลล์บางกะปิ ทางตลาดน้ำได้ติดต่อเจ้าของร้าน ให้มาขายที่ตลาดน้ำขวัญเรียม เพราะชอบในรสชาติของอาหาร ตัวป่าปกติจะประจำอยู่ที่เดอะมอลล์บางกะปิ ถ้าว่างก็จะมาขายที่ตลาดน้ำขวัญเรียม แต่ไม่ได้มาทุกอาทิตย์ เป็นลูกจ้างเขา เขาให้มาประจำที่ไหนก็ได้ ถ้าไม่มาก็แจ้งผู้จัดการ เขาก็ไม่ว่าอะไร เพราะมาไม่มาเขาก็คิด ค่าเช่า¹²

ในด้านการจัดการพื้นที่ร้านค้าพบว่า ผู้ค้าส่วนใหญ่มีความเห็นว่าตลาดน้ำมีการจัดการพื้นที่ร้านค้าดีอยู่แล้ว โดยให้ความเห็นที่แผงร้านค้ามีพื้นที่กว้าง ไม่แออัด มีการแบ่งโซนร้านค้า และโซนสินค้าออกจากกัน ทำให้ดูเป็นระเบียบ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ง่าย ทั้งนี้ผู้ค้ายังกล่าวรวมถึงการจัดการพื้นที่ของตลาดน้ำขวัญเรียมว่า มีการพัฒนาพื้นที่ให้ตรงต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการปรับเปลี่ยนย้ายโซนจัดแสดงสัตว์ให้ห่างจากโซนอาหาร รวมถึงมีการทำความสะอาดอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ยังคำนึงถึงความสะอาดสบายของนักท่องเที่ยว โดยจัดให้มีบริการรถเข็นวีลแชร์ บริการรถรับส่งนักท่องเที่ยว บริการลิฟต์ การติดตั้งระบบไอน้ำ เป็นต้น

ในเรื่องของการจัดพื้นที่ร้านค้า มีการจัดโซนดี พื้นที่ที่มีการพัฒนาปรับปรุงตลอดเวลา มีการย้ายโซนสัตว์ให้ห่างจากโซนอาหาร มีการทำความสะอาดทุกวัน เจ้าของตลาดชอบที่จะไปดูสถานที่ต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาตลาดให้ตรงต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มากมีทุกวัย คนพิการก็มา จะเห็นได้ว่ามีรถเข็นวีลแชร์ มีลิฟต์ อากาศก็ไม่ค่อยร้อนเพราะมีการติดตั้งระบบไอน้ำ¹³

การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ค้ากับตลาดน้ำขวัญเรียม จากการสัมภาษณ์ผู้ค้าและผู้บริหารตลาด พบว่า ทางตลาดไม่เคยมีการจัดประชุมระหว่างผู้ค้ากับเจ้าของและทีมผู้บริหารตลาด ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการพูดคุยกันด้วยวาจา หากมีข่าวสารอะไรก็จะแจ้งให้ผู้ค้าทราบด้วยการแจกใบปลิว และประกาศเสียงตามสาย รวมถึงไม่เคยมีการพาผู้ค้าไปศึกษาดูงาน เนื่องจากผู้ค้าส่วนใหญ่เป็นผู้ค้าที่มาจากโครงการ OTOP ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากอยู่แล้ว “ผู้ค้าไม่มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ไม่มีการประชุม แต่ถ้ามีปัญหาอะไรหรือมีข่าวสารอะไร ทางตลาดก็จะประกาศเสียงตามสาย และมีการแจกใบปลิวแจ้งให้แก่ผู้ค้า เช่น เรื่องให้ผู้ค้ารักษากฎระเบียบ เรื่องขึ้นค่าเช่า เรื่องให้ใส่เสื้อตามเทศกาล เป็นต้น”¹⁴

หนึ่งในผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียมเห็นว่า ร้านค้าส่วนมากเป็นร้านค้า OTOP ซึ่งได้รับการรับรองจากกรมการพัฒนาชุมชนอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นทุกอย่างเกิดจากประสบการณ์ของผู้ค้าเอง ทั้งนี้ส่วนตัวคิดว่า การที่ตลาดน้ำขวัญเรียมเลือกที่จะให้ร้านค้าที่ได้รับ OTOP มาขายที่นี่ เนื่องจาก 1. เป็นร้านค้าที่ขึ้นทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชน แสดงให้เห็นถึงคุณภาพของสินค้า และ 2. เกิดการซื้อขาย เพราะมีลูกค้าประจำตามมาซื้อถึงตลาดน้ำขวัญเรียม

¹²สัมภาษณ์ พวงพยอม เดชบุญ, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

¹³สัมภาษณ์ อรรวรรณ ฤกษ์โชติ, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

¹⁴สัมภาษณ์ เสาวลักษณ์ เหมไธสง, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

ในเรื่องของการศึกษาดูงานหรือการมีส่วนร่วม ที่เห็นว่าร้านค้าส่วนมากเป็นร้าน OTOP ซึ่งมีการการันตีจากกรมการพัฒนาชุมชนอยู่แล้ว ทุกอย่างเกิดจากประสบการณ์ของผู้ค้าเอง พี่ว่าการที่เจ้าของตลาดเลือกที่จะเอาร้านค้า OTOP มาขายที่นี่เพราะ 1. เป็นร้านค้าที่ขึ้นทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชน แสดงให้เห็นถึงคุณภาพและรสชาติที่ดี 2. ลูกค้าที่ซื้อเป็นประจำตามงานที่พี่ไปออกร้าน ก็จะถามว่าถ้าไม่มีงานเขาจะหาซื้อได้ที่ไหน พี่ขายที่ไหน เขาก็จะตามมาซื้อ บางทีนักท่องเที่ยวที่มาไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยวตลาดน่านะ แต่ตามมาซื้อของกินที่ถูกปาก¹⁵

ผู้ค้าได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาของตลาดน้ำขวัญเรียมในแต่ละด้านดังนี้ ด้านพื้นที่ ผู้ค้าเห็นว่าตลาดน้ำขวัญเรียมมีการพัฒนาพื้นที่อยู่ตลอด จนกระทั่งปัจจุบันพื้นที่ของตลาดน้ำขวัญเรียมได้มีการพัฒนาจนเต็มพื้นที่แล้ว แต่หากจะมีการพัฒนาผู้ค้าเห็นว่า ควรพัฒนาในเรื่องของวิถีชีวิต เพราะเห็นว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวยังตลาดน้ำนั้น อยากรู้อะไรวิถีชีวิตของคนริมน้ำ และยังขาดเรื่องของความเป็นธรรมชาติอยู่ และเห็นว่าการนำสัตว์มาจัดแสดงจำนวนมาก หากควบคุมได้ไม่ดี อาจจะทำให้เกิดผลเสียตามมาได้

ส่วนที่ต้องปรับปรุงของตลาดน้ำขวัญเรียม พี่คิดว่าตลาดนี้ยังขาดความเป็นธรรมชาติ บางทีนักท่องเที่ยวอยากมาดูวิถีชีวิตแต่ก็เหลือน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย ส่วนมากนักท่องเที่ยวที่มามาทำบุญมากกว่า วันหยุดคนชอบเข้าวัดชอบที่จะทำบุญ นอกเหนือจากนี้สิ่งที่ควรปรับปรุงคือ สัตว์ที่นำมาจัดแสดงมีเยอะเกินไป หากเกิดโรคอาจส่งผลเสียกับทางตลาดได้¹⁶

นอกจากนี้ ผู้ค้าอยากให้ตลาดพัฒนาในเรื่องของการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ดังนี้ เพิ่มสถานที่จอดรถ และเพิ่มจุดบริการห้องน้ำให้แก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากในวันอาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้จำนวนที่จอดรถและห้องน้ำมีไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว

ในวันเสาร์คนก็จะมาเที่ยวเยอะ แต่สู่วันอาทิตย์ไม่ได้ ยิ่งถ้าอาทิตย์ไหนเป็นวันหยุด นักขัตฤกษ์คนก็จะเยอะมาก เวลามาก็ทยอยมาตั้งแต่เช้า พาพ่อ พาแม่ พาลูกหลานมาทำบุญ เวลามาก็จะบ่นว่าหาที่จอดรถยาก บางทีก็บ่นว่าห้องน้ำมีน้อยจัง ถ้าจะให้พัฒนา ก็คงจะเป็นการพัฒนาให้คนมาเที่ยวได้มีความสุขในเรื่องการจอดรถและการบริการห้องน้ำ¹⁷

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมด้านอื่น ๆ ผู้ค้าเห็นว่าเนื่องจากปัจจุบันรายได้ของผู้ค้าลดลง ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากเศรษฐกิจซบเซา ทำให้นักท่องเที่ยวขาดกำลังซื้อ ผู้ค้าจึงให้ความเห็นว่าทางตลาดควรมีการประชาสัมพันธ์ตลาดเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวซื้อของที่ตลาดน้ำขวัญเรียม เช่น การโปรโมทสินค้าที่ตลาดน้ำขวัญเรียม นอกจากนี้พบว่า ผู้ค้าอยากให้มีการเปิดตลาดทุกวัน เพื่อที่ว่าผู้ค้าจะมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นและจะได้ขายประจำอยู่ที่ตลาดน้ำขวัญเรียมทีเดียว

¹⁵สัมภาษณ์ กันธิมา พิชัยวงศ์, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

¹⁶เรื่องเดียวกัน.

¹⁷สัมภาษณ์ พิรุณ มโนรม, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

ซึ่งผู้ค้าในตลาดน้ำขวัญเรียมให้ความเห็นว่า “ตลาดน้ำจะมีการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้ นักท่องเที่ยวจะได้มากขึ้น พ่อค้าแม่ค้าจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น เช่น อาจจะมีการโปรโมทสินค้าของดีของตลาดให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักสินค้าของดีในตลาด”¹⁸

ในเรื่องของการพัฒนาตลาดน้ำ ในฐานะคนขายของก็อยากให้มีคนมาซื้อของร้านเราเยอะ ๆ อยากให้ตลาดจัดให้มีทัวร์นักท่องเที่ยว ทั้งนักท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศ เพื่อที่ว่าร้านจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ก็อยากให้ตลาดเปิดขายทุกวัน จะได้ขายที่นี้ที่เดียวไม่ต้องไปขายหลาย ๆ ที่¹⁹

อย่างไรก็ตาม ผู้ค้ามีความภาคภูมิใจที่ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของตลาดน้ำขวัญเรียม และดีใจที่ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง และเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองที่สามารถหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และเห็นว่าผู้ค้ากับตลาดน้ำขวัญเรียมต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน

ส่วนตัวแล้วก็มีความภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของตลาดน้ำแห่งนี้ เราก็ทำตามหน้าที่ของเรา มีหน้าที่เปิดร้าน ขายของให้กับลูกค้า มีรายได้ ก็ไม่ได้ไปยุ่งกับใครเพราะมันจะมีปัญหาการที่มีกฎระเบียบก็เป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นผลดีทั้งต่อตัวผู้ค้าและตลาดเองด้วย ทั้งนี้พื้นที่ร้านค้าก็มีการจัดโซนดี ส่วนในเรื่องของการประชุมผู้ค้าแม้ว่าทางตลาดจะไม่มีการประชุมผู้ค้า หรือผู้ค้าไม่มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น แต่เมื่อมีข่าวสารทางตลาดก็จะแจ้งมา เราในฐานะผู้ค้าหากินกับตลาด ก็ปฏิบัติตาม ก็ไม่มีปัญหาอะไร²⁰

ทั้งนี้ผู้ค้าเห็นว่า นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียมนั้นมีทุกเพศทุกวัย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นนักท่องเที่ยวคนไทย เนื่องจากคนไทยชอบเข้าวัดทำบุญและชอบมาตลาดน้ำซึ่งมีครบทุกอย่าง ผู้ใหญ่มาทำบุญ เด็กมาดูสัตว์ ได้เห็นตุ๊กตา ได้ลองเรือ วิทยุรุ่น วิทยุหนุ่มสาว มาหาของกินของฝาก ถ้ายูธูป รวมไปถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มชราและคนพิการก็สามารถมาเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียมแห่งนี้ได้ และผู้ค้ามีความเชื่อมั่นว่าตลาดน้ำขวัญเรียมจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำที่ยั่งยืนได้

1.3 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

จากการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียม เมื่อวันที่ 20 - 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 จำนวน 20 คน พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาเพื่อต้องการที่จะทำบุญตักบาตรพระทางเรือ นอกจากจะได้ทำบุญแล้ว ยังได้เที่ยวชมสัตว์ ให้อาหารปลา ลองเรือ ชมวิถีชีวิต และชมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้ได้หาของกินอร่อย ๆ รวมถึงได้เลือกซื้อสินค้าอื่น ๆ ด้วย

¹⁸สัมภาษณ์ พิรุณ มโนรม, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

¹⁹สัมภาษณ์ ศศิวิมล ตั้งสมบุรณ์, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 22 กุมภาพันธ์ 2559.

²⁰สัมภาษณ์ อรรวรรณ ฤกษ์โชติ, ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม, 21 กุมภาพันธ์ 2559.

สิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจในตลาดน้ำแห่งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวมีความเห็นว่ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวอยู่ในระดับดีมาก ได้แก่ ความสะดวกในการเดินทางมายัง ตลาดน้ำขวัญเรียม เนื่องจากตลาดน้ำขวัญเรียมมีทางเข้าสองทาง คือ ถนนรามคำแหง (สุขาภิบาล 3) และถนนเสรีไทย (สุขาภิบาล 2) ทั้งนี้มีความชัดเจนของป้ายบอกทางมายังตลาดน้ำขวัญเรียม บริเวณ ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการออกแบบป้ายให้มีความกลมกลืนกับบรรยากาศตลาดน้ำและสื่อถึงเอกลักษณ์ ท้องถิ่น แต่นักท่องเที่ยวให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ควรทำป้ายบอกทางเป็นภาษาอังกฤษเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้รับรู้ ในส่วนของลัพท์บริการสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุ รวมถึงสตรีมีครรภ์นั้น นักท่องเที่ยว เห็นว่ามีเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ และคิดว่าแหล่งท่องเที่ยวแหล่งอื่น ๆ ควรจะมีเช่นกัน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวมีความพึงใจในระดับมากในเรื่องของความปลอดภัยของ สถานที่ท่องเที่ยว โดยโป๊ะเรือมีความแข็งแรง ปลอดภัย และมีบริการถังขยะอย่างทั่วถึง ทำให้ตลาดน้ำ แห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะอาด

2. ด้านภูมิทัศน์และพื้นที่โซนร้านค้าของตลาด นักท่องเที่ยวเห็นว่าตลาดน้ำ ขวัญเรียมมีการจัดการพื้นที่ร้านค้าดี มีการแบ่งพื้นที่จำหน่ายสินค้าได้อย่างเหมาะสม มีการจัดระเบียบ แผงร้านค้าได้ดีโดยไม่บดบังทัศนียภาพ รวมถึงตลาดน้ำมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม อาคารร้านค้ามีความ กลมกลืนกับบรรยากาศ บริเวณตลาดน้ำมีความเป็นระเบียบ ภายในอาคารมีแสงสว่างเพียงพอ อากาศ ถ่ายเทได้สะดวก นอกจากนี้มีการติดตั้งตาข่ายพรางแสง พัดลมและระบบไอน้ำ ทำให้พื้นที่มีความ ร่มรื่นและเย็นสบายกว่าตลาดน้ำแห่งอื่น

3. ด้านสินค้า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านสินค้าในระดับดีมากโดยนักท่องเที่ยว เห็นว่าสินค้าภายในตลาดน้ำขวัญเรียมมีความหลากหลาย มีการติดป้ายราคาชัดเจน แม้อะไรก็ตาม มีมนุษย์สัมพันธ์อันดีต่อนักท่องเที่ยว อาหารอร่อย สินค้าดีมีคุณภาพ นอกจากนี้มีการจัดโซนสินค้า ทำให้นักท่องเที่ยวง่ายต่อการเลือกซื้อสินค้าอีกด้วย

4. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ตลาดน้ำขวัญเรียมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากมีกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเริ่ม ตั้งแต่เวลา 7.30 น. - 18.00 น. เป็นต้นไป ซึ่งประกอบไปด้วย กิจกรรมตักบาตรพระทางเรือ กิจกรรม ล่องเรือชมวิถีชีวิต การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมเยี่ยมชมและให้อาหารสัตว์ รวมถึงการแสดง ปาฐกถาธรรม

สิ่งที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าควรมีการปรับปรุงพัฒนา มีดังต่อไปนี้

1. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า ความสะดวกของสถานที่ จอดรถยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะวันหยุดนักขัตฤกษ์จะมีนักท่องเที่ยว จำนวนมาก ทั้งนี้สถานที่จอดรถบางจุดยังเป็นหลุมและมีฝุ่นมาก ควรมีการปรับปรุงพื้นที่จอดรถและ เพิ่มจุดจอดรถให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้อยากให้เพิ่มจุดบริการห้องน้ำ แม้ว่าห้องน้ำจะมีความ สะอาดและมีการติดตั้งเครื่องปรับอากาศ และได้มีการเพิ่มห้องน้ำบริเวณตรอกเรือแล้ว แต่ก็ยังไม่

เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว หากมีการเพิ่มห้องน้ำแก่นักท่องเที่ยว ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกยิ่งขึ้น เพราะปัจจุบันมีห้องน้ำบริการแก่นักท่องเที่ยวเพียง 3 จุดเท่านั้น

2. ด้านภูมิทัศน์และพื้นที่โซนร้านค้าของตลาด ถึงแม้ว่าตลาดน้ำจะมีการจัดการพื้นที่ร้านค้าที่ดี นักท่องเที่ยวเห็นว่าอยากให้มีการจัดการพื้นที่ในส่วนของที่นั่งพัก และที่รับประทานอาหาร โดยการเพิ่มพื้นที่ที่นั่งพัก และที่รับประทานอาหาร เพราะพบว่า บางที่นักท่องเที่ยวต้องซื้อของมานั่งกินตามจุดนั่งพัก หรือมานั่งพักตามศาลาของวัด

3. ด้านสินค้า นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า อยากให้เพิ่มจำนวนร้านค้าให้มีความหลากหลาย เพื่อให้ตรงต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลากหลายวัย ทั้งนี้ควรมีการปรับลดราคาอาหาร ทางตลาดน้ำจะมีการควบคุมราคาให้ไปในทิศทางเดียวกัน เพราะบางร้านอาหารมีราคาค่อนข้างแพง นอกจากนี้ยังอยากให้ตลาดมีกิจกรรมสินค้าราคาพิเศษ เพื่อเป็นการกระตุ้นนักท่องเที่ยว เช่น ปกติร้านก๋วยเตี๋ยวทุกเมนูราคาอยู่ที่ 50 บาทต่อชาม ร้านค้าทำโปรโมชั่นอาหารราคาพิเศษ 1 เมนู เช่น ถ้าสั่งเส้นเล็กแห้งหมู ในราคา 40 บาท เป็นต้น

4. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า กิจกรรมล่องเรือคลองแสนแสบ ยังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเท่าที่ควร ระหว่างทางที่ล่องเรือไม่มีอะไรน่าสนใจ ระยะเวลาสั้นเกินไป เนื่องจากนักท่องเที่ยวมุ่งหวังที่จะเห็นวิถีชีวิตของคนในอดีต เช่น มีคนใช้เรือในการสัญจรทางน้ำ มีเรือร้านค้าของชาวบ้าน มีสวนผลไม้ มีการหาปลา เป็นต้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวเสนอว่า ควรมีการเพิ่มการแสดงหลาย ๆ ชุด แต่ละชุดไม่ควรซ้ำกัน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะด้านอื่น ๆ

นักท่องเที่ยวเห็นว่า ตลาดน้ำขวัญเรียมควรปรับปรุงในเรื่องกลิ่นของสัตว์ เพราะบริเวณที่มีการจัดแสดงสัตว์นั้นมีกลิ่นเหม็นที่เกิดจากมูลสัตว์ ทั้งนี้ควรจัดจุดแสดงสัตว์ให้ห่างจากร้านอาหาร นอกจากนี้นักท่องเที่ยวเห็นว่าภายในคลองแสนแสบมีขยะลอย และน้ำมีกลิ่นเหม็น แม้ว่าทางตลาดจะมีการบำบัดน้ำเสีย แต่พบว่าคลองแสนแสบยังไม่สะอาดเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะทางตลาดมีการเลี้ยงสัตว์น้ำไว้จำนวนมาก

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวเสนอแนะว่าควรมีการสร้างสะพานเพิ่ม จะได้ไม่แย่งกันใช้สะพานโครงเรือสะพานเดียว ส่วนบันไดทางขึ้นลงระหว่างชั้นล่างกับชั้นบนบางจุดนั้น แคบเกินไป ทำให้เดินสวนทางกันไม่สะดวก นักท่องเที่ยวแย่งกันขึ้นลง นอกจากนี้ยังอยากให้ทางตลาดน้ำสร้างหลังคาระหว่างสะพานโครงเรือ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินข้ามฝั่งหรือยืนถ่ายรูปจะได้ไม่ร้อน

นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวเห็นว่า ปัจจุบันตลาดน้ำมีพื้นที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว และเสนอแนะว่าทางตลาดน้ำขวัญเรียมควรเพิ่มพื้นที่โดยการซื้อที่ดินเพิ่ม และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่จะตามมา เพราะปัจจุบันนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และถ้าหากเป็นวันหยุดนักขัตฤกษ์จำนวนนักท่องเที่ยวก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้น เพราะในปัจจุบันที่จอดรถมีไม่เพียงพอ ในช่วงเวลากลางวันที่นั่งพักและที่กินข้าวก็มีไม่เพียงพอ เกิดการแออัดของนักท่องเที่ยวด้วยพื้นที่ที่จำกัด ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นได้ หากไม่มีการขยายพื้นที่ก็ควรมีการควบคุมปริมาณของนักท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมด้วย

2. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของตลาดน้ำขวัญเรียม

ในการวิเคราะห์ผู้ศึกษาขอใช้แนวทางตาม SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

S = Strength จุดแข็ง ผู้วิจัยพบว่าตลาดน้ำขวัญเรียมมีจุดแข็งในด้านการท่องเที่ยว 3 ประการคือ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและสิ่งมีคุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้น อันหมายรวมถึงวัฒนธรรม งานประเพณีประจำปี ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดใจหรือจุดขายที่สำคัญของการท่องเที่ยว ด้วยพื้นที่ของตลาดน้ำขวัญเรียมตั้งอยู่บริเวณวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ โดยมีคลองแสนแสบไหลผ่านหน้าวัด และเป็นที่ตั้งของศาลขวัญเรียมซึ่งมีการเชื่อมโยงเข้ากับนิยายรักอมตะเรื่องแผลเก่าอันเป็นที่รู้จักของคนไทยทั่วไป การสร้างตลาดน้ำขึ้นโดยชุกิจกรรมการตักบาตรพระทางน้ำ กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิต และการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมนี้ ถือเป็นจุดเด่นในด้านการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม เพราะเป็นการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนทั้งที่มีอยู่เดิมและสร้างขึ้นใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การประชาสัมพันธ์

ตลาดน้ำขวัญเรียมมีนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมและเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ โดยมีการเผยแพร่ข่าวสารหรือกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (เฟสบุ๊กเพจ) และเว็บไซต์ (Website) รวมถึงได้รับการประชาสัมพันธ์จากสื่อต่าง ๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์ นำเสนอเรื่องราวของตลาดน้ำขวัญเรียมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ตลาดน้ำขวัญเรียมได้รับการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการประชาสัมพันธ์เช่นนี้ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจทั่วไปให้เดินทางมายังตลาดน้ำขวัญเรียมได้เป็นอย่างดี โดยถือเป็นรูปแบบการส่งเสริมทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพอันส่งผลต่อการเลือกมาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำขวัญเรียมอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการบอกต่อในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นส่วนช่วยกระจายข้อมูลออกไปในพื้นที่สื่อมวลชนอื่น ๆ อันนำมาสู่การท่องเที่ยวและการเดินทางซ้ำของนักท่องเที่ยวด้วย

สิ่งอำนวยความสะดวก

องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการให้นักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับความสุข ความสบาย และความประทับใจ โดยทางผู้บริหารของตลาดน้ำขวัญเรียมให้ความเอาใจใส่กับนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกภายในอาคาร เช่น ลิฟต์ ทางลาด ห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ ผู้พิการ ผู้สูงอายุ รวมถึงสตรีมีครรภ์ นอกจากนี้ทางตลาดน้ำยังจัดบริการรถรับส่งให้นักท่องเที่ยวจากปากทางมายังตลาดน้ำ ซึ่งจากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าการอำนวยความสะดวกเช่นนี้ถือเป็นจุดเด่นของตลาดน้ำขวัญเรียมที่แตกต่างจากตลาดน้ำแห่งอื่น ๆ ทำให้สามารถพาสมาชิกในครอบครัวทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะผู้พิการและผู้สูงอายุมาเที่ยวได้อย่างมีความสุข

W = Weakness จุดอ่อน ผู้วิจัยพบว่าตลาดน้ำขวัญเรียมมีจุดอ่อนในด้านการท่องเที่ยว 3 ประการคือ

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีและยั่งยืนนั้นควรมีลักษณะสำคัญประการหนึ่งคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม แม้ว่าทางตลาดน้ำขวัญเรียมจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ แต่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวกลับพบว่านักท่องเที่ยวคาดหวังที่จะได้พบกับความเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น และให้ความเห็นว่าเส้นทางการล่องเรือชมวิถีชีวิตริมสองฝั่งคลองแสนแสบยังขาดความน่าสนใจ เพราะการล่องเรือใช้เวลาไม่นานนัก (ประมาณ 30 นาที) และไม่มีการทำกิจกรรมอื่นในขณะนั่งเรือ นอกจากนี้แม้จะอยากให้มีการแข่งขันวิถีชีวิตให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ เช่น การทำขนมไทย การสาธิตทำเครื่องมือจับปลา หรือมีการท่องเที่ยวสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม บริเวณใกล้เคียง เป็นต้น

นอกจากนี้การแสดงศิลปวัฒนธรรม บริเวณลานกิจกรรมหน้าศาลขวัญเรียมที่เป็นการแสดงนาฏศิลป์นั้นก็ยังเป็นสิ่งที่หาชมได้ทั่วไป นักท่องเที่ยวจึงไม่ได้รับความรู้แปลกใหม่หรือได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของคนในชุมชนเท่าที่ควร

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการจัดแสดงสัตว์นานาชนิด โดยไม่มีการจำกัดจำนวนและพื้นที่เป็นเหตุให้เกิดกลิ่นเหม็นและสิ่งปฏิกูล ซึ่งส่วนหนึ่งไหลลงสู่คลองแสนแสบโดยตรง ถึงแม้ว่าทางตลาดน้ำจะมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความสะอาด โดยการทำความสะอาดพื้นที่จัดแสดงสัตว์ ล้างตลาด และมีการบำบัดน้ำเสียอยู่เป็นประจำและต่อเนื่องก็ตาม ดังเห็นได้จากผู้ค้าและนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ตลาดน้ำขวัญเรียมนั้นมีการจัดแสดงสัตว์ต่าง ๆ มากเกินไป ซึ่งก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นและน้ำเน่าเสีย อีกทั้งสัตว์บางชนิดอาจเป็นพาหะนำโรคได้

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

จากศึกษาตลาดน้ำขวัญเรียมพบว่ามีการบริหารจัดการงานทั้งหมดโดยเอกชน และการพัฒนาหรือปรับปรุงด้านต่าง ๆ ก็ขึ้นอยู่กับความเห็นของเจ้าของตลาดเป็นสำคัญ ชุมชนท้องถิ่น (รวมทั้งผู้ค้า) จึงไม่สามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวได้ แต่ก็พบว่าจะมีเพียงคนในชุมชนบางครัวเรือนที่อาศัยอยู่บริเวณทางเข้าตลาดน้ำที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยการค้าขายสินค้าที่หน้าบ้านของตน ทั้งนี้สินค้าส่วนใหญ่ของตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP โดยผู้ค้าที่มาจากชุมชนอื่น ๆ ตลาดน้ำขวัญเรียมจึงไม่มีสินค้าที่แสดงถึงภูมิปัญญาหรืออัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ควรมีการจัดพื้นที่จำหน่ายสินค้าท้องถิ่น และการส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งเป็นจุดแข็งที่จะรักษาความเป็นอัตลักษณ์และก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

O - Opportunity = โอกาส ผู้วิจัยพบว่าตลาดน้ำขวัญเรียมมีโอกาสจากปัจจัยภายนอกด้านการท่องเที่ยว 2 ประการคือ

กระแสการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

การเกิดของตลาดน้ำในฐานะแหล่งท่องเที่ยว เมื่อราวปี พ.ศ. 2503 ได้มีการพัฒนา ตลาดน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในระยะแรกนี้ตลาดน้ำที่ได้รับการพัฒนาคือ ตลาดน้ำวัดไทร เมื่อตลาดน้ำวัดไทรซบเซาลง องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อสท.) ได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมด้วยการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ตลาดน้ำดำเนินสะดวกเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ซึ่งส่งผลให้ตลาดน้ำดำเนินสะดวกมีชื่อเสียงไปทั่วโลก จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2530 มีการจัดสร้างตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้น เพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวในยุคของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในสมัยนั้น เมื่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวส่งผลให้มีการฟื้นฟูตลาดเก่าขึ้นมาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง นอกจากนี้พบว่ามีมีการสร้างตลาดขึ้นใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำด้วยเช่นกัน ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวตลาดน้ำได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญประการหนึ่งคือต้องมีเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางหรือเครือข่ายขนส่งคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยววันั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงและการคมนาคมนั้นต้องมีความสะดวกและปลอดภัย

จากการศึกษาพบว่า มีโครงการเพิ่มเส้นทางสัญจรทางน้ำ ซึ่งเป็นเส้นทางส่วนต่อขยายจากวัดศรีบุญเรือง - มินบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดปัญหาการจราจรด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนเดินทางทางเรือนั่นเอง เส้นทางทางเรือนี้เป็นเส้นทางที่จะผ่านมายังบริเวณตลาดน้ำขวัญเรียม ทั้งนี้พบว่ามีการทดลองเปิดให้บริการให้แก่ประชาชนในช่วงเดือนมกราคม - สิงหาคม ปี 2556 และได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี แต่ในขณะเดียวกันประชนริมน้ำส่วนหนึ่งกลับได้รับผลกระทบจากการเดินเรือโครงการดังกล่าวจึงหยุดให้บริการชั่วคราวและปัจจุบันอยู่ในช่วงแก้ไขปัญหา ซึ่งในอนาคตโครงการนี้อาจจะกลับมาอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอีกครั้ง นอกจากนี้พบว่า มีโครงการรถไฟฟ้าสายสีชมพูเส้นทางแคราย - มินบุรี หากโครงการทั้งสองโครงการดังกล่าวมีการเปิดให้บริการอย่างเต็มรูปแบบ ก็จะช่วยให้การเดินทางมายังตลาดน้ำขวัญเรียมจะสามารถเข้าถึงได้สะดวกมากยิ่งขึ้นด้วย

ตลาดน้ำขวัญเรียมยังมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม อันเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถนำมาพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวได้ แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ วัดแสนสุข ศาลเจ้าเจิวตี้เหล่าเอี้ย ตลาดเก่ามินบุรี พิพิธภัณฑ์เรือจิว พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองมินบุรี เป็นต้น ซึ่งในอนาคตหากตลาดน้ำขวัญเรียมมีการจัดกิจกรรมโดยการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเหล่านี้ ก็จะส่งผลให้มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนอื่น เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่กว้างขึ้นและเป็นการสร้างความพึงพอใจให้แก่ักท่องเที่ยวอีกด้วย

T – Threat = อุปสรรค ผู้วิจัยพบว่าตลาดน้ำขวัญเรียมมีอุปสรรคจากปัจจัยภายนอกด้านการท่องเที่ยว 2 ประการคือ

การแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

ในปัจจุบันนอกจากจะมีแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำแล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นอีกมากมาย ซึ่งนักท่องเที่ยวมีทางเลือกในการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก แหล่งความรู้ วิถีชีวิต เหล่านี้เป็นต้น และน่าเป็นห่วงว่าในอนาคตจะมีการแข่งขันทางการตลาดการท่องเที่ยวยิ่งขึ้น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำและแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ซึ่งในพื้นที่ใกล้เคียงตลาดน้ำขวัญเรียมก็พบว่ายังมีแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำและแหล่งท่องเที่ยวแหล่งอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น ตลาดน้ำวัดพระยาสุเรนทร์ ตลาดน้ำมหาราช พิพิธภัณฑสถานเรือจักร (อุเรือจักร) วัดสมานรัตนาราม ตลาดเก่าลาดกระบัง เป็นต้น

ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ

จากการที่ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดน้ำเอกชนส่งผลให้ยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และขาดร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าตลาดน้ำขวัญเรียมจะมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับภาครัฐ เช่น งานครบรอบ 111 ปี มินบุรี ที่จัดร่วมกับเขตมินบุรี งานวันอนุรักษ์คูคลองน้ำใสที่จัดร่วมกับสภาวัฒนธรรมเมืองมินบุรี เขตมินบุรี กลุ่มคนรักเมืองมิน และนักศึกษานักวิชาการ ประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต แต่ก็ยังเป็นเพียงการร่วมมือตามวาระหรือตามโอกาสสำคัญเท่านั้น ทั้งนี้การจัดการตลาดน้ำที่ยั่งยืนนั้นควรได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงแสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทางและนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตลาดน้ำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเป็นอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

3. แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน

จากการศึกษาเรื่องตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียมโดยใช้หลักการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มาใช้เป็นกรอบในการพิจารณาแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ทำให้สามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งตลาดน้ำขวัญเรียมควรมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1.1 ตลาดน้ำขวัญเรียมควรเพิ่มความเป็นอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตภูมิปัญญาและองค์ความรู้ เนื่องจากตลาดไม่มีผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่เกิดจากคนในชุมชน ดังนั้นควรเพิ่มอัตลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม เช่น สินค้าพื้นบ้านและผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นของท้องถิ่น เพื่อให้เข้ากับความเป็นตลาดน้ำ และเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว

1.2 ตลาดน้ำขวัญเรียมควรคำนึงถึงความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติบริเวณตลาดน้ำ โดยควรดูแลพื้นที่ให้เป็นธรรมชาติให้มีสภาพที่สมบูรณ์ มีบรรยากาศทำให้สามารถนึกถึงวิถีชีวิตให้มากกว่านี้ โดยให้ความสำคัญกับสิ่งที่เป็นธรรมชาติและทำมาจากธรรมชาติ เช่น ดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองไม่ให้มีกลิ่นเหม็น การรักษาระบบนิเวศน์ และต้นไม้ต่าง ๆ เป็นต้น

1.3 กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิตยังขาดความน่าสนใจ ทางตลาดน้ำควรมีการเพิ่มระยะทางในการล่องเรือชมวิถีชีวิต เพื่อชมสภาพธรรมชาติของสองฝั่งคลอง ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงบรรยากาศ และความเป็นธรรมชาติ ซึ่งหากได้ร่วมศึกษาเรียนรู้ไปกับวิถีชีวิตนับว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพอีกด้วย

1.4 ทางตลาดน้ำควรเพิ่มเติมกิจกรรมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันมีอยู่แล้ว แต่ควรเพิ่มการแสดงให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น การเล่นดนตรีไทย การร้องเพลงฉ่อย การแสดงละคร ซึ่งเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับสภาพบรรยากาศการท่องเที่ยวตลาดน้ำ และเป็นการนำเสนอเอกลักษณ์ของไทยได้เป็นอย่างดี

1.5 ศักยภาพทางกายภาพ และความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าจะเป็นตลาดน้ำที่เข้าได้ถึงสองเส้นทาง แต่ยังพบว่าป้ายบอกทางนั้นยังมีน้อยและมีขนาดเล็ก ทั้งนี้ป้ายบอกทางควรทำให้เป็นภาษาอังกฤษเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ นอกจากนี้ทางตลาดน้ำควรจัดทำป้ายแนะนำร้านค้าในแต่ละฝั่ง จุดจัดแสดงสัตว์ จุดล่องเรือ ฯลฯ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกและไม่เสียเวลาในการท่องเที่ยว

1.6 เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ตลาดน้ำขวัญเรียมควรมีส่วนช่วยในเรื่องของการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแหล่งอื่น ๆ ที่ใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ทางตลาดน้ำจัดให้มีการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง อันเป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง

แนวทางที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

2.1 ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ตลาดน้ำขวัญเรียมควรมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ดังนี้ควรเพิ่มจุดบริการห้องน้ำ ซึ่งปัจจุบันห้องน้ำสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวนั้นมีไม่เพียงพอในการให้บริการกับนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการตลอดทั้งวัน และควรจัดให้มีประเภทเคลื่อนที่ไว้คอยให้บริการ แต่มีข้อควรระวัง คือ ความสะอาดและต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม มลพิษต่าง ๆ ที่จะตามมา

ตลาดน้ำขวัญเรียม ควรปรับปรุงพื้นที่จอดรถ เนื่องจากมีจำนวนรถเข้าออกมากทำให้เส้นทางเกิดการขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อ และมีฝุ่นมาก ควรมีการซ่อมแซมถนน และลาดพื้นที่จอดรถ นอกจากนี้ควรขยายพื้นที่จอดรถเพิ่มเติม เนื่องจากมีพื้นที่ไม่เพียงพอกับการให้บริการนักท่องเที่ยว จึงควรบริหารจัดการที่จอดรถให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยอาจมีการจัดการที่จอดรถให้เป็นระเบียบ

2.2 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก ตลาดน้ำขวัญเรียมควรร่วมกับหน่วยงานจากภายนอก เพื่อเพิ่มศักยภาพในพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

2.3 ความสะอาดถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างแรก ๆ ที่ทุกพื้นที่ควรมี ถึงแม้ว่าตลาดน้ำขวัญเรียมจะมีการทำความสะอาดอย่างทั่วถึง แต่ยังพบว่าเกิดกลิ่นเหม็นจากสิ่งปฏิกูลของสัตว์ที่นำมาจัดแสดง นอกจากนี้สิ่งปฏิกูลของสัตว์น้ำที่นำมาจัดแสดงบริเวณคลองแสนแสบอาจส่งผลให้คลองแสนแสบเน่าเสียได้ หากไม่ได้รับการจัดการที่มีประสิทธิภาพมากพอ ดังนั้นทางตลาดน้ำควรคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และควรมีการจำกัดจำนวนและพื้นที่ในการจัดแสดงสัตว์

2.4 ทางตลาดน้ำควรจัดให้มีการอบรมภาษาอังกฤษให้กับผู้ค้าภายในตลาดน้ำ หรืออาจขอความร่วมมือจากโรงเรียนในพื้นที่ หรือเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขต ให้จัดครูมาอบรมภาษาอังกฤษที่จำเป็นต่อการสนทนาซื้อขายสินค้าให้กับผู้ประกอบการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ในด้านภาษาให้กับผู้ค้า ในการติดต่อสื่อสารซื้อขายสินค้ากับนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเที่ยวชมตลาดน้ำอยู่เป็นประจำ

แนวทางที่ 3 การบริหารจัดการ

3.1 การจัดการด้านอนุรักษ์

1. การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ตลาดน้ำขวัญเรียมควรมีการจัดการด้านความสะอาดของคลองแสนแสบ โดยการจำกัดพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อไม่ให้ส่งผลเสียต่อคลองแสนแสบ รวมถึงการฟื้นฟูสภาพของคลองแสนแสบให้มีความสะอาดไม่มีกลิ่นเหม็น นอกจากนี้ควรดูแลสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว ภายในวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ ในการก่อสร้าง ปรับปรุง พัฒนาหรือบูรณะสิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้ทางตลาดน้ำต้องคำนึงถึงความงามของเอกลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรม และการแสดงออกที่บ่งบอกถึงความมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นด้วย

2. การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ ตลาดน้ำควรกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว เช่น พื้นที่ในการจัดแสดงสัตว์ไม่ควรมีการขยายเพิ่มอีก เพราะอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และควรมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้พอเหมาะกับศักยภาพของพื้นที่

3. การจัดการและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวด้านผลกระทบ ผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียมควรมีการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงผลดี ผลเสีย และนำผลที่ได้วิเคราะห์ผลกระทบต่อผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว เพื่อนำสู่การดำเนินงานปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

3.2 การจัดการด้านการท่องเที่ยว

1. การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว ตลาดน้ำขวัญเรียมควรจัดให้มีจุดให้บริการการท่องเที่ยว ผู้ค้าและพนักงานความรู้ด้านการสื่อสารภาษา ควรมีพนักงานให้บริการด้านความปลอดภัยบริเวณพื้นที่จอดรถ ด้านสาธารณูปโภคควรมีการจัดการพื้นที่จอดรถและการเพิ่มจุดบริการห้องน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ทางผู้บริหารตลาดน้ำควรมีการกำหนดราคาสินค้าและอาหาร เพื่อเป็นการควบคุมราคาสินค้า

2. การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียมควรคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมของคลองแสนแสบ รวมทั้งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ระบบนิเวศน์ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทั้งนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวควรมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น การนำเอาภูมิปัญญาด้านการทำเครื่องมือจับปลา มาสาธิตวิธีการทำเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากการท่องเที่ยว เป็นต้น

3. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ตลาดน้ำขวัญเรียมควรมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มีเจ้าหน้าที่ประจำ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้สามารถตอบคำถามนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับแหล่งวัฒนธรรม และควรมีป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ การก่อตั้งชุมชน ลักษณะการดำรงชีวิต อาหารการกิน เป็นต้น ทั้งนี้ควรจัดทำสื่อแผ่นพับหรือโปสเตอร์หรือนิทรรศการที่น่าเสนอข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและให้ความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว

4. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม ผู้บริหารตลาดน้ำควรให้ความสำคัญของผู้ค้าและชุมชนท้องถิ่น โดยให้ผู้ค้าและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้ผู้ค้าและคนในชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการคิดและการตัดสินใจในการดำเนินงานการท่องเที่ยว และมีส่วนในการรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน รวมถึงมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง และนำผลประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนในระดับต่อไป

แนวทางที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

4.1 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว และการให้บริการต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน และชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือบริหารจัดการ โดยตลาดน้ำขวัญเรียมควรให้ความสำคัญกับคนในชุมชน เพื่อให้มีบทบาทในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และร่วมกันดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง

4.2 ชุมชนมีส่วนร่วมเชิงเศรษฐกิจจากกิจกรรมการท่องเที่ยว กล่าวคือ ชุมชนควรมีรายได้จากการจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม โดยทางตลาดน้ำอาจจะส่งเสริมชุมชนให้มีรายได้จากการเป็นผู้นำเที่ยว หรือให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว และควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร ของที่ระลึก หรือสินค้าพื้นเมือง และควรส่งเสริมโอกาสการจ้างงานในชุมชนให้มีความเท่าเทียมกันทั้งสตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และชนกลุ่มน้อย

บทที่ 6

สรุปการศึกษาและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว” นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและศักยภาพของตลาดน้ำขวัญเรียม วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของตลาดน้ำขวัญเรียมกับการท่องเที่ยว เพื่อประเมินมาตรฐานและนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมที่เหมาะสมและยั่งยืน ในการดำเนินงานวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน คือ ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม แล้วนำมาวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เป็นการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับลักษณะพื้นที่ ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ คลองแสนแสบ ความเป็นมาของการก่อสร้างตลาดน้ำขวัญเรียม ข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรวัฒนธรรม มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัย

รวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ยังใช้แบบสอบถามที่มีแนวคำถามปลายเปิด ในส่วนของกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย เจ้าของและผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียม เจ้าอาวาสวัดบำเพ็ญเหนือและเจ้าอาวาสวัดบางเพ็งใต้ ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม ราษฎรที่อาศัยโดยรอบตลาดน้ำขวัญเรียม ครูและนักเรียนโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ ซึ่งมีบทบาทในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เสมอมา

ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงกับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวและการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมและยั่งยืน

ผลการศึกษา

ตลาดน้ำขวัญเรียมตั้งอยู่ระหว่างสองฝั่งของคลองแสนแสบในเขตมีนบุรี ตรงวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ บริเวณโดยรอบตลาดน้ำยังประกอบด้วย ชุมชน โรงเรียน และโรงงานอุตสาหกรรม จากการวิจัยได้ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ความเป็นมาและพัฒนาการของตลาดน้ำขวัญเรียม

ในการศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของตลาดน้ำขวัญเรียมนี้ มีประเด็นที่จะต้องกล่าวถึงตามลำดับคือ ประวัติการขุดคลองแสนแสบ ประวัติวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ ตำนานรักของขวัญเรียม ประวัติการก่อตั้งตลาดน้ำใน พ.ศ. 2555 และพัฒนาการของตลาดน้ำขวัญเรียมในช่วง พ.ศ. 2556 – 2559 โดยมีรายละเอียดดังนี้

คลองแสนแสบขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 (ครองราชย์ พ.ศ. 2367 - 2394) การขุดคลองแสนแสบเป็นไปเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางของเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) จากกรุงเทพฯ ไปยังกัมพูชา คลองที่ขุดขึ้นนี้เชื่อมระหว่างคลองมหานาคในกรุงเทพฯ บริเวณคลองมหานครทางตะวันตกไปออกเมืองฉะเชิงเทรา มีความยาวเกือบ 90 กิโลเมตร การขุดคลองแสนแสบทำให้เกิดการอพยพประชาชนเชื้อชาติต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานตามแนวคลอง เกิดการสร้างวัด มัสยิด โบสถ์ ศาลเจ้าจีน และวังขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชน สำหรับวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบนี้ถือว่ามีความสำคัญต่อชุมชนโดยรอบมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน และเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญของการเกิดและเติบโตของตลาดน้ำขวัญเรียมด้วย

วัดบำเพ็ญเหนือสร้างขึ้นใน พ.ศ. 2367 โดยกลุ่มผู้อพยพชาวลาวจากนครเวียงจันทน์ที่เคยอาศัยอยู่ในพระนครศรีอยุธยา รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดฯ ให้อพยพครอบครัวชาวลาวมาอยู่บริเวณแนวคลองแสนแสบนี้ เกิดเป็นชุมชนที่เรียกชื่อหมู่บ้านตนว่า “บางเพ็ง” (หมายถึงพระจันทร์) ต่อมาได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นทางฝั่งเหนือของคลองแสนแสบเรียกว่า “วัดบางเพ็งเหนือ” ภายหลังจากจึงมีการเรียกชื่อวัดเพี้ยนไปเป็น “วัดบำเพ็ญเหนือ” ส่วนวัดบางเพ็งใต้เป็นวัดที่เก่าแก่ แต่ไม่มีการบันทึกไว้ว่าสร้างขึ้นเมื่อใด แต่ชุมชนบริเวณโดยรอบวัดนั้นมีชาวบ้านอาศัยอยู่ไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมงคนบางตำนานกล่าวว่า วัดบางเพ็งใต้สร้างเมื่อปลายสมัยรัชกาลที่ 3 โดยชาวเวียงจันทน์ที่อพยพมาอยู่บริเวณคลองแสนแสบที่ร่วมกันสร้างวัดบางเพ็งเหนือนั่นเอง

ตำนานรักขวัญเรียมแห่งคลองแสนแสบยังเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายจากนิยายอมตะเรื่อง “แผลเก่า” บทประพันธ์อันเลื่องชื่อของไม้ เมืองเดิม (ก้าน พึ่งบุญ ณ อยุธยา) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2479 และถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์อีกหลายครั้ง (ครั้งล่าสุดเมื่อปี 2557) และมีเพลงที่รู้จักกันดีคือ “เพลงแสนแสบ” อาจกล่าวได้ว่าตำนานความรักของขวัญและเรียมเป็นสิ่งที่ทำให้คลองแสนแสบเป็นที่รู้จักของคนไทยในปัจจุบันด้วย

นอกจากนี้บริเวณวัดบางเพ็งใต้ยังมีศาลขวัญเรียม ซึ่งตามประวัติเล่าว่า เมื่อ พ.ศ. 2534 เจ้าอาวาสวัดบางเพ็งใต้ในขณะนั้นได้พบศาลลอยมาติดที่ท่าหน้าวัดหลังจากคืนวันลอยกระทง ช่างๆ ศาลมีตัวหนังสือเขียนว่า “ขวัญกับเรียม” ท่านจึงเรียกศาลนี้ว่า “ศาลขวัญกับเรียม” และทำพิธีตั้งศาลขึ้น หลังจากนั้นได้มีประชาชนต่างพากันแวะเวียนมากราบไหว้ขอพรเป็นจำนวนมาก ศาลขวัญเรียมจึงเป็นที่เคารพนับถือกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน และถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญอย่างหนึ่งของตลาดน้ำขวัญเรียม

ตลาดน้ำขวัญเรียมเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ผู้ก่อตั้งคือ คุณชาวลิต เมธยะประภาส ซึ่งเป็นเจ้าของบริษัทครอบครัวขนส่งที่ควบคุมกิจการเดินเรือในคลองแสนแสบ คุณชาวลิตมีแนวคิดจะฟื้นฟูประเพณีปิ่นบาททางเรือเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของคนในอดีต จึงสร้างตลาดน้ำโดยเน้นสะท้อนวิถีชีวิตในอดีตของชาวคลองแสนแสบขึ้น และได้หยิบเอาเรื่องราวความรักอมตะของขวัญและเรียมมาเป็นชื่อของตลาด โดยมีทั้งพื้นที่ส่วนบุคคลของคุณชาวลิต เมธยะประภาส และพื้นที่ของวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ที่คุณชาวลิตขอเช่าพื้นที่บางส่วนเพื่อก่อตั้งตลาด โดยสร้างสะพานโครงเรือขึ้นเชื่อมตลาดทั้งสองฝั่ง พื้นที่ของตลาดน้ำขวัญเรียมจึงแบ่งออกเป็น 2 ฝั่งด้วยกัน คือ ตลาดน้ำฝั่งเหนือ (วัดบำเพ็ญเหนือ) และตลาดน้ำฝั่งใต้ (วัดบางเพ็งใต้)

ระยะแรกของการเปิดตลาดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 มีการคัดสรรร้านค้าที่ได้รับมาตรฐาน OTOP เข้ามาร่วมค้าขาย โดยระยะแรกนี้เปิดให้ผู้ค้าทดลองขายฟรี มีการประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ทั้งสถานีวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ อีกทั้งยังเป็นตลาดน้ำที่มีนักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็นหรือตั้งกระทู้แนะนำเที่ยวเป็นจำนวนมาก เพราะด้วยความเป็นตลาดน้ำที่มีความโดดเด่นและมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ คือ การตักบาตรพระทางเรือ กิจกรรมการล่องเรือชมวิถีชีวิตคลองแสนแสบ และการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม และส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลมายังตลาดน้ำขวัญเรียมจำนวนมาก

ปี พ.ศ. 2556 เป็นช่วงของการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมแบบก้าวกระโดด ทั้งในเรื่องของร้านค้า การปรับปรุงและก่อสร้างอาคารร้านค้าขึ้นใหม่ มีการเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว เช่น บริการรถรับส่งนักท่องเที่ยว บริการให้ยืมรถเข็นวีลแชร์ฟรี เพิ่มจุดบริการห้องน้ำ บริเวณตรอกเรือ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มพื้นที่แหล่งเรียนรู้และกิจกรรมสันตนาการ ได้แก่ จุดจัดแสดงสัตว์บกและสัตว์น้ำ พิพิธภัณฑสถานบ้าน และการสาธิตปั้นหม้อของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

เนื่องจากที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 - 2556 มีการขยายตัวและมีการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นใน พ.ศ. 2557 นี้จึงมีการเปลี่ยนแปลงของตลาดไม่มากนักเท่ากับปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามพบว่าการขยายตัวของร้านค้าบริเวณตลาดน้ำฝั่งใต้คือ มีการสร้างเรือนโกโบริ และร้านส้มตำบ้านนอก ในขณะที่ตลาดน้ำฝั่งเหนือมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ในส่วนของพิพิธภัณฑสถานบ้านให้เป็นพื้นที่ร้านค้า รวมถึงได้สร้างลิฟต์เพิ่มบริเวณอาคารสองชั้นทิศตะวันออก นอกจากนี้พบว่าการเพิ่มจุดจัดแสดงสัตว์ทั้งตลาดน้ำฝั่งเหนือและตลาดน้ำฝั่งใต้ ทั้งนี้เพื่อรองรับความต้องการของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

ต่อมาปี 2558 - 2559 ยังพบว่าการพัฒนาปรับปรุงตลาดอยู่เป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การสร้างบันไดเพิ่มบริเวณอาคารสองชั้นของตลาดน้ำฝั่งใต้ รวมทั้งปรับปรุงพื้นที่ชั้นสองให้เป็นจุดพักผ่อน การจัดแสดงสัตว์หมอนเวียนในคอนเซ็ป Mini Zoo และการนำตุ๊กตาต้นไม้ พุดได้ มาวางไว้ตามจุดต่าง ๆ ของตลาดน้ำเพื่อเพิ่มความสนใจของนักท่องเที่ยว

2. การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม

ตลาดน้ำขวัญเรียมมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นในแง่ของที่ตั้งคือตั้งอยู่ระหว่างวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้โดยมีคลองแสนแสบไหลผ่าน ทั้งนี้มีการออกแบบสิ่งก่อสร้างที่คำนึงถึงการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มผู้พิการ วัยชรา และสตรีตั้งครรภ์ มีการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแก่นักท่องเที่ยวด้วยการจัดรถบริการรถรับส่ง อีกทั้งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจอย่างการตักบาตรพระทางน้ำ การแสดงปาฐกถาธรรม กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิต การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม และการจัดแสดงสัตว์บกและสัตว์น้ำ โดยมีศาลขวัญเรียม รูปปั้นขวัญเรียม และควายเรียม เป็นสร้างสัญลักษณ์ในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำขวัญเรียม มีการบริหารงานโดยภาคเอกชน มีการแบ่งหน้าที่ออกเป็น 6 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริการ ฝ่ายทำความสะอาด ฝ่ายดูแลสัตว์ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายเทคนิค ทั้งนี้พนักงานส่วนใหญ่เป็นพนักงานของบริษัทครอบครัวขนส่งจำกัด ด้านการจัดการด้านพื้นที่นั้น ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่

ร้านค้า ประกอบด้วยร้านค้าบนบกและร้านค้าเรือริมน้ำ พื้นที่วัฒนธรรม โดยการจัดกิจกรรมตักบาตร พระทางน้ำ การล่องเรือชมวิถีชีวิต และการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมบริเวณลานกิจกรรมหน้าศาล ขวัญเรียม และพื้นที่แหล่งเรียนรู้และสันตนาการได้แก่ จุดจัดแสดงสัตว์บกและสัตว์น้ำ การจัดแสดง หุ่นจำลองวิถีชีวิต เป็นต้น

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นศึกษาผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ของตลาดน้ำขวัญเรียมด้วยวิธี SWOT Analysis โดยผู้วิจัยพบว่า ตลาดน้ำแห่งนี้มีจุดแข็งหลายด้าน อันได้แก่

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ ความเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ มีเรื่องเล่าที่ผูกพันกับนวนิยายเรื่องแผลเก่า มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กิจกรรมทางวัฒนธรรม

2. การประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีหลากหลายวิธี เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ รายการโทรทัศน์ สื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น และการประชาสัมพันธ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ การสร้างลิฟต์ ทางเดินลาด หอพักน้ำ บริการรถรับส่ง ที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้พิการและผู้สูงอายุ

ทั้งนี้โอกาสจากปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำขวัญเรียมนั้น ผู้วิจัย พบว่ามีปัจจัย ดังนี้

1. กระแสการท่องเที่ยวตลาดน้ำ การท่องเที่ยวตลาดน้ำเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยว ส่งผลให้มีการฟื้นฟูตลาดเก่าขึ้นมาและสร้างตลาดใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ตลาดน้ำขวัญเรียมก็เช่นกัน ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญประการหนึ่งคือต้องมีเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางหรือเครือข่ายขนส่งคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงและการคมนาคมนั้นต้องมีความสะดวกและปลอดภัย

ถึงแม้ว่าจะประสบความสำเร็จในแง่ของปริมาณนักท่องเที่ยวหรือการบริหารเชิงธุรกิจ แต่ก็พบว่าตลาดน้ำขวัญเรียมมีจุดอ่อนด้านการท่องเที่ยวอยู่เช่นกัน อันได้แก่

1. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากยังมีกิจกรรมที่แสดงถึงวิถีชีวิตหรือเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นแถบนั้นไม่มากเท่าที่ควร

2. ผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการจัดแสดงสัตว์ขนาดใหญ่ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสะอาดของลำคลองแสนแสบ

3. การมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากดำเนินโดยเอกชนจึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นรวมทั้งผู้ค้าไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยว

ทั้งนี้อุปสรรคจากปัจจัยภายนอกด้านการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม ผู้วิจัยพบว่าปัจจัย ดังนี้

1. การแข่งขันด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากปัจจุบันมีแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เกิดขึ้นมากมาย ส่งผลให้เกิดการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น
2. ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นควรได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงแสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทางและนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตลาดน้ำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

3. แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้เมื่อได้ประเมินศักยภาพข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการจัดการหรือพัฒนาการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม โดยใช้หลักการประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 พัฒนาศักยภาพการดึงดูดใจการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมให้มากขึ้น เช่น การสร้างเอกลักษณ์ในชุมชนด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา นอกจากนี้ยังควรคำนึงถึงความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือคลองแสนแสบด้วย

แนวทางที่ 2 พัฒนาศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว ศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก เช่น การประสานความร่วมมือจากภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว และการพัฒนาศักยภาพของผู้ค้า เช่น การอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เป็นต้น

แนวทางที่ 3 การบริหารงาน ควรมีการจัดการด้านการอนุรักษ์ เช่น การรักษาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว

แนวทางที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยชุมชนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการบริหารการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว และการให้บริการต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ รวมถึงมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะทาง วางแผน และจัดการการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่ามีข้อจำกัดในด้านของการเก็บข้อมูลผู้ค้าซึ่งไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ได้เท่าที่ควร อีกทั้งในการจัดการตลาดน้ำขวัญเรียมยังเป็นสิทธิ์ขาดของเจ้าของตลาด ด้วยเหตุนี้แนวทางในการพัฒนาร่วมกับชุมชนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจเป็นไปได้ค่อนข้างยาก แต่อย่างไรก็ตามควรมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่เขตมีนบุรีและใกล้เคียงเพิ่มเติม เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนและสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของคนในชุมชนในเขตมีนบุรีด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการท่องเที่ยว. **แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2527.

กรมฝึกหัดครู, หน่วยศึกษานิเทศ. ภาคพัฒนาตำราและเอกสาร. **การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู, 2533.

กฤษฎา โชติช่วง. “แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2555.

กฤษณพงศ์ ภูกลาง. “การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมย่านคลองอ้อม จังหวัดนนทบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

กองพุทธศาสนา สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2549.

กิตติ โล่เพชรรัตน์ เรียบเรียง. **ตำนานการสร้างกรุงเทพ เมืองฟ้าอมรชาวสยาม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ก้าวแรก 2556.

เกียรติ จิระกุล และคณะ. **ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและการพัฒนาการ**. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการปฏิบัติการกิจโครงการวิจัย “วิวัฒนาการของศิลปวัฒนธรรมไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา, 2555.

จรินทร์ อาสาทรงธรรม. “การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตลาดน้ำอย่างยั่งยืน.” **นักบริหาร** 31, 1 (มกราคม - มีนาคม 2554): 204 - 209.

จันทร์เพชร แสงวงศ์. “กลยุทธ์การพัฒนาตลาดน้ำดอนหวาย.” **วารสารการบริหารท้องถิ่น** 4, 2 (2 เมษายน - มิถุนายน 2554): 67 - 77.

จรัส จันทนาวิวัฒน์. **วัดบางเพ็งใต้**. กรุงเทพฯ: บริษัท บีเอ็มซีการพิมพ์ จำกัด, 2557.

จิตรา อนุศาสนนันท์. “การเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555.

จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ และคณะ. “การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มแม่น้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน.” **วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการนิเทศ** (กรกฎาคม - ธันวาคม 2557).

ฉันทิช วรรณณอม. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: สามลดา, 2550.

ชัยญาณุช มหาทุมะรัตน์. “พฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.” รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการวิชา 751409 (แบบฝึกหัดการวิจัยปัญหาเศรษฐกิจปัจจุบัน) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. **บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, 2552.

ธนภุต สังข์เฉย. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ.** เพชรบุรี: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี, 2550.

ธีราภรณ์ นกแก้ว. “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดไทร กรุงเทพมหานคร” ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

นวล สารสอน. “ผลกระทบของการท่องเที่ยว ของผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคมเศรษฐกิจที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.

นิคม จารุมณี. **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2544.

นิตา ชัชกุล. (2550). **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548.

_____. **การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์, 2548.

_____. **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยบริษัท, 2548.

ประดับ เรียงประยูร. “รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

ประเทือง โพธิ์ชะออน. **ประวัติศาสตร์ตลอดกาลไทยรบเขมร.** นนทบุรี : ดอกหญ้า 2000, 2556.

ปรียาภรณ์ เนียมนง และวศิน เหลี่ยมปรีชา. “การรวมกลุ่มของชุมชนนักปฏิบัติเพื่อสร้างรูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืนผ่านทฤษฎีกิจกรรม: กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา.” **วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศน์ มหาวิทยาลัยนเรศวร** ปีที่ 7 เล่มที่ 1 (ตุลาคม 2554 - มีนาคม 2555).

ปิยนาค บุณนาคและคณะ. “คลองในกรุงเทพฯ: ความเป็นมาการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อ กรุงเทพฯในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 - 2525).” รายงานผลการวิจัยเงินทุนเพื่อเพิ่มพูน และพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. งานวิจัยนี้ได้รับทุนจากฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525.

ปิยะพร กัญชนะ (บรรณาธิการ). **ตลาดน้ำ: ย่านชุมชนเก่าริมน้ำในสังคมเมืองสยาม**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2537.

พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์. **การท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2553.

ภัทรภรณ์ สิริภัทรารวรรณ. “ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว ตลาดน้ำขวัญเรียมของนักท่องเที่ยวไทย.” สารนิพนธ์ สาขาวิชาการตลาด หลักสูตร บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2557.

ภิมลรัตน์ ปัดทะสี และสุวรรณรัตน์ รุ่งจริง. “ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อ ตลาดน้ำอโยธยา.” ใน **รายงานการประชุมทางวิชาการระดับชาติด้านธุรกิจและ เศรษฐกิจ ครั้งที่ 5 ประจำปี 2555 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ศูนย์วิจัยธุรกิจและเศรษฐกิจอีสาน (ECBER) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2555.

มณีวรรณ ผิวนิ่ม และปรารธนา จันทรพันธุ์. “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนาและ ผลกระทบของการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ.” กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน วิจัย, 2546.

ราตรี โตเฟ่งพัฒน์. **ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2543.

วรวุฒิ เฟ็งพันซ์. “เรื่องการวิเคราะห์คุณค่าและบทบาทของตลาดน้ำในฐานะการเรียนรู้ของชุมชน : กรณีศึกษาตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

วีระพงษ์ นวลแก้ว. “รูปแบบการส่งเสริมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการเลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญ เรียม เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร.” การค้นคว้าอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, 2557.

ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. **ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2551.

ศานติ ภัคดีคำ. **ยุทธมรรคาเส้นทางเดินทัพไทย - เขมร**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2557.

ศิริกาญจน์ กิตติชยานนท์. “การสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาตลาด น้ำตลิ่งชัน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการวางแผนและการ จัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม) บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ, 2550.

สกุณี ญัฐพลวัฒน์. **วิถีชีวิตพ่อค้า - แม่ค้าไทย**. กรุงเทพฯ : เอส.ที.พี. เวิลด์มีเดีย, 2541.

สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, บรรณาธิการ. **ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยา สิริธร, 2549.

สันติ เสวตวิมล. **ตำนานตลาดไทย**. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2544.

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **คู่มือการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา)

สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร. **คลองเก่าเล่าประวัติเมือง**. กรุงเทพฯ: บริษัทดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่น จำกัด, 2555.

_____. **บางกอก บอกเล่า (เรื่อง) วัด**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555.

_____. **บางกอก บอกเล่า (เรื่อง)**. นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด (ชสท.), 2554.

สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ. **กรุงเทพฯ กรุงธนฯ มีภูมิสถาน ชื่อบ้านนามเมือง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ตรีมิตร แคทเซอร์, 2556.

สุริยะ บุญศักดิ์. **ย้อนรอย...ตลาดเก่าแห่งเมืองสยาม: แหล่งจับจ่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วันชนะ, 2547.

อริสรา เสยานนท์. “การป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา.” **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย** ปีที่ 29 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม - ธันวาคม 2552).

อานัติ อนันตภาค. **บางบ้านบางเมืองที่มาที่ไปของชื่อบ้านนามเมืองบนที่ราบภาคกลางของสยามประเทศ**. กรุงเทพฯ: บริษัท ยิปซี กรุ๊ป จำกัด, 2552.

อิราวัฒน์ ชมระกา. “รูปแบบการบริหารจัดการแบบบูรณาการศาสตร์เพื่อการเรียนรู้พัฒนาเศรษฐกิจการตลาดและอาชีพในเขตพื้นที่ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.” **งานวิจัยเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย**, 2553.

อุดม เขยกิจวงศ์. **ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ**. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาสร้างสรรค์, 2552.

เอนก นาวิกมูล. **รัชกาลที่ 5 กับการเกษตร เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, 2554.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมการท่องเที่ยว. **คู่มือ การประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. เข้าถึงเมื่อ 25 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก

<http://www.tourism.go.th/home/details/11/7/215>

การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. **แบบตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว**.

เข้าถึงเมื่อ 13 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก <http://docs.com/MNT7>

ไทยรัฐออนไลน์. **แผลเก่า ขวัญเรียม**. เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2558. เข้าถึงได้จาก

<http://www.thairath.co.th/content/443419>

ผู้จัดการ. **ชาวลิต ผู้วาดฝันให้ “จำลอง” ในคลองแสนแสบ** (นิตยสารผู้จัดการ 2533).

เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2558. เข้าถึงได้จาก

<http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=9636>

- แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน. พลาณภาพ “นิยายรัก” ครั้งแล้วครั้งเล่าไม่เสื่อมคลาย.
เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2557. เข้าถึงได้จาก
<http://happyreading.in.th/article/detail.php?id=619>
- โพสต์ทูเดย์. กทม. พัฒนาส่วนตัวขยายคลองแสนแสบ. เข้าถึงเมื่อ 11 กรกฎาคม 2557. เข้าถึงได้จาก
<http://www.posttoday.com/local/bkk/224424>
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์คลองแสนแสบ : ประวัติคลองแสนแสบ.
เข้าถึงเมื่อ 25 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก <http://sansaeb.kbu.ac.th/info.php>
- มิวเซียมสยาม. ระบบคลังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์. แผลเก่า. เข้าถึงเมื่อ 20 พฤษภาคม 2558.
เข้าถึงได้จาก
<https://www.museumsiam.org/dadetail.php?MID=3&CID=16&CONID=922>
- มติชนออนไลน์. แสบแสบ เพลงดังคู่หนึ่งแผลเก่า. เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2557. เข้าถึงได้จาก
http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1408090007.
- ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์คลองแสนแสบ. ประวัติคลองแสนแสบ. เข้าถึงเมื่อ 19 ธันวาคม 2557.
เข้าถึงได้จาก <http://sansaeb.kbu.ac.th/info.php>
- รังสิมา กุลพัฒน์. “แผลเก่า”: จากนวนิยายสู่ภาพยนตร์” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต อักษรศาสตร์
(วรรณคดีเปรียบเทียบ) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539). เข้าถึงเมื่อ
22 ธันวาคม 2557. เข้าถึงได้จาก
<http://www.thaithesis.org/detail.php?id=1082539000004>
- รายการเชื่อหรือไม่. ศาลตาขวัญและยายเรียม 1. เข้าถึงเมื่อ 13 พฤษภาคม 2557. เข้าถึงได้จาก
<https://www.youtube.com/watch?v=apydYjEB-vc>
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 33 เรื่องที่ 3 คลอง. คลองขุดในประเทศไทย. เข้าถึงเมื่อ 25
มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=33&chap=3&page=t33-3-infodetail03.html>
- สำนักงานเขตมีนบุรี. ข้อมูลทั่วไปของเขต. เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก
<http://www.bangkok.go.th/minburi/page/sub/ข้อมูลทั่วไปของเขต>.
- สำนักงานเขตมีนบุรี. มัสยิดในเขตมีนบุรี. เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก
<http://www.bangkok.go.th/minburi/page/sub/3065/มัสยิดในเขตมีนบุรี>
- อาลี เสือสมิง อัศลิยามีย์. งานเขียน : ความเป็นมาของศาสนาอิสลามในประเทศไทย คลองแสนแสบ
และบรรพชนมุสลิมเชื้อสายต่าง ๆ. เข้าถึงเมื่อ 25 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก
<http://alisuasaming.com/main/index.php/historyofislaminthailand/1501-historyofislaminthailand10>
- Google Earth. แผนที่ตลาดน้ำขวัญเรียม. เข้าถึงเมื่อ 29 มิถุนายน 2557. เข้าถึงได้จาก
<http://www.google.com/earth/>
- Google Maps. มีนบุรี. เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2557. เข้าถึงได้จาก
<https://www.google.co.th/maps/@13.8006453,100.7095517,16z>

www.kwan-riamfloatingmarket.com. เข้าถึงเมื่อ 13 มกราคม 2559. เข้าถึงได้จาก

http://www.kwan-riamfloatingmarket.com/v2/gallery_five.php?page=10

www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket. เข้าถึงเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก

<https://www.facebook.com/kwanriamfloatingmarket/>

การสัมภาษณ์

- กันธิมา พิชัยวงศ์. ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2559.
- กันยากร เกิดนาค. ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2559.
- ชวลิต เมธยาประภาส. ผู้บริหารตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2557.
- ปัทมา หงส์สวัสดิ์. นักเรียนโรงเรียนวัดบำเพ็ญเหนือ. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2559.
- พระศิลาป ชุตินธโร. พระวัดบางเพ็งใต้. สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2558.
- พล้อย บุญพิมพ์. กรรมการวัดบำเพ็ญเหนือ. สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2558.
- พวงพยอม เดชบุญ. ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2559.
- พิรุณ มโนรม. ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2559.
- ศศิวิมล ตั้งสมบูรณ์. ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2559.
- ศุภณัฐ จันทย์กษ. ผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2559.
- เสาวลักษณ์ เหมไทสง. ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2559.
- อรรวรรณ ฤกษ์โชค. ผู้ค้าตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2559.
- อำพันธ์ สายเสวก. ผู้ช่วยผู้จัดการตลาดน้ำขวัญเรียม. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2559.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล นางณภัทร ชุนทรง
 ที่อยู่ 50/4 หมู่ 5 ตำบลทรงคนอง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
 โทรศัพท์ 098-278-9594

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2542 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาต้น จากโรงเรียนสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. 2545 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาปลาย จากโรงเรียนสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. 2550 สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- พ.ศ. 2554 ศึกษาต่อปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

